

د جزا د حقوقو عمومي اصول   اصول عمومي حقوق جزا

د قضايي روزني کورس   کورس آموزش قضايي

منتشر شده توسط: پروژه امور عدلی و قضایی
افغانستان
کابل، افغانستان

خپرندويه: د افغانستان د عدلی او قضایی چارو
پروژه
کابل، افغانستان

د جزا د حقوقو عمومي اصول   اصول عمومي حقوق جزا
د قضايي روزني کورس   کورس آموزش قضايي

تیار شوی:

د قضائي روزني خانگه
د عدلي او قضائي چارو پروژه

کره کتنه:

قاضي ضياء الحق دينار خيل
د ننگرهار د ولايت د استيناف محکمی رئيس

بازنگری:

قاضي ضياء الحق دينار خيل
رئيس محکمه استيناف ولايت ننگرهار

محمد هارون معتصم

د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومود
پوهنځی استاد

محمد هارون معتصم

استاد پوهنځی حقوق و علوم سياسي پوهنتون
کابل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی
د نشراتو تخنیکي مسوول
د افغانستان د عدلي او قضايي چارو پروژه

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی
مسوول تخنیکي نشرات
پروژه امور عدلي و قضائي افغانستان

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در برنامه های آموزش قضائي مورد تائيد قرار داده و بدین وسیله به سازمان هائي که آموزش قضائي را حمايت ميکنند اجازه داده شده است که این نسخه منتشر شده

د افغانستان سترې محکمې نوموړې کورس د قضائي روزنو لپاره منظور کړې او له همدې کبله هغو ادارو ته چې په قضائي روزنو بوخت دي ، اجازه ورکول کيږي ترڅو دا خپره شوی نسخه تکثیر کړي

را مجدداً برای برنامه های آموزشی خود
منتشر سازند. این کورس همچنان در آدرس
www.supremecourt.gov.af های اینترنتی
و www.afghanistantranslation.com قابل
دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: سپتمبر ۲۰۰۸

پروژه امور عدلی و قضایی افغانستان
کابل، افغانستان

او په خپلو قضائي روزنو کې ورڅخه
کار واخلي. نوموړي کورس ته په
www.supremecourt.gov.af او
www.afghanistantranslation.com انټرنټي
پته هم لاس رسی کولای شئ.

د خپريدو نېټه: سپتمبر ۲۰۰۸

د افغانستان د عدلي او قضايي چارو پروژه
کابل، افغانستان

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان متعلق به USAID در طول سال های 2005-2008 میلادی در پهلوی اینکه به تدریس کورس های سناژ قضائی و تنظیم امور تریننگ های قضائی مساعدت مسکلی بعمل آورده در امر آموزش امور حقوقی و قضائی تا حد امکان سهولت های لازم را فراهم آورده است. یکی از این سهولت ها تنظیم و تالیف کتب درسی و ممد درسی می باشد که تا اکنون آثار ذیل تهیه شده است:

- 1- اصول عمومی حقوق جزا
- 2- قانون جزا بخش خاص
- 3- وظیفه قاضی و پژوهش حقوقی
- 4- حقوق اساسی افغانستان و میثاق های بین المللی
- 5- اصول محاکمات تجارتي
- 6- حقوق تجارت
- 7- اصول محاکمات جزائی
- 8- توضیحی بر قانون مدنی (حقوق فامیل) جلد اول

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان نظر مقام عالی ستره محکمه در مورد آثار فوق مطالبه نمود، بالاثر کمیته عالی تعلیمات قضائی در جلسه مؤرخ (13/8/1387) چنین تصویب بعمل آورد:

(در صورتیکه هر کتاب از لحاظ متن و محتوی توسط سه نفر استاد که یک نفر آن منسوب ستره محکمه ج.ا. باشد، ارزیابی، تدقیق و تأیید گردد، در نشر و توزیع آن به کورس سناژ، کورس های آموزشی داخل خدمت و محاکم مانع وجود ندارد).
بناسی از مصوبه فوق هر کتاب از جانب یک کمیته سه نفری متخصصین و محققین که یک نفرشان منسوب ستره محکمه جمهوری اسلامی می باشد، مورد غور، ارزیابی و تدقیق قرار گرفت.

کتاب حاضر که تحت عنوان (اصول عمومی حقوق جزا) بوسیله (دکتر محمد حاتم پرویز عدلی) تالیف گردیده است در مطابقت با تجویز کمیته های تعلیمات قضائی ستره محکمه توسط کمیته ذیل مورد غور و تدقیق قرار داده شد.

1- دکتر محمد حاتم پرویز عدلی
2- دکتر نجیب جانباذ

3- فاضل عبدالعزیز خانزاد

کمیته موضوعات مندرج کتاب را مفید و مستند تشخیص نموده به نشر آن ابراز نظر نمودند. بنابر آن تجویز شد تا کتاب نشر گردد و علاوه از اینکه کورس سناژ قضائی و کورس های داخل خدمت، تمام قضات در افغانستان، محاکم، فاکولته های حقوق و شرعیات، کتابخانه ها و وزارت خانه ها و دیگر سازمانهای ذی علاقه مستفید گردند.

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان بانشر این کتاب در آرزوی نظریات و پیشنهادات سازنده خوانندگان و مقامات مربوطه قرار دارد.

محمد حاتم پرویز عدلی
دکتر نجیب جانباذ
فاضل عبدالعزیز خانزاد

فهرست مندرجات

۳	..... مقدمه:
۴	.....I عمومیات
۴	..... (۱) تعریف
۵	..... (۲) اهداف حقوق جزا
۶	..... هدف اخلاقی جزاها
۸	..... هدف تنبیهی جزاها
۱۱	..... هدف اصلاح و تربیه مجدد
۱۲	..... هدف حمایه و دفاع جامعه
۱۴	..... قضایا
۱۶	..... (۳) منابع حقوق جزا
۱۸	..... قضیه
۱۸	..... (۴) تصنیف حقوق جزا
۲۰	..... کتاب اول: احکام عمومی
۲۱	..... باب اول: احکام مقدماتی
۲۱	..... فصل اول: قواعد عمومی و تعریفات
۲۹	..... قضایا
۳۳	..... فصل دوم: ساحه تطبیق قانون
۳۳	..... قسمت اول: تطبیق قانون از حیث مکان و اشخاص
۴۲	..... قضایا
۴۴	..... قسمت دوم: تطبیق قانون از حیث زمان
۴۸	..... قضیه
۴۹	..... باب دوم: جرایم
۴۹	..... فصل اول: جرایم از حیث شدت و خفت
۵۲	..... قضیه
۵۳	..... فصل دوم: عناصر متشکله جرم
۵۵	..... قسمت اول: عنصر مادی جرم
۵۶	..... اول: عنصر مادی جرم به شکل یک عمل تکمیل شده
۵۹	..... دوم: شروع به جرم
۶۴	..... قضایا
۶۷	..... قسمت دوم: عنصر معنوی
۶۷	..... قصد جرمی و خطا
۶۹	..... اول: قصد جرمی
۷۲	..... دوم: خطا
۷۳	..... قضایا
۷۷	..... قسمت سوم: عنصر قانونی
۷۹	..... قضیه
۸۰	..... فصل سوم: اسباب اباحت

۸۲	.....	قسمت اول: استعمال حق
۸۷	.....	قضایا
۹۰	.....	قسمت دوم: ایفای وظیفه
۹۶	.....	قضایا
۹۸	.....	قسمت سوم: حق دفاع مشروع
۱۰۶	.....	قضایا
۱۰۹	.....	تبصره اول: حالت ضرورت
۱۱۰	.....	تبصره دوم: رضایت مجنی علیه
۱۱۲	.....	باب سوم: مجرم
۱۱۲	.....	فصل اول: مسئولیت جزائی و موانع آن
۱۱۳	.....	قسمت اول: مسئولیت جزائی
۱۱۴	.....	قسمت دوم: موانع مسئولیت جزائی
۱۱۷	.....	اول: عوارض ادراک
۱۱۷	.....	۱. جنون و مرض عقلی
۱۱۸	.....	۲. سکر
۱۲۲	.....	۳. سن
۱۳۹	.....	قضیه
۱۴۰	.....	دوم: فقدان اراده
۱۴۰	.....	۱. اکراه
۱۴۱	.....	۲. اضطرار
۱۴۳	.....	باب چهارم: جزا
۱۴۴	.....	فصل اول جزا های اصلی
۱۵۱	.....	قضیه
۱۵۲	.....	فصل دوم: جزا های تبعی
۱۵۶	.....	قضیه
۱۵۷	.....	فصل سوم: جزاهای تکمیلی
۱۶۰	.....	قضیه
۱۶۲	.....	باب پنجم: سقوط جرایم و جزا ها
۱۶۳	.....	فصل اول احکام عمومی
۱۶۴	.....	فصل دوم احکام تفصیلی
۱۶۴	.....	وفات محکوم علیه
۱۶۶	.....	عفو عمومی و عفو خصوصی
۱۶۶	.....	۱. عفو عمومی
۱۶۸	.....	۲. عفو خصوصی
۱۶۹	.....	قضیه

د جزا د حقوقو عمومي اصول

سريزه:

د جزا حقوق د عامه حقوقو د رشتو څخه يوه ده چې په دغه رشته کې د دولت د دخيلېدو له کبله پدې تصنيف کې ځاي په ځاي شويدي. د جزا حقوق لکه څرنګه چې د افرادو له عمده او بنسټيزو موضوعاتو لکه حيات، خپلواکي او اموالو سره اړيکه لري، د ځانګړي ارزښت لرونکي او د زياتې پاملرنې وړ دي. د جزا حقوق په حقيقت کې د غير جرمي اعمالو څخه د جرمي اعمالو په جلاوالي سره په ټولنه کې نظم رامنځته کوي او په هغه صورت کې چې نظم مختل شي د وړاندوينه شويو مويداتو په کارولو سره نظم او عدالت ټينګوي.

د همدغه ارزښت له کبله ده چې نن ورځ د جزا حقوق په پوهنتونونو او نورو هغه ارګانونو کې چې اهل مسلک په هغوي کې تخصصي او مسلکي زده کړې کوي، د اساسي او عمده رشتو په توګه تدريس کېږي. د همدغې اړتيا له کبله مونږ هم د ښاغلو ستاژرانو لپاره د دغه رشتې ځينې مبحثونه غوره کړي تر څو د دوي د مسلکي زده کړې او مهارت د زياتېدو لامل شي او د قضا پر مسند د تکيې په وخت کې د جزا د قانون د عملي تطبيق لپاره دوي ته زمينه برابره کړي.

دلته مونږ خپل بحث د جزا د حقوقو د کلي اصولو پر محور او هغه موضوعاتو ته چې د افغانستان د جزا د حقوقو د کتاب په لومړۍ برخه کې تصريح شويدي، متمرکز کوو.

اصول عمومی حقوق جزا

مقدمه:

حقوق جزا يکې از رشته های حقوق عامه هست که از جهت دخيل بودن دولت در آن در اين تصنيف جا داده شده هست. حقوق جزا از آنجائیکه به موضوعات بسيار عمده و اساسی افراد از قبيل حيات، آزادی ها و اموال آنان ارتباط دارد، از اهميت ویژه ای برخوردار بوده و مستلزم اهتمام بیشتر میباشد. حقوق جزا در حقيقت با تصريح اعمال جرمی از غير جرمی احقاق نظم در جامعه را تضمين نموده و در صورتیکه اين نظم مختل گردد با استفاده از مويدات پيشيني شده، به اعاده نظم و تحقق عدالت مبادرت ميورزد.

بنا بر همین اهميت است که امروز حقوق جزا منحيث يکې از رشته های اساسی و عمده در پوهنتون ها و ساير نهاد هائیکه اهل مسلک در آنها مصروف فراگیری دانش تخصصی و مسلکی اند، مورد تدريس قرار ميگيرد. روی همین نیازمندی ما نیز برای ستاژران محترم مباحثی از این رشته را انتخاب نموده ایم تا موجب افزايش دانش و مهارت مسلکی ایشان گردیده و زمينه تطبيق عملی قانون جزا را در هنگام تکیه بر مسند قضا، برای شان مساعد سازد.

درینجا ما بحث خود را صرف بر محور اصول کلی حقوق جزا و موضوعاتی که در بخش کتاب اول قانون جزای افغانستان تصريح گردیده هست، متمرکز خواهيم نمود.

عمومیات

عمومیات

بنوونیزی موخې

اهداف آموزشی

- د جزا حقوق معرفي کړئ

- حقوق جزا را معرفي نمائيد

- د جزاگانو موخې وليکئ

- اهداف جزاها را بنځاريد

- د جزاگانو د مطالعې موخه څه ده؟

- هدف از مطالعه اهداف جزاها چیست؟

(۱) تعريف

(۱) تعريف

د جزا حقوق د نورو موضوعاتو او مسایلو په شان خو ګوني تعريفونه لري او هر اهل نظر هغه په بېلابېلو ډولونو تعريف کړي دي. ځينې تعريفونه ډېر عام او کلي دي مګر ځينې نور مشرح او توضيحي دي.

حقوق جزا مانند ساير موضوعات و مسایل تعاریف متعددی دارد و هر کدام از اهل نظر از آن به گونه های مختلفی تعريف نموده اند. بعضی ازین تعاریف بسیار عام و کلی اند ولی بعضی دیگر مشرح و توضیحی میباشند.

په عام ډول د جزا حقوق داسې تعريف شويدي:

بصورت عام حقوق جزا چنين تعريف گرديده هست:

د جزا حقوق د قواعدو او مقرراتو يوې مجموعې ته ويل کېږي چې د جرايمو او مجرمينو اړوند چارې څېږي.

حقوق جزا به دسته ای از قواعد و مقرراتی اطلاق میگردد که موضوعات مربوط به جرایم و مجرمین را مورد مطالعه قرار میدهد.

او يا په بل عبارت:

و يا به عباره دیگر:

د جزا حقوق د هغه جرمونو له مطالعې څخه عبارت دي چې د ټولني يا حقيقي او يا هم حکمي اشخاصو په وړاندې تر سره شوي وي.

حقوق جزا عبارت از مطالعه جرایمیست که علیه اجتماع و یا اشخاص حقیقی و یا حکمی آن ارتکاب یافته هست.

دغه تعريفونه كاملاً عامه او كلي جنبه لري ځكه يوازې د جزا د حقوقو تر ټولو كلي موضوعاتو ته چې هماغه جرم او مجرم دي، اشاره كوي پرته لدې چې د دغه مطالعې څرنگوالی واضح او څرګند كړی وي. لاندې د جزا د حقوقو يو عام او جامع تعريف وړاندې كوو:

این تعاریف جنبه کاملاً عام و کلی دارند زیرا صرف کلی ترین موضوعات حقوق جزا را که همانا جرم و مجرم اند بر شمرده اند بدون اینکه چگونگی این مطالعه را واضح و روشن ساخته باشند. در ذیل یک تعریف عام و جامعی از حقوق جزا ارائه مینمائیم:

حقوق جزا به مجموعه قواعد و مقرراتی اطلاق می‌گردد که اعمال و حرکات جرمی را تعریف، مسئولین و مرتکبین آنرا تشخیص و در برابر آنها عکس العمل‌های اجتماعی معین و مشخص را پیشبینی مینماید.

این تعریف نسبت به تعاریف اول الذکر عامتر بوده زیرا واضحاً بیان نموده هست که حقوق جزا چگونه به جرایم و مجرمین رسیدگی مینماید.

درینجا لازم هست بحث خود را پیرامون اصول کلی و عمومی حقوق جزا آغاز نمائیم.

ولی قبل از پرداختن به این موضوعات لازم هست یک تعریفی از جرم ارائه نمائیم:

جرم از دیدگاه‌های مختلف بگونه‌های متفاوت تعریف گردیده هست:

جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و جرم‌شناسان هر یک تعاریف مختلفی را برای این پدیده ذکر نموده اند که بحث روی آن از محدوده برنامه درسی ما بیرون هست. درینجا ما صرف به تعریف قانونی و حقوقی جرم که از طرف حقوقدانان ارائه گردیده هست بسنده مینمائیم:

جرم عبارت از اجرای یک عملی که قانون آنرا منع نموده هست و یا امتناع از یک عملی که قانون به اجرای آن حکم نموده هست و در صورت تخلف از آن، برای متخلف مویده ای جزائی پیشبینی نموده هست.

(۲) اهداف حقوق جزا

بصورت عموم حقوق جزا دارای یک سلسله اهدافی هست که رسیدن به آن در حقیقت باعث تحقق مهمترین غایه که همانا تامین عدالت جزائی در یک

د جزا حقوق د قواعدو او مقرراتو هغه مجموعې ته وایي چې جرمي اعمال او حرکات تعریف، د هغوي مسئولین او مرتکبین تشخیص او د هغوي په وړاندې ټاکلي او مشخص عکس العملونه وړاند وینه کوی.

دغه تعریف د مخکینیو تعریفونو په پرتله عام دي ځکه چې په روښانه توګه یې بیان کړي چې د جزا حقوق څه ډول پر جرمونو او مجرمینو غور کوي.

دلته لازمه ده چې خپل بحث د جزا د حقوقو پر کلی او عمومی اصولو پیل کړو.

مګر پر دغه موضوعاتو د غور څخه مخکې لازم دي چې جرم تعریف کړو:

جرم د مختلفو لیدلورو څخه په مختلفو ډولونو تعریف شويدي:

ټولنپوهانو، ارواپوهانو او جرم پوهانو هر یوه د دغه پدیدې لپاره مختلف تعاریف ذکر کړيدي چې پر هغوي باندې بحث کول د دغه درسي پروګرام له محدودې څخه وتلی دي. دلته مونږ یوازې د جرم په قانوني او حقوقی تعریف چې د قانون پوهانو لخوا وړاندې شوی بسنه کوو:

جرم د هغه عمل سرته رسول دي چې قانون منع کړي وي او یا هم د هغه عمل څخه ځان ګوښه کول دي چې قانون د هغه د سرته رسولو امر کړی وي او د هغه څخه د تخلف په صورت کې یې متخلف ته جزایي مویده ټاکلې وي.

(۲) د جزا د حقوقو موخې

په عمومی ډول د جزا حقوق یو لړ موخې لري چې د دوي تر لاسه کېدل په حقیقت کې د تر ټولو ارزښتناکې غوښتنې چې په ټولنه کې د جزایي عدالت ټینګښت دي، د

جامعه هست، میباشد. بصورت عموم جزاها دارای چهار هدف عمده و اساسی اند که عبارتند از:

هدف اخلاقی:

هدف تنبیهی:

هدف اصلاح و تربیه مجدد مجرم:

و هدف حمایت و دفاع جامع:

اینکه هر یک از این اهداف را بصورت جدا گانه مورد مطالعه قرار میدهیم:

هدف اخلاقی جزاها:

یکی از اهداف جزاها عبارت از هدف اخلاقی جزاها میباشد. قبل از اینکه این موضوع را به دقت مورد تجزیه و تحلیل قرار دهیم، لازم هست تا تعریفی از اخلاق ارائه نماییم:

اخلاق عبارت از معیار تمیز خوب از بد میباشد.

با ملاحظه این تعریف بخوبی روشن میگردد که هر گاه شخص در درون اجتماع قدرت تمیز خوب از بد را داشته باشد و اعمال جرمی را از غیر جرمی تفکیک نموده بتواند، پس مکلف هست تا از ارتکاب اعمال جرمی امتناع ورزد. ولی هر گاه با وجود این قدرت تمیز بین خوب و بد به ارتکاب اعمال جرمی مبادرت ورزد، شایسته و سزاوار مجازات پنداشته میشود. باسناد تیوری اخلاقی شخص مجرم سزاوار اینست تا مجازات گردد زیرا وی اصول و قواعد یک جامعه را نقض نموده هست. خود مجازات در حقیقت تاوان و یا غرامتی هست که شخص بخاطر نقض مقررات اجتماع

تحقق لامل کبری. به عمومی ډول جزاگانې څلور لویې موخې لري چې دادي:

اخلاقي موخه:

تنبیهي موخه:

د مجرم د اصلاح او بیا روزنې موخه:

او د ټولني ملاتړ او د هغه د دفاع موخه:

دادی هره یوه موخه په جلا جلا توگه تر څېړنې لاندې نیول کېږي:

د جزاگانو اخلاقي موخه:

د جزاگانو د موخو څخه یوه هم اخلاقي موخه ده. مخکې لدې چې دا موضوع په ځیر سره وڅېړو، لازمه ده چې اخلاق تعریف کړو:

اخلاق د ښو او بدو د توپیر کولو معیار دی.

د دغه تعریف په پام کې نیولو سره په ښه توگه روښانه کېږي چې کله شخص په ټولنه کې ښه د بد څخه توپیر کړای شي او جرمي اعمال له غیر جرمي اعمالو توپیر کړای شي، نو مکلف دی چې د جرمي اعمالو د ارتکاب څخه ځان وساتي. مگر که چېرې د ښو او بدو د توپیر د وړتیا سره سره بیا هم جرم وکړي، د مجازات وړ دی. د اخلاقي تیوری په بنسټ مجرم شخص ددې وړ دی چې مجازات شي ځکه هغه د ټولني اصول او قواعد تر پښو لاندې کړيدي. خپله مجازات په حقیقت کې جبران یا تاوان دی چې شخص یې د ټولني مقرراتو د تر پښو لاندې کولو لپاره ورکوي.

میردازد. هدف و مفهوم اخلاقی جزا معمولاً با مفاهیم قدیمی قاعده تالیون که همانا "چشم در برابر چشم هست" مرتبط می‌باشد. بر مبنای این تیوری جزاها باید در هر صورت مورد تطبیق قرار گیرند بدون اینکه سایر افراد جامعه از تطبیق آن تنبیه گردند و یا اینکه خصوصیت بازدارندگی جزا مورد توجه قرار گیرد. به هر صورت جامعه باید این پیام را انعکاس دهد که اصول و قواعد آن نباید نقض گردد و در صورت وقوع چنین امری جامعه از خود عکس العمل نشان خواهد داد.

هدف اخلاقی جزاها بیشتر بخاطر توجیه انتقام‌گیری و تحمیل رنج و مشقت بالای افراد بدون در نظر داشت مفیدیت آن مورد انتقاد قرار گرفته است. از مدافعین سرسخت این نظریه میتوان از امانول کانت فیلسوف آلمانی نام برد. نامبرده معتقد است که مجازات بالای مجرم بخاطر نقض قاعده اجتماعی تطبیق می‌گردد لذا هر گاه قاعده نقض گردد، دیگر دلیلی برای عدم تطبیق مجازات وجود ندارد. به نظر وی مفیدیت جزاها کدام ارزش و اعتباری نداشته و هر گاه از تطبیق جزا هیچ‌گونه مفیدیتی هم متصور نباشد، جزا بالای مجرم باید تطبیق گردد. البته باید خاطر نشان ساخت که به نظر طرفداران این مکتب مجازات باید در صورتی بالای شخص تطبیق گردد که اراده شخص در ارتکاب عمل جرمی دخیل بوده باشد. هر گاه اراده شخص بصورت کامل در ارتکاب عمل جرمی دخیل نباشد، شخص مورد مجازات قرار گرفته نمیتواند. برعکس هدف تنبیهی که بر مبنای آینده به توجیه تطبیق مجازات میردازد، هدف اخلاقی بیشتر متوجه گذشته بوده و سعی میکند با توجه به آنچه که شخص در گذشته انجام داده است، بالای وی مجازات تطبیق گردد. یعنی تطبیق مجازات را با توجه به آنچه که شخص در گذشته انجام داده است، توجیه مینماید.

د جزا اخلاقی موخه او مفهوم د تالیون د قاعدې له مخکینیو مفاهیمو سره چې هماغه "سترگې د سترگو په وړاندې دي" اړیکه لري. د دغه تیوري په بنسټ جزاگانې باید په هر صورت کې تطبیق شي پرته لدې چې د ټولني نور غړي د هغه د تطبیق څخه تنبیه شي یا دا چې د جزا د مخنیولو خاصیت د پاملرنې وړ وگرځي.

په هر صورت جامعه باید دا پیغام منعکس کړي چې د هغوي اصول او قواعد باید تر پښو لاندې نشي او د داسې پېښې د کېدو په صورت کې له ځانه عکس العمل ونسي. د جزاگانو اخلاقی موخه زیاتره د انتقام اخیستو او پر افرادو د رنج او ستونزو د تحمیل له کبله د هغه د گټورتیا په پام کې نه نیولو سره تر نیوکې لاندې راغلې ده. د دغه نظریې د لویو مدافعینو له ډلې کېدای شي د امانول کانت آلمانی فیلسوف نوم واخلو. نوموړی معتقد دي چې مجازات پر مجرم د ټولنیزې قاعدې د تر پښو لاندې کولو له امله تطبیقېږي لدې کبله هر کله چې قاعده تر پښو لاندې شي نور نو د مجازاتو د نه تطبیق لپاره دلیل نشته. د نوموړي په اند د جزاگانو گټورتیا کوم ارزښت او اعتبار نلري او هر کله که د جزا د تطبیق څخه هېڅ ډول گټه هم متصوره نه وي، جزا باید پر مجرم تطبیق شي. البته باید وویل شي چې د جرمي عمل په ارتکاب کې د شخص اراده دخیله وي. که چېرې د شخص اراده په کامله توگه د جرمي عمل په ارتکاب کې دخیله نه وي، شخص د جزا وړ نه گرځي.

د تنبیهي موخې برعکس چې د راتلونکي پر بنسټ د مجازاتو د تطبیق توجیه کوي، اخلاقی موخه زیاته پر تېرو متمرکز ده او هڅه کوي هغه شیانو ته په پام چې شخص په تېرو کې ترسره کړيدي، پر نوموړي مجازات تطبیق شي. یعنی د مجازاتو تطبیق هغه شیانو ته په پام چې شخص په تېرو کې ترسره کړيدي توجیه کوي.

با وجودیکه این هدف جزاها تا به امروز هم از ارزش و اعتبار برخوردار بوده و اکثراً در قسمت تصنیف جرایم از حیث شدت و خفت و همچنان تقسیم مجرمین به مسئول و غیر مسئول نقش ارزنده ای دارد ولی در عمل دارای بعضی نواقصی هست که ذیلاً اهم آنرا بر خواهیم شمرد:

اولاً اینکه درین تیوری یک نوع ابهام و غموض وجود دارد. بدین معنی که باساس این تیوری تناسب در تطبیق مجازات باید شدیداً رعایت گردد. به عقیده طرفداران این نظریه چشم باید در برابر چشم کور گردد اگر چه کور ساختن دو چشم ممکن مجرم را از ارتکاب جرم در آینده بکلی باز دارد. ولی باید گفت که رعایت تناسب به این جدیت صرف در مجازات جسمانی و بدنی امکان پذیر هست ولی هرگاه مجازات ازین نوع نباشد و یا اگر کشوری مجازات جسمانی و یا بدنی را از قوانین خود حذف نموده باشد، در آنصورت رعایت تناسب ممکن نبوده و یک نوع ابهامی را در مبنای تیوری ایشان به بار خواهد آورد.

ثانیاً اینکه این تیوری نفرت را به نحوی از انحا ترویج و توجیه مینماید چنانچه یکی از طرفداران این نظریه باری به صراحت اظهار نمود که اخلاقاً شایسته و درخور هست تا افراد جامعه در برابر مجرمین اظهار نفرت و انزجار نمایند.

هدف تنبیهی جزاها:

یکی دیگر از اهداف جزاها همانا هدف تنبیهی آنها میباشد.

در تعریف تنبیه چنین آمد هست:

سره لدی چې دغه موخه تر ننه هم د ارزښت او اعتبار لرونکې ده او زیاتره د شدت او خفت له نظره د جرمونو په تصنیف او همدارنگه پر مسئول او غیر مسئولو د مجرمینو په وپش کې ارزښتناکه ونډه لري مگر په عمل کې ځینې نیمګړتیاوې لري چې تر ټولو ارزښتناکې نیمګړتیاوې یې په لاندې ډول دي:

لومړی دا چې پدې تیوري کې یو ډول ابهام او غموض شته. پدې معنی چې د دې تیوری په بنسټ د مجازاتو په تطبیق کې باید تناسب رعایت شي. د دغه نظریې د پلویانو په عقیده سترګې باید د سترګو په وړاندې پندې شي که څه هم چې د دواړو سترګو پانده کول ښایي په راتلونکي کې مجرم په کلي توګه د جرم د ارتکاب څخه لیري کړي. مگر باید وویل شي چې پدې جدیت د تناسب رعایت په جسماني او بدني مجازاتو کې امکان لري مگر که چېرې مجازات دا ډول نه وي یا هم که کوم هېواد جسماني او یا بدني مجازات له خپلو قوانینو څخه پاک کړي وي، پدې صورت کې د تناسب مراعات ممکن ندی او د دوي د تیوری په بنسټ کې یو ډول ابهام رامنځته کوي.

دوهم دا چې دغه تیوري نفرت په یو ډول ترویج او توجیه کوي لکه څرنگه چې د دغه نظریې د پلویانو څخه یوه یو ځل په صراحت سره وویل چې اخلاقاً مناسبه ده چې د ټولني افراد د مجرمینو په وړاندې د نفرت او انزجار اظهار وکړي.

د جزاګانو تنبیهی موخه:

د جزاګانو د موخو څخه یوه هم تنبیهی موخه ده.

د تنبیه په تعریف کې داسې راغلي دي:

تنبيه عبارت از استحضار کردار گذشته و انتظار اعمال مشابه آن در آینده میباشد.

اصل و اساس این هدف حقوق جزا اینست تا گراف جرایم پائین آمده و جامعه از خطر ارتکاب جرایم در آینده در آمان بماند. بنا بر این هدف، تطبیق مجازات به دو طریقه باعث کاهش جرایم میگردد:

یکی از ارتکاب جرایم توسط خود شخص مجرم در آینده جلوگیری مینماید که از آن بنام تنبيه فردی یاد مینمایند.

و دیگری اینکه از ارتکاب جرایم توسط سایر افراد جامعه جلوگیری مینماید که از آن بنام تنبيه عمومی یاد میگردد. هر دو نوع تنبيه مرتبط به اینست که آیا مجازات تطبیق شده بالای مجرم از این خصوصیت برخوردار هست تا بتواند افراد را از ارتکاب جرایم در آینده باز بدارد یا خیر. در قسمت خصوصیت مجازات معمولاً از خصوصیت شدت و وخامت مجازات بعنوان بهترین خصوصیت در قسمت باز داشتن افراد از ارتکاب جرایم نام برده شده هست. طرفداران این نظریه را عقیده بر آنست که باید تکلیف و مشقت مجازات به مراتب بیشتر از لذت و امتیازی باشد که شخص مجرم از ارتکاب جرم مورد نظرش انتظار دارد. در حقیقت مجرمین در هنگام ارتکاب جرم لذت امتیاز ناشی از ارتکاب جرم و مشقت مجازات را با هم مقایسه نموده و بعداً مرتکب جرم میگرددند که جرمی بنام یکی از طرفداران هدف تنبیهی از آن بنام "محاسبه یا مقایسه لذت ها و مشقت ها" یاد مینماید. باید خاطر نشان ساخت که شدت مجازات ظاهراً باعث کاهش جرایم میگردد ولی در اصل باید اذعان نمود که در قسمت رابطه بین مجازات و تاثیرات تنبیهی آن متغیرهای زیادی وجود دارند که

تنبيه د تبر کردار استحضار او په راتلونکي کې د هغه د ورته اعمالو انتظار دي.

د جزا د حقوقو د دغه موخې اصل او بنسټ دادی چې د جرمونو گراف ټیټ شي او ټولنه په راتلونکي کې د جرمونو د ارتکاب له گواښ څخه خوندي وي. د دغه موخې په بنسټ د مجازاتو تطبیق په دوه طریقه د جرمونو د کموالي سبب کېږي:

یو خپله د شخص لخوا په راتلونکي کې د جرم د ارتکاب مخنیوی کوي چې هغه ته فردي تنبيه وایي.

او بل دا چې د ټولني د نورو غړو لخوا د جرمونو د ارتکاب مخنیوی کوي چې هغه ته عمومي تنبيه وایي. دواړه ډوله تنبيه پدې پورې اړه لري چې آیا پر مجرم تطبیق شوي مجازات د دې ځانگړتیا لرونکي دي چې وکولای شي په راتلونکي کې د افرادو لخوا د جرمونو د ارتکاب مخنیوی وکړي او که نه. د مجازاتو د خصوصیت په برخه کې معمولاً د مجازاتو شدت او وخامت د جرمونو د ارتکاب د مخنیوي په برخه کې د تر ټولو ښه خصوصیت په توگه یاد شوی دي. د دغه نظریې پلویان پدې عقیده دي چې د مجازاتو تکلیف او مشقت باید په مراتب زیات تر هغه لذت او امتیازه وي چې مجرم شخص د مورد نظر جرم د ارتکاب څخه تمه کوي. په حقیقت کې مجرمینو د جرم د ارتکاب په وخت کې د جرم د ارتکاب لذت او د مجازاتو مشقت سره پرتله کوي او وروسته جرم کوي چې د تنبیهی موخې د پلویانو څخه یو هغه ته د "د خوندونو او ستونزو د محاسبې یا پرتلې" د جرم نوم ورکوي. باید وویل شي چې د مجازاتو شدت په ظاهر کې د جرمونو د کمښت سبب گرځي مگر په اصل کې باید اذعان کړو چې د مجازاتو او د هغوي د تنبیهی تاثیراتو تر منځ د اړیکو په برخه کې زیات توپیرونه شته چې باید په

پام کې ونيول شي.

بايد مد نظر گرفته شوند.

د مثال په توګه که قانون جوړوونکي د غلاد جرم مجازات زيات کړي او د هغه په زياتوالي سره د غلاد جرمونو ګراف راټيټ شي، مونږ په هيڅ توګه حکم نشو کولاي چې د مجازاتو شدت په حقيقت کې د غلاد کمښت لامل شوی دی.

مثلاً: هرگاه قانونگذار مجازات جرم سرقت را افزايش دهد و به تعقيب آن ګراف جريم سرقت تنزل نمايد، ما به هيچ صورت نميتوايم حکم نمايم که شدت مجازات در حقيقت باعث کاهش جرم سرقت گرديده هست.

بايد وويل شي چې د مجازاتو د تطبيق حتميت او قطعيت او د مجرمينو د تنبيه په برخه کې د مجازاتو د تطبيق څخه د خلکو په خبرولو کې لويه ونډه لري. دا موضوع په حقيقت کې د خلکو اعتبار او اعتماد زياتوي او مجرمين دوه بنسټيزو ټکو ته متوجه کوي:

بايد خاطر نشان ساخت که حتميت و قطعيت تطبيق مجازات و آگاه ساختن مردم از تطبيق مجازات در قسمت تنبيه مجرمين نقش براننده ای دارد. اين موضوع در حقيقت اعتبار و اعتماد مردم را بيشتر ساخته و مجرمين را به دو نکته اساسی متوجه ميسازد:

لومړی دا چې که چېرې جرم وکړي نيول کېږي.

اول اینکه هر گاه وی مرتکب جرم گردد دستگیر ميشود.

دوهم دا چې که چېرې ونيول شي معينه مجازات پرې تطبيقېږي.

دوم اینکه هر گاه دستگیر گردد مجازات معينه بالایش تطبيق می‌گردد.

زياتره جرم پوهان پدې باور دي چې په نيول کېدو او مجازاتو اعتقاد د مجرمينو د تنبيه لپاره د مجازاتو د شدت په پرتله په څو ځله زيات اغېزناک دي.

بياری جرم شناسان معتقد اند که اعتقاد به دستگیری و مجازات به مراتب نسبت به شدت مجازات در قسمت تنبيه مجرمين موثر تر هست.

مګر پدې اړه هم يوه عملي ستونزه شته او هغه دا چې سره لدې چې مجرمين پوهېږي چې د جرم د کولو په صورت کې نيول کېږي او مجازات پرې تطبيقېږي مګر سره لدې هم د زياتره مجرمينو سره دا تصور شته چې دوي د نورو مجرمينو په پرتله څو څو ځله هوشيار او زيرک دي او ددې امکان پر کم دی چې ونيول شي.

ولی درین رابطه هم یک مشکل عملی ای وجود دارد و آن اینکه باوجودیکه مجرمين میدانند که در صورت ارتکاب جرم دستگیر شده و بالای شان مجازات تطبيق می‌گردد ولی با آنهم این تصور در نزد اکثر مجرمين وجود دارد که ایشان نسبت به سایر مجرمين به مراتب زرنگتر و زيرکتر اند و امکان اینکه دستگیر شوند به مراتب کمتر هست.

سره لدې چې د مجازاتو او د جرم څخه د حاصله مفاد د پرتله کولو اصل د مجازاتو د تنبيهې موخې په برخه کې په

با وجودیکه اصل مقایسه مجازات و مفاد حاصله از جرم در قسمت هدف تنبيهی مجازات کاملاً مشهود هست

ولی این قاعده در قسمت تمام جرایم مصداق ندارد خصوصاً در مورد جرایم یخن سفیدان که ارتکاب آن غالباً آنی نبود و یک مدت زمانی را در بر میگیرد، عملی نمیشد.

هدف اصلاح و تربیه مجدد مجرمین:

یکی از اهداف عمده و اساسی جزاها عبارت از اصلاح و تربیه مجدد مجرمین میباشد. اصلاح و تربیه مجدد مجرم در حقیقت خواهش و ضرورت ارتکاب جرم از مجرم را در رابطه به ارتکاب جرم از وی سلب مینماید. اصلاح و تربیه مجدد مجرم میتواند در قالب معالجه طبی، مشاوره روانی، برنامه های تعلیمی و آموزشی عرض وجود نماید. به عقیده ای بعضی هر آنچه که غیر از طریقه تنبیه باعث باز داشتن شخص از ارتکاب جرایم در آینده میگردد در دایره اصلاح و تربیه مجدد جاگزین شده میتواند. رژیم های اصلاح و تربیه مجدد در حقیقت مجرمین و مرتکبین را به اشخاص بهتر و خوبتری مبدل میسازد. منتقدین این هدف به این موضوع که مجرمین قابل اصلاح و تربیه مجدد اند شک دارند. به نظر ایشان هرگاه خانواده، مکتب و حتی مذهب نتوانسته اند اشخاص را از ارتکاب جرایم باز بدارند و درین راستا موفق بوده اند چه تضمینی وجود دارد که زندانها، دارالتادیبها و سایر محلات نگهداری مجرمین بتوانند در قسمت باز داشتن مجرمین از ارتکاب جرایم موفقیتی بدست آورند. طرفداران هدف اخلاقی جزاها به این باور اند که در حقیقت مدافعین هدف اصلاحی به بهانه اصلاح و تربیت مجدد مجرم از تطبیق عدالت بالاین مجرمین جلوگیری مینمایند. ولی طرفداران هدف اصلاحی به این باور اند که هرگاه مجرمین در قبال حفظ نظم جامعه مسئولیتی دارند، در عین حال جامعه نیز در برابر آنها مسئولیت

بشپره مشهود دی مگر دا قاعده د ټولو جرمنو په اړه مصداق نلري خاصاً د د ځینو ځانگړو کسانو د جرمنو په اړه چې د هغه ارتکاب غالباً فوري نه وي او یو څه وخت نیسي، د تطبیق وړ نه دي.

د مجرمینو د اصلاح او بیا روزنې موخه:

د جزاگانو یوه عمده او اساسی موخه د مجرمینو اصلاح او بیا روزنه ده. د مجرم اصلاح او بیا روزنه په حقیقت کې د مجرم څخه د جرم د ارتکاب غوښتنه او اړتیا سلب کوي. د مجرم اصلاح او بیا روزنه کولای شي د طبی درملنې، اروایی سلا مشورې او ښوونیزو او روزنیزو پروگرامونو په بڼه ترسره شي. د ځینو په عقیده هر هغه څه چې د تنبیه څخه بغیر په راتلونکي کې د جرایمو د ارتکاب څخه د مخنیوي لامل شي د اصلاح او بیا روزنې په کړې کې ځای په ځای کېدای شي. د اصلاح او بیا روزنې رژیمونه په حقیقت کې مجرمین او مرتکبین په ښو اشخاصو اړوي. د دغه موخې منتقدین پدې موضوع کې چې مجرمین د اصلاح او نوې روزنې وړ دي، شک لري. د دوي په اند هر کله چې کورنۍ، ښوونځی او حتی مذهب ندي توانېدلي چې د جرمنو د ارتکاب څخه د اشخاصو مخنیوی وکړي او پدې اړه پاتې راغلي دي پس څه تضمین شته چې زندانونه، دارالتادیبونه او د زندانیانو د ساتلو نور ځایونه وکولای شي د جرمنو د ارتکاب څخه د مجرمینو په مخنیوي کې بریالیتوب تر لاسه کړي. د جزاگانو د اخلاقي موخې پلویان پدې باور دي چې په حقیقت کې د اصلاحی موخې مدافعین د مجرم د اصلاح او بیا روزنې په بهانه پر مجرمینو د عدالت د تطبیق مخنیوی کوي. مگر د اصلاحی موخې پلویان پدې باور دي چې هر کله چې مجرمین د ټولني د نظم د ساتلو په اړه مسئولیت لري، په عین حال کې ټولنه هم د هغوي په وړاندې مسئولیت لري چې دوي د جرم د ارتکاب او د مجازاتو د

دارد تا ایشان را بعد از ارتکاب جرم و تطبیق مجازات منحنیث افراد سالم به جامعه باز گردانده و زمینه زندگی عادی را برای شان فراهم سازد. به نظر ایشان در نظر گرفتن هدف اصلاحی در موقع تطبیق مجازات به معنی خلاصی مجرم از مجازات نبوده بلکه صرف جزا باید با در نظر داشت مفیدیت آن در قسمت اصلاح و تربیه مجدد مجرم بالای وی تطبیق گردد. هرگاه در تطبیق مجازات هدف اصلاح و تربیه مجدد مجرم مطرح نباشد، در آنصورت اجتماع رسالت خود نیز رسالت خود در برابر فرد مجرم را انجام نداده و به اصلاح مجرم که غایه اصلی جامعه هست وقعی نه نهاده هست.

بصورت کل هدف اصلاح و تربیه مجدد مجرم امروز یکی از اهداف نهایت اساسی جزاها را تشکیل میدهد. تحت تاثیر همین هدف حقوق جزاست که امروز در ساحه علم جزا شناسی رژیم های مختلف تطبیق مجازات را بخاطر اصلاح و تربیه مجدد مجرم مد نظر میگیرند.

هدف حمایه و دفاع جامعه:

هدف حمایه و دفاع جامعه یکی از اهداف جزاهاست که با سه هدف فوق الذکر جزاها رابطه نزدیک و ناگسستی دارد. بر مبنای این هدف هرگاه جزاها بصورت درست بالای مجرمین تطبیق گردد، سطح جرایم در جامعه پائین تر آمده و در نتیجه جامعه حمایه و دفاع میگردد.

بعضی را عقیده بر آنست که هدف حمایه و دفاع جامعه در حقیقت یک هدف مستقل نبوده بلکه نتیجه ای از اهداف سه گانه جزاها میباشد. ولی طرفداران این هدف معتقد اند که استقلال این هدف جزاها در حقیقت ناشی از اهمیت و ارزش این هدف حقوق جزا

تطبیق خنجه وروسته د سالمو افرادو په توگه ټولني ته وگرځوي او دوي ته د عادي ژوندانه زمينه برابره کړي. د دوي په اند د مجازاتو د تطبیق په وخت کې د اصلاحي موخې په پام کې نیول د مجازاتو خنجه د مجرم د خلاصون په معنی نه بلکه یوازې جزا باید د مجرم پر اصلاح او بیاروزنه کې د گټور تیا په پام کې نیولو سره پر هغه تطبیق شي. که چېرې د مجازاتو په تطبیق کې د مجرم د اصلاح او بیاروزنې موخه مطرح نه وي، په هغه صورت کې ټولني هم د مجرم فرد په وړاندې خپل مسئولیت ندی سرته رسولی او د مجرم اصلاح چې د ټولني اصلي موخه ده، پاملرنه نده شوې.

په عمومي توگه د مجرم د اصلاح او بیاروزنې موخه نن د جزاگانو د اساسي موخو خنجه دي. د جزا د حقوقو د همدغه موخې تر تاثیر لاندې دي چې نن ورځ د جزا پېژندنې د علم په ساحه کې د مجرم د اصلاح او بیاروزنې لپاره د مجازاتو د تطبیق لپاره مختلف رژیمونه په پام کې نیول کېږي.

د ټولني د ملاتړ او دفاع موخه:

د ټولني د ملاتړ او دفاع موخه د جزاگانو د موخو خنجه دی چې د دريو يادو شويو موخو سره نږدې او نه شلېدونکې اړیکه لري. د دغه موخې په بنسټ کې چېرې جزاگانې په سمه توگه پر مجرمينو تطبیق شي، په ټولنه کې د جرمونو کچه راټیټېږي او په پایله کې د ټولني ملاتړ او دفاع کېږي.

ځینې پدې باور دي چې د ټولني د ملاتړ او دفاع موخه په حقیقت کې یوه مستقلة (خپلواکه) موخه نده بلکه د جزاگانو د درې گونو موخو پایله ده. مگر د دغه موخې پلویان پدې باور دي چې د جزاگانو د دغه موخې خپلواکي په حقیقت کې د جزا د حقوقو د دغه موخې د

میباشد. به اعتقاد طرفداران این هدف هر گاه هیچ یک از اهداف سه گانه جزاها برآورده هم نشود باز هم میتوان تطبیق جزاها بالای مجرم را با توجه به حمایه و دفاع جامعه توجیه نمود. حمایه و دفاع جامعه از دو جهت دارای اهمیت میباشد:

یکی اینکه جامعه در برابر مجرمین موجود حمایه میگردد

و دیگری اینکه جامعه در برابر مجرمین احتمالی آینده حمایه و دفاع میگردد.

با توجه به این دو مسئله میتوان خاطر نشان ساخت که هدف حمایه و دفاع با هدف تنبیهی و هدف اصلاحی جزاها در ارتباط نزدیک قرار دارد. زیرا هر گاه تطبیق مجازات باعث تنبیه افراد گردد و یا شخص را به طرف اصلاح سوق دهد، در آنصورت جامعه بصورت خود کار حمایه و دفاع گردیده و از خطر جرایم و مجرمین در امان میماند.

ولی برعکس هدف اخلاقی جزاها با هدف حمایه و دفاع جامعه در همخوانی قرار ندارد زیرا طرفداران این هدف حقوق جزا خواهان تطبیق مجازات بدون در نظر داشت مفیدیت آن میباشند. هر گاه جزا بدون در نظر داشت مفیدیت آن بالای مجرم تطبیق گردد، نه تنها باعث اصلاح و تربیه مجدد شخص و بالتیجه حمایه و دفاع جامعه نگردیده بلکه باعث تولید عقده در شخص گردیده و این امکان را مساعد میسازد تا شخص به مجرم متکرر مبدل گردد.

بعد از مطالعه اهداف چهار گانه جزاها میتوان خاطر نشان ساخت که هر یک از این اهداف تحت تاثیر نفوذ مکتب های مختلفه فلسفی وارد حقوق جزا گردیده اند.

ارزنبت او اهمیت له کبله ده. د دغه موخې د پلویانو په باور که چېرې د جزاگانو د درې گونو موخو څخه یوه هم ترلاسه نشي بیا هم کولای شو پر مجرم د جزاگانو تطبیق د ټولني ملاتړ او دفاع ته په پاملرنه توجیه کړو. د ټولني ملاتړ او دفاع د دوه اړخونو څخه د ارزنبت وړ دي:

یو داچې د شته مجرمینو په وړاندې د ټولني ملاتړ کېږي.

او بل دا چې د احتمالي راتلونکو مجرمینو په وړاندې د ټولني ملاتړ او دفاع کېږي.

دغه دو مسئلې په پام کې نیولو سره، ویلای شو چې د ملاتړ او دفاع موخه د جزا د تنبیهی او اصلاحی موخو سره ډېرې نږدې اړیکې لري. ځکه که چېرې د مجازاتو تطبیق د افرادو د تنبیه لامل شي یا شخص د اصلاح لوري ته راکاږي، په هغه صورت کې ټولنه خپله ملاتړ او دفاع یې کېږي او د جرمونو او مجرمینو د گوانش څخه خوندي کېږي.

مگر برعکس د جزاگانو اخلاقی موخه د ټولني د ملاتړ او دفاع د موخې سره همغږي نلري ځکه د جزا د حقوقو د دغه موخې پلویان د مجازاتو د گټورتیا په پام کې نه نیولو سره د هغه د تطبیق غوښتونکي دي. که چېرې جزا پر مجرم د گټورتیا په پام کې نه نیولو سره تطبیق شي، نه یوازې دا چې د مجرم د اصلاح او بیاروزنې او په پایله کې د ټولني د ملاتړ او دفاع لامل نه کېږي بلکه د شخص په نزد د عقدي د تولید باعث کېږي او دا امکان مساعدوي چې شخص په متکرر مجرم بدل شي.

د جزاگانو د څلور گونو موخو د څېړنې وروسته ویلای شو چې هر یوه دغه موخه د متخلفو فلسفي بنوونځینو د نفوذ تر اغېزې لاندې د جزا حقوقو ته

هر گاه به دقت مشاهده نمائیم اهداف اخلاقی، تنبیهی و حمایتی و دفاع جامعه بیشتر الهام گرفته از نظریات مکتب اصالت جمع میباشند زیرا در هر یکی از این اهداف منافع اجتماع بر منافع فردی مقدم دانسته شده است. ولی هدف اصلاح و تربیه مجدد در حقیقت ملهم از نظریات مکتب فردگرائی هست زیرا بر مبنای این هدف حقوق جزا اجتماع در برابر فرد نیز مسئولیتی دارد و آن اینکه باید فرد را به زندگی عادی سوق دهد و رسیدن به این هدف جز با اصلاح و تربیه مجدد مجرم امکان پذیر نیست.

ورادې شوې دي. که چپرې په ځیر سره وکتل شي اخلاقي، تنبیهی او د ټولني د ملاتړ او دفاع موخې د جمعي اصالت د ښوونځي د نظرونو څخه الهام اخیستی ځکه په هر یوه موخه کې د ټولني گټو ته د فرد پر گټو ترجیح ورکړل شوې ده. مگر د اصلاح او بیاروزنې موخه د فردپالنې د ښوونځي د نظرونو څخه الهام اخیستی ځکه د دغه موخې په بنسټ ټولنه د فرد په وړاندې هم مسئولیت لري او هغه دا چې باید فرد عادي ژوندانه ته راکاږي او د دغه موخې تر لاسه کول د مجرم د اصلاح او بیاروزنې پرته ناشوني دي.

قضایا:

قضایا:

قضیه اول:

لمړۍ قضیه:

احمد ۲۱ ساله که محصل سال سوم پوهنځی زمین شناسی پوهنتون کابل هست به تاریخ ۲۱ ثور ۱۳۸۷ به ظن ارتکاب جرم ضرب و جرح بر علیه یکی از همصنفانش به اسم صابر از طرف پولیس دستگیر گردید. بعد از طی مراحل قضیه وی به محکمه راجع گردیده و بعد از ارائه مدارک و شواهد قاضی احمد را به اشد مجازات تعیین شده برای جرم ضرب و جرح محکوم نمود. بعد از اصدار حکم قاضی رویش را به طرف احمد نموده و به وی گفت که من ترا به اشد مجازات محکوم نمودم تا در آینده برای تری پندی گردیده و دیگر بر علیه کسی مرتکب جرم ضرب و جرح نشوی.

۲۱ کلن احمد چې د کابل پوهنتون د ځکمې پېژندنې د پوهنځي د دریم کال محصل دي د ۱۳۸۷ کال د غويي د میاشتي په ۲۱ نېټه پر خپل یوه ټولگیوال صابر نومي د ضرب او جرحې د جرم د ارتکاب په تور د پولیسو لخوا نیول شو. د مراحلو د طی کولو وروسته د نوموړي قضیه محکمې ته راجع شوه او د مدارکو او شواهدو د وړاندې کولو وروسته قاضی، احمد د ضرب او جرح د جرم لپاره پر تعیین شوي اشد مجازات محکوم کړ. د قاضي د حکم د اصدار څخه وروسته یې خپل مخ د احمد لوري ته کړ او ویې ویل چې ما ته په اشد مجازات محکوم کړې تر څو په راتلونکي کې د تا لپاره پند وي او د بل چا په وړاندې د ضرب او جرح پر جرم مرتکب نشي.

به نظر شما قاضی در اصدار حکم خود کدام هدف حقوق جزا را مد نظر گرفته هست؟ توضیح دهید.

ستاسو په اند قاضي د حکم په اصدار کې د جزا د حقوقو کومه موخه په پام کې نیولی دي؟ توضیح یې کړئ.

دوهمه قضیه:

قاسم د کابل په یوه ښوونځی کې ښوونکی دی. نوموړی د خپلې ښوونځی د ښوونکو او زده کوونکو تر منځ د زیات درناوي خاوند دی او د خپلو ښوولو کوله کبله عام او خاص ورته درناوی کوي. یوه ورځ کله چې د ښوونځی څخه د کور په لور روان ؤ د لارې په نیمایي کې ناڅاپه یو شخص د موټر سایکل سره د هغه څخه تېر شو او د نوموړي د وېرې او ډار لامل شو. پر موټر سایکل سپور شخص راوگرځېد او د قاسم څخه یې بښنه وغوښته مگر قاسم د ورځنۍ سترتیا له کبله خپل اعصاب کنترول نشوای کړای او په خپل لاسي بکس سره یې موټر سایکل سپور شخص په سر وواهه چې د هغه له کبله شخص پر ځمکه ولوېد او د سرک پر غاړه د لگېدو له کبله د هغه سر شدیدې ضربه وخوړه. پدې وخت کې پولیسو قاسم ونيو او د دعوي د مرحلو د طی کولو وروسته قاضي لدې کبله چې قاسم سره لدې چې د خپل عمل پر جرمي توب ښه خبر ؤ، جرم یې کړی دی، هغه یې د حبس په مجازاتو محکوم کړ. پداسې حال کې چې د قوانینو له مخې او د قاسم جرمي سوابقو ته په پام قاضي کولای شوای قاسم په مراتبو په خفیفو مجازاتو محکوم کړي.

ستاسو په اند پدې حکم کې قاضي د جزا کومې موخې ته زیات ارزښت ورکړی دی؟

آیا قاضي سم کار کړی دی که نه؟

قضیه دوم:

قاسم در یکی از مکاتب شهر کابل معلم هست. وی در بین معلمان و شاگردان مکتب خود از احترام زیادی برخوردار هست و بخاطر حسن سلوک خود زبان زد عام و خاص میباشد. یکی از روزها زمانیکه از مکتب به خانه مراجعت مینمود در نیمه راه ناگهان شخصی با موتر سایکل از نزدیک وی عبور نموده و باعث ایجاد رعب و ترس در وی گردید. شخص موتر سایکل سوار دوباره برگشت و از قاسم معذرت خواهی نمود ولی قاسم به علت خستگی طول روز نتوانست اعصاب خود را کنترول نماید و با بکس دست داشته اش بر سر شخص موتر سایکل سوار زد که در اثر آن شخص به زمین افتاد و در اثر تصادم به کنار سرک، ضربت شدیدى بر سر وی وارد گردید. در این اثنا پولیس قاسم را دستگیر و بعد از طی مراحل دعوی، قاضی به علت اینکه قاسم با وجود اینکه به جرم بودن عمل خود آگاهی کامل داشت، مرتکب جرم گردیده هست، ویرا به مجازات حبس محکوم نمود. حالانکه مطابق قوانین با توجه به گذشته و سوابق جرمی قاسم، قاضی میتواند مجازات به مراتب خفیف تری را بالای وی حکم نماید.

به نظر شما در این حکم خود قاضی به کدام هدف جزا بیشتر ارزش قایل شده هست؟

آیا قاضی کار درستی را انجام داده هست یا خیر؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱- آیا د جزا د حقوقو په جامع تعريف کې د جزا د حقوقو ټول اړونده موضوعات ځاي په ځاي کړل

۱- آیا در تعریف جامع حقوق جزا تمام موضوعات مربوط به حقوق جزا گنجانیده

شده هست یا خیر؟ اگر جواب شما منفیست، لطفاً خود شما یک تعریف جامعتری را برای حقوق جزا ذکر کنید.

۲- مفیدیت مطالعه اهداف جزاها به نظر شما برای یک قاضی چی خواهد بود؟ واضح سازید.

۳- از دید حقوق بشری کدام یک از اهداف جزاها عادلانه تر به نظر میرسد؟ توضیح دهید.

۴- به نظر شما کدام یک از اهداف چهارگانه حقوق جزا نسبت به سایر اهداف با اهمیت تر میباشد؟ واضح سازید.

اهداف آموزشی:

- منابع حقوق جزا را واضح سازید.

- چرا ما منابع حقوق جزا را مورد مطالعه قرار میدهیم؟

- آیا میان منابع حقوق جزا در شریعت اسلامی و حقوق موضوعه تفاوت وجود دارد یا خیر؟

(۳) منابع حقوق جزا:

زمانیکه ما از یک رشته حقوقی صحبت بعمل می آوریم، یکی از مهم ترین موضوعاتی که باید به آن پردازیم همانا ذکر منابع آن میباشد. حقوق جزا منحصراً یک بخشی از حقوق عامه دارای منابع چندگانه هست که هر یک آنرا به ترتیب ذکر مینمائیم:

۱. شریعت اسلامی

۲. قانون اساسی

شویدی که نه؟ که ستاسو خواب منفي وي، په مهربانی سره د جزا د حقوقو لپاره یو جامع تعریف ذکر کړی.

۲- د جزاگانو د موخو د څېړنې کټورتیا ستاسو په اند د یوه قاضی لپاره څه ده؟ واضح یې کړئ.

۳- د بشري حقوقو د لیدلوري څخه د جزاگانو کومه موخه عادلانه ده؟ واضح یې کړئ.

۴- ستاسو په اند د جزا د حقوقو د څلورگونو موخو څخه کوم یو د نورو په پرتله زیات ارزښت لري؟ واضح یې کړئ.

ښوونیزې موخې:

- د جزا د حقوقو منابع واضح کړئ.

- ولې د جزا د حقوقو منابع تر څېړنې لاندې نیسو؟

- آیا په اسلامي شریعت او موضوعه حقوقو کې د جزا د حقوقو د منابعو تر منځ کوم توپیر شته او که نه؟

(۳) د جزا د حقوقو منابع:

کله چې مونږ د یو لړ حقوقو په اړه خبرې کوو یوه ډېره ارزښتناکه موضوع چې باید ورته پام وشي، د منابعو ذکر کول دي. د جزا حقوق د عامه حقوقو د یوې برخې په توګه د څو منابعو (سرچینو) لرونکي دي چې هر یو په ترتیب سره ذکر کوو:

۱. اسلامي شریعت

۲. اساسي قانون

۳. جزایي قوانین

۳. قوانین جزائی

۴. عرف

۴. عرف

۵. لوایح او مقررې

۵. لوایح و مقررہ ہا

۶. د ولسمشر تقنیني فرمانونه

۶. فرامین تقنینی رئیس دولت

۷. قضایي رویه

۷. رویہ قضائی

۸. جزایي دوکتورین

۸. دوکتورین جزائی

باید وویل شي چې دغه سرچینې په حقیقت کې د جزا د حقوقو کلي سرچینې دي چې ټول جرمونه د حدودو، قصاص او تعزیراتو په ګډون پکې شامل دي. که چېرې جرمونه په حدودو او قصاص او تعزیراتو تقسیم بندي کړئ په هغه صورت کې د حدودو او قصاص د جرمونو په برخه کې یواځې د اسلام شریعت احکام د تطبیق وړ او مرعي الاجراء دي مګر د تعزیري جرمونو په اړه د جزا د حقوقو ټولې فوق الذکر سرچینې کارول کېدای شي. ځینې وخت داسې تصور کېږي چې د تعزیري جرمونو په اړه یوازې د موضوعه جزایي قوانینو احکام د تطبیق وړ دي مګر په عمل کې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت داساسي قانون د ۱۳۰ مادې سره سم کله چې محاکم پر یوه قضیه د غور لپاره حکم ونشي موندلای چې تطبیق یې کړي، په هغه صورت کې کېدای شي موضوع د اسلامي شریعت د حنفي فقې سره سم په تر ټولو ښه طریقه د عدالت تطبیق ته په پام، تطبیق کړي.

باید خاطر نشان ساخت که این منابع در حقیقت منابع کلی حقوق جزا هست که تمام جرایم به شمول حدود، قصاص و تعزیرات را شامل میگرددد. هرگاه ما جرایم را به حدود و قصاص و تعزیرات تقسیم بندی نمائیم در آنصورت در قسمت جرایم حدود و قصاص صرف احکام شریعت اسلامی قابل تطبیق و مرعی الاجرا میباشد ولی در قسمت جرایم تعزیری تمام منابع فوق الذکر حقوق جزا مورد استفاده قرار گرفته میتواند. بعضاً چنین تصور میگرددد که در قسمت جرایم تعزیری صرف احکام قوانین جزائی موضوعه قابل تطبیق میباشد ولی در عمل مطابق ماده ۱۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان، هرگاه در یک موردی محاکم برای رسیدگی به یک قضیه نتوانند حکمی را دریافت و تطبیق نمایند، در آنصورت موضوع را مطابق فقه حنفي شریعت اسلامی با توجه به تطبیق عدالت به بهترین وجه، تطبیق مینمایند.

د اساسي قانون دغه حکم په حقیقت کې د اسلامي شریعت د احکامو تطبیق د هغه تعزیري جرمونو په اړه چې په قوانینو کې ندي ځای په ځای شوي، ته زمینه برابروي.

این دستور قانون اساسی در حقیقت زمینه را برای تطبیق احکام شریعت اسلامی در مورد جرایم تعزیری ایکه در قوانین گنجانیده نشده اند مساعد میسازد.

قانون اساسی افغانستان منحيث قانون مادر به ذکر اصول و مبانی عمده ای میپردازد که بدون رعایت آنان در ساحه حقوق جزا عدالت بصورت درست تطبیق نگردیده و بعضاً عدم رعایت آن باعث ابطال اجراءات میگردد.

قضیه:

احمد متهم به ارتکاب جرم سرقت مییابد. بعد از اینکه محکمه تشخیص میدهد که هیچ یک از شرایط تطبیق حد در مورد وی مصداق ندارد، تصمیم اتخاذ می نماید تا قضیه باساس قانون جزای افغانستان حل و فصل گردد. در هنگام رسیدگی قاضی محکمه به تصور اینکه در رابطه به جرم احمد حکم قانون جزا واضح و روشن نمیباشد، تصمیم اتخاذ می نماید تا قضیه را باساس ماده ۱۳۰ قانون اساسی مطابق به فقه حنفی شریعت اسلام حل و فصل نموده و در زمینه اصدار حکم نماید.

به نظر شما آیا تصمیم قاضی قانونی هست یا خیر؟

در کدام حالت قاضی میتواند به ماده ۱۳۰ قانون اساسی استناد نموده و به فقه حنفی بخاطر حل فصل یک قضیه جزائی مراجعه نماید؟

(۴) تصنیف حقوق جزا:

حقوق جزا بصورت عموم در مرحله اول به دو بخش عمده تقسیم میگردد که عبارتند از:

۱. حقوق جزای ملی یا داخلی

۲. حقوق جزای بین المللی

۱- حقوق جزای ملی یا داخلی به مجموعه قواعد و

د افغانستان اساسی قانون د اصلي قانون په توگه د هغه عمده اصولو او مباني ذکر کوي چې د جزا د حقوقو په ساحه کې د هغوي د رعایت پرته عدالت په سمه توگه نه تطبیقېږي او ځینې وخت د دوي نه رعایت کول د اجراآتو د ابطال لامل کېږي.

قضیه:

احمد د غلا د جرم پر ارتکاب تورن دی. وروسته لدې چې محکمه تشخیص کوي چې د حد د تطبیق هېڅ شرط د هغه په اړه مصداق نلري، پرېکړه کوي چې قضیه د افغانستان د جزا د قانون په اساس حل او فصل شي. د غور په وخت کې د محکمې قاضي پدې تصور چې د احمد د جرم په اړه د جزا د قانون حکم قانون واضح او روښانه ندی، پرېکړه کوي چې قضیه د اساسی قانون د ۱۳۰ مادې په بنسټ د اسلامي شریعت د حنفی فقهې سره سم حل او فصل کړي او حکم صادر کړي.

ستاسو په نظر آیا د قاضي پرېکړه قانوني ده که نه؟

په کوم حالت کې قاضي کولای شي د اساسی قانون په ۱۳۰ ماده استناد وکړي او د قضیې د حل او فصل لپاره حنفی فقهې ته مراجعه وکړي؟

(۴) د جزا د حقوقو تصنیف:

د جزا حقوق په عمومي توگه په لومړۍ مرحله کې په دوه لویو برخو وېشل کېږي چې دادي:

۱. د جزا ملي یا کورني حقوق

۲. د جزا نړيوال حقوق

۱- د جزا ملي یا کورني حقوق د قواعدو او مقرراتو

مقرراتی اطلاق می‌گردد که به موضوعاتی رسیدگی مینماید که در آن هیچ عنصر خارجی دخیل نباشد. و یا به عبارت دیگر مجموعه قواعد و مقرراتی هست که جرایمی را که در محدوده یک قلمرو معین ارتکاب می‌یابد، مورد مطالعه قرار میدهد.

حقوق جزای ملی یا داخلی بصورت عموم مشتمل بر دو بخش عمده میباشد که عبارتند از:

الف. حقوق جزای داخلی عام

ب. حقوق جزای داخلی خاص

الف: حقوق جزای داخلی عام به قواعدی اطلاق می‌گردد که به موضوعات عمده و اساسی حقوق جزا از قبیل عناصر متشکله جرم، حالات تبرئه کننده و غیره موضوعات کلی و عمده رسیدگی می‌نماید.

ب. حقوق جزای داخلی خاص: به بخشی از حقوق جزا اطلاق می‌گردد که به موضوعاتی چون عناصر اختصاصی جرایم، تعیین مجازات معینه و غیره مسایل اختصاصی رسیدگی مینماید.

۲- حقوق جزای بین المللی: به رشته ای از حقوق جزا اطلاق می‌گردد که به موضوعات و مسایلی رسیدگی می‌نماید که دارای یک جنبه بین المللی بوده و به نحوی در آن یک عنصر خارجی دخیل باشد.

از آنجائیکه موضوع مورد بحث ما صرف حقوق جزای داخلی و آنهاً خاصتاً بخش عام آن میباشد لذا از ذکر تصنیف حقوق جزای بین المللی امتناع ورزیده و صرف بحث خود را روی مسایل و موضوعات مربوط به حقوق جزای عام درروشنائی احکام قانون جزای افغانستان ادامه خواهیم داد.

مجموعی ته ویل کېږي چې پر هغه موضوعاتو غور کېږي چې پکې هېڅ بهرنی عنصر دخیل نه وي. او یا په بل عبارت د هغه قواعدو او مقرراتو مجموعه ده چې هغه جرمونه چې د یوه معین قلمرو په محدوده کې ارتکاب مومي، تر څېړنې لاندې نیسي.

د جزا ملي یا کورني حقوق په عمومي توګه په دوه لویو برخو وېشل کېږي چې دادي:

الف. د جزا عام کورني حقوق

ب. د جزا خاص کورني حقوق

الف: د جزا عام کورني حقوق هغه قواعدو ته ویل کېږي چې د جزا د حقوقو عمده او اساسي موضوعاتو لکه د جرم متشکله عناصر، پداسې حال کې چې تبرئه کوونکي او نور کلي او عمده موضوعات غور کوي.

ب. د جزا د حقوقو خاص کورني حقوق: د جزا د حقوقو هغه برخې ته ویل کېږي چې پر ځانګړو مسائلو لکه د جرمونو اختصاصي عناصر، د معینه مجازاتو تعیین او نورو غور کوي.

۲- د جزا نړیوال حقوق: د جزا د حقوقو هغه برخې ته ویل کېږي چې پر هغه موضوعاتو او مسائلو غور کوي چې د نړیوالې جنبې لرونکي وي او په یوه ډول په هغه کې یو بهرنی عنصر دخیل وي.

لکه څرنګه زموږ د بحث وړ موضوع یوازې د جزا کورني حقوق او په ځانګړي ډول د هغوي عامه برخه ده، لدې کبله د جزا د حقوقو د نړیوالو حقوقو د ذکر کولو څخه ډډه کوو او خپل بحث د افغانستان د جزا د قانون د احکامو په روښنای کې یوازې د جزا د حقوقو د عامه حقوقو پر اړونده موضوعاتو او مسائلو متمرکز کوو.

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

سوالات برای مباحثه صنفی:

- ۱- د اسلام او د جزا د موضوعه حقوقو د منابعو تر منځ توپیر بیان کړئ.
- ۱- تفاوت میان منابع حقوق جزای اسلام و حقوق جزای موضوعه را بیان نمائید.
- ۲- د حدودو او قصاص او تعزیراتو د جرمونو په اړه د جزا د حقوقو کوم منابع مشترک دي؟
- ۲- کدام یک از منابع حقوق جزا در قسمت جرایم حدود و قصاص و تعزیرات مشترک میباشد؟
- ۳- ستاسو په اند آیا د جزا د حقوقو لپاره کومه بل منبع شته که نه؟ واضح یې کړئ.
- ۳- به نظر شما آیا کدام منبع دیگری برای حقوق جزا وجود دارد یا خیر؟ واضح سازید.
- ۴- د جزا د کورنیو او نړیوالو حقوقو تر منځ توپیر واضح کړئ.
- ۴- تفاوت میان حقوق جزای ملی و حقوق جزای بین المللی را واضح سازید.
- ۵- که چېرې یوه موضوع د جزا د کورنیو عامو یا خاصو حقوقو سره اړونده وي، کوم قانون ته مراجعه کېږي؟ توضیح یې کړئ.
- ۵- هرگاه یک موضوع مربوط به حقوق جزای ملی عام و یا خاص باشد، به کدام قانون مراجعه صورت میگیرد؟ توضیح دهید.
- د جزاگانو په اړوند د فوق الذکر عمومي توضیحاتو څخه وروسته خپل بحث د جزا د قانون په لومړي کتاب چې پکې عمومي او مقدماتي احکام راځي، متمرکز کوو.
- بعد از توضیحات عمومی فوق الذکر در مورد جزاها، بحث خود را روی کتاب اول قانون جزا که شامل احکام عمومی و مقدماتی میگردد، متمرکز خواهیم نمود.

ښوونیزې موخې:

اهداف آموزشی:

- د جزا د حقوقو د عامو پرنسیپونو د څېړنې موخې ولیکئ.
- هدف از مطالعه پرنسیپ های عام حقوق جزا را بنگارید.
- د جرمونو د جزاگانو د قانونیت پرنسیپ واضح کړئ.
- پرنسیپ قانونیت جرایم جزاها را واضح سازید.
- د براءت الذمه اصل شرح کړئ.
- اصل براءت الذمه را شرح دهید.

لومړی کتاب:

کتاب اول:

عمومي احکام:

احکام عمومی:

د جزا د حقوقو دغه کتاب ۵ بابه لري. لومړی باب چې

این کتاب حقوق جزا شامل ۵ باب میباشد. باب اول که

تحت عنوان احکام مقدماتی هست مشتمل بر دو فصل بوده طوریکه فصل اول شامل قواعد عمومی و تعریفات بوده و فصل دوم در برگیرنده موضوعات مربوط به ساحه تطبیق قانون میباشد. در فصل دوم یک تصنیف فرعی دیگری هم وجود دارد که عبارت از قسمت اول و قسمت دوم میباشد. قسمت اول به موضوع تطبیق قانون از حیث مکان و اشخاص پرداخته و قسمت دوم به موضوع تطبیق قانون از حیث زمان متمرکز میباشد.

باب دوم این کتاب که تحت عنوان جرایم هست شامل ۴ فصل بوده طوریکه هر یک از فصول آن دارای قسمت های جداگانه میباشد.

باب سوم این کتاب به جرم اختصاص داشته و شامل دو فصل میباشد.

باب چهارم این کتاب به موضوع جزا متمرکز بوده و مشتمل بر هشت فصل میباشد.

باب پنجم این کتاب به موارد سقوط جرایم و جزاها طی دو فصل جداگانه پرداخته هست.

اینک ما بحث خود را از باب اول قانون جزا و از ماده اول آن آغاز خواهیم نمود.

باب اول احکام مقدماتی

فصل اول: قواعد عمومی و تعریفات:

این بخش قانون جزا به توضیح موضوعاتی میپردازد که از جمله اصول عمومی حقوق جزا شناخته شده شامل ۱۳ ماده میگردد.

عنوانی بی "مقدماتی احکام" دی پکی دوه فصلونه دی داسی چې په لومړي فصل کې عمومي قواعد او تعریفونه دي او په دوهم فصل کې د قانون د تطبیق د ساحې اړوند موضوعات دي. په دوهم فصل کې یو بل فرعی تصنیف هم شته چې له لومړی او دوهمې برخې څخه عبارت دي. لومړی برخه د قانون تطبیق د مکان او اشخاصو له حیثه څېړي او دوهمه برخه د زمان له حیثه د قانون پر تطبیق متمرکز ده.

د دغه کتاب دوهمه برخه چې د جرمونو تر عنوان لاندې ده پکې ۴ فصلونه شامل دي داسې چې هر فصل یې جلا جلا برخې لري.

د دغه کتاب دریمه برخه جرم ته ځانګړی شوی او پکې دوه فصلونه دي.

د دغه کتاب څلورم باب د جزا پر موضوع متمرکز دي او اته فصلونه پکې شامل دي.

د دغه کتاب پنجم باب د جرمونو او جزاګانو د سقوط موارد په دوه فصلونو کې څېړي.

دا دی خپل بحث د جزا د قانون د لومړي باب او د هغه د لومړی مادې څخه پیل کوو.

لومړی باب مقدماتی حکمونه

لومړی فصل عمومي قواعد او تعریفات:

د جزا د قانون دغه برخه هغه موضوعات واضح کوي چې د جزا د حقوقو د عمومي اصولو د ډلې پېژندل شوي ۱۳ مادې پکې شاملې دي.

د دغه قانون لومړۍ ماده داسې صراحت لري:

ماده اول این قانون مشعر هست:

"دغه قانون جرمونه او تعزیري جزاگانې تنظیموي. د حدودو، قصاص او دیت د جرمونو مرتکبین د اسلامي شریعت د حنفي فقې د احکامو سره سم مجازات کېږي."

"این قانون جرایم و جزا های تعزیری را تنظیم می نماید. مرتکب جرایم حدود، قصاص و دیت مطابق احکام فقه حنفي شریعت اسلام مجازات میگردد."

د اسلام په جزایي فقه کې جرمونه په عمومي توګه په حدود، قصاص او دیت او تعزیري جرمونو تصنیف شويدي. د حدود، قصاص او دیاتو جرمونه په اسلامي شریعت کې معین دي او د هغوي مجازات مقدر او مشخص دي. پدې معني چې د جرم او د هغه د مجازاتو تغیر د اولوالامر د صلاحیت څخه لوړ دي. مګر د تعزیري جرمونو او د هغوي د مجازاتو په اړه اولوالامر مخیر ګرځېدلی چې په جزایي قوانینو کې د جرمي اعمالو د تصریح او د هغه د لپاره د معینو مجازاتو په وړاندوینې سره دغه برخه تنظیم کړي.

د فقه جزائی اسلام جرایم بصورت کل به حدود، قصاص و دیت و جرایم تعزیری تصنیف شوي دي. جرایم حدود، قصاص و دیات د شریعت اسلامي معین بوده و مجازات آن مقدر و مشخص میباشد. بدین معنی که تغیر جرم و مجازات آن از صلاحیت اولوالامر نمیباشد. ولی در مورد جرایم تعزیری و مجازات آن اولوالامر را مخیر گردانیده هست تا با تصریح اعمال جرمی در قوانین جزائی و پیشینی مجازات معینه برای آن به تنظیم این عرصه بپردازند.

کوم شی چې پدې برخه کې ارزښتمن برېښي دادي چې د ځینو د تصور پر خلاف زموږ د هېواد د جزا قانون د اسلامي شریعت د اصولو او اساساتو سره بشپړ سم دې ځکه د دغه قانون تدوین په حقیقت کې د هغه صلاحیت له مخې د اسلام سپېڅلي شریعت حکامو ته د تعزیري قوانینو د تدوین لپاره ورکړی، تر سره شويدي.

آنچه درین خصوص قابل توجه هست، اینست که بر خلاف تصور بعضی ها قانون جزای کشور ما با اصول و اساسات شریعت اسلام کاملاً در مطابقت میباشد زیرا تدوین این قانون در حقیقت باسناد صلاحیتی که شریعت مقدس اسلام به حکام در قسمت تدوین قوانین تعزیری اعطا نموده هست، صورت گرفته هست.

د دغه قانون دوهمه ۸ او دریمه ماده د جرمونو او جزاګانو د قانون د اصل په اړه دي.

ماده دوم و سوم این قانون در مورد اصل قانونیت جرایم و جزا ها میباشد.

دوهمه ماده داسې صراحت لري:

ماده دوم چنین تصریح می نماید:

"هېڅ یو عمل جرم نه پېژندل کېږي مګر د قانون له مخې."

"هیچ عملی جرم شمرده نمیشود مګر به موجب قانون."

دریمه ماده داسې بیانوي:

ماده سوم چنین بیان می نماید:

"هیچ کس را نمیتوان مجازات نمود مگر مطابق به احکام قانونیکه قبل از ارتکاب فعل مورد اتهام نافذ گردیده باشد."

ماده دوم مربوط به بخش جرایم این پرنسیپ و ماده سوم مربوط به بخش مجازات این پرنسیپ میباشد.

باساس این پرنسیپ هر گاه یک عمل در قانون منحصراً جرم شناخته نشده باشد، هیچ شخص را باساس آن نمیتوان مجرم تلقی نمود. یعنی هر عملی را که اشخاص انجام میدهند مشروع بوده مگر اینکه قانون آنرا جرم تلقی نموده باشد. درین رابطه یک قاعده فقهی هم موجود هست که چنین تصریح می نماید.

"الاصل فی الاشیاء الاباحه"

باساس این قاعده فقهی تمام اعمال انسان ها مباح و مشروع میباشد. یعنی تا زمانیکه عملی از اعمال توسط قانون غیر مشروع تلقی نگردد، شخص از ارتکاب آن مقصر شناخته نمیشود.

در رابطه به تاریخچه این عنصر بعضی راعقیده بر آنست که این پرنسیپ بر اولین بار در قرن ۱۹ توسط سزار بیکاریای ایتالوی در رساله "جرایم و جزاها" مطرح گردیده هست حالانکه این پرنسیپ از بدو ظهور دین مقدس اسلام وجود داشته هست. چنانچه آیه کریمه ذیل مصداق این مدعاست:

"و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً"

ترجمه: و نه چنان هست که ما مجازات نمائیم) شخص و یا گروهی را (مگر) بعد از (اینکه پیامبری برای شان فرستاده باشیم).

"هیشوک نشی مجازات کبدای مگر د هغه قانون د احکاموله مخی چي د اتهام وړ فعل د ارتکاب څخه مخکي نافذ شوی وي."

دوهمه ماده د دغه پرنسیپ د جرمونو د برخی اړونده او دریمه ماده د دغه پرنسیپ د مجازاتو د برخی اړونده ده.

د دغه پرنسیپ پر بنسټ که چیرې یو عمل په قانون کې د جرم په توگه نه وي پېژندل شوی، هیشوک د هغه په اساس مجرم نشو گڼلای. یعنی هر هغه که عمل چې اشخاص یې سرته رسوي مشروع دي مگر دا چې قانون هغه جرم گڼلای وي. پدې اړه یوه فقهی قاعده هم شته چې داسې صراحت لري:

"الاصل فی الاشیاء الاباحه"

ددغه فقهی قاعدې په اساس د انسانانو ټول اعمال مباح او مشروع دي. یعنی تر هغه وخته چې د اعمالو څخه یو عمل د قانون لخوا غیر مشروع ونه گڼل شي، شخص د هغه د ارتکاب له امله مقصر نه پېژندل کېږي.

د دغه عنصر د تاریخ په اړه ځینې پدې عقیده دي چې دغه پرنسیپ د لومړي ځل لپاره په ۱۹ پېړۍ کې د ایتالیوي سزار بیکاریای لخوا په (جرمونه او جزاگانې) نومې رساله کې مطرح شوي دي پداسې حال کې چې دغه پرنسیپ د اسلام د سپېڅلي دین د ظهور راپدېخوا موجود ؤ. لکه څرنګه چې لاندې آیت شریف د دغه مدعا مصداق دی:

"و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولا"

ژباړه: او داسې ندي چې مونږ مجازات کړو) شخص یا ډله (مگر) وروسته (لدې چې دوي ته مو پیغمبر لېږلی وي).

حضرت پروردگار درین آیه کریمه مجازات اشخاص را منوط به فرستادن رسول گردانیده هست. یعنی تا زمانیکه پیامبری برای شان اعمال مشروع و غیر مشروع را بیان نه نموده باشد، آنان به ارتکاب اعمال غیر مشروع مجازات نخواهند گردید.

نتیجه عمده و اساسی این پرنسیپ را میتوان چنین خلاصه نمود:

" بدون قانون نه جرم وجود دارد و نه هم جزا "

ماده ۴ این قانون به یکی دیگر از اصول بنیادی حقوق جزا که همانا اصل برائت الذمه هست، پرداخته هست.

ماده مذکور چنین حکم می نماید:

" ۱. برائت الذمه حالت اصلی هست. متهم تا وقتیکه به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگرفته باشد، بی گناه شناخته میشود.

" ۲. تعیین جزائیکه مخالف کرامت انسانی باشد، جواز ندارد. "

این پرنسیپ در حقیقت با اصل قانونیت جرایم و جزاها در ارتباط میباشد. باساس این پرنسیپ برای اینکه شخص را محکوم به مجازات نمود لازم هست تا حکم قطعی و یا نهائی محاکم ذیصلاح را در زمینه بدست آورد.

حکم نهائی به همان حکمی اطلاق میگردد که مراحل ثلاثه را طی نموده باشد. (مگر در مورد اعدام که نیازمند تأیید رئیس جمهور نیز میباشد.)

حکم قطعی به حکمی اطلاق میگردد که دارای شرایط ذیل باشد:

لوی خدای (ج) پدې آیت کې د اشخاصو مجازات د رسول تر لېرلو پورې تړلي دي. يعني تر هغه وخته چې پیغمبر دوي ته مشروع او غیر مشروع اعمال بیان کړي نه وي، دوي د غیر مشروع اعمالو په ارتکاب نه مجازات کېږي.

د دغه پرنسیپ عمده او اساسی پایله داسې را لنډولای شو:

" د قانون پرته نه جرم شته او نه هم جزا "

د دغه قانون ۴ ماده د جزا د حقوقو یوه بل بنسټیز اصل ته چې د ذمې برائت دي، اشاره کوي.

یاده شوې ماده داسې حکم کوي:

" ۱. د ذمې برائت اصلی حالت دی. متهم تر هغه وخته چې د واکمنې محکمې په قطعی حکم محکوم شوی نه وي، بی گناه ګڼل کېږي.

" ۲. د هغه جزا چې د انسانی کرامت مخالفه وي، تعیینول جواز نلري. "

دغه پرنسیپ په حقیقت کې د جرمونو او جزاگانو د قانونیت د اصل سره اړیکه لري. د دغه پرنسیپ په بنسټ ددې لپاره چې شخص په مجازاتو محکوم کړو لازمه ده چې د هغه لپاره د ذیصلاح محاکمو قطعی او یا وروستی حکم تر لاسه کړو.

وروستنی حکم هماغه حکم ته ویل کېږي چې درې ګونه مرحلې یې طی کړې وي. (مگر د اعدام په اړه چې د ولسمشر تایید ته هم اړتیا ده).

قطعی حکم هغه حکم ته ویل کېږي چې د لاندې شرطونو لرونکی وي:

الف: طرفینو په هغه موافقه کړې وي.

الف: طرفین به آن موافقه نموده باشند.

ب: په هغه کې د قانون سره سم د مرافعه غوښتنې امکان نه وي.

ب: امکان مرافع خواهی در آن مطابق قانون موجود نباشد.

ج: په هغه کې د مرافعه غوښتنې میعاد پوره شوی وي.

ج: معیاد مرافعه خواهی در آن به سر رسیده باشد.

د دغه شرایطو په پام کې نیولو سره ویلاي شو چې ښایي یو حکم په ابتدائیه محکمه کې هم قطعیت تر لاسه کړي.

با ملاحظه این شرایط میتوان گفت که ممکن هست یک حکم در محکمه ابتدائیه نیز قطعیت حاصل نماید.

د دغه مادې دوهمه فقره د انساني کرامت د مخالفې جزا تعین څېړلې دي. د دغه فقرې په بنسټ کله چې مجازات انساني کرامت ته زیان رسوي، د مرتکب شخص لپاره د هغه تعینول مجاز ندي.

فقره دوم این ماده به موضوع تعیین جزای مخالف کرامت انسانی پرداخته هست. باساس این فقره هرگاه مجازاتی کرامت انسانی را خدشه دار سازد، تعیین آن برای شخص مرتکب جواز ندارد.

ځینې د دغه مادې په استناد دعوي کوي چې د حدودو د ځینو جرمونو لپاره ټاکل شوي مجازات په ځانگړي ډول د محصن او محصنې د زنا حد او د غلا حد د انساني کرامت مخالف دي، لدې کبله باید قاضي باید په هغه حکم ونه کړي.

بعضی ها به استناد این ماده ادعا میکنند که مجزات تعیین شده برای بعضی جرایم حدوداً خصوصاً حد زناي محصن و محصنه و حد سرقت خلاف کرامت انسانی میباشد، لذا قاضي نباید به آن حکم نماید.

د دغه دلیل په ځواب کې باید وویل شي چې دغه قانون یوازې د تعزیري جرمونو پر موضوع غور کوي. که چېرې وضعي شارع د قانون په متن کې داسې جزا چې د انساني کرامت مخالفه وي ټاکلې وي، د دغه مادې په بنسټ د تطبیق وړ نده. مگر د دغه مادې حکم د حدودو په اړه هېڅ ډول دخل او غرض نشي درلوداي ځکه د حدودو اړوند مسائلو تنظیم د دغه قانون د محدودې څخه په ټوله معنی بهر دي.

در جواب این دلیل باید گفت که این قانون صرف به موضوع جرایم تعزیری میپردازد. هرگاه شارع وضعی در متن قانون، جزائرا که مخالف کرامت انسانی باشد پیش بینی نموده باشد، مطابق این ماده قابل تطبیق نمی باشد. ولی حکم این ماده در مورد حدود هیچ نوع دخل و غرضی داشته نمیتواند زیرا تنظیم مسایل مربوط به حدود از محدوده این قانون به کلی بیرون میباشد.

د دغه قانون ۵ ماده یو اساسي حقوقي اصل بیانوي:

ماده ۵ این قانون به بیان یک اصل عمده و اساسی حقوقي میپردازد.

دغه ماده داسې صراحت لري:

این ماده چنین تصریح می نماید:

"بی خبری از احکام قانون عذر پنداشته نمیشود."

باساس این ماده هرگاه شخصی بعد از ارتکاب عمل جرمی با استناد به اینکه از احکام قانون آگاهی نداشته هست، به دفاع از خود بپردازد، دفاع وی غیر موجه بوده و در محضر قضا دلیل شده نمیتواند.

برای اینکه اشخاص بهانه جو نتوانند به بهانه این موضوع از چنگال قانون فرار نمایند، قانونگذار در تمام قوانین جزائی یک مدت زمان معینی را بین نشر و انفاذ قوانین جزائی تعیین می نماید.

ماده ۵۲۳ قانون جزا مدت ۳۰ روز را بین نشر قانون جزا در جریده رسمی و انفاذ آن تعیین نموده هست.

این مدت در قوانین جزائی کشورهای مختلف، متفاوت میباشد.

ماده هشتم این قانون به موضوع جرایم نمایندگان سیاسی اختصاص یافته هست.

این ماده مشعر هست:

"با نمایندگان سیاسی که در افغانستان مرتکب جرم گردند مطابق قواعد حقوق بین الدول عمومی رفتار میشود."

طوریکه دیده میشود این ماده قانون جزا بیشتر به بخش اول فصل دوم این کتاب که به موضوعات تطبیق قانون از حیث مکان و اشخاص میباشد، مربوط میباشد. زیرا این ماده به موضوع جرایم نمایندگان سیاسی دول و سازمان های بین المللی که منحیث اشخاص مطرح اند، پرداخته هست.

"د قانون د احکامو څخه ناخبري عذر نه گڼل کېږي."

د دغه مادې په بنسټ که چېرې شخص د جرمي عمل د ارتکاب څخه وروسته پدې استناد چې د قانون د احکامو څخه یې خبر نه درلود، له ځانه دفاع کوي، د هغه دفاع غیر موجه ده او د قضا په محضر کې دلیل کېدای نشي.

ددې لپاره چې بهانه غوښتونکي اشخاص ونشي کولای د دغه موضوع په بهانه د قانون له منگولو وټنښتي، قانون جوړوونکي په ټولو جزایي قوانینو کې د جزایي قوانینو د خپر اوي او نفاذ تر منځ یوه ټاکلې موده ټاکي.

د جزا د قانون ۵۲۳ ماده په رسمي جریده کې د جزا د قانون د خپرېدو او د هغه د انفاذ تر منځ ۳۰ ورځې موده ټاکلې ده.

دغه موده د مختلفو هېوادونو په جزایي قوانینو کې توپیر لري.

د دغه قانون اتمه ماده د سیاسي استازو د جرمونو موضوع ته ځانگړې شوې ده.

دغه مادې داسې صراحت لري:

"د هغه سیاسي استازو سره چې په افغانستان کې په جرم مرتکب کېږي، د عمومي بین الدول حقوقي قواعدو سره سم چلند کېږي."

لکه څرنګه چې لیدل کېږي د جزا د قانون دغه ماده د دغه کتاب له دوهم فصل سره چې د مکان او اشخاصو له حیثه د قانون د تطبیق موضوعاتو ته مختص دی، اړونده ده. ځکه دغه ماده د دولتونو او نړیوالو سازمانونو د سیاسي استازو چې د افرادو په توګه مطرح دي، د جرمونو موضوع ته اشاره کوي.

در رابطه به جرایم نمایندگان سیاسی در حقوق جزای بین المللی یک اصل عمده ای وجود دارد که به اساس آن نمایندگان سیاسی و دول و سازمان های بین المللی مطابق قوانین جزائی دولت میزبان محاکمه و مجازات نمیگردند.

درین رابطه دلایل متعددی ذکر گردیده هست که ما به ذکر دودلیل عمده آن بسنده می نمائیم.

اول: چون نمایندگان سیاسی به امور بسیار مهم و عمده ای در کشور میزبان مشغول میباشند، لذا امکان دارد بخاطر اخلال در کارهای ایشان بصورت پلان شده ایشان در اعمال جرمی دخیل ساخته شده و در نتیجه مورد محاکمه و مجازات قرار گیرند.

دوم: چون نمایندگانه سیاسی به نمایندگی از دولت متبوع و یا سازمان مربوطه شان در قلمرو کشور میزبان مصروف انجام وظیفه میباشند، لذا بخاطر احترام به کشورها محاکمه و مجازات ایشان در کشور میزبان صورت نگرفته بلکه ممکن هست در کشور خود شان محاکمه و مجازات گردند.

ماده دهم قانون جزا به موضوع حکم قطعی و نهائی پرداخته هست. این ماده چنین تصریح نموده هست:

" حکم قطعی به مقصد این قانون عبارت است از حکمی که نهائی شده باشد و یا موارد استیناف و تمیز طلبی برای آن موجود نباشد و یا میعاد های استیناف و تمیز طلبی آن قانوناً منقضی شده باشد. "

باساس این ماده، طوریکه در فوق نیز تذکر داده شد، حکم زمانی نهائی تلقی میگردد که مراحل ثلاثه را طی نموده باشد ولی قطعیت حکم زمانی حاصل شده میتواند که حکم نهائی شده و یا موارد استیناف طلبی

د سیاسی استازو د جرمونو په اړه د جزا په نړیوالو حقوقو کې یو عمده اصل شته چې د هغه پر بنسټ سیاسي استازي او دولتونه او نړیوال سازمانونه د کوربه دولت د جزایي قوانینو سره سم نه محاکمه او مجازات کېږي.

پدې اړه زیات دلایل ذکر شويدي چې د دوه دلیلونو په ذکر بسنه کوو.

اول: څرنګه چې سیاسي استازي په کوربه هېواد کې په ډېرو ارزښتناکو او عمده چارو بوخت دي، لدې کبله امکان لري د دوي په کارونو کې د اخلال له کبله په پلان شوې توګه دوي په جرمي اعمالو کې دخیل کېږل شوي وي او په پایله کې محاکمه او مجازات شي.

دوهم: څرنګه چې سیاسي استازي د متبوع دولت یا اړونده سازمان په استازیتوب په کوربه هېواد کې دننده سرته رسوي، نو هېوادونو ته د درناوي له کبله د هغه محاکمه او مجازات په کوربه هېواد کې نه تر سره کېږي بلکه ښایي د هغه په خپل هېواد کې محاکمه او مجازات شي.

د جزا د قانون لسمه ماده د قطعي او وروستني حکم موضوع څېړي. دا ماده داسې صراحت لري:

" قطعي حکم د دې قانون له مخې د هغه حکم څخه عبارت دي چې وروستنی وي او یا د استیناف او تمیز غوښتنې موارد پکې نه وي او یا هم د استیناف او تمیز غوښتنې میعاد قانوناً تېر شوي وي. "

د دغه مادې په بنسټ څرنګه چې ذکر شول، حکم هغه وخت وروستنی ګڼل کېږي چې درې ګونې مرحلې یې طی کړې وي مګر قطعیت هغه وخت تر لاسه کېدای شي چې حکم وروستنی شوي وي او یا د استیناف غوښتنې

قانوناً موجود نباشد و یا به سر رسیده باشد. به این اساس نهائی شدن حکم یکی از موارد قطعیت حکم محسوب شده میتواند.

ماده یازدهم این قانون به موضوع اشخاصیکه تابعیت افغانستان را نداشته ولی در قلمرو افغانستان سکونت و اقامت دارند میپردازد.

این ماده چنین صراحت دارد:

" اشخاصیکه تابعیت افغانستان را نداشته اما در افغانستان اقامت یا سکونت داشته باشند به مقصد این قانون در حکم تبعه افغانی محسوب میگردند مگر اینکه در قانون طور دیگری به آن تصریح شده باشد. "

این ماده قانون نیز همانند ماده هشتم مربوط به بخش تطبیق قانون از حیث اشخاص میباشد. بااساس این ماده هرگاه اشخاص در قلمرو افغانستان اقامت و سکونت داشته باشند ولی تابعیت افغانستان را نداشته باشند در حکم تبعه افغانستان محسوب میگردند. ازین ماده قانون چنین مستفاد میگردد که قانون جزای افغانستان بالای تمام اشخاصیکه در قلمور افغانستان سکونت دارند خواه تبعه افغانستان باشند و یا خیر قابل تطبیق میباشد.

ماده ۱۲ قانون جزا به تعریف موظفین خدمات عامه پرداخته هست. چنانچه تصریح میدارد:

" به مقصد این قانون اشخاص آتی موظفین خدمات عامه محسوب میگردند:

۱- مامورین و اجیران دولت و تصدی های دولتی.

۲- مامورین و اجیران موسسات عامه

موارد قانوناً موجود نه وی او یا ختم شوی وی. پدې اساس د حکم وروستني کیدل د هغه د قطعیت یو مورد شمېرل کېږي.

د دغه قانون یوولسمه ماده د هغه اشخاصو موضوع څېړي چې د افغانستان تابعیت نلري مگر د افغانستان په محدوده کې ژوند کوي.

دغه ماده دا ډول صراحت لري:

" هغه اشخاص چې د افغانستان تابعیت ونلري مگر په افغانستان کې اقامت یا سکونت کوي د دغه قانون له مخې د افغانستان تبعه گڼل کېږي، مگر دا چې په قانون کې بل ډول تصریح شوی وي. "

د قانون دغه ماده د اتمې مادې په شان د اشخاصو له حیثه د قانون د تطبیق پر برخې پورې اړونده ده. د دغه مادې په بنسټ کله چې اشخاص د افغانستان د واکمنی په کړې کې اقامت او سکونت ولري مگر د افغانستان تابعیت ونلري د افغانستان د تبعې په حکم کې شمېرل کېږي. د قانون د دغه مادې څخه داسې مستفاد کېږي چې د افغانستان د جزا قانون په ټولو هغه اشخاصو چې د افغانستان په قلمرو کې ژوند کوي که د افغانستان تبعه وي او که نه، د تطبیق وړ دي.

د جزا د قانون ۱۲ ماده د عامه خدماتو د موظفینو تعریف کوي. لکه څرنګه چې داسې صراحت لري:

" د دغه قانون له مخې لاندې کسان د عامه خدماتو د موظفینو په توګه شمېرل کېږي:

۱- د دولت او دولتي تصدی گانو مامورین او اجیران

۲- د عامه موسساتو مامورین او اجیران

۳- دولت در ارکانو او د ولایتی او محلی جرگو غړي

۳- اعضای ارکان دولت و جرگه های ولایتی و محلی.

۴- مدافع وکیل، حکم، اهل خبره، شهود او نور هغه اشخاص چې د دوي تصادیق معتبر گنل کېږي.

۴- وکیل مدافع، حکم، اهل خبره، شهود و سایر اشخاصیکه تصادیق شان معتبر شناخته شود.

د یادې شوې مادې له متن څخه داسې استنباط کېږي چې که چېرې د یوه عامه خدمت سرته رسول خصوصي برخې ته وسپارل شي، بیا هم د هغه کار کوونکي د عامه خدماتو د موظفینو په حکم کې راځي. له بل لوري د عامه خدماتو موظف یوازې د اجرائیه ځواک کار کوونکي ندي بلکه په هغه کې د قضائیه او حتی مقننه ځواک غړي چې انتخابي غړي دي، هم راځي.

از متن ماده مذکور چنین استنباط می‌گردد که هرگاه اجرای یک خدمت عامه به بخش خصوصی سپرده شود، بازم کارمندان و کارکنان آن در حکم موظف خدمات عامه تلقی می‌گردند. از جانب دیگر موظف خدمات عامه صرف شامل کارکنان و کارمندان قوه مجریه نگردیده بلکه شامل اعضای قوه قضائیه و حتی قوه مقننه که اعضای انتخابی می‌باشند، نیز می‌گردد.

دا دی د ذکر شویو موادو په توضیح سره د دغه کتاب دوهمې برخې ته رسېږو چې د قانون د تطبیق د ساحې اړوند دي، او ددغه فصل د موادو په اړه خپلو توضیحاتو ته دوام ورکوو.

اینک با توضیح مواد مذکور به فصل دوم این کتاب که مربوط به ساحه تطبیق قانون می‌باشد، می‌رسیم و توضیحات خود را پیرامون مواد این فصل ادامه خواهیم داد.

قضايا:

قضايا:

لمړۍ قضيه:

قضيه اول:

شفیق د خوست پوهنتون د یوې پوهنځی محصل دي. په نوموړي د لوړو زده کړو وزارت مقاماتو ته د بلو وړکولو تور دي. قاضي د هغه د دوسې د څېړنې وروسته د محاکمې په مهال پدې گمان چې د جزا قانون یو اسلامي قانون ندي او په یوه اسلامي هېواد کې باید اسلامي قوانین تطبیق شي، سره لدې چې پدې اړه د جزا په قانون کې احکام شته، د جزا قانون ته د مراجعې په ځای حنفي فقې ته مراجعه کوي او د هغه په بنسټ حکم صادروي.

شفیق محصل یکی از پوهنځی های پوهنتون خوست می‌باشد. وی متهم به تادیه رشوت به یک از مقامات وزارت تحصیلات عالی می‌باشد. قاضی بعد از مطالعه دوسیه وی در هنگام محاکمه به گمان اینکه قانون جزا یک قانون اسلامی نمی‌باشد و در یک کشور اسلامی باید قوانین اسلامی تطبیق گردد، با وجودیکه در رابطه به موضوع احکامی در قانون جزا موجود می‌باشد، به عوض مراجعه به قانون جزا به فقه حنفي مراجعه نموده و به اساس آن اصدار حکم می‌نماید.

ستاسو په اند آیا هغه څه چې قاضي کړي دي، د قوانینو

به نظر شما آیا آنچه را قاضی انجام داده هست، در

سره مطابقت لري که نه؟

مطابقت با قوانین هست یا خیر؟

ایا د قاضي حکم د اعتبار وړ دي که نه؟

آیا حکم قاضی مدار اعتبار هست یا خیر؟

ایا په هغه تعزیری جرمونو کې چې د هغه په اړه د جزا په قانون کې حکم موجود وي، حنفي فقهي ته مراجعه کول جواز لري که نه؟

آیا در جرایم تعزیری ایکه در رابطه به آن در قانون جزا حکمی موجود باشد، مراجعه به فقه حنفی جواز دارد یا خیر؟

دوهمه قضیه:

قضیه دوم:

نادر د مرکزي سيلو کار کوونکی دی. نوموړی د هغه مصروفیت له کبله چې د ورځې په اوږدو کې یې لري د خپل کار اته ساعته مکلفیت د مازدیگر له ۴ بجو پیل او د شپې تر ۱۲ بجو یې سرته رسوي. د همدې کبله معمولاً د شپې په یوه بجه کور ته رسېږي. په یوه شپه کله چې د دندې څخه د کور په لور روان ؤ، د پولیسو سره مخ شو او پولیسو د شپې په هغه وخت کې په کوڅه کې د نوموړي د حضور علت وپوښت، نوموړي پولیسو ته موضوع شرح کړه مگر د هغه بیاناتو پولیس قانع نه کړل. پولیسو موضوع رسمي کړه او بالاخره د نوموړي قضیه محکمې ته راجع شوه. نادر په نیمه شپه کې په سړک د حضور د فعل په ارتکاب تورن کېږي پداسې حال کې چې دغه شان امر د هېڅ یوه قانون له مخې جرم ندی بلکه د مباح او د ژوند د عادي چارو له ډلې ګڼل کېږي. د محکمې قاضي د حکم د اصدار په مهال سره لدې چې د دغه عمل د نه جرمي توب څخه خبر ؤ، لدې کبله چې د نوموړي عمل د ګاونډیانو لپاره د ستونزو د رامنځته کېدو لامل کېږي نوموړی په ۳ میاشتو حبس محکوم کړ.

نادر کارمند سیلوی مرکزی میباشد. وی به علت مصروفیتی که در هنگام روز دارد هشت ساعت کار مکلفیت خود را از ساعت ۴ عصر الی ۱۲ شب انجام میدهد. به همین ملحوظ شب ها معمولاً به ساعت یک شب به خانه میرسد. در یکی از شب های هنگامیکه از وظیفه به خانه برگشت مینماید، با پولیس روبرو شده و پولیس علت حضور وی در کوچه در آن وقت شب را جویا میشود. وی برای پولیس موضوع را شرح میدهد ولی بیانات وی طرف قناعت پولیس قرار نمیگیرد. پولیس موضوع را رسمی ساخته و بالاخره قضیه وی به محکمه راجع میگردد. نادر به ارتکاب فعل حضور در خیابان ها در هنگام نیمه شب متهم میگردد حالانکه چنین امری مطابق هیچ قانونی جرم نبوده بلکه از جمله امور مباح و عادی زندگی تلقی میگردد. قاضی محکمه در حین اصدار حکم با وجود آگاهی از اینکه عمل جرم نمیباشد، به علت اینکه عمل وی باعث ایجاد مشکل برای همسایگان میگردد ویرا به ۳ ماه حبس محکوم می نماید.

په مهربانی سره واضح کړئ چې قاضي په خپل دغه کار سره د جزا د حقوقو کوم پرنسیپ تر پښو لاندې کړي دي؟

لطفاً واضح سازید که قاضی با این کار خود کدام پرنسیپ حقوق جزا را نقض نموده هست؟

آیا ستاسو په اند قاضي دا صلاحیت لري چې په هغه

آیا به نظر شما قاضی این صلاحیت را دارد تا در

مواردیکه عمل در قانون جرم پنداشته نشده باشد صرف به بهانه اینکه عمل یک شخص باعث اذیت دیگران میگردد، شخص را محکوم به جزا نماید؟

قضیه سوم:

مریم در یکی از شفاخانه های شهر کابل بحیث داکتر نسائی و ولادی ایفای وظیفه مینماید. وی در سطح شهر از شهرت خوبی برخوردار بوده و دارای یک کلینیک شخصی نسائی و ولادی نیز میباشد. وی متهم به سقط جنین یک زن حامله میباشد. اداره خانونالی در یک برنامه اختصاصی ای که بنام جامعه و قانون برای مدت یک ساعت از تلویزیون ملی پخش مینماید، قضیه مریم را مورد بررسی قرار داده و با نمایش قطعات فلم از خود مریم و کلینیک وی به موضوع اتهام منسوبه به وی پرداخته و موضوعات را به گونه ای بیان می نماید که برای هیچ بیننده ای جای شک در مورد مجرم بود مریم باقی نمی گزارد.

مریم بعد از آگاهی از موضوع فوراً به محکمه مراجعه نموده و بر علیه خانونالی به اقامه دعوی میپردازد. اداره خانونالی به جواب مریم اظهار میدارد که چون خانونال موظف در قضیه دلایل کافی الزام را بر علیه مریم جمعآوری نموده هست که هیچ جای شکی در زمینه مجرم بودن وی باقی نمی گزارد لذا مریم هیچگاه حق شکایت را ندارد.

محکمه به اساس اظهارات اداره خانونالی شکایت مریم را وارد ندانسته و به نفع خانونالی اصدار حکم می نماید.

درین قضیه محکمه به نقض کدام اصل حقوق جزا مبادرت ورزیده هست؟

مواردو کی چه عمل به قانون کی جرم نه وي گنیل شوی یوازې پدې بهانه چې د یوه شخص عمل د نورو د اذیت لامل کېږي، شخص به جزا محکوم کړي؟

دریمه قضیه:

مریم د کابل ښار په یوه روغتون کې د نسایي ولادي ډاکټرې په توگه دنده تر سره کوي. نوموړې د ښار په کچه د ښه شهرت لرونکې ده او یو شخصي نسایي او ولادي کلینیک هم لري. نوموړې د یوې حاملې ښځې د جنین په سقط تورنه ده. د خانونالی اداره په یوه اختصاصي پروگرام کې چې د ټولني او قانون په نامه د یوه ساعت لپاره د ملي ټلويزيون له لارې خپروي، د مریم قضیه تر پلټنې لاندې نیسي او خپله د مریم او د هغه د کلینیک د فلم د ځینو برخو په خپرولو سره پر نوموړې د لگیدلي تور موضوع څېړي او موضوعات پداسې توگه بیانوي چې د هېڅ یوه کتونکي لپاره د مریم د مجرم والي په اړه د شک ځاي نه پاتې کېږي.

مریم د موضوع څخه د خبرېدو وروسته سملاسي محکمې ته مراجعه کوي او د خانونالی په وړاندې دعوي کوي. د خانونالی اداره د مریم په ځواب کې وايي چې څرنګه چې موظف خانونال د مریم په وړاندې د الزام لپاره کافي دلایل راغونډ کړي چې د هغه د مجرم والي په اړه هېڅ شک نه پرېږدي لدې کبله مریم هېڅکله د شکایت حق نلري.

محکمه د خانونالی د ادارې د اظهاراتو له مخې د مریم شکایت وارد نه گڼي او د خانونالی په گټه حکم صادروي.

پدې قضیه کې محکمې د جزا د حقوقو کوم اصل تر پښو لاندې کړی دي؟

آیا اداره لوی څارنوالی به مجرد جمع‌آوری دلایل و قبل از قطعیت حکم محکمه این صلاحیت را دارد تا به تشهیر شخص از طریق رسانه‌ها پردازد؟

آیا د لوي څارنوالۍ اداره د دلايلو په راغونډولو سره او د محکمې د حکم د قطعیت څخه مخکې دا صلاحیت لري چې د رسنيو له لارې د شخص په تشهیر لاس پورې کړي؟

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱- آیا قاضی میتواند در جرایم تعزیری به عوض مراجعه به قانون جزا به متون اسلامی مراجعه نماید؟ واضح سازید.

۲- معنی و مفهوم و تاریخچه پرنسپ قانونیت جرایم و جزاها را واضح سازید.

۳- اصل براءت الذمه را واضح سازید.

۴- به نظر شما کرامت انسانی چیست؟ آیا عدم تعیین جزای مخالف کرامت انسانی صرف در مورد جرایم تعزیری هست یا به حدود و قصاص نیز تسری می یابد؟

۵- منطبق اینکه بی خبری از احکام قانون عذر پنداشته نمیشود در چیست؟

۶- تفاوت های میان حکم قطعی و حکم نهائی را بیان نمائید.

۷- آیا نمایندگان سیاسی خارجی که در افغانستان مشغول پیشبرد امور دیپلماتیک اند، در افغانستان و مطابق قوانین افغانستان قابل محاکمه و مجازات اند یا خیر؟ با دلایل واضح سازید.

۸- آیا تعریف موظفین خدمات عامه صرف منحصر به کارمندان قوه مجریه هست و یا اینکه کارمندان سایر قوا را نیز در بر میگیرد؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱- آیا قاضی کولای شي په تعزیري جرمونو کې قانون ته د مراجعې په ځای اسلامي متونو ته مراجعه وکړي؟ واضح یې کړئ.

۲- د جرمونو او جزاگانو د قانونیت د پرنسپ معنی او مفهوم او تاریخچه واضح کړئ.

۳- د براءت الذمه اصل واضح کړئ.

۴- ستاسو په اند انساني کرامت څه دی؟ آیا د انساني کرامت مخالفې جزا نه ټاکل یوازې د تعزیري جرمونو په اړه دي یا حدود او قصاص ته هم تسري مومي؟

۵- د دغه ټکي منطبق چې د قانون د احکامو څخه ناخبري عذر نه گڼل کېږي په څه کې دی؟

۶- د قطعی او وروستني حکم تر منځ توپيرونه بیان کړئ.

۷- آیا هغه بهرني سياسي استازي چې په افغانستان کې په دیپلوماتیکو چارو بوخت دي، په افغانستان کې او د افغانستان د قوانینو سره سم د محاکمې او مجازات وړ دي که نه؟ د دلايلو سره یې واضح کړئ.

۸- آیا د عامه خدماتو د مؤظفینو تعریف یوازې د مجریه ځواک په کار کوونکو پورې محدود دی او یا دا چې د نورو ځواکونو کار کوونکي هم پکې شامل دي؟

دوهم فصل

د قانون د تطبيق ساحه:

لکه څرنگه چې په سريزه کې وويل شول په دغه فصل کې دوه برخې شاملې دي چې هر يوه په لاندې ډول توضیح کېږي.

لومړۍ برخه:

د مکان او اشخاصو له حیثه د قانون تطبيق:

ښوونيزې موخې:

- د مکان او اشخاصو له حیثه د قانون د تطبيق د ساحې معنی واضح کړئ.

- د دغه قانون په تطبيق کې کوم اشخاص راځي او تر کومه بريده د تطبيق وړ دي؟ واضح یې کړئ.

د مکان او اشخاصو له حیثه د قانون تطبيق پدې معنی دي چې دغه قانون په کومو ځایونو او تر کومه بريده د تطبيق وړ دی او هغه اشخاص چې د دغه قانون په وسیله محاکمه او مجازات کېدای شي کوم دي.

دغه موضوع ته د خول لپاره دادي مونږ خپل توضیحات د لومړۍ برخې په اړه چې د جزا د قانون د ۱۴ مادې څخه پیلېږي، پر مخ بیا یو.

د جزا د قانون ۱۴ ماده داسې حکم کوي:

"۱. د دغه قانون احکام پر هغه اشخاصو چې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت په ساحه په جرم مرتکب کېږي، تطبيقېږي.

د افغانستان د دولت ساحه هر هغه مکان دي چې د هغه تر

فصل دوم

ساحه تطبيق قانون:

طوريکه در مقدمه تذکر داده شد، این فصل مشتمل بر دو قسمت میباشد که هر کدام در ذیل بصورت جدا گانه توضیح خواهد گردید.

قسمت اول:

تطبيق قانون از حیث مکان و اشخاص:

اهداف آموزشی:

- معنی ساحه تطبيق قانون از حیث مکان و اشخاص را واضح سازید.

- تطبيق این قانون در بر گیرنده کدام اشخاص بوده و در کدام قلمرو قابل تطبيق میباشد واضح سازید.

تطبيق قانون از حیث مکان و اشخاص به این معنی هست که این قانون در کدام محلات و قلمرو قابل تطبيق بوده و اشخاصیکه بواسطه این قانون محاکمه و مجازات شده میتوانند کدام ها اند.

برای در این موضوع اینک ما توضیحات خود را پیرامون قسمت اول که از ماده ۱۴ قانون جزا آغاز میگردد، به پیش خواهیم برد.

ماده ۱۴ قانون جزا چنین حکم می نماید:

"۱. احکام این قانون بر اشخاصی که در ساحه دولت جمهوری افغانستان مرتکب جرم شوند تطبيق میگردد.

ساحه دولت جمهوری افغانستان شامل هر مکانی است

تسلط لاندې وي.

که تحت سلطه آن واقع باشد.

۲. افغاني الوتکې او کښتۍ که په افغانستان کې د ننه يا په بهر کې وي د افغانستان د ساحې څخه گڼل کېږي مگر دا چې د عمومي بين الدول حقوقو د قواعدو له مخې د اجنبي دولت تابع وي.

۲. طيارات و کشتۍ های افغانی اعم از اینکه در داخل افغانستان باشد يا در خارج آن از جمله ساحه افغانستان محسوب میشود مگر اینکه طبق قواعد حقوق بين الدول عمومی تابع دولت اجنبي باشد.

د هېوادونو جزايي قوانين په عمومي توگه په ټولو هغه اشخاصو چې د هغه هېواد په ساحه کې جرم کوي، تطبيقېږي. هغه استثنا چې د دې قاعدې لپاره موجوده ده ډيپلوماتيک خونديتوب دي چې پکې د هېوادونو د ډيپلوماتانو او سياسي رجالو حال راځي.

قوانين جزائى کشورها در مجموع بالای تمام اشخاصیکه در قلمرو آن کشور مرتکب جرم میگردند تطبيق میگردد. استثنائی که برین قاعده وجود دارد همانا مصئونیت ديپلوماتيک هست که شامل حال ديپلومات ها و ساير رجال سياسی کشورها میگردد.

د دغه مادې د حکم په بنسټ هر هغه جرمي عمل چې د افغانستان د دولت په ساحه کې ارتکاب مومي، د دې څخه په صرف نظر چې شخص د افغانستان تبعه دي که نه، د دغه قانون د احکامو له مخې مجازات کېږي. دغه ماده د هېوادونو د ځايي صلاحيت ډير نسيپ موضوع د جزا د حقوقو په ساحه کې منعکسوي. د دغه پرنسيپ په بنسټ هغه هېواد پر يوه جزايي قضيه د غور صلاحيت لري چې جرم د هغه په قلمرو کې ارتکاب موندلې وي. پدې پرنسيپ کې د مرتکب شخص تابعيت مطرح ندی بلکه هغه څه چې پدې اړه ارزښت لري د يوه هېواد په قلمرو کې د جرم ارتکاب دي.

باساس حکم این ماده هر عمل جرمی ایکه در قلمرو افغانستان ارتکاب بیابد، صرف نظر از اینکه شخص تبعه افغانستان باشد و یا خیر، باساس احکام این قانون مجازات میگردد. این ماده بیشتر موضوع پرنسيپ صلاحيت محلی کشورها در ساحه حقوق جزارا انعکاس میدهد. باساس این پرنسيپ کشوری صلاحيت رسیدگی به یک قضيه جزائی را دارد که جرم در قلمرو آن ارتکاب یافته باشد. درین پرنسيپ تابعيت شخص مرتکب مطرح بحث نبوده بلکه آنچه درین رابطه اهميت دارد، همانا موضوع ارتکاب جرم در قلمرو یک کشور مییابد.

ددې په اړه چې په قلمرو کې کوم ساحات شامل دي، پدې ماده کې ټولې هغه سيمې چې د افغانستان د دولت تر تسلط لاندې دي په قلمرو کې شاملې دي. دلته د تسلط څخه موخه په حقيقت کې د افغانستان د دولت حاکميت دي. يعنې ټولې هغه سيمې چې افغان دولت پر هغوي حاکميت لري، د افغانستان په قلمرو کې شاملېږي.

در مورد اینکه قلمرو شامل کدام ساحات میگردد، درین ماده تمام ساحاتی که تحت سلطه دولت افغانستان قرار داشته باشد شامل قلمرو میگردد. درینجا منظور از سلطه در حقيقت همانا حاکميت دولت افغانستان مییابد. يعنی تمام ساحاتی که دولت افغانستان بالای آن حاکميت دارد، شامل قلمرو افغانستان میگردد.

د دغه مادې دوهم بند د افغانستان الوتکې او کښتۍ حتي

بند دوم این ماده طيارات و کشتۍ های افغانستان را،

حتی در صورتیکه در خارج از قلمرو افغانستان قرار داشته باشند، شامل ساحه خاک افغانستان دانسته هست.

باساس اصول بین المللی پذیرفته شده طیارات در حقیقت قلمرو کشوری محسوب میگردند که در آن ثبت و راجستر شده باشند و در مورد کشتی ها قاعده حمل پرچم صدق می نماید. بدین معنی که کشتی ها در بحر آزاد در حقیقت قلمرو کشوری محسوب میگردند که پرچم آنرا حمل می نمایند. به این اساس هر گاه جرمی در طیاره افغانستان در فضای آزاد ارتکاب یابد، صلاحیت رسیدگی به آنرا کشور افغانستان دارد. به همین ترتیب در مورد کشتی ها هر گاه افغانستان مالک کشتی ای باشد و کشتی مذکور پرچم افغانستان را حمل نماید و در بحر آزاد جرمی در آن ارتکاب یابد، افغانستان صلاحیت رسیدگی به جرم مذکور را داشته و در مورد این قانون جزا قابل تطبیق میباشد.

ماده پانزدهم:

احکام این قانون بر اشخاص آتی نیز قابل تطبیق است:

۱. شخصیکه در خارج افغانستان مرتکب عملی گردد که به اثر آن عامل یا شریک جرمی شناخته شود که کلاً یا قسماً در افغانستان واقع شده باشد.

۲. شخصیکه در خارج افغانستان مرتکب یکی از جرایم آتی گردد:

الف: جنایت علیه امنیت خارجی یا داخلی دولت افغانستان

که در افغانستان د قلمرو خخه بهر هم وي د افغانستان په واکمنی کې شاملې گڼي.

د نړیوالو منل شویو اصولو پر بنسټ الوتکې په حقیقت کې د هغه هېواد قلمرو گڼل کېږي چې پکې ثبت شوي وي او د کښتو په اړه د بیرغ د وپولو قاعده صدق کوي. پدې معنا چې کښتۍ په آزاد بحر کې د هغه هېواد قلمرو گڼل کېږي چې بیرغ یې لېږدوي. پدې اساس که چېرې په آزاده فضا کې د افغانستان په الوتکه کې جرم کېږي، پر هغه د غور صلاحیت افغانستان لري. په همدې ترتیب د کښتو په اړه که چېرې د یوې کښتۍ مالک افغانستان وي او یاده شوي کښتۍ د افغانستان بیرغ ولېږدوي او په آزاد سمندر کې پکې جرم وشي، پر یاد شوي جرم د غور صلاحیت افغانستان لري او په اړه یې دغه د جزا قانون د تطبیق وړ دي.

پنځلسمه ماده:

د دغه قانون احکام پر لاندې اشخاصو هم د تطبیق وړ دي:

۱. هغه شخص چې د افغانستان خخه بهر داسې عمل وي چې د هغه له کبله شخص د جرم عامل یا شریک پېژندل کېږي چې ټول یا یوه برخه یې په افغانستان کې واقع شوی وي.

۲. هغه شخص چې د افغانستان خخه بهر د لاندې جرمونو خخه په یوه مرتکب شي:

الف: د افغانستان د دولت د بهرني یا کورني امنیت په ضد جنایت

ب. جنایت جعل مندرج مواد ۳۰۲ و ۳۰۳ این قانون

ج. جنایت تزویر مندرج ماده ۳۱۰ این قانون یا ادخال اشیای جعل شده مذکور به افغانستان.

ماده فوق در حقیقت ساحه تطبیق قانون را که در ماده ۱۴ تصریح گردیده بود و صرف محدود به قلمرو افغانستان تذکر داده شده بود، وسعت بخشیده هست. باساس فقره اول این ماده هرگاه شخصی که در خارج افغانستان میباید، فاعل و یا شریک جرمی باشد که کلاً یا قسماً در افغانستان ارتکاب یافته باشد، در آنصورت مطابق احکام این قانون مجازات میگردد.

فاعل جرم به کسی اطلاق میگردد که عنصر مادی جرم را به تنهائی و یا قسمت اعظم آنرا اجرا نموده باشد.

شریک جرم به کسی گفته میشود که در اجرای عنصر مادی جرم نقشی نداشته بلکه صرف در تهیه وسایل و زمینه های ارتکاب جرم با مجرم همکاری نموده باشد.

(تذکر: توضیحات مفصل درین مورد در فصل سوم این باب که راجع به فاعل و شریک میباشد، ارائه خواهد گردید.)

فقره دوم این ماده بیشتر مربوط به ارتکاب بعضی جرایم خاص در خارج از افغانستان و علیه منافع افغانستان میباشد. این فقره سه حالتی را که همانا جنایت علیه امنیت داخلی و خارجی، جنایت جعل مندرج ماده ۳۰۲ و ۳۰۳ قانون جزا، جنایت تزویر مندرج ماده ۳۱۰ یا ادخال اشیای تزویر شده به افغانستان میباشد، از جمله حالاتی دانسته هست که

ب: دغه قانون په ۳۰۲ او ۳۰۳ موادو کې د مندرج جعل جنایت

ج: د دغه قانون په ۳۱۰ ماده کې د مندرج تزویر جنایت یا د مذکورو جعل شویو اشیاوو راوړل افغانستان ته.

پورتنی مادې په حقیقت کې د قانون د تطبیق ساحه چې په ۱۴ ماده کې تصریح شوې وه او یواځې د افغانستان په قلمرو پورې محدوده وه، پراخه کړې ده. د دغه مادې د لمړې فقرې په بنسټ که چېرې یو څوک چې د افغانستان څخه بهر وي د یوه جرم فاعل یا شریک وي چې ټول یا یوه برخه یې په افغانستان کې ترسره شوې وي، په هغه صورت کې د دغه قانون د احکامو سره سم مجازات کېږي.

د جرم فاعل هغه چا ته ویل کېږي چې د جرم مادي عنصر یې په یوازیتوب یا یوه لویه برخه یې ترسره کړې وي.

د جرم شریک هغه چا ته ویل کېږي چې د جرم مادي عنصر په اجراء کې یې ونډه درلودلې نه وي بلکه یوازې یې د مجرم سره د جرم د ارتکاب لپاره د وسایلو او زمینو په برابرولو کې مرسته کړې وي.

(تذکر: پدې اړه مفصل توضیحات د دغه باب په دریم فصل کې چې د فاعل او شریک په اړه دي، وړاندې کېږي.)

د دغه مادې دوهمه فقره له افغانستان څخه بهر او د افغانستان د ګټو پر ضد ځینو ځانګړو جرمونو د ارتکاب په اړه ده. دغه فقره درې حالتونه چې د کورني او بهرني امنیت په ضد جنایت، د جزا د قانون په ۳۰۲ او ۳۰۳ مادو کې د مندرج جعل جنایت، په ۳۱۰ ماده کې د مندرج تزویر جنایت یا د تزویر شویو شیانو راوړل افغانستان ته دي، د هغه حالاتو له ډلې ګڼلې چې په دواړو هېوادونو

بدون در نظر داشت قاعده عمومی جرم بودن عمل در هر دو کشور (افغانستان و کشور محل ارتکاب)، مطابق قانون جزای افغانستان محاکمه و مجازات می‌گردد. یعنی اگر عمل مذکور در کشور محل ارتکاب جرم هم تلقی نگردد، باز هم شخص بخاطر ارتکاب این جرایم سه گانه که علیه منافع افغانستان تلقی میشود، مطابق این قانون محاکمه و مجازات شده میتواند. منطبق اینکه افغانستان درین رابطه دارای صلاحیت رسیدگی میباشد، همانا پرنسیپ صلاحیت عینی در حقوق جزا میباشد. یعنی هر کشوری که عینیات و منافع آن بواسطه ارتکاب جرم مورد تعرض قرار گیرد، صلاحیت دارد تا به عمل جرمی مذکور رسیدگی نماید و در نتیجه قوانین آن در مورد مرتکب تطبیق گردد.

ماده شانزدهم قانون جزا در مورد جرایمی که در حین اجرای وظیفه و یا به سبب وظیفه از اتباع افغانی و یا خارجی ای که از طرف افغانستان بخدمات عامه گماشته میشوند، ارتکاب می‌یابد، میباشد.

ماده مذکور مشعر هست:

۱. احکام این قانون بر جرایمی که در خارج از افغانستان توسط مامورین و مستخدمین افغانی یا اتباع خارجی ای که از طرف افغانستان بخدمات عامه گماشته میشوند در اثنای انجام وظیفه محوله یا به سبب آن ارتکاب می‌گردد نیز قابل تطبیق است.

۲. احکام این قانون بر جرایمی که علیه اشخاص مندرج فقره فوق در اثنای انجام وظایف محوله یا به سبب آن ارتکاب می‌گردد نیز تطبیق میشود.

افغانستان او در ارتکاب د خای هېواد (کې د عمل د جرم والي د عمومي قاعدې په صرف نظر سره د افغانستان د جزا د قانون سره سم محاکمه او مجازات کېږي. يعني که یاد شوی عمل د جرم د ارتکاب د خای په هېواد کې جرم هم و نه گنجل شي، بیا هم شخص د دغه درې گونو جرمونو د ارتکاب له امله چې د افغانستان د گتېو پر ضد گنجل کېږي، د دغه قانون له مخې محاکمه او مجازات کېدای شي د دې منطق چې افغانستان پدې اړه د غور د صلاحیت لرونکي دي د جزا په حقوقو کې د عینی صلاحیت پرنسیپ دی. یعنی هر هېواد چې عینیات او گتې یې د جرم د ارتکاب په وسیله تر تعرض لاندې و نیول شي، صلاحیت لري چې یادشوي جرمي عمل غور وکړي او په پایله کې د هغه قوانین د مرتکب په اړه تطبیق شي.

د جزا د قانون شپاړسمه ماده د هغه جرمونو په اړه چې د دندې د سرته رسولو په مهال یا د دندې له کبله د هغه افغانی یا بهرنیو اتباعو لخوا چې د افغان دولت لخوا د عامه خدماتو لخوا گمارل کېږي، ارتکاب مومي، ده.

یاده شوې ماده داسې صراحت لري:

۱. د دغه قانون احکام پر هغه جرمونو چې د افغانستان خحه بهر د هغه افغانی یا بهرنیو مامورینو او مستخدمینو لخوا چې د افغانستان لخوا د عامه خدمتونو لپاره گمارل کېږي د محوله دندې د سرته رسولو په وخت کې یا د هغه له کبله ارتکاب مومي هم د تطبیق وړ دي.

۲. د دغه قانون احکام پر هغه جرمونو چې د پورتنی فقرې د مندرجو اشخاصو په ضد د ورسپارل شویو دندو د سرته رسولو په وخت کې یا د هغه له کبله ارتکاب مومي هم د تطبیق وړ ده.

باساس فقره اول این ماده هرگاه اتباع افغانی و یا خارجی هایکه از طرف دولت افغانستان در خارج از افغانستان به عرضه خدمات عامه گماشته میشوند، در حین اجرای وظیفه و یا به سبب وظیفه شان مرتکب جرمی گردند مطابق احکام قانون جزای افغانستان محاکمه و مجازات میگردند. درینجا نیز شرط جرم بودن عمل در افغانستان و کشور محل ارتکاب قید نگردیده هست. علت این امر در آنست که چون اشخاص مذکور به عرضه خدمات عامه موظف میباشند لذا قانون گزار بخاطر جلوگیری از سوء استفاده در امر اجرای خدمات عامه در حقیقت شرط جرم بودن عمل در هر دو کشور را قید نکرده و به این ترتیب عمل مذکور را مطابق قانون جزای افغانستان قابل محاکمه و مجازات دانسته هست. باید خاطر نشان ساخت که منطبق صلاحیت افغانستان در رسیدگی به همچو قضایای جرمی در حقیقت ماخوذ از پرنسیپ صلاحیت شخصی فاعلی میباشد.

باساس این پرنسیپ هرگاه اتباع یک کشور در کشور دیگری مرتکب جرم شوند، کشور متبوع شخص مجرم صلاحیت دارد تا موضوع را مورد رسیدگی قرار داده و قانون جزای خویش را در قضیه مربوطه تطبیق نماید.

باید خاطر نشان ساخت که صلاحیت رسیدگی به قضایای اتباع خارجی که مشغول عرضه خدمات عمومی از طرف افغانستان در خارج از افغانستان در تحت پرنسیپ شخص فاعلی قرار نمی گیرد بلکه مبنای این رسیدگی صرف عرضه خدمات عامه به نام دولت افغانستان میباشد.

فقره دوم این ماده بیشتر متکی به پرنسیپ صلاحیت شخص مفعولی در ساحه حقوق جزا

د دغه مادې د لومړۍ فقرې په بنسټ کله چې هغه افغاني یا بهرني اتباع چې د افغانستان د دولت لخوا د افغانستان څخه بهر د عامه خدمتونو د وړاندې کولو لپاره ګمارل کېږي، د دندې د سرته رسولو په مهال او یا هم د دوي د دندې له کبله په جرم مرتکب کېږي د افغانستان د جزا د قانون د احکامو سره سم محاکمه او مجازات کېږي. دلته هم په افغانستان او د ارتکاب د ځای په هېواد کې د عمل جرم والی ندی ثبت شوی. د دغه امر علت دادی چې څرنګه چې یاد شوي اشخاص د عامه خدمتونو د وړاندې کولو لپاره ګمارل شويدي، لدې کبله قانون جوړوونکي د عامه خدمتونو په اجراء کې د ناوړه ګټې اخیستنې د مخنیوي لپاره په حقیقت کې په دواړو هېوادونو کې د عمل د جرم والي شرط ندی قید کړی او پدې ترتیب یاد شوی عمل د افغانستان د جزا د قانون سره سم د محاکمې او مجازات وړ ګڼل شوی دي. باید وویل شي چې د دغه ډول قضایاوو د غور لپاره د افغانستان د صلاحیت منطبق په حقیقت کې د شخصي فاعلي صلاحیت د پرنسیپ څخه ماخوذ دي.

د دغه پرنسیپ په اساس که چېرې د یوه هېواد اتباع په بل هېواد کې جرم وکړي، د شخص متبوع هېواد صلاحیت لري چې پر موضوع غور وکړي او د اړونده قضیې په اړه خپل د جزا قانون تطبیق کړي.

باید وویل شي چې د هغه بهرنيو اتباعو پر قضایاوو د غور صلاحیت چې د افغانستان لخوا د افغانستان څخه بهر د عمومي خدمتونو په وړاندې کولو بوخت دي د فاعلي شخص تر پرنسیپ لاندې نه راځي بلکه د دغه غور بنسټ یوازې د افغانستان د دولت په نوم د عامه خدمتونو وړاندې کول دي.

د دغه مادې دوهمه فقره د جزا د حقوقو په ساحه کې د مفعولي شخص د صلاحیت پر پرنسیپ متکی ده. د دغه

میباشد. با اساس این پرنسیپ هرگاه شخصی بر علیه اتباع یک کشور مرتکب جرم گردد یعنی اتباع آن کشور مجنی علیه قرار گیرند، در آن صورت کشور متبوع شان صلاحیت دارد تا به موضوع رسیدگی نماید.

قابل ذکر هست که ارتکاب جرایم علیه اتباع خارجی که در خارج از افغانستان و از طرف افغانستان مشغول عرضه خدمات عمومی اند، در تحت این پرنسیپ قرار نمیگیرد.

ماده هفدهم قانون جزا بیشتر در مورد دفاع از اتباع و منافع افغانستان میباشد.

فقره اول این ماده چنین تصریح مینماید:

"۱. احکام این قانون بر هر شخصیکه در خارج افغانستان علیه افغان یا منافع افغانستان مرتکب جرم گردد، قابل تطبیق هست."

این ماده به دو پرنسیپ حقوق جزا که عبارت از صلاحیت عینی و صلاحیت شخصی فاعلی هست متکی میباشد.

یعنی هرگاه در خارج از قلمرو افغانستان شخصی علیه اتباع و یا منافع افغانستان مرتکب جرم شود، دولت افغانستان در قسمت تبعه خود با اساس پرنسیپ صلاحیت شخصی فاعلی و در قسمت عینیات و منافع خود مطابق پرنسیپ صلاحیت عینی، ذیصلاح هست تا جرم متذکره را مورد رسیدگی قرار دهد.

ماده هجدهم این قانون بصورت عموم هر عملی را که تبعه افغانستان در خارج از افغانستان مرتکب شود و

پرنسیپ به بنسبت که چهری یو شخص د یوه هېواد د اتباعو په وړاندې په جرم مرتکب شي یعنی د هغه هېواد اتباع مجنی علیه وگرځي، په هغه صورت کې د هغوي متبوع هېواد صلاحیت لري چې موضوع تر غور او خپرني لاندې ونیسي.

د یادولو وړ ده چې د هغه بهرنیو اتباعو په وړاندې د جرایمو ارتکاب چې د افغانستان څخه بهر او د افغانستان لخوا د عمومی خدمتونو په وړاندې کولو بوخت دي، د دغه پرنسیپ لاندې نه راځي.

د جزا د قانون ۱۷ ماده د افغانستان د اتباعو او گټو څخه د دفاع په اړه ده.

د دغه مادې لمړی فقره داسې صراحت لري:

"۱. د دغه قانون احکام پر هر هغه شخص چې د افغانستان څخه بهر د افغان یا د افغانستان د گټو په وړاندې په جرم مرتکب شي، د تطبیق وړ دي."

دغه ماده د جزا د حقوقو پر دوه پرنسیپونو چې د عین صلاحیت او فاعلي شخصي صلاحیت دي، متکی ده.

یعنی هر کله چې د افغانستان د قلمرو څخه بهر یو شخص د افغانستان د اتباعو یا د افغانستان د گټو په وړاندې په جرم مرتکب شي، د افغانستان دولت د خپل تبعه په برخه کې د فاعلي شخصي صلاحیت د پرنسیپ په اساس او د خپلو گټو او عینیاتو په برخه کې د عینی صلاحیت د پرنسیپ سره سم ذیصلاح دي چې یاد شوی جرم ته رسیدگی وکړي.

د دغه قانون اتلسمه ماده په عمومی ډول هر هغه عمل چې د افغانستان څخه بهر یې افغان تبعه وکړي او د دغه

قانون له مخې جرم وي، د دغه قانون سره سم د مجازات وړ گڼي.

مطابق این قانون جرم باشد، مطابق این قانون قابل مجازات میدانند.

دغه مادې داسې حکم کړی دی:

این ماده چنین حکم نموده هست:

"هر افغان چې د افغانستان څخه بهر په داسې عمل مرتکب کېږي چې د دغه قانون د احکامو له مخې جرم شمېرل کېږي افغانستان ته د راگرځېدو په صورت د دغه قانون د احکامو سره سم مجازات کېږي پدې شرط چې یاد شوی فعل د ارتکاب د محل د هېواد د قانون له مخې د مجازات وړ وي."

"هر افغان که در خارج افغانستان مرتکب عملی گردد که بموجب احکام این قانون جرم شمرده شود در صورت مراجعت به افغانستان طبق احکام این قانون مجازات میشود مشروط بر اینکه فعل مذکور بموجب قانون کشور محل ارتکاب قابل مجازات باشد."

هغه څه چې په پورته یاده شوې ماده کې د مخکینیو مادو سره توپیر لري یوازې دوه ټکي دي:

آنچه در ماده فوق الذکر نسبت به مواد قبلی متفاوت هست صرف دو نکته میباشد.

لومړی یاد شوي قانون افغانستان ته د مرتکب شخص راگرځېدل شرط ګرځولي دي.

اولاً قانون مذکور مراجعت تبعه را که مرتکب جرم ګرديده هست، به افغانستان شرط ګردانیده هست.

او دوهم دا چې د ارتکاب په محل کې د عمل جرم والي او د مجازات وړوالي یې هم قید کړی دی.

و ثانیاً جرم بودن عمل و قابل مجازات بودن آن در قانون محل ارتکاب را نیز قید نموده هست.

د دغه مادې په بنسټ کله چې مرتکب شخص د جرم د ارتکاب وروسته دوباره افغانستان ته راوګرځي په هغه صورت کې چې په یاد شوي هېواد کې محاکمه او مجازات شوی نه وي، د دغه قانون د احکامو سره سم په افغانستان کې محاکمه او مجازات کېږي.

باساس این ماده هرگاه شخص مرتکب بعد از ارتکاب جرم دوباره به افغانستان مراجعت نماید در صورتیکه در کشور متذکره مورد محاکمه و مجازات قرار نګرفته باشد، مطابق احکام این قانون در افغانستان مورد محاکمه و مجازات قرار خواهد ګرفت.

پدې اړه چې ولې د ارتکاب د محل د هېواد په قانون کې د عمل جرم والی شرط اېښودل شوی، باید وویل شي چې څرنګه چې هېوادونه هغه وخت یو عمل په خپلو قوانینو کې جرم ګڼي چې ټولنیز، اقتصادي، سیاسي نظم متضرر کړي. لدې کبله که چېرې یو عمل د یوه هېواد په قانون کې جرم ونه ګڼل شي بناءً یاد شوی عمل په یاد شوي هېواد کې د تحمل وړ دي او د نورو لپاره کومه

در رابطه به اینکه چرا جرم بودن عمل در قانون محل ارتکاب شرط گذشته شده هست، باید خاطر نشان ساخت که چون کشورها زمانیکه یک عمل را در قوانین شان جرم تلقی مینمایند که نظم اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره شان را متضرر سازد. لذا هرگاه عملی در قانون کشور جرم پنداشته نشود بناءً عمل مذکور در کشور متذکره قابل تحمل بوده و هیچ

ستونزه نه جوړوي.

مشکلی را برای سایرین ایجاد نمی نماید.

د جزا د قانون پنځلسمه ماده د هغه حالاتو په اړه ده چې شخص د هېواد څخه بهر جرم کوي او هلته محاکمه او مجازات شوی وي او یا هم په یوه ډول د هغه جزایي مسئولیت مرفوع شوی وي.

ماده نهم قانون جزا در رابطه به حالاتیست که شخص در خارج از کشور مرتکب جرم شده و در آنجا محاکمه و مجازات شده و یا به نحوی از انجا مسئولیت جزائی او مرفوع گردیده هست.

یاده شوې ماده داسې صراحت لري:

ماده مذکور چنین بیان می نماید:

"د دغه قانون په (شپږمه او اوومه) مادو کې د مندرجو مواردو څخه پرته د هغه شخص په وړاندې چې ثابت کړي چې بهرنیو محاکمو د هغه د منسوبه جرم په اړه هغه بري الذمه گڼلي یا یې په قطعي حکم په جزا محکوم کړی او جزا پر هغه تطبیق شوېده او یا دا چې جزایي دعوي د قطعي حکم د صدور یا د محکوم بها مجازاتو څخه مخکې د قانون له مخې ساقط شوی وي، جزایي دعوي اقامه کېدای نشي."

"به استثنای موارد مندرج مواد (ششم و هفتم) این قانون دعوی جزائی علیه شخصیکه ثابت نماید محاکم خارجی در مورد جرم منسوبه او را بری الذمه دانسته یا بحکم قطعی او را بجزا محکوم و جزا بر او تطبیق شده است یا اینکه دعوی جزائی قبل از صدور حکم قطعی یا مجازات محکوم بها بموجب قانون ساقط گردیده باشد، اقامه شده نمیتواند."

لکه څرنگه چې لیدل کېږي یاده شوې ماده درې حالتونه بیان کړي دي چې عبارت دي له:

طوریکه دیده میشود ماده مذکور سه حالت را بیان نموده هست که عبارتند از:

الف: بهرنیو محاکمو هغه بري الذمه گڼلی وي.

الف: محاکم خارجی ویرا بری الذمه شناخته باشند

ب: بهرنیو محاکمو هغه په قطعي حکم سره محکوم علیه پېژندلی وي او مجازات پرې تطبیق شوي وي.

ب: محاکم خارجی ویرا به حکم قطعی محکوم علیه شناخته و مجازات بالای وی تطبیق گردیده باشد.

ج: جزایي دعوي د قطعي حکم د صدور یا د محکوم بها مجازاتو څخه مخکې د قانون له کبله ساقطه شوې وي.

ج: دعوی جزائی قبل از صدور حکم قطعی و یا مجازات محکوم بها بموجب قانون ساقط گردیده باشد.

د الف او ب د حالتونو په اړه باید وویل شي چې کله چې بهرنی محکمي یو شخص بري الذمه و گڼي او یا هغه په مجازاتو محکوم کړی وي او مجازات هم پرې تطبیق شوي وي، په هغه صورت کې پر نوموړي جزایي دعوي نشي اقامه کېدای. د دغه حکم اساس په حقیقت کې "د

در مورد حالات الف و ب باید گفت که هرگاه محاکم خارجی شخص را بری الذمه شناخته باشند و یا ویرا محکوم به مجازات نموده و مجازات خود را نیز سپری نموده باشد، در آنصورت دعوی جزائی علیه وی اقامه شده نمیتواند. اساس این

حکم در حقیقت "پرنسیپ منع مخاطره مضاعف" میباشد. باساس این پرنسیپ هر گاه شخص یک بار محاکمه شده و در نتیجه آن یا برائت حاصل نموده باشد و یا هم محکوم به جزا شده و جزا بالای وی تطبیق گردیده باشد، در آنصورت نمیتوان شخص مذکور را بخاطر عین عمل بار دیگر محاکمه و مجازات نمود. طوریکه دیده میشود جز (الف) در مورد حالتی هست که شخص برائت حاصل نموده و جز (ب) مربوط به حالتی هست که شخص قبلاً محاکمه و مجازات گردیده هست.

در مورد جز (ج) باید گفت که این حالت بیشتر مرتبط به موارد سقوط دعوی جزائی میباشد. یعنی هر گاه یکی از اسباب سقوط دعوی جزائی قبل از قطعی شدن حکم محکمه موجود گردد و یا مجازات جرم مورد نظر مطابق قانون ساقط گردد، شخص قابل محاکمه و مجازات نمیشود.

قضایا:

قضیه اول:

دو نفر ایرانی و جرمنی در هنگام سفر از لندن به ایالات متحده امریکا، در عرض راه در بین طیاره افغانی در بالای اقیانوس اطلس با هم به درگیر میشوند. شخص جرمنی به واسطه چاقوی دست داشته اش شخص ایرانی را شدیداً مجروح ساخته و در نتیجه شدت جراحات، شخص ایرانی در عرض راه وفات می نماید.

آیا به نظر شما درین قضیه دولت افغانستان صلاحیت رسیدگی را دارد یا خیر؟

اگر دارد بر مبنای چه اصلی؟

مضاطفې مخاطرې د منعې پرنسیپ“ دي. د دغه پرنسیپ په بنسټ که چېرې یو شخص یو ځل محاکمه شوی وي او د هغه په پایله کې یې برائت حاصل کړی وي او یا هم په جزا محکوم شوی وي او جزا پرې تطبیق شوې وي، پدې صورت کې نشي کېدای یاد شوی شخص د عین عمل له کبله بل ځل محاکمه او مجازات کړو. لکه څرنګه چې لیدل کېږي د الف جزء د هغه حالت په اړه دي چې شخص برائت تر لاسه کړی وي او د ب جزء د هغه حالت په اړه دي چې شخص مخکې محاکمه او یا مجازات شوی وي.

د ج د جزء په اړه باید ووايو چې دغه حالت زیات د جزایي دعوي د سقوط سره اړیکه لري. یعنی که چېرې د جزایي دعوي د سقوط یو سبب د محکمې د حکم د قطعي کېدو مخکې موجود شي او یا هم د مورد نظر جرم مجازات د قانون له مخې ساقط شي، شخص د محاکمې او مجازات وړ ندی.

قضایا:

لمړۍ قضیه:

دوه تنه یو ایرانی او بل جرمنی له لندن څخه متحده ایالاتو ته د سفر په مهال د لارې په اوږدو کې د افغانی الوتکې په منځ کې د اطلس اقیانوس په سر سره نښتي. جرمني شخص د چاقو په وسیله ایرانی شدید زخمي کوي او ایرانی شخص د جراحاتو د شدت له کبله د لارې په اوږدو کې وفات کوي.

آیا ستاسو په اند پدې قضیه کې افغان دولت د غور صلاحیت لري که نه؟

که صلاحیت لري د کوم اصل په بنسټ؟

دوهمه قضیه:

دوه تنه روسي اتباع د تاجکستان په ښار کې د افغانستان د قونسلگری مامور دوي ته د ویزی د نه صدور له کبله شدیداً وھی او ټپي کوي.

یاد شوي افراد د دغه کار د سرته رسولو وروسته سملاسي تښتي او روسیې ته ځي. د یوه کال وروسته یاد شوي اشخاص په یوه توگه افغانستان ته راځي او په سوداگری بوخت کېږي. په افغانستان کې د استوگنې په وخت کې د افغانستان قضایي مقامات د موضوع څخه خبرېږي او یاد شوي افراد نیسي.

ستاسو په اند افغان دولت دغه اشخاص محاکمه او مجازات کولای شي او که نه؟

که هو، د جزا د قانون د کومې مادې په استناد؟ په مهرباني سره واضح یې کړئ.

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. د افغانستان د جزا قانون په عمومي توگه د قلمرو په کومو سیمو کې پر ارتکابي جرمونو د تطبیق وړ دي؟ واضح یې کړئ.

۲. د افغانستان د الوتکو او کښتیو په اړه د افغانستان د جزا د قانون حکم ولیکئ.

۳. په کوم صورت کې د دغه قانون احکام پر بهرنیو اتباعو د تطبیق وړ دي او د جزا د حقوقو د کوم اصل په بنسټ؟

۴. که چېرې یو افغان د افغانستان څخه بهر جرم وکړي، د

قضیه دوم:

دو نفر تبعه روسیه در شهر تاجکستان ضرب و جرح شدیدې را بالای مامور قنسلگری افغانستان در شهر تاجکستان به علت عدم صدور ویزه برای شان وارد می نمایند.

افراد مذکور بعد از انجام این کار فوراً فرار نموده و راهی روسیه میگردند. بعد از مدت یک سال اشخاص مذکور به نحوی وارد افغانستان شده و مصروف تجارت میباشند. در اثنای اقامت شان در افغانستان، مقامات قضائی افغانستان از موضوع آگاهی حاصل نموده و افراد مذکور را دستگیر مینمایند.

به نظر شما آیا دولت افغانستان این اشخاص را محاکمه و مجازات نموده میتواند یا خیر؟

اگر بلی به استناد کدام ماده قانون جزا؟ لطفاً واضح سازید.

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. قانون جزای افغانستان بصورت عموم بالای جرایم ارتکابی در کدام ساحات قلمرو قابل تطبیق هست واضح سازید؟

۲. حکم قانون جزای افغانستان در مورد کشتی ها و طیارات افغانستان را بنویسید.

۳. در کدام صورت احکام این قانون بر اتباع خارجی قابل تطبیق هست و بر مبنای کدام یک از اصول حقوق جزا؟

۴. هرگاه افغانی در خارج از افغانستان مرتکب جرم

شود، در صورت مراجعت آیا قابل مجازات هست یا خیر؟ اگر بلی با توجه به کدام شرط و مطابق کدام ماده قانون جزا؟

مراجعت په مهال کې آیا د مجازات وړ دی که نه؟ که هو، کوم شرط ته په پام او د جزا د قانون د کومې ماده له مخې؟

قسمت دوم:

تطبيق قانون از حيث زمان:

اهداف آموزشی:

- معنی تطبيق قانون از حيث زمان را واضح سازید.

- پرنسیپ عدم رجعت قوانین جزا به ماقبل را توضیح دهید.

درین قسمت ما چگونگی تطبيق قانون جزا از حيث زمان را مورد مطالعه قرار میدهم. آنچه درین خصوص از اهمیت زیاد برخوردار هست، موضوع عدم رجعت قوانین جزائی به ماقبل میباشد.

باساس این پرنسیپ قوانین جزائی منحيث قاعده به ماقبل رجعت نمی نمایند. علت این امر در آنست که چون قوانین جزائی با مهم ترین موضوعات انسان که عبارت از حیات، آزادی، اموال و حیثیت اشخاص مرتبط میباشد، لذا منطق حکم می نماید تا اعمال جرمی در قوانین تصریح گردد تا اشخاص به رویت آن اعمال جرمی از غیر جرمی را تفکیک نموده بتوانند. هرگاه یک عمل در قانون جرم تلقی نگردیده و برای آن مجازات پیشینی نشده باشد، در آنصورت ممکن نیست تا شخص را بخاطر ارتکاب عمل مذکور محاکمه و مجازات نمود. بنا برین هرگاه ماقوانین جزائی را به گذشته رجعت دهیم در حقیقت امکان دارد اشخاص از ترس اینکه مبدا اعمال شان بعداً توسط قانون جرم شناخته شود،

دوهمه برخه:

د زمان له حیثه د قانون تطبيق:

ښوونیزې موخې:

- د زمان له حیثه د قانون د تطبيق معنی واضح کړئ.

- ماقبل ته د جزا د قوانینو د نه رجعت پرنسیپ توضیح کړئ.

پدې برخه کې مونږ د جزا د قانون د تطبيق څرنگوالی د زمان له اړخه څېړو. هغه څه چې پدې اړه د زیات ارزښت لرونکي دي، ماقبل ته د جزایي قوانینو د عدم رجعت موضوع ده.

د دغه پرنسیپ په بنسټ جزایي قوانین د قاعدې په توگه ماقبل ته رجعت نه کوي. د دغه چارې علت دادی چې څرنگه چې جزایي قوانین د انسان له تر ټولو ارزښتناکو موضوعاتو چې حیات، خپلواکي، اموال او د اشخاصو له حیثیت سره اړه لري، لدې کبله منطق حکم کوي چې جرمي اعمال په قوانینو کې تصریح شي تر څو اشخاص د هغه له مخې جرمي اعمال له غیر جرم اعمالو تفکیک کړای شي. که چېرې یو عمل په قانون کې جرم ونه گڼل شي او د هغه لپاره مجازات نه وي ټاکل شوي، پدې صورت کې ممکنه نده چې شخص د یاد شوي عمل د ارتکاب له کبله محاکمه او مجازات کړو. لدې کبله که چېرې مونږ جزایي قوانین تېر ته راجع کړو په حقیقت کې ښایي اشخاص لدې وېرې چې د دوي اعمال وروسته د قانون لخوا جرم ونه گڼل شي، د خپلو مشرعو

از اجرای اعمال مشروع نیز خود داری ورزند و در نتیجه حقوق و آزادی های افراد به گونه غیر مشروع پامال گردد.

ماده بیست و یکم قانون جزا صرف قانونی را قابل تطبیق بالای عمل جرمی میداند که در حین ارتکاب فعل نافذ بوده باشد.

این ماده چنین صراحت دارد:

"۱. مرتکب جرم بموجب قانونی مجازات میشود که در وقت ارتکاب فعل نافذ باشد مگر اینکه قبل از صدور حکم قطعی قانون جدید یکی به نفع متهم باشد نافذ گردد.

۲. اگر بعد از صدور حکم قطعی قانونی نافذ گردد که به موجب آن فعلی را که متهم به ارتکاب محکوم به جزا گردیده قبال مجازات نداند، تنفیذ حکم متوقف و آثار جزائی مرتب بر آن از بین میروند."

فقره یک این ماده صراحتاً حکم می نماید که شخص مرتکب صرف باسناد قانونیکه در حین ارتکاب فعل وی نافذ بوده باشد مورد مجازات قرار گرفته میتواند. ولی باید خاطر نشان ساخت که این فقره یک استثنائی را در مورد قاعده عدم رجعت قوانین جزا به ماقبل بیان می نماید. بدین معنی که هرگاه قانون جدید که بعد از ارتکاب فعل و صدور حکم قطعی محکمه نافذ گردیده هست، به نفع متهم باشد، رجعت آن به ماقبل کدام مانعی ندارد. منطق چنین امری در آنست که چون مجازات به نام اجتماع بالای افراد تطبیق میگردد، لذا هرگاه اجتماع در قالب قانون روحیه نرمتری در مورد جرم متذکره از خود تبارز میدهد، بناءً غیر منطقی خواهد بود تا مجازات

اعمالو د سرته رسولو څخه هم ډډه وکړي او په پایله کې د افرادو حقوق او خپلواکي په غیر مشروع توگه تر پښو لاندې کېږي.

د جزا د قانون یوویستمه ماده پر جرمی عمل یوازې هغه قانون د تطبیق وړ گڼي چې د فعل د ارتکاب په وخت کې نافذ وي.

دغه ماده داسې صراحت لري:

"۱. د جرم مرتکب د هغه قانون له مخې مجازات کېږي چې د فعل د ارتکاب په وخت کې نافذ وي مگر دا چې د قطعی حکم د صدور څخه مخکې داسې قانون نافذ شي چې د متهم په گټه وي.

۲. که د قطعی حکم د صدور څخه وروسته قانون نافذ شي چې د هغه له مخې هغه فعل چې متهم د هغه د ارتکاب له امله په جزا محکوم شوی د مجازات وړ ونه گڼي، د حکم تنفیذ متوقف او پر هغه مرتب جزایي آثار له منځه ځي."

د دغه مادې لومړۍ فقره په صراحت سره حکم کوي چې مرتکب شخص یوازې د هغه قانون په بنسټ چې د هغه د فعل په وخت کې نافذ وي مجازات کېږي. مگر باید وویل شي چې دغه فقرې ماقبل ته د جزایي قوانینو د عدم رجعت په اړه یوه استثناء بیانوي. پدې معنی چې که چېرې نوي قانون چې د فعل د ارتکاب څخه وروسته او د محکمې د قطعی حکم د صدور څخه مخکې نافذ شي او د متهم په گټه وي، ماقبل ته د هغه رجعت هېڅ مانع نه لري. د دغه شان چارې منطق دادی چې څرنگه چې مجازات د ټولني په نوم پر افرادو تطبیقېږي، لدې کبله که چې د ټولنه د قانون په قالب کې د یاد شوي جرم په اړه نرمه روحیه وښيي، بناءً غیر منطقی به وي چې د یاد

شدید را در مورد مجرم متذکره مورد تطبیق قرارداد. البته شرطی که درین ماده قانون گنجانیده شده همانا موضوع عدم قطعیت حکم میباشد. بناءً هرگاه حکم محکمه در مورد یک قضیه قطعی شده باشد و بعداً قانونی نافذ گردد که مجازات خفیف تر را برای شخص حکم نموده باشد، در آنصورت هیچ تأثیری بالای حکم نافذ ندارد.

حال سوال خلق می‌گردد که اگر قانون جدید اصلاً عمل را جرم نداند و حکم محکمه در مورد شخص مذکور به قطعیت رسیده باشد، در آنصورت چگونه اجراءات صورت خواهد گرفت؟

درین رابطه باید گفت که فقره دوم این ماده تصریح میدارد که در چنین حالتی استثناء تنفیذ حکم متوقف گردیده و آثار جزائی مرتب بر آن متوقف می‌گردد.

علت این امر در آنست که چون اجتماع در قالب قانون اراده خود را مبنی بر جرم نبودن عمل مذکور تبارز داده هست لذا هرگاه باز هم شخص بخاطر ارتکاب همچو یک فعلی مورد مجازات قرار گیرد، غیر عادلانه خواهد بود.

سوال دیگری که درین رابطه خلق می‌گردد اینست که هرگاه شخص باسناد قانونی که موقتاً نافذ می‌گردد مرتکب جرم گردد با ختم نفاذ قانون، آیا شخص قابل محاکمه و مجازات میباشد یا خیر؟ درین رابطه ماده بیست و دوم قانون جزا چنین بیان نموده هست:

"هرگاه شخص از ارتکاب عملی به موجب قانون موقت که نفاذ آن به تاریخ معین خاتمه می‌یابد محکوم به جزا گردد ختم تاریخ نفاذ قانون موقت مانع سیر محاکمه

شوی جرم به اړه شدید مجازات تطبیق شی. البته هغه شرط چې د قانون پدې ماده کې ځای په ځای شوی د حکم د عدم قطعیت موضوع ده. لدې کبله که چېرې د محکمې حکم د یوې قضیې په اړه قطعی شوی وي او وروسته داسې قانون نافذ شي چې د شخص لپاره یې د خفیفو مجازاتو حکم کړی وي، په هغه صورت کې پر نافذه حکم هېڅ اغېز نلري.

اوس پوښتنه راپورته کېږي چې که نوي قانون اصلاً عمل جرم ونه ګڼي او د محکمې حکم د یاد شوي شخص په اړه قطعیت تر لاسه کړی وي په هغه صورت کې څه ډول اجراءات کېږي؟

پدې اړه باید ووايو چې د دغه مادې دوهمه فقره تصریح کوي چې پداسې حالت کې د حکم د تنفیذ استثناء متوقفه کېږي او پر هغه مرتب جزایي آثار متوقف کېږي.

د دغه چارې علت دادي چې څرنګه چې ټولني د قانون په قالب کې د یاد شوي عمل د نه جرم والي په اړه خپله اراده بنودلې لدې کبله که چېرې بیا هم شخص د دغه شان فعل د ارتکاب له امله مجازات کړل شي، غیر عادلانه به وي.

بله پوښتنه چې دلته راپورته کېږي داده چې که چېرې یو شخص د هغه قانون له مخې چې د لنډمهال لپاره نافذ کېږي په جرم مرتکب شي د قانون د نفاذ په پای ته رسېدو سره آیا شخص د محاکمې او مجازاتو وړ دی که نه؟ پدې اړه د جزا د قانون دوه ویشتمه ماده داسې بیان لري:

"که چېرې یو شخص د هغه قانون له مخې چې نفاذ یې په ټاکلې نېټه پای ته رسېږي د یوه عمل د ارتکاب له امله په جزا محکوم شي د لنډمهاله قانون د نفاذ د نېټې پای ته رسېدل د محاکمې او د جزا د

تطبيق د تگلوري مانع نه کېږي. ”

و تطبيق جزانمی گردد. ”

دلته په روښانه لیدل کېږي چې د لنډمهاله قانون د نفاذ پای ته رسېدل د هغه قانون له مخې د شخص د محاکمې او د مجازاتو د تگلوري مانع نه کېږي.

درینجا به صراحت دیده میشود که ختم نفاذ قانون موقت مانع سیر محاکمه و مجازات شخص باساس آن قانون نمیگردد.

پوښتنه راپورته کېږي چې که چېرې د محکمې د حکم د قطعیت څخه وروسته یو قانون نافذ شي چې عمل جرم ونه ګڼي، محکوم شخص د حکم د تنفیذ څخه مبرادي مګر د لنډمهاله قانون د نفاذ د پای ته رسېدو په حالت کې شخص تر هغه مهاله هم محاکمه او مجازات کېدای شي پداسې حال کې چې د دغه دوو حالتونو تر منځ زیات ورته والی شته دی.

درینجا سوال طرح میگرد که هرگاه بعد از قطعیت حکم محکمه قانونی نافذ گردد که عمل را جرم نداند، شخص محکوم از تنفیذ حکم مبرا میگردد ولی در حالت ختم نفاذ قانون موقت شخص هنوز هم محاکمه و مجازات میگرد حالانکه بین این دو حالت تشابه زیادی موجود میباشد.

د دغه پوښتنې په ځواب کې باید وویل شي چې ظاهراً دغه دوه حالتونه له یو بل سره ورته معلومېږي مګر په اصل کې دغه دوه حالتونه له یو بل څخه توپیر لري. لاندې دوه دلیلونه چې د دغه دوو حالتونو تر منځ توپیرونه ښيي وړاندې کېږي:

به جواب این سوال باید گفت که ظاهراً این دو حالت با هم مشابه معلوم میشوند ولی در اصل این دو از هم متمایز میباشند. درینجا ما به ذکر دو دلیلی که تفاوت میان این دو حالت را آشکار میسازد خواهیم پرداخت.

لومړی: که د لنډمهاله قانون د نفاذ په پای ته رسېدو سره د محاکمې او مجازاتو پر مختیا متوقفه کېږي، په هغه صورت کې د دغه حالت څخه د ناوړه ګټې اخیستنې امکان په څو څو ځلې پراختیا مومي. ځکه که اشخاص او عدلي او قضايي مراجع اطلاع تر لاسه کړي چې د قانون د نفاذ پای ته رسېدل د محاکمې او مجازاتو مانع کېږي، په هغه صورت کې په تعلل او وړانکارۍ پیل کوي او په پایله کې د لنډمهاله قانون د نفاذ تر پای ته رسېدو پورې حکم نه صادروي. پداسې حال کې چې د نوي قانون د نفاذ په برخه کې د محکمې د حکم د قطعیت څخه وروسته د دغه شان ناوړه ګټې اخیستنې امکان نشته.

اول: هرگاه ما به مبنای ختم نفاذ قانون موقت سیر محاکمه و مجازات را متوقف ساخته بتونیم، در آنصورت امکان سوء استفاده از این حالت به مراتب وسعت خواهد پیدا نمود. زیرا هرگاه اشخاص و مراجع عدلی و قضائی اطلاع حاصل نمایند که ختم نفاذ قانون مانع محاکمه و مجازات شخص میگردد، در آنصورت به تعلل و کار شکنی پرداخته و در نتیجه تا زمان ختم نفاذ قانون موقت به اصدار حکم در زمینه نخواهند پرداخت. حالانکه در قسمت انفاذ قانون جدید بعد از قطعیت حکم محکمه امکان چنین سوء استفاده میسر نمیشود.

دوهم: څرنګه چې لنډمهاله قانون د یوې لنډې مودې او

دوم: چون قانون موقت برای یک مدت کوتاه و

حالت خاصی نافذ گردیده هست لذا ختم نفاذ آن به معنی تغییر ذهنیت اجتماع در مورد عمل مذکور نبوده بلکه بر مقتضای حالت و شرایط میباشد لذا با ختم نفاذ آن توقف محاکمه و مجازات منطقی به نظر نمیرسد. ولی در مورد انفاذ قانون جدیدیکه که بعد از قطعیت حکم نافذ شده و عمل مذکور را جرم نمیداند تغییر ذهنیت اجتماع یک امر انکارناپذیر میباشد.

قضیه:

احمد شاه به تاریخ ۲۰ حمل سال ۱۳۸۶ یک محفل شب نشینی را بخاطر کامیابی پسرش به پوهنچی حقوق و علوم سیاسی به راه انداخت. عمل مذکور در زمان ارتکاب کاملاً مشروع و قانونی بود. ولی به تاریخ ۵ ثور ۱۳۸۷ قانونی وضع گردید که برگزاری محافل شب نشینی را ممنوع قرار داد. بعد ازیکه قانون مذکور نافذ گردید، مقامات پولیس به منزل احمد شاه مراجعه نموده و در رابطه به محفل مذکور از وی سوالاتی نمودند. احمد شاه به جواب سوالات ایشان پرداخته و به مشروع بودن عمل خود تاکید نمود. بعد از اینکه قضیه احمد به محکمه راجع گردید قاضی علیه شاه محمد به اصدار حکم پرداخته و ویرا به علت دایر نمودن محفل شب نشینی به تاریخ ۲۰ حمل ۱۳۸۶ مطابق قانون نافذ در ۵ ثور ۱۳۸۷ محکوم نمود.

به نظر شما آیا قاضی در حکم خود درست عمل نموده هست؟

اگر خیر پس کدام اصل عمده حقوق جزا را نقض نموده هست؟

خاص حالت لپاره نافذ شوی دی لدې کبله د هغه د نفاذ پای ته رسېدل د یاد شوي عمل په اړه د ټولني د ذهنیت د تغییر په معني ندي بلکه د حالت او شرایطو په غوښتنه دي بناءً د هغه د نفاذ په پای ته رسېدو سره د محاکمې او مجازاتو توقف منطقي نه برېښي. مگر د هغه نوي قانون د انفاذ په اړه چې د حکم د قطعیت څخه وروسته نافذ شوی وي او یاد شوی عمل جرم ونه گڼي د ټولني د ذهنیت تغییر یو نه انکار کېدونکي امر دي.

قضیه:

احمد شاه د ۱۳۸۶ د وري په ۲۰ نېټه د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی ته د هغه د زوي د بریالیتوب لامله د شپې کیناستني یو محفل جوړ کړ. یاد شوی عمل د هغه د ارتکاب په وخت کې په بشپړه قانوني ؤ. مگر د ۱۳۸۷ د غوايي په ۵ داسې قانون وضع شو چې د شپې کیناستني محافل یې ممنوع کړل. وروسته لدې چې قانون نافذ شو، پولیس مقامات د احمدشاه کورته ورغلل او د یاد شوي محفل په اړه یې د هغه څخه پوښتنې وکړې. احمدشاه د دوي پوښتنو ته ځوابونه ورکړل او د خپل عمل په مشروع والي یې ټینگار وکړ. وروسته لدې چې د احمد قضیه محکمې ته راجع شوه قاضي د احمدشاه په وړاندې د حکم اصدار وکړ او هغه یې د ۱۳۸۶ د وري د میاشتې په ۲۰ د شپې کیناستني د محفل د جوړولو له کبله د ۱۳۸۷ د غوايي د ۵ نېټې د نافذه قانون سره سم محکوم کړ.

ستاسو په اند قاضي په خپل حکم کې سم عمل کړی دی؟

که نه نو د جزا د حقوقو کوم لوي اصل یې تر پښو لاندې کړی دي؟

د صنفی مباحثی لپاره پوښتنې:

۱. د زمان له حیثه د قانون تطبیق د جزا د حقوقو د کوم یوه پرنسپ سره اړیکه لري؟

۲. آیا د محکمې د حکم قطعیت د هغه حالاتو په اړه چې یو جرمي عمل د نوي قانون له مخې غیر جرمي وگڼل شي، اغېزه لري که نه؟ واضح یې کړئ.

۳. آیا د لنډ مهاله قانون د نفاذ د دورې د پای ته رسېدو روسته کېدای شي شخص د هغه قانون له مخې محاکمه او مجازات کړو؟ د دلایلو سره یې واضح کړئ.

دا دي د جرمونو، د هغه د عامو متشکله عناصرو او د هغه د نورو اړونده موضوعاتو په اړه د مباحثو په برخه کې خپلو توضیحاتو ته د دغه کتاب په دوهم فصل کې دوام ورکوو.

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. تطبیق قانون از حیث زمان با کدام یک از پرنسپ های حقوق جزا در ارتباط میباشد؟

۲. آیا قطعیت حکم محکمه در مورد حالاتیکه یک عمل جرمي توسط قانون جدید غیر جرمي تلقی گردد تاثیر دارد یا خیر؟ واضح سازید.

۳. آیا بعد از ختم دوره نفاذ قانون موقت میتوان شخص را به اساس آن قانون محاکمه و مجازات نمود؟ با دلایل واضح سازید.

اینک توضیحات خود را در مورد مباحث مربوط به جرایم، عناصر عام متشکله آن و سایر موضوعات مربوط به آن در طی باب دوم این کتاب ادامه خواهیم داد.

دوهم باب:

جرمونه:

په دغه باب کې څلور فصلونه راځي چې هر فصل یې جلا برخې لري. دا دي خپل توضیحات د دغه باب د لومړي فصل څخه پیل کوو.

باب دوم:

جرایم:

این باب مشتمل بر چهار فصل میباشد که هر یک از فصول آن دارای قسمت های جداگانه ای میباشد. اینک توضیحات خود را از فصل اول این باب آغاز می نمایم.

لومړی فصل

جرمونه د شدت او خفت له حیثه

ښوونیزې موخې:

- د شدت او خفت له حیثه جرمونه واضح کړئ.

- د ټاکل شویو مجازاتو د لیدلوري څخه د جرمونو د

فصل اول

جرایم از حیث شدت و خفت:

اهداف آموزشی:

- انواع جرایم از حیث شدت و خفت را واضح سازید.

- فلسفه تصنیف جرایم از نقطه نظر مجازات تعیین شده

تصنيف فلسفه وليکي.

برای آنرا بنگاريد.

- د دغه ټکي منطق چې په جناياتو کې نغدي جریمه نده معینه شوي، وليکي.

- منطق اینرا که در جنایات جریمه نقدی معین نگرديده هست بنگاريد.

دغه فصل د څلورو مادو په ترڅ کې د شدت او خفت له حیثه جرمونه توضیح کوي. مخکې لدې چې د هر یوه په توضیح پیل وکړو لازمه ده چې د هرې مادې متن ذکر کړو:

این فصل طی چهار ماده به توضیح جرایم از حیث شدت و خفت میپردازد. قبل از اینکه به توضیح هریک ازین مواد بپردازیم لازم هست متن مواد مذکور را تذکر دهیم:

۲۳ ماده:

ماده ۲۳:

"جرمونه د شدت او خفت له حیثه په جنایت، جنحه او قباحت تصنیف کېږي."

"جرایم از حیث شدت و خفت به جنایت، جنحه و قباحت تصنیف میگردد."

۲۴ ماده:

ماده ۲۴:

"جنایت هغه جرم دی چې د هغه مرتکب په اعدام یا دوامداره حبس یا اوردمهاله حبس محکوم شي."

"جنایت جرمی هست که مرتکب آن به اعدام، یا حبس دوام ویا حبس طویل محکوم گردد."

۲۵ ماده:

ماده ۲۵:

"جنحه هغه جرم دی چې د هغه مرتکب له دریو تر پنځو میاشتو حبس یا تر درې زرو افغانیو زیات نغدي جزا محکوم شي."

"جنحه جرمی هست که مرتکب آن به حبس بیش از سه ماه الی پنج سال و یا جزای نقدی بیش از سه هزار افغانی محکوم گردد."

۲۶ ماده:

ماده ۲۶:

"قباحت هغه جرم دی چې د هغه مرتکب له ۲۴ ساعتونو تر درې میاشتو حبس یا تر درې زرو افغانیو په نغدي جزا محکوم شي."

"قباحت جرمی هست که مرتکب آن به حبس از ۲۴ ساعت الی سه ماه یا جزای نقدی الی سه هزار افغانی محکوم گردد."

لکه څرنگه چې لیدل کېږي د جزا د قانون ۲۴ ماده د جرم او جنایت تعریف کوي مگر دغه تعریف د دغه جرم لپاره د ټاکل شوي جزا پر بنسټ دی. یعنی اولاً باید د جرم لپاره ټاکل شوي جزا وکتل شي او وروسته کېدای شي د جرم په جنایت والي یا نه جنایت والي حکم وکړو. دغه موضوع د دغه قانون په ۲۵ او ۲۶ مادو کې په هم په عین

طوریکه دیده میشود ماده ۲۴ قانون جزا به تعریف جرم جنایت پرداخته هست ولی این تعریف بیشتر بر مبنای مجازات تعیین شده برای این جرم میباشد. یعنی اولاً باید مجازات تعیین شده برای جرم ملاحظه گردد و بعد از ملاحظه آن میتوان به جنایت بودن جرم و یا غیر آن حکم نمود. این موضوع در مواد ۲۵ و ۲۶ این قانون نیز به عین

شکل مییابد. بدین معنی که تعریف جرم جنحه و قباحت با توجه به مجازات تعیین شده برای آنها صورت گرفته است.

باید خاطر نشان ساخت که صرف قانون جزای افغانستان درین رابطه دارای مشکل نبوده بلکه در قوانین بسیاری از کشورها موضوع به همین شکل تسجیل گردیده است.

منطق اینکه تعیین نوعیت جرم به اساس مجازات معینه آن صورت میگیرد طوری ذکر گردیده است که چون قانونگذار برای جرایم شدید مجازات شدید تری را در قانون تعیین نموده است و از طرفی هیچ معیار دیگری به جز مجازات تعیین شده برای عمل جرمی نمیتوان سراغ کرد که به اساس آن بتوان شدت و خفت عمل جرمی را تعیین نمود، لذا قانونگذار تعیین نوع جرم را از نقطه نظر شدت و خفت منوط به مجازات تعیین شده برای عمل جرمی مقرر نموده است.

موضوع دیگری که در رابطه به این فصل قابل بحث است، همانا موضوع جزای نقدی در دو نوع از جرایم فوق الذکر مییابد. طوریکه دیده میشود در مواد ۲۵ و ۲۶ قانونگذار برای مرتکب جرم قباحت و جنحه مجازات نقدی را تعیین نموده است حالانکه در جرم جنایت به چنین اقدامی مبادرت نه ورزیده است. سوال اساسی اینست که چرا در جرم جنایت جزای نقدی تعیین نگردید است؟

در جواب این سوال باید گفت که چون جرم جنایت از جمله شدیدترین جرایم بوده و جبران آن بواسطه پرداخت پول به خزانه دولت امکان پذیر نمیباشد و همچنان چون اعاده نظم از دست رفته در نتیجه ارتکاب جرم جنایت با پرداخت پول امکان پذیر

شکل ده. پدې معني چې د جنحه او قباحت د جرم تعريف د هغوي لپاره د ټاکل شوې جزا په بنسټ شوی دی.

باید وویل شي چې یوازې د افغانستان د جزا قانون پدې اړه ستونزه نلري بلکه د ډېرو هېوادونو په قوانینو کې موضوع په همدې شکل تسجیل شوې ده.

د دغه ټکي منطق چې د جرم نوعیت د هغه د معینه مجازاتو په اساس تعیینېږي داسې ذکر شوی دي چې څرنگه چې قانون جوړوونکي د شدیدو جرمونو لپاره شدید مجازات په قانون کې تعیین کړي دي او د بل لوري څخه د جرمي عمل لپاره د مجازات پرته هېڅ بل معیار نشو موندلای چې د هغه په اساس وکولای شو د جرم عمل شدت او خفت تعیین کړو، لدې کبله قانون جوړوونکي د شدت او خفت له لیدلوري د جرم د نوعیت تعیین پر ټاکل شوي مجازاتو پورې منوط کړی دي.

بله موضوع چې د دغه فصل په اړه د بحث وړ ده، په دوه ډوله یادو شویو جرمونو کې د نغدي جزا موضوع ده. لکه څرنگه چې لیدل کېږي په ۲۵ او ۲۶ مادو کې قانون جوړوونکي د قباحت او جنحې د جرم د مرتکب لپاره نغدي مجازات ټاکلي دي پداسې حال کې چې د جنایت په جرم کې داسې نه دي. اساسي پوښتنه داده چې ولې د جنایت په جرم کې نغدي جزا نده ټاکل شوې؟

د دغه پوښتنې په ځواب کې باید وویل شي چې څرنگه چې جنایت د تر ټولو شدیدو جرمونو څخه دي او د هغه جبران د دولت خزانې ته د پیسو د ورکړې له لارې امکان نه لري او همدارنگه څرنگه چې د جنایت د جرم په پایله کې د خراب شوي نظم اعاده د پیسو د ورکړې له لارې

نمیشد، لذا قانونگذار سعی نمود هست تا از تعیین جرمه نقدی در همچو موارد خودداری نماید. ولی باید خاطر نشان ساخت که این موضوع مانع تعیین جزای نقدی در پهلوی سایر جزاهای اصلی در جرم جنایت نگردیده بلکه صرف تعیین جزای نقدی به تنهایی در مورد جرم جنایت امکان پذیر نمیشد. بدین معنی که تعیین جزای نقدی به عوض سایر جزاهای اصلی ممکن نمیشد. ولی بر عکس در جرایم جنحه و قباحت تعیین جزای نقدی به عوض سایر جزاهای اصلی امکان پذیر می‌باشد. این امر از موجودیت "یا" در متن مواد مذکور میتواند مستفاد شود. زیرا هر گاه مطابق ماده ۲۵ جزای نقدی تعیین شده برای یک عمل جرمی بیش از ۳ هزار افغانی باشد، عمل مذکور را میتوان جنحه تلقی نمود، خواه برای عمل مذکور سایر جزاهای اصلی مقرر گردیده باشد یا خیر.

قضیه فرضی:

پیمان دو کاندید سرای شهزاده می‌باشد. وی به علت ارتکاب جرم به مدت ۵ سال محکوم به حبس گردیده هست. قاضی به علت اینکه مدت حبس وی ۵ سال می‌باشد، مطابق ماده ۲۵ قانون جزا که هر عمل جرمی را که مجازات آن الی پنج سال حبس باشد جنحه تلقی مینماید، به عمل وی وصف جنحه را میدهد.

ولی هر گاه به ماده ۲۴ قانون جزا مراجعه صورت گیرد به هر مجازاتی که حبس طویل هم باشد، وصف جنایت را داده هست و مطابق فقره دوم ماده ۱۰۰ مدت حبس طویل از ۵ سال کمتر و از ۱۵ سال بیشتر نمی‌باشد. بنا برین حبس ۵ سال میتواند در ردیف جنایت نیز محاسبه گردد.

به نظر شما آیا قاضی در مورد اینکه وصف جرمی عمل

امکان نه لری، لدی کبله قانون جوړوونکي هڅه کړېده چې پدې ډول حالاتو کې د نغدي جریمې د ټاکلو څخه ډډه وکړي. مگر باید وویل شي چې دغه موضوع د جنایت د جرم د نورو اصلي جزاگانو په څنگ کې د نغدي جزا د ټاکلو مانع نه کېږي بلکه د جنایت د جرم په اړه یوازې د نغدي جزا ټاکل امکان نه لري. پدې معنی چې د نورو اصلي جزاگانو په ځای د نغدي جزا تعیین ناممکن دی. مگر برعکس د جنحې او قباحتو په جرمونو کې د نورو اصلي جزاگانو په ځای د نغدي جزا تعیین ممکن دي. دغه امر په یادو شویو موادو کې د "یا" د کلمې د شتون څخه مستفاد کېدای شي. ځکه که چېرې د ۲۵ مادې له مخې د یوه جرمي عمل لپاره ټال شوې نغدي جزا تر ۳ زره افغانیو زیاته وي، یاد شوي عمل جنحه گنلای شو، که د یاد شوي عمل لپاره نورې اصلي جزاگانې مقررې شوې وي او یا نه.

فرضی قضیه:

پیمان د شهزاده سرای دو کاندید دی. هغه د جرم د ارتکاب له امله پر ۵ کاله حبس محکوم دي. قاضی لدی کبله چې د هغه د حبس موده ۵ کاله ده، د جزا د قانون د ۲۵ مادې سره سم چې هر جرمي عمل چې مجازات یې تر پنځو کلونو پورې حبس وي جنحه گنل کېږي، د هغه عمل ته د جنحې وصف ورکوي.

مگر که چېرې د جزا د قانون ۲۴ مادې ته مراجعه وشي هر مجازات ته چې اوږدمهاله حبس ولري، د جنایت وصف ورکړی دی او د ۱۰۰ مادې د دوهمې فقرې سره سم اوږدمهاله حبس تر پنځو کلونو کم او تر ۱۵ کلونو زیات نه وي. لدی کبله د ۵ کلونو حبس کېدای شي د جنایت په ردیف کې هم محاسبه شي.

ستاسو په اند آیا قاضی د دې په اړه چې د یاد

مذکور را جنحه تلقی نموده هست درست عمل نمود هست یا خیر؟

شوی عمل جرمی وصف یی جنحه گنهی، سم عمل کپی که نه؟

آیا عمل جرمی مذکور جنایت تلقی گردد یا جنحه؟ واضح سازید.

آیا یاد شوی جرمی عمل جنایت و گنهل شی که جنحه؟ واضح یی کپی.

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. جرایم از حیث شدت و خفت به چند دسته تقسیم گردیده اند؟

۲. منطق این تصنیف بندی در چیست؟

۳. چرا در جرم جنایت تعیین جزای نقدی به عوض جزای حبس ممکن نمیباشد با دلایل واضح سازید.

۴. آیا تعیین جزای نقدی در جرم جنایت در کنار سایر جزاهای اصلی جواز دارد یا خیر؟

فصل دوم:

عناصر متشکله جرم:

اهداف آموزشی:

- عناصر متشکله جرم را واضح سازید.

- عنصر عمل جرمی را که متشکله بودن آن مورد سوال است معرفی نموده و دلیل آنرا واضح سازید.

- اشکال تبارز عنصر مادی در یک عمل جرمی را واضح سازید.

- معنی رابطه علیت و سببیت را بیان نمائید.

د صنفی مباحثی لپاره پوینتی:

۱. جرمونه د شدت او خفت له نظره په خو ډلو وېشل شویدي؟

۲. د دغه تصنیف بندی منطق څه دی؟

۳. ولې د جنایت په جرم کې د نغدي جزا تعیین د حبس د جزا په ځای امکان نلري د دلایلو سره یی واضح کپی.

۴. آیا د جنایت په جرم کې د نغدي جزا تعیین د نورو اصلي جزاگانو په څنگ کې جواز لري که نه؟

دوهم فصل:

د جرم متشکله عناصر:

بنوونیزې موخې:

- د جرم متشکله عناصر واضح کپی.

- د هغه جرمی عمل عنصر چې دهغه متشکله والی تر پوینتی لاندې دی معرفی کپی او د هغه دلیل واضح کپی.

- په یوه جرمی عمل کې د مادی عنصر د ښکارېدو اشکال واضح کپی.

- د علیت او سببیت د رابطې معنی بیان کپی.

- د علت او سببیت تیوریگانی د هغو له نتایجو سره معرفی کړی.
- په جرم کې تشبث واضح کړی.
- د یوه جرمي عمل د ارتکاب مختلف مراحل بیان کړی.
- د جرم معنوي عنصر واضح کړی.
- په یوه جرمي عمل کې د ارادې د تبارز اشکال بیان کړی.
- د جرمي عمل د قانوني عنصر معني او مفهوم توضیح کړی.
- د جرمونو او جزاگانو د قانونیت د پرنسیپ پایلې ولیکی.
- مونږ پدې فصل کې د دریو جلا جلا برخو په اوږدو کې د جرم د درې ګونو متشکله عناصرو په څېړنه پیل کوو. دغه عناصر د مادي، معنوي او قانوني عناصرو څخه عبارت دي.
- مګر مخکې لدې چې د درې ګونو برخو د هرې یوې په بیانولو پیل وکړو لازمه ده چې یو بل خاص لید د جرم د متشکله عناصرو په اړه وړاندې کړو.
- د لغت پېژندنې له لیدلوري متشکله عنصر هماغه عنصر ته ویل کېږي چې د هغه وجود د شي د وجود او د هغه عدم وجود د شي د عدم وجود باعث شي. دغه موضوع د قانوني او مادي عناصرو په اړه په بشپړه مصداق لري. پدې معني چې یو عمل د قانون لخوا جرم نه وي پېژندل شوی، یاد شوی عمل په هېڅ وجه جرم نه ګڼل کېږي. يعني د قانوني عنصر وجود د جرمي عمل د موجودیت او د هغه
- تیوری های دو گانه علت و سببیت را با نتایج آن معرفی نمائید.
- تشبث به جرم را واضح سازید.
- مراحل مختلفه ارتکاب یک عمل جرمی را بیان دارید.
- عنصر معنوی جرم را واضح سازید.
- اشکال تبارز اراده در یک عمل جرمی را بیان نمائید.
- معنی و مفهوم عنصر قانونی عمل جرمی را توضیح دهید.
- نتایج پرنسیپ قانونیت جرایم و جزاها را بنگارید.
- ما در تحت این فصل طی سه قسمت جداگانه به مطالعه عناصر متشکله سه گانه جرم خواهیم پرداخت. این عناصر عبارت از عنصر مادی، عنصر معنوی و عنصر قانونی میباشند.
- ولی قبل از اینکه به بیان مواد هر یک از این قسمت های سه گانه بپردازیم لازم هست یک طرز دید خاص دیگری را در مورد عناصر متشکله جرم ارائه نمائیم.
- از نقطه نظر واژه شناسی، عنصر متشکله به همان عنصری اطلاق میگردد که وجود آن باعث وجود شی و عدم آن باعث عدم شی گردد. این موضوع در رابطه به عنصر قانونی و عنصر مادی کاملاً مصداق دارد. بدین معنی که در گاه یک عمل از طرف قانون جرم شناخته نشده باشد، عمل مذکور به هیچ صورت جرم تلقی نمیگردد. یعنی وجود عنصر قانونی

باعث موجودیت عمل جرمی و عدم آن باعث عدم موجودیت عمل جرمی می‌گردد. همچنان در مورد عنصر مادی هر گاه شخص ماداً و عملاً مرتکب جرم نگردیده باشد، در آن صورت عمل جرمی اصلاً موجود نمی‌گردد. ولی در مورد عنصر معنوی این موضوع مصداق ندارد. چون عنصر معنوی در حقیقت با دخالت اراده در ارتباط هست لذا هر گاه شخص بدون اینکه اراده وی بصورت کامل و درست در عمل جرمی دخیل باشد، مرتکب عمل گردد باز هم عمل جرمی بوقوع پیوسته هست. به این معنی که عدم موجودیت اراده وی یا هم در کل عدم موجودیت عنصر معنوی در نزد مرتکب باعث از بین رفتن عمل جرمی نگردیده بلکه صرف باعث رفع مسئولیت جزائی شخص مرتکب می‌گردد.

با توجه به توضیحات فوق طرفداران این نظریه به این عقیده اند که عنصر معنوی جرم باید از جمله عناصر متشکله جرم شناخته نشده بلکه صرف عنصر متشکله مسئولیت جزائی شناخته شود. زیرا وجود آن باعث موجودیت مسئولیت جزائی و عدم آن باعث عدم موجودیت مسئولیت جزائی می‌گردد.

قسمت اول:

عنصر مادی جرم:

حال می‌پردازیم به بیان موضوعات مربوط به قسمت اول این فصل که مربوط به موضوع عنصر مادی جرم می‌باشد. این قسمت شامل دو قسمت فرعی دیگر می‌باشد که یکی به بیان عنصر مادی به شکل یک عمل تکمیل شده و همچنان موضوعات مربوط به رابطه علیت و سببیت پرداخته و دیگری به موضوع شروع به جرم اختصاص

عدم وجود جرمی عمل د عدم موجودیت باعث کبری. همدارنگه د مادی عنصر په اړه که چیرې شخص ماداً او عملاً په جرم مرتکب شوی نه وي، په هغه صورت کې جرمی عمل اصلاً نه موجودېږي. مگر د دغه موضوع د معنوي عنصر په اړه دغه موضوع مصداق نلري. څرنگه چې معنوي عنصر په حقیقت کې د ارادې له دخالت سره اړیکه لري لدې کبله که چیرې شخص پرته لدې چې د هغه اراده په بشپړه او سمه په جرمی عمل کې دخپله وي، په عمل مرتکب شي بیا هم جرمی عمل سرته رسېدلی دي. پدې معنی چې د هغه د ارادې نه موجودیت یا هم په مجموعی توګه د مرتکب په نزد د معنوي عنصر عدم موجودیت د جرمی عمل د له منځه تلو باعث نه کېږي بلکه یوازې د مرتکب شخص د جزایي مسئولیت د رفع کېدو باعث کېږي.

پورتنيو توضیحاتو ته په پام د دغه نظریې پلویان پدې عقیده دي چې د جرم معنوي عنصر باید د جرم د متشکله عناصرو له ډلې ونه پېژندل شي بلکه یوازې د جزایي مسئولیت د متشکله عنصر په توګه وپېژندل شي. څه د هغه وجود د جزایي مسئولیت د وجود او د هغه عدم موجودیت د جزایي مسئولیت د عدم موجودیت باعث کېږي.

لومړۍ برخه:

د جرم مادي عنصر:

اوس د دغه فصل د لومړۍ برخې د اړونده موضوعاتو په بیانولو پیل کوو چې د جرم د مادي عنصر له موضوع سره اړوند دي. په دغه برخه کې دوه فرعي برخې شاملې دي چې یو یې د تکمیل شوي عمل په بڼه د مادي عنصر په بیان او همدارنگه د علیت او سببیت د رابطې د اړوند موضوعاتو په بیان پیل کوي او بل په جرم د پیل کېدو

موضوع ته ځانگړې شوې ده.

داده شده هست.

د ذکر کولو وړ په چې په یوه جرمي عمل کې مادي عنصر په دوه شکلونو راښکاره کېدای شي چې یوه یې د تکمیل شوي عمل په بڼه او بل په جرم کې د تشبث په بڼه دي.

شایان ذکر هست که عنصر مادی در یک عمل جرمی به دو شکل میتواند متبازز گردد که یکی به شکل عمل تکمیل شده و دیگری به شکل تشبث به جرم می باشد.

لوړمړی: د یوه تکمیل شوي عمل په توگه د جرم مادي عنصر:

اول: عنصر مادی جرم به شکل یک عمل تکمیل شده:

دلته مونږ د یوه تکمیل شوي عمل په توگه د جرم مادي عنصر توضیح کوو مگر د هغه څخه مخکې د دغه فرعي برخې اړوندو موادو په بیان پیل کوو.

درینجا ما به توضیح عنصر مادی جرم به شکل یک عمل تکمیل شده خواهیم پرداخت ولی قبل از آن به بیان مواد مربوط به این بخش فرعی مبادرت خواهیم ورزید.

۲۷ ماده:

ماده ۲۷:

"د جرم مادي عنصر د قانون په مخالف عمل ارتکاب یا دهغه څخه امتناع ده پداسې شکل چې عمل د جرمي پایلې منجر شي او د عمل او نتیجې تر منځ د سببیت رابطه موجوده وي."

"عنصر مادی جرم عبارت از ارتکاب یا امتناع از عمل مخالف قانون هست بنحویکه عمل منجر به نتیجه جرمی گردیده و رابطه سببیت بین عمل و نتیجه موجود باشد."

۲۸ ماده:

ماده ۲۸:

"۱. شخص د هغه جرم مسئول نه پېژندل کېږي چې د هغه د جرمي عمل نتیجه نه وي.

"۱. شخص از جرمیکه نتیجه عمل جرمی او نباشد، مسئول شناخته نمیشود.

۲. هغه شخص چې د هغه جرمي عمل دمخکینو اسبابو یا هم د هغه د فعل سره د سم پکې شریک شوی وي، مسئول پېژندل کېږي که څه هم چې شخص د نتیجې په احداث کې د خپل جرمي عمل په موثریت علم ونلري.

۲. شخصیکه عمل جرمی وی در احداث نتیجه به اعتبار یکی از اسباب قبلی یا توام با فعل وی بعدی سهیم شده باشد، مسئول شناخته میشود گرچه شخص به موثریت عمل جرمی خود در احداث نتیجه علم نداشته باشد.

۳. که سبب په یوازېتوب سره د جرم د نتیجې په احداث کې کافي وگڼل شي، پدې صورت کې یوازې فاعل د خپل جرمي عمل په اړه مسئول پېژندل کېږي."

۳. اگر سبب به تنهایی در احداث نتیجه جرم کافی شمرده شود، در این صورت تنها فاعل از عمل جرمی خود مسئول شناخته میشود."

دادی دواړه مادې شرح کوو:

اینک هریک ازیڼ مواد دوگانه رابه شرح خواهیم گرفت.

خرنگه چې لیدل کېږي د دغه قانون ۲۷ ماده د جرم د اصلي عنصر تعریف کړی دی مگر پدې تعریف کې یوه ستونزه د اصطلاحاتو په کارولو کې لیدل کېږي او هغه داچې یاده شوې ماده د جرم مادي عنصر "د قانون د مخالف عمل ارتکاب یا امتناع" گنلی دي. پداسې حال کې چې که چېرې موضوع ته په څیر سره وکتل شي، د قانون د خلاف عمل ارتکاب کېدای شي د جرمي عمل د رامنځته کېدو لامل شي مگر د قانون د مخالف عمل څخه امتناع هېڅکله جرم نه گنل کېږي بلکه یو مشروع او قانوني عمل دي. د دغه ستونزې د تصحیح لپاره باید د یادې شوې مادې متن په لاندې توگه اصلاح شي: "د هغه عمل اجرا کول چې قانون منع کړی او یا هم د هغه عمل څخه امتناع چې قانون یې د کړلو حکم کړی دی".

طوریکه ملاحظه میگردد، ماده ۲۷ این قانون به تعریف عنصر مادر جرم پرداخته هست ولی درین تعریف یک مشکل در کاربرد اصطلاحات به ملاحظه میرسد و آن اینکه ماده مذکور عنصر مادی جرم را "ارتکاب یا امتناع از عمل مخالف قانون" عنوان نموده هست. درحالیکه هر گاه موضوع به دقت نگرسته شود، ارتکاب عمل خلاف قانون میتواند باعث بوجود آوردن عمل جرمی گردد ولی امتناع از عمل مخالف قانون هیچگاه جرم تلقی نشده بلکه منحیث یک عمل مشروع و قانونی شمرده میشود. بخاطر تصحیح این مشکل باید متن ماده مذکور طور ذیل اصلاح گردد: "ارتکاب عملیکه قانون اجرای آنرا منع نموده و یا امتناع از عملیکه قانون به اجرای آن حکم نموده هست".

پدې ماده کې بله د بخت وړ موضوع د عمل او نتیجې تر منځ د علیت او سببیت د اړیکې شتون دي.

موضوع دیگر قابل بحث درین ماده همانا موضوع موجودیت رابطه علیت و سببیت بین عمل و نتیجه میباشد.

د علیت او سببیت اړیکه د شخص د ارتکابی عمل او د هغه څخه د ترلاسه شوې نتیجې تر منځ د اړیکې موجودیت دی.

رابطه علیت یا سببیت عبارت از موجودیت رابطه بین عمل ارتکابی شخص و نتیجه حاصله از آن میباشد.

د علیت یا سببیت د اړیکې په اړه دوه خاص د تفکر ډولونه شته چې دادی:

در ارتباط به رابطه علیت یا سببیت دو طرز تفکر خاصی وجود دارد که عبارتند از:

۱. رابطه علیت مطلق

۱. د مطلق علیت اړیکه

۲. رابطه علیت کامل

۲. د کامل علیت اړیکه

۱. د مطلق علیت اړیکه:

د دغه نظریې په بنسټ د مرتکب لمرنی عمل ډېر زیات د ارزښت وړ دي او د جرمي نتیجې د احداث لپاره اصلي علت ګڼل کېږي.

د بېلګې په توګه: احمد پر محمود د هغه په لاس کې درلودلې سلا په وسیله فیر کوي او مرمی د محمود په پښه لګېږي او هغه ټپي کوي. صادق چې د پښې په ځای کې حاضر دی سملاسي محمود د هغه د ټپونو د درملنې لپاره په خپل موټر کې سپروي او روغتون ته روانېږي. د لارې په اوږدو کې صادق د هغه د موټر د برېکونو له امله د یوه بارلرونکي موټر سره ټکر کوي او په پایله کې یې محمود مړ کېږي.

۱. رابطه علیت مطلق:

باساس این نظریه عمل اولی مرتکب خیلی دارای اهمیت بوده و علت اصلی برای احداث نتیجه جرمی تلقی می‌گردد.

مثلاً: احمد بالای محمود توسط سلاح دست داشته اش فیر می نماید و مرمی به پای محمود اصابت نموده و ویرا مجروح میسازد. صادق که در محل حاضر میباشد فوراً محمود را جهت مداوای زخم هایش به موتر خود سوار نموده و راهی شفاخانه می‌گردد. در عرض راه صادق بخاطر مشکل برک های موترش با یک موتر باردار تصادم نموده و در نتیجه تصادم محمود فوت می نماید.

که پورتنی مثال ته د مطلق علیت د نظریې په اساس وګورو احمد د محمود د قتل مسئول ګڼل کېږي ځکه د سلا په وسیله پر محمود د هغه د فیر عمل ددې باعث ګرځېدلی چې محمود روغتون ته یوړل شي او د لارې په اوږدو کې د ټکر لامله فوت شي.

هر ګاه در مثال فوق به اساس نظریه علیت مطلق نظر اندازیم احمد مسئول قتل محمود شناخته میشود زیرا عمل فیر وی توسط سلاح بالای محمود باعث گردیده هست تا محمود به شفاخانه انتقال داده شده و در عرض راه به اثر تصادم موتر فوت نماید.

۲. د کامل علیت اړیکه:

د دغه نظریې په بنسټ هر هغه عمل چې د جرمي نتیجې حدود ته نږدې وي، د نتیجې د حدود د اصلي عامل د عمل په توګه پېژندل کېږي.

د نږدېوالي څخه منظور دلته زماني نږدېوالي نه دی بلکه هر عمل چې د نتیجې په حدود کې لویه ونډه ولري، د نتیجې د موجد عمل په توګه پېژندل کېږي.

۲. رابطه علیت کامل:

باساس این نظریه هر عملی که به حدود نتیجه جرمی قرین تر باشد، منیحت عمل عامل اصلی حدود نتیجه شناخته میشود.

منظور از قرین بودن درینجا قرین بودن زمانی نبوده بلکه هر عملی که سهم عمده را در حدود نتیجه داشته باشد، منیحت عمل موجد نتیجه شناخته میشود.

دوهم:

په جرم پیل:

په جرم پیل یوه دهغه موضوعاتو څخه ده چې په عمومي توګه د ټولو هېوادونو جزایي قوانینو سپرلې او هغه یې د جرمي عمل د مادي عنصر د راښکاره کېدو د یوه ډول په توګه پېژندلې دی. مګر باید ذکر شي چې ټول قوانین په جرم کې د متشبه لپاره عین مجازات نه مني بلکه په هر هېواد کې د متشبه د مجازاتو موضوع په مختلفو کچو او اندازو ټاکل شوي دي. د بېلګې په توګه په ځینو هېوادونو کې په جرم کې د تشبه جزا کاملاً د پوره جرم د جزا په شان پېژندل شوې ده، پداسې حال کې چې په ځینو نورو هېوادونو کې په جرم کې د تشبه جزا په معدودو مواردو کې د پوره جرم د جزا په شان ټاکل شوې ده او په نورو مواردو کې په جرم کې د تشبه جزا د پوره جرم د جزا څخه کمه ده. همدارنګه داسې هېوادونه هم شته چې په عمومي توګه په جرم کې د تشبه جزا د دوي په جزایي قوانینو کې د پوره جرم د جزا څخه کمه ټاکل شوې ده.

دا دې مونږ د خپل هېواد د جزا په قانون کې د موضوع څرنګوالي څېړو، مګر مخکې تر هغه اړونده مادي بیانوو:

۲۹ ماده:

"۱. په جرم پیل د جنایت یا جنحې د ارتکاب لپاره په یوه فعل پیل کول دي پداسې ډول چې د اسبابو له نظره د فاعل د ارادې څخه بهر د هغه آثار متوقف یا خنثي شوي وي.

۲. یوازې د جرم د ارتکاب لپاره پر پکړه یا د مقدماتي کارونو سرته رسول، په جرم پیل ګڼل کېږي.

۳. هر هغه عمل چې د هغه جنایت یا جنحې د ارتکاب په

دوم:

شروع به جرم:

شروع به جرم یوې از موضوعاتي هسته که بصورت عموم قوانین جزائی تمام کشورها به آن پرداخته و آنرا منحنی نوعی از تبارز عنصر مادی عمل جرمی شناخته اند. ولی باید متذکر شد که تمام قوانین عین مجازات را برای متشبه به جرم قایل نبوده بلکه در هر کشور موضوع مجازات متشبه به جرم به گونه ها و اندازه های مختلف معین گردیده است. بطور مثال در بعضی کشورها جزای تشبه به جرم کاملاً شبیه جزای جرم کامل شناخته شده است، حالانکه در بعضی دیگر صرف در موارد معدودی جزای تشبه به جرم شبیه جزای جرم کامل پیشبینی گردیده و در سایر موارد جزای تشبه به جرم کمتر از جزای جرم کال می باشد. همچنان میتوان کشورهایی را در یافت که بصورت عموم جزای تشبه به جرم در قوانین جزائی شان کمتر از جزای جرم کامل پیشبینی گردیده است.

اینک ما چگونگی موضوع را در قانون جزای کشور خود ما مورد مطالعه قرار خواهیم داد ولی قبل از آن به ذکر مواد مربوطه مبادرت خواهیم ورزید:

۲۹ ماده:

"۱. شروع به جرم عبارت از آغاز به اجرای فعل به قصد ارتکاب جنایت یا جنحه به نحویکه نظر به اسباب خارج از اراده فاعل آثار آن متوقف یا خنثی شده باشد.

۲. مجرد تصمیم به ارتکاب جرم یا اجرای اعمال مقدماتی شروع به جرم شناخته نمیشود.

۳. هر عملیکه به قصد ارتکاب جنایت یا جنحه ایکه

ارتکاب آن از رهگذر عوامل مربوط به موضوع جرم یا وسایل استعمال مستحیل باشد، شروع به جرم شمرده میشود، مشروط بر اینکه عقیده مرتکب در احداث نتیجه جرمی ناشی از اشتباه یا جهالت مطلق نباشد.

ماده ۳۰:

"شروع کننده به جنایت به جزایهای آتی محکوم می گردد مگر اینکه در قانون به خلاف آن تصریح شده باشد:

۱. در موردیکه جزای اصل جرم اعدام باشد، حبس دوام.

۲. در مواردیکه جزای اصل جرم حبس دوام باشد، حبس طویل.

۳. در مواردیکه جزای اصل جرم حبس طویل باشد حبس متوسط یا نصف حد اکثر جزای اصل جرم.

ماده ۳۱:

"جزای شروع به جنحه از نصف حد اکثر جزائیکه در قانون برای اصل جرم پیشینی گردیده هست تجاوز نمی کند مگر اینکه قانون بر خلاف آن تصریح نموده باشد.

ماده ۳۲:

"شروع به قباحت مستلزم مجازات نیست مگر اینکه قانون صراحتاً به آن حکم نموده باشد.

ماده ۳۳:

"در شروع به جرم احکام خاص متعلق به جزایهای تبعی و تکمیلی و تدابیر امنیتی ای که در مورد جرم تام پیشینی شده هست رعایت می گردد.

نیت چپ د هغه ارتکاب د جرم د موضوع یا استعمال د وسایلو د اړونده عواملو له لیدلوري مستحیل وي، په جرم پیل شمېرل کېږي، پدې شرط چې د جرمي نتيجه په احداث کې د مرتکب عقیده د اشتباه یا د مطلقې ناپوهی له امله نه وي.

ماده ۳۰:

"په جنایت پیل کوونکي په لاندې جزاگانو محکوم کېږي مگر دا چې په قانون کې د هغه په خلاف تصریح شوی وي:

۱. په هغه مورد کې چې د اصل جرم جزا اعدام وي، دوامداره حبس

۲. په هغه مواردو کې چې د اصل جرم جزا دوامداره حبس وي، اوږدمهال حبس

۳. په هغه مواردو کې چې د اصل جرم جزا اوږدمهال حبس وي، متوسط حبس یا د اصل جرم د اکثر حد د جزا نیمایي.

ماده ۳۱:

"د جنحې د پیل کولو جزا په قانون کې د اصل جرم لپاره د ټاکل شوې جزا د نصف څخه تجاوز نه کوي مگر دا چې په قانون کې د هغه خلاف تصریح شوي وي.

ماده ۳۲:

"په قباحت پیل کول د مجازاتو مستلزم ندي مگر دا چې قانون صراحتاً پر هغه حکم کړی وي.

ماده ۳۳:

"د جرم په پیل کولو کې د هغه تبعی او تکمیلی او د امنیتی تدابیرو اړوند خاص احکام چې د تام جرم په اړه تعیین شوي دي، رعایت کېږي.

طوری که به ملاحظه می‌رسد فقره (۱) ماده ۲۹ به تعریف تشبث به جرم اختصاص داده شده است. درین تعریف دو نکته قابل بحث می‌باشد.

یکی اینکه تشبث به جرم صرف در مورد جرایم جنایت و جنحه قابل بحث می‌باشد نه در قباحت.

و دوم اینکه توقف آثار خارج از اراده فاعل بوده باشد. زیرا اگر اجرای عملی که به آن تشبث صورت گرفته به اراده فاعل متوقف گردد، در آن صورت تشبث به جرم مطرح بحث نبوده بلکه موضوع انصراف ارادی می‌باشد که در حقیقت دارای احکام متفاوت از تشبث به جرم می‌باشد.

فقره (۲) این ماده حدود تشبث به جرم را معین می‌سازد. بدین معنی که چه زمانی ما می‌توانیم ادعا نمائیم که شخص به ارتکاب جرم تشبث نموده است.

درینجا لازم است مراحل پنجگانه ارتکاب یک عمل جرمی را مورد بررسی قرار دهیم.

اساساً از نقطه نظر عنصر مادی ارتکاب یک عمل جرمی در پنج مرحله صورت می‌گیرد که عبارتند از:

۱. مفکوره جرمی

۲. طرح پلان

۳. تهیه وسایل مقدماتی

۴. شروع به جرم

۵. تکمیل عمل جرمی

آنچه درین فقره تذکر رفته در حقیقت بیانگر این امر

خرنگه چپ لیدل کبری د ۲۹ مادی (۱) فقره په جرم کې د تشبث تعریف ته ځانگړې شوې ده. پدې تعریف کې دوه ټکي د بحث وړ دي.

يو داچې په جرم کې تشبث يوازې د جنایت او جنحې د جرمونو په اړه د بحث وړ دی نه په قباحتو کې.

او دوهم دا چې د آثارو توقف د فاعل د ارادې څخه بهر وي. ځکه که د هغه عمل اجراء چې پکې تشبث شوی د فاعل په اراده متوقف شي، په هغه صورت کې په جرم کې تشبث مطرح د بحث ندي بلکه د ارادي انصراف موضوع ده چې په حقیقت کې په جرم کې د تشبث څخه متفاوت احکام لري.

د دغه مادي (۲) فقره په جرم کې د تشبث حدود معینوي. پدې معني چې څه وخت کولاي شوا دعا وکړو چې شخص د جرم په ارتکاب کې تشبث کړی دی.

دلته لازم دي چې د يوه جرمي عمل د ارتکاب پنځه گوني مرحلې تر څېړنې لاندې ونيسو.

اساساً د مادي عنصر د لیدلوري څخه د يوه جرمي عمل ارتکاب په پنځو مرحلو کې ترسره کېږي چې دادي:

۱. جرمي مفکوره

۲. د پلان جوړول

۳. د مقدماتي وسایلو چمتو کول

۴. په جرم پیل کول

۵. د جرمي عمل بشپړول

څه چې پدې فقره کې بیان شوي په حقیقت کې د دغه

هست که مراحل سه گانه اولی در حقیقت شامل شروع به جرم نمی گردد بلکه تا زمانیکه شخص عملاً و مادتهاً به ارتکاب خود عمل جرمی آغاز نه نماید تشبث به جرم مطرح نمی گردد.

اهمیت این تفکیک در آنست که چون مراحل سه گانه اولی بصورت عموم قابل مجازات نبوده و تا زمانیکه شخص به ارتکاب عمل جرمی آغاز نکرده باشد، عمل او مستوجب مجازات شناخته نمیشود.

فقره (۳) این ماده به بیان حالتی میردازد که در آن ارتکاب جرم، بعد از اینکه مرتکب به تشبث به آن اقدام می نماید، با توجه به اینکه نظر به عوامل مختلف ماهیتاً ارتکاب آن ناممکن میباشد و یا اینکه ارتکاب جرم توسط وسیله ای که مورد استفاده قرار گرفته هست، ناممکن باشد. فقره مذکور این حالت را نیز تشبث به جرم شناخته هست.

منطق آن در اینست که چون مرتکب قصد ارتکاب را داشته و ارادتهاً از ارتکاب آن منصرف نشده بلکه به اثر عوامل بیرونی تکمیل جرم را متوقف ساخته هست لذا چون در تعریف قید "خارج از اراده فاعل" ذکر شده هست و درینحالت این قید بصورت واضح موجود میباشد، بنا بر آن قید آن به حیث تشبث به جرم منطقی به نظر میرسد.

ولی باید متذکر شد که درین فقره یک شرطی نیز موجود میباشد و آن اینکه هر گاه تشبث به سبب اشتباه یا جهالت مطلق به تشبث به جرم اقدام نماید، عمل او تشبث شناخته نمیشود. یعنی هر گاه شخص بدون آگاهی به یک عمل جرمی تشبث نماید، عمل وی تشبث محسوب نشده و مستوجب مجازات نمیشود.

چاری بیان و نکی دی چې لومړنی مرحلې په حقیقت کې د جرم په پیلولو کې نه راځي بلکه تر هغه وخت چې شخص عملاً او مادتهاً خپله د جرمي عمل په ارتکاب پیل ونکړي په جرم کې تشبث نه مطرح کېږي.

د دغه تفکیک ارزښت پدې کې دي چې څرنگه چې درې لومړنی مرحلې په عمومي توگه دمجازاتو وړ ندي او تر هغه وخته چې شخص د جرمي عمل په ارتکاب پیل نه وي کړی، د هغه عمل د مجازاتو مستوجب نه کېږي.

د دغه مادې (۳) فقره داسې حالت بیانوي چې په هغه کې د جرم ارتکاب وروسته لدې چې مرتکب په هغه کې په تشبث پیل وکړي، دې ته په پام چې د مختلفو عواملو له کبله ماهیتاً د هغه ارتکاب ناممکن وي او یا دا چې د جرم ارتکاب د هغه وسیلې په واسطه چې کارول شوي ناممکن وي. یاده شوې فقره دغه حالت هم په جرم کې تشبث ګڼي.

د هغه منطق پدې کې دی چې څرنگه چې مرتکب د ارتکاب قصد درلود او ارادتهاً د هغه د ارتکاب څخه منصرف شوی ندي بلکه د بیروني عواملو له امله یې د جرم تکمیل متوقف کړی دي لدې کبله څرنگه چې په تعریف کې د "د فاعل د ارادې څخه بهر" قید ذکر شويدي او پدې حالت کې دغه قید په ښکاره توگه موجود دي، لدې کبله د هغه قید په جرم کې د تشبث په توگه منطقي برېښي.

مګر باید ذکر شي چې پدې فقره کې یو شرط هم موجود دی او هغه دا چې کله چې تشبث د اشتباه یا د مطلقې ناپوهی له کبله په جرم کې پر تشبث پیل وکړي، د هغه عمل تشبث نه پېژندل کېږي. یعنی که چېرې شخص په یوه جرمي عمل د خبرتیا پرته تشبث وکړي، د هغه عمل تشبث ندي او د مجازاتو مستوجب نه کېږي.

ماده ۳۰ این قانون به تصریح مجازات تعیین شده برای تشبث به جرم جنایت پرداخته و آنرا با مجازات تعیین شده برای اصل جرم ارتباط داده هست. چنانچه اگر جزای اصل جرم اعدام باشد، مجازات تشبث به جرم حبس دوام و اگر جزای اصل جرم دوام، جزای تشبث حبس طویل و اگر جزای اصل جرم حبس طویل باشد، جزای تشبث به آن حبس متوسط یا نصف حد اکثر جزای اصل جرم تعیین گردیده هست.

درینجا سوال مطرح میگردد منظور از قید نصف حد اکثر جزای اصلی حالت شدت هست و یا خفت؟

در جواب باید گفته که ذکر این قید در حقیقت بیانگر حالت شدت مجازات میباشد زیرا ممکن هست جزای اصل جرم حبس طویل ۱۴ سال باشد و هرگاه برای مرتکب تشبث به چنین جرمی حبس متوسط را مد نظر بگیریم نمیتوان بیشتر از ۵ سال ویرا حبس نمائیم در حالیکه بواسطه این قید میتوان شخص را تا مدت ۷ سال محکوم به حبس نمود.

ماده ۳۱ قانون جزا مجازات تشبث به جرم جنحه را نصف حد اکثر جزای تعیین شده برای اصل جرم دانسته ولی هرگاه در قانون جزای تشبث به جنحه کمتر و یا بیشتر ازین تصریح شده باشد، درینصورت حکم این ماده مانع از تطبیق مجازات مذکور بالای شخص محکوم گردیده نمیتواند.

ماده ۳۲ این قانون تشبث به جرم قباحت را جز در حالاتیکه قانون به آن صراحتاً حکم نموده باشد، قابل مجازات نمی داند. این موضوع از ماده ۲۹ این بخش که به تعریف تشبث به جرم پرداخته نیز قابل استنباط میباشد، زیرا در ماده مذکور صرف قید جنایت و جنحه ذکر گردیده هست نه قباحت.

د دغه قانون ۳۰ ماده د جنایت په جرم کې د تشبث لپاره ټاکل شوي مجازات تصریح کوي او هغه ته یې د ټاکل شویو مجازاتو سره اصل جرم ته تړاو ورکړی دی، داسې چې که د اصل جرم جزا اعدام وي، په جرم کې د تشبث مجازات دوامداره حبس او که د اصل جرم جزا دوامداره حبس وي د تشبث جزا اوږدمهاله حبس، او که د اصل جرم جزا اوږدمهاله حبس وي د تشبث جزا متوسط حبس یا د اصل جرم د اکثر حد نصف ټاکل شوی دی.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې د اصلي جزا د اکثره حد د نصف مفهوم د شدت حالت دي که د خفت؟

په ځواب کې باید وویل شي چې د دغه قید ذکر په حقیقت کې د مجازاتو د شدت د حالت بیانونکي دي ځکه ښایي د اصل جرم جزا ۱۴ کلن اوږدمهاله حبس وي او که چېرې د تشبث د مرتکب لپاره متوسط حبس په پام کې ونیسو نشو کولای چې تر ۵ کلونو زیات هغه حبس کړو پداسې حال کې چې د دغه قید په وسیله کولای شو دغه شخص تر ۷ کلونو پورې په حبس محکوم کړو.

د جزا د قانون ۳۱ ماده د جنحې په جرم د تشبث جزا د اصل جرم لپاره د اکثر حد ټاکل شوې جزا نصف گڼلې مگر که چېرې د جزا په قانون کې په جنحه کې د تشبث جزا تر دې کمه یا زیاته تصریح شوې وي، پدې صورت کې د دغه مادې حکم پر محکوم شخص د یادو شویو مجازاتو د تطبیق مانع کېدای نشي.

د دغه قانون ۳۲ ماده د قباحت په جرم کې تشبث د هغه حالاتو څخه پرته چې قانون په صراحت سره پر هغوي حکم کړی وي، د مجازاتو وړ نه گڼي. دغه موضوع د دغه برخې د ۲۹ مادې څخه چې په جرم د تشبث تعریف کړی هم د استنباط وړ دي، ځکه په یاده شوې ماده کې یوازې د جنایت او جنحې قید ذکر شوی نه قباحت.

ماده ۳۳ این بخش به موضوع جزای های تبعی و تکمیلی در مورد تشبث به جرم پرداخته و قید مینماید که هرگاه مدت حبس تعیین شده برای متشبث به جرم در حدی باشد که برای چنان حسی تعیین جزای های تکمیلی ممکن باشد، جزای های تکمیلی مذکور در مینه قابل تطبیق میباشند.

همچنان موضوع تدابیر امنیت در مورد اشخاص متشبث به جرم نیز قابل تطبیق میباشند. چون اساس و مبناى تطبیق تدابیر امنیتى در حقیقت حالت خطرناک شخص هست لذا میتوان تطبیق تدابیر امنیتى را در مورد اشخاص متشبث به جرایم توجیه نمود.

قضایا:

قضیه اول:

قدیر و غلام برسر یک موضوع همسایگی با هم دعوی نموده و در اثر دعوی با هم درگیر میشوند. قدیر سر غلام را به لبه کانکریت کوبیده و ویرا مجروح میسازد. زمان همسایه هر دو در موضوع مداخله نموده و غلام را به شفاخانه انتقال میدهد. در مسیر راه، به اثر سرعت زیاد و کار نکردن برک های موتور زمان، موتور وی با یک موتور دیگر تصادم نموده و خود زمان نیز مجروح میگردد. بالاخره اشخاص حاضر در محل حادثه هر دو غلام و زمان را به شفاخانه انتقال داده و در یک اتاق بستری میگردند. در هنگام شب در اثر اشتباه شخص مسئول برق شفاخانه اطاق زمان و غلام آتش گرفته و بنا بر شدت جراحات ایشان خود را از آتش نجات داده نتوانسته هر دو در اثر آتش سوزی جان میدهند.

د دغه برخې ۳۳ ماده په جرم کې د تشبث په اړه د تبعی او تکمیلی جزاگانو موضوع سپرلې او قیدوي چې که چېرې په جرم کې د متشبث لپاره د ټاکل شوي حبس موده په داسې حد کې وي چې د دغه شان حبس لپاره د تکمیلی جزاگانو ټاکل ممکن وي، يادې شوې تکمیلی جزاگانې پدې اړه د تطبیق وړ دي.

همدارنگه په جرم کې د متشبثو اشخاصو په اړه د امنیتي تدابیرو موضوع هم د تطبیق وړ ده. څرنگه چې د امنیتي تدابیرو د تطبیق اساس او مبنا په حقیقت کې د شخص خطرناک حالت دي لدې کبله کولای شو د امنیتي تدابیرو تطبیق په جرمونو کې د متشبثو اشخاصو په اړه توجیه کړو.

قضایا:

لمړۍ قضیه:

قدیر او غلام د گاونډیتوب پر یوه موضوع له یو بل سره شخړه کړې ده او د دعوي له کبله یې د یو بل سره جگړه کړې ده. قدیر د غلام سر د کانکرېټو په څنډه وهلی او هغه یې ټپي کړی. کله چې د دواړو گاونډیان په موضوع کې مداخله کوي او غلام روغتون ته وړي، د لارې په اوږدو کې د زمان د موټر د زیاتې چټکتیا او د برېکونو د نه کار کولو له لامله د هغه موټر د بل موټر سره ټکر کوي او خپله زمان هم ټپي کېږي. بالاخره د پېښې په ځای کې حاضر و اشخاصو دواړه غلام او زمان روغتون ته یوړل او په یوه اطاق کې بستر شول. د شپې په مهال د روغتون د برېښنا د مسئول شخص د اشتباه له امله د زمان او غلام کوټې اور واخیست او د جراحاتو د شدت له کبله دوي ځانونه له اوره خلاص نه شوي کړای دواړه د اور له امله فوت شول.

قضیه مذکور علیه قدیر، مستری ایکه برک موتر زمان را ترمیم نموده بود و مسئول برق شفاخانه در محضر محکمه طرح گردیده و قاضی محکمه هردو مستری ترمیم کننده برک های موتر زمان و مسئول برق شفاخانه را براثت داده و قدیر را بخاطر اینکه عمل وی باعث ضرب و جرح غلام گردیده و در نتیجه باعث گردیده هست تا زمان غلام را به شفاخانه انتقال داده و در عرض راه خود نیز مجروح گردد و بالاخره هردو در اثر آتش سوزی جان میسپارند، محکوم به مجازات قتل عمد میسازد.

به نظر شما آیا قاضی در حکم خود درست عمل نمود هست یا خیر؟

قاضی مذکور به استناد چه چیزی به اصدار چنین حکمی مبادرت ورزیده هست؟

آیا میتوان عمل قدیر را مسبب اصلی قتل زمان دانست؟

به نظر شما مسبب اصل قتل زمان کیست؟

قضیه دوم:

سجاد کارمند یکی از ادارات دولتی میباشد. وی بنا بر ضعف اقتصادی ایکه دارد در برابر اشخاص متمول یکنوع عقده روانی دارد. بنا بر موجودیت همین عقده روزی تصمیم میگیرد تا به خانه یکی از همکاران وی که شخص متمولی هست رفته و اموال منزل ویرا سرقت نماید. در هنگام شب از دیوار منزل وی بالا رفته و بنا بر بلدیته که در منزل مذکور داشت فوراً به اطاق صالون راه پیدا نموده و و گلدان تزئینی طلائی را از الماری صالون بر میدارد. در همین وقت تحت تاثیر ندای وجدان قرار گرفته و با خود فکر میکند که چطور حاضر شده

یاده شوی قضیه پر قدیر، هغه مستری چې د زمان د موټر برېکونه یې جوړ کړي وو او د روغتون د برېښنا پر مسئول د محکمې په محضر کې طرح شوه او د محکمې قاضي دواړه د زمان د موټر د برېکونو جوړوونکی مستري او د روغتون د برېښنا مسئول ته براثت ورکړ او قدیر یې لدې کبله چې د هغه عمل د غلام د ضرب او جرح لامل شوی او په پایله کې ددې باعث شوی چې زمان غلام روغتون ته یوسي او د لارې په اوږدو کې خپله هم ټپي شي او بالاخره دواړه په اور کې ځانونه له لاسه ورکړي، د عمدي قتل په مجازاتو محکوم کوي

ستاسو په اند آیا قاضي په خپل حکم کې سم عمل کړی که نه؟

یاد شوي قاضي د کوم شي په استناد سره د دغه شان حکم د اصدار اقدام کړی دی؟

آیا کولای شو د قدیر عمل د زمان د قتل اصلي مسبب وگڼو؟

ستاسو په اند د زمان د قتل اصلي مسبب څوک دی؟

دوهمه قضیه:

سجاد د یوې دولتي ادارې کارکوونکی دی. هغه د اقتصادي کمزورتيا له کبله د متمولو اشخاصو په وړاندې يو ډول اروايي عقده لري. د همدغه عقده د موجودیت له کبله یوه ورځ پرېکړه کوي چې د خپل یوه همکار کورته چې یو متمول شخص دي ولاړ شي او د هغه د کور اموال غلا کړي. د شپې په مهال د هغه د کور له دیواله پورته کېږي او د هغه بلدیته له کبله چې د نوموړي په کور کې یې درلوده سملاسي د صالون لاره پیدا کوي او د صالون د الماری څخه د سرو زرو تزئيني گلدان راپورته کوي. په همدې وخت کې د خپل وجدان تر

هست در منزل دوستی که سابقه دوستی ایشان به ۱۰ سال میرسد داخل شده و مرتکب عمل سرقت گردد، لذا گلدان را دوباره به جایش گذاشته و از منزل ایشان خارج می‌گردد. ولی در هنگام خروج یکی از همسایه‌ها که معمولاً از وظیفه ناوقت به خانه برمی‌گردد متوجه وی شده و بنا بر شناخت قبلی اینکه با وی داشت در تاریکی شب ویرا مورد شناسائی قرار می‌دهد ولی موجودیت اضطراب و تشویش در چهره سجاد شخص مذکور را مشکوک می‌سازد. وی فوراً موضوع را به دوست سجاد اطلاع می‌دهد و دوست وی که از آمدن سجاد به منزل وی در آن شب هیچ اطلاعی ندارد، دچار تعجب شده و فوراً موضوع را پیگیری مینماید. در نتیجه تحقیقات موضوع به محکمه کشانیده شده و قاضی محکمه سجاد را علاوه بر جزای دخول غیر قانونی به منزل غیر به مجازات تشبث به جرم، به علت اینکه سجاد ارتکاب جرم را بنا بر علت بیرونی که همانا دوستی ۱۰ ساله ایشان میباشد، متوقف ساخته هست، محکوم می‌سازد.

آیا حکم قاضی در رابطه به تعیین جزای تشبث به جرم علاوه بر جزای دخول غیر قانونی به منزل غیر صحیح هست یا خیر واضح سازید؟

به نظر شما آیا عمل مذکور تشبث به جرم سرقت هست یا خیر؟

آیا سرقت گلدان طلائی توسط سجاد خارج از اراده وی متوقف گردیده هست یا به اراده وی؟

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. عنصر مادی جرم را تعریف نماید.

اغبزی لاندی راخی او له خانه سره فکر کوی چپ خرنگه حاضر شوی چپ د داسی دوست کورته داخل شوی چپ د دوستی سابقه یپ ۱۰ کلو ته رسپری او د غلا پر عمل مرتکب شی، لدی کبله گلدان بپرته په خپل خای ردي او د دوی له کوره وزی. مگر د وتلو په وخت کپ یو گاونهی چپ معمولاً د دندی خخه ناوخته کور ته راخی متوجه کپری او دهغه مخکینی پېژندتیا له امله چپ دهغه سره یپ درلوده د شپې په تیاره کپ هغه پېژنی مگر د سجاد په خپره کپ د اضطراب او تشویش شتون یاد شوی شخص مشکوک کوی. نوموړی سملاسی د موضوع په اړه د سجاد ملگری ته اطلاع ورکوی او دهغه ملگری خپل کورته د سجاد د راتگ خخه هیخ اطلاع نلری، تعجب کوی او سملاسی موضوع تعقیبوی. د خپرنو تحقیقاتو (په پایله کپ موضوع محکمې ته راجع کپری او د محکمې قاضی سجاد د غیر کور ته د غیر قانونی دخول پر جزا برسپره په جرم کپ د تشبث په مجازات لدی کبل هچپ سجاد د جرم ارتکاب د بیرونی علت له کبله چپ د دوی ۱۰ کلنه ملگریا ده، متوقف کړی، محکوموی.

آیا د قاضی حکم په جرم کپ د تشبث د تعیین په اړه د غیر کور ته د غیر قانونی دخول پر جزا برسپره سم دی که نه؟ واضح یپ کړئ.

ستاسو په اند آیا یاد شوی عمل د غلا په جرم کپ تشبث دی که نه؟

آیا د سجاد لخوا د سرو زرو د گلدان غلا کول د هغه د ارادې خخه بهر متوقف شوی او که هم د هغه په اراده؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. د جرم مادی عنصر تعریف کړئ.

۲. عنصر مادی جرم در یک عمل جرمی به چند شکل
میتواند متبازر گردد واضح سازید؟
۳. معنی عنصر مادی جرم به شکل یک عمل تکمیل
شده را بنگارید.
۴. رابطه علیت و سببیت چیست و نقش آنرا در عمل
جرمی واضح سازید.
۵. تیوری های رابطه علیت و سببیت را با مثال واضح
سازید.
۶. شروع به جرم را تعریف نمائید.
۷. چرا شروع به جرم در قباحتات قابل مجازات نمیباشد
واضح سازید؟
۸. مراحل مختلفه ارتکاب یک عمل جرمی با در نظر
داشت عنصر مادی را واضح سازید.
۹. آیا با عدم موجودیت عنصر مادی میتوان ادعا نمود که
عمل جرمی اصلاً بوجود نیامده هست.
۲. د جرم مادي عنصر په يوه جرمي عمل کې په څو بڼو
تبارز کولای شي واضح یې کړئ؟
۳. د جرم د مادي عنصر معني د يوې تکميل شوي عمل په
بڼه وليکئ؟
۴. د علیت او سببیت اړیکه څه ده او په جرمي عمل کې د
هغه ونډه واضح کړئ؟
۵. د علیت او سببیت د اړیکې تیوري گانې د مثال سره
واضح کړئ؟
۶. "په جرم پیل" تعریف کړئ؟
۷. په قباحتاتو کې په جرم پیل ولې د مجازاتو وړ ندی،
واضح یې کړئ؟
۸. د یوه جرمي عمل د ارتکاب مختلفې مرحلې د مادي
عنصر په پام کې نیولو سره واضح کړئ.
۹. ایا د مادي عنصر په عدم موجودیت کې کولای شو
ادعا وکړو چې جرمي عمل اصلاً ترسره شوی ندی.

دوهمه برخه:

معنوي عنصر

جرمي قصد او خطا:

پدې برخه کې مونږ د جرم معنوي عنصر او د قصد او خطا
په بڼه د دغه عنصر د تبارز څرنگوالی تر څېړنې لاندې
نیسو. څرنگه چې مخکې ذکر شول، د جزا د حقوقو
ځینې پوهان معنوي عنصر د متشکله عنصر په توگه نه مني
بلکه هغه یوازې د جزایي مسئولیت عنصر گني مگر د هغه
ارزښت له کبله چې دغه عنصر یې د جرمي عمل په
احداث کې لري، ناچاره یو و چې د جرم د متشکله عنصر

قسمت دوم:

عنصر معنوی

قصد جرمی و خطا:

درین قسمت ما عنصر معنوی جرم و چگونگی تبارز
این عنصر به شکل قصد و خطا را مورد مطالعه قرار
میدهیم. طوری که در فوق تذکر رفت، بعضی از
دانشمندان حقوق جزا عنصر معنوی را من حیث عنصر
متشکله نمی پذیرند بلکه آنرا صرف عنصر مسئولیت
جزائی میدانند ولی بنا بر اهمیتی که این عنصر در
احداث عمل جرمی دارد، ناگزیر از ذکر آن به عنوان

عنصر متشکله جرم میباشیم.	په توگه یې یاد کړو.
طوریکه میدانیم عنصر معنوی در حقیقت همانا دخالت اراده در ارتکاب یک عمل جرمی میباشد. اراده را میتوان چنین تعریف نمود:	څرنگه چې پوهېږو معنوي عنصر په حقیقت کې د یوه جرمي عمل په ارتکاب کې د دخالت اراده ده. اراده داسې تعریفولای شو:
اراده عبارت از خواهش اجرای عمل با درک ماهیت آن میباشد.	اراده د یوه عمل د ماهیت له درک سره سره د هغه عمل د سرته رسولو غوښتنه ده .
ازین تعریف بخوبی معلوم میگردد که اراده دارای دو جزء میباشد:	لډې تعریف څخه په ښه توگه معلومېږي چې اراده دوه برخې لري:
اول خواهش اجرای عمل	لومړی د عمل د سرته رسولو غوښتنه
دوم درک ماهیت عمل	دوهم د عمل د ماهیت درک
هرگاه یکی ازین اجزأ معدوم باشد در آنصورت اراده شخص در عمل جرمی دخیل نبوده و بالنتیجه عنصر معنوی جرم متحقق نگردیده هست.	که چېرې د دغه دوه برخو څخه یوه نه وي په هغه صورت کې په جرمي عمل کې د شخص اراده دخيله نده او بالنتیجه د جرم معنوي عنصر متحقق ندی.
در رابطه به این موضوع در مباحث بعدی توضیحات مفصلی ارائه خواهد گردید.	د دغه موضوع په اړه په راتلونکو مباحثو کې مفصل توضیحات وړاندې کېږي.
باید متذکر شد که اراده در یک عمل جرمی میتواند به دو شکل متباز گردد:	باید ذکر کړو چې په یوه جرمي عمل کې اراده کېدای شي په دوه شکلونو تبارز وکړي:
۱. قصد	۱. قصد
۲. خطا	۲. خطا
۱. قصد: عبارت از دخالت صریح و مستقیم اراده در یک عمل جرمی میباشد.	۱. قصد: په یوه جرمي عمل کې د ارادې صریح او مستقیم دخالت دي.
۲. خطا: عبارت از دخالت غیر صریح و غیر مستقیم اراده در یک عمل جرمی میباشد.	۲. خطا: په یوه جرمي عمل کې د ارادې غیر صریح او غیر مستقیم دخالت دي.

اینک به توضیح مواد مربوط به بخش قصد جرمی خواهیم پرداخت ولی قبل از آن به ذکر مواد مربوط به این فصل پرداخته خواهد شد.

اول قصد جرمی:

ماده ۳۴:

۱. " قصد جرمی عبارت است از سوق اراده فاعل به ارتکاب فعلی که جرم را بوجود می آورد به نحوی که منجر به وقوع نتیجه جرم مورد نظر و یا وقوع نتیجه جرم دیگری شود.

۲. قصد گاهی بسیط و زمانی توأم با اصرار قبلی میباشد.

۳. اصرار قبلی عبارت است از اتخاذ تصمیم قاطع قبل از انجام جرم مورد نظر مشروط بر اینکه ناشی از غضب آنی و هیجانات نفسی نباشد.

۴. اصرار قبلی شمرده میشود، بدون آنکه قصد مرتکب جرم متوجه شخص معین یا غیر معین باشد اعم از اینکه قصد موقوف به شرط و یا مرتبط به امری باشد یا نباشد. "

ماده ۳۵:

۱. " جرم وقتی عمدی شمرده میشود که قصد جرمی نزد مرتکب آن محقق شده باشد.

۲. جرم در حالات آتی نیز عمدی شمرده میشود:

(۱) در حالتیکه شخص بموجب قانون یا موافقت بانجام وظیفه مکلفیت داشته باشد و از ایفای آن عمداً امتناع ورزد به نحویکه امتناع وی مستقیماً منجر به وقوع جرم گردد.

دادی د جرمی قصد د برخی د اړونده تو کو په توضیح پیل کوو مگر مخکې له هغه د دغه فصل اړوند مواد توضیح کوو.

لومړی، جرمی قصد:

۳۴ ماده:

۱. " جرمی قصد د هغه فعل ارتکاب ته د فاعل د ارادې سوق کول دي چې جرم رامنځته کوي، پداسې توگه چې د نظر لاندې جرم د نتیجې یا هم د بل جرم د نتیجې د وقوع باعث شي.

۲. قصد کله ناکله بسیط او کله هم د قبلي ټینګار سره یو ځای وي.

۳. قبلي ټینګار د مورد نظر جرم د سرته رسولو مخکې د قاطعې پرېکړې کول دي پدې شرط چې د سملاسي غضب او نفسي هیجانانو لامله نه وي.

۴. اصرار قبلي گڼل کېږي، پرته لدې چې د جرم د مرتکب قصد معین یا غیر معین شخص ته متوجه وي که قصد په کوم شرط یا هم د کوم امر سره تړلی وي او که نه. "

۳۵ ماده:

۱. " جرم هغه وخت عمدي شمېرل کېږي چې د هغه د مرتکب په نزد جرمی قصد محقق شوی وي.

۲. جرم په لاندې حالاتو کې هم عمدي شمېرل کېږي:

(۱) په هغه حالت کې چې شخص د قانون یا د موافقت له مخې د یوې دندې د سرته رسولو مکلفیت ولري او د هغه د سرته رسولو څخه عمداً ډډه وکړي پداسې توگه چې د نوموړي ډډه کول مستقیماً د جرم د پېښېدو لامل شي.

(۲) در حالتیکه شخص فاعل نتایج جرمی عمل خود را قبلاً پیش بینی نموده باشد ولی با آنهم به اجرای عمل مذکور محض جهت وقوع جرم اقدام نموده باشد.

طوریکه به ملاحظه میرسد ماده فقره (۱) ماده ۳۴ قانون جزا قصد جرمی را تعریف نموده و آنرا سوق اراده فاعل به ارتکاب عمل جرمی دانسته هست.

این فقره همچنان به تصریح یک قید دیگری نیز پرداخته هست و آن اینکه هرگاه اراده فاعل به طرف ارتکاب جرم سوق گردد و نتیجه ای غیر از آنچه شخص اراده کرده هست بدست آید، باز هم شخص از آن نتیجه مسئول شناخته میشود. یعنی برای مسئولیت شخص بدست آمدن نتیجه ای که اراده شده هست ضرور نیست بلکه هرگاه شخص به بدست آوردن یک نتیجه معین جرم را مرتکب شود ولی از آن نتیجه دیگری بدست آید، جرم باز هم قصدی شمرده میشود و شخص مرتکب از آن مسئول میباشد.

درین رابطه به ارائه مثالی میپردازیم:

مثلاً: احمد بالای محمود به قصد مجروح ساختن وی با چاقو حمله ور شده و با چاقو چندین ضربه ای به بدن محمود وارد می نماید. محمود در اثر عمیق بودن جراحات فوت مینماید. هرگاه به این مثال نظر اندازیم چون احمد قصد مجروح ساختن محمود را داشت نه قصد قتل ویرا پس باید جرم قتل ارتکابی توسط احمد غیر قصدی شمرده شود. حالانکه چنین چیزی کاملاً غیر منطقی و غیر عادلانه خواهد بود. یعنی صرف قصد احمد مبنی بر ارتکاب جرم کفایت می نماید و اینکه از عمل وی چی نتیجه ای به دست می آید هیچ فرقی نمی

(۲) به هغه حالت کې چې فاعل شخص د خپل جرمي عمل پایلې مخکې له مخکې وړاندوینه کړې وي مگر سره له هغې هم ددغه عمل د کولو لپاره یې یوازې د جرم د وقوع لپاره اقدام کړی وي.

لکه څرنګه چې لیدل کېږي د جزا د قانون د ۳۴ مادې (۱) فقرې جرمي قصد تعریف کړی وي او هغه یې د جرمي عمل د ارتکاب لپاره د فاعل د ارادې سوق کول ګڼلې دي.

دغه فقره همدارنګه د یو بل قید تصریح هم کوي او هغه دا چې که چېرې د جرم د ارتکاب لوري ته فاعل اراده سوق شي او داسې نتیجه تر لاسه شي چې نوموړي د هغه وړاندوینه کړې وي، بیا هم شخص د دغه نتیجې مسئول دي. یعنی د شخص د مسئولیت لپاره د هغه نتیجې تر لاسه کېدل ضروري نه دي چې اراده یې شوېده بلکه که چېرې شخص د یوې معینې نتیجې د لاسته راوړلو لپاره مرتکب شي مگر د هغه څخه بله نتیجه تر لاسه شي، جرم بیا هم قصدي ګڼل کېږي او مرتکب شخص د هغه مسئول دي.

پدې اړه یو مثال وړاندې کوو:

د بېلګې په توګه: احمد پر محمود د هغه د تپي کولو لپاره په چاقو سره حمله کوي او هغه د چاقو په وسیله د محمود بدن څو ځایه وهي. محمود د تپونو د ژوروالي له امله مړ کېږي. که دغه مثال ته وګورو څرنګه چې احمد د محمود تپي کولو قصد درلود نه د هغه د قتل، نو باید د جرم قتل غیر قصدي وګڼل شي. پداسې حال کې چې داسې یو څه غیر منطقي او غیر عادلانه دي. یعنی یوازې د جرم د ارتکاب لپاره د احمد قصد کفایت کوي او هغه دا چې د هغه د عمل څخه څه نتیجه تر لاسه کېږي هېڅ فرق نه کوي او په هر صورت کې احمد

د هغه مسئول دي.

نماید و در هر صورت احمد از آن مسئول میباشد.

د دغه مادې (۲) فقره قصد د بسیط والي او د مخکیني ټینګار (اصرار) سره د یوځاي والي له لیدلوري د یو بل څخه تفکیک کړي دي.

فقره (۲) این ماده قصد را از نقطه نظر بسیط بودن و توأم بودن با اصرار قبلی از هم تفکیک نموده هست.

د بسیط قصد د تعریف په اړه پدې ماده کې تذکرندی شوی مگر د دغه مادې په (۳) فقره کې مخکیني ټینګار تعریف شوی دی. پدې فقره کې مخکیني ټینګار د جرم د ارتکاب څخه مخکې قاطع پرېکړه کول دي.

در رابطه به تعریف قصد بسیط درین ماده تذکری بعمل نیامده هست ولی در فقره (۳) این ماده از اصرار قبلی تعریف به عمل آمده هست. درین فقره اصرار قبلی را اتخاذ تصمیم قاطع قبل از ارتکاب جرم تعریف نموده هست.

د مخکیني ټینګار تعریف ته په پام کېدای شي بسیط قصد داسې تعریف کړو:

با توجه به تعریف اصرار قبلی میتوان قصد بسیط را چنین تعریف نمود:

بسیط قصد د هغه قصد څخه عبارت دی چې سملاسي د مرتکب په نزد رامنځته شي او د هغه له کبله هغه شخص د ځنډ پرته په جرم مرتکب شي.

قصد بسیط عبارت از قصدی است که آنآ و فوراً نزد مرتکب بوجود آمده و در اثر آن شخص بلافاصله مرتکب جرم گردد.

د دغه مادې (۴) فقرې مخکیني اصرار توضیح کړی دی. د دغه فقرې سره سم د مخکیني ټینګار د شمېرلو په اړه د قصد معین والی او نامعین والی هېڅ اغېزه نلري. یعنې که چېرې قصد معین وي یا غیر معین، په هغه صورت کې چې د جرم د سرته رسېدو مخکې د جرم د ارتکاب پرېکړه شوې وي، قصد د مخکیني ټینګار سره یوځاي ګڼل کېږي.

فقره (۴) این ماده به توضیح اصرار قبلی پرداخته هست. مطابق این فقره معین بودن و غیر معین بودن قصد در امر اینکه اصرار قبلی شمرده شود یا خیر، هیچ تاثیری ندارد. یعنی هرگاه قصد معین باشد و یا غیر معین، در صورتیکه تصمیم ارتکاب جرم قبل از انجام جرم اتخاذ گردیده باشد، قصد توأم با اصرار قبلی شمرده میشود.

همدارنگه د دغه فقرې په بنسټ کې چېرې د جرم د ارتکاب پرېکړه مخکې شوې وي، که قصد په شرط پورې موقوف وي که نه یا په یوه امر پورې تړلي وي او که، قصد د مخکیني ټینګار سره یوځاي ګڼل کېږي. په شرط د موقوف والي او یا د هغه غیر په اړه باید توضیحات وړاندې شي. په شرط موقوف والی پدې معنی دي چې که چېرې شخص پر جرم ارتکاب په یوه شرط

همچنان به اساس این فقره هرگاه تصمیم ارتکاب جرم قبلاً اتخاذ گردیده باشد، خواه قصد موقوف به شرط باشد یا خیر و یا مرتبط به امری باشد یا خیر، قصد توأم با اصرار قبلی پنداشته میشود. در رابطه به موقوف بودن به شرط و یا غیر آن باید توضیحاتی ارائه نمود. موقوف بودن به شرط به این معنی هست که هرگاه شخص قصد خود را مبنی بر ارتکاب جرم را موقوف به یک شرطی

نموده باشد طوریکه چنین اظهار نموده باشد که هرگاه چنین چیزی رخ دهد، من در جواب چنان خواهم نمود و این عکس العمل وی جرم دانسته شده باشد و یا اینکه قصد وی موقوف به هیچ شرطی نباشد، در هر دو صورت، هرگاه تصمیم ارتکاب جرم قبلاً اتخاذ گردیده باشد، اصرار قبلی شمرده میشود.

فقره (۱) ماده ۳۵ این قانون عمدی بودن جرم را منوط به محقق شدن قصد جرمی در نزد مرتکب آن عنوان نموده هست.

فقره دوم این ماده دو حالت دیگری را پیشین نموده هست که در آن نیز عمل جرمی عمدی پنداشته میشود.

یکی حالتی هست که شخص به موجب حکم قانون و یا موافقت به انجام کاری مکلفیت داشته باشد و از انجام آن امتناع ورزیده و امتناع وی مستقیماً منجر به وقوع عمل جرمی گردد.

دوم حالتیکه شخص نتایج عمل جرمی خود را قبل از قبل پیشینی نموده باشد ولی با آنها مرتکب جرم گردیده باشد.

در رابطه به این دو حالت باید متذکر شد که هر دو این حالات ذکر شده در فقرة (۲) این ماده در حقیقت تحت حکم فقرة (۱) این ماده قرار گرفته و ضرورتی به ذکر دوباره آن دیده نمیشود زیرا در هر دو این حالات موجودیت قصد جرمی حتمی بوده و هرگاه قصد جرمی نباشد، عمل غیر عمدی پنداشته میشود.

دوم خطا:

اینک می پردازیم به موضوع خطا. طوریکه قبلاً تذکر

پورې تړلی وي يعني داسې يې ويلې وي چې که چېرې داسې پېښه وشي، زه به د هغه په ځواب کې داسې وکړم او د هغه دغه عکس العمل جرم گڼل شوی وي او یا دا چې د هغه قصد په هېڅ شرط پورې تړلی نه وي، په دواړو حالتونو کې که د جرم د ارتکاب پر پکړه مخکې شوې وي، مخکینی ټینگار بلل کېږي.

د دغه قانون د ۳۵ مادې (۱) فقرة د جرم عمدي والی د هغه د مرتکب په نزد د جرمي قصد پر محقق کېدو پورې منوط گڼلی دی.

د دغه مادې دوهمه فقرة دوه نور حالتونه وړاندوینه کړي چې په هغه کې هم جرمي عمل عمدي گڼل کېږي.

یو هغه حالت دي چې شخص د قانون د حکم یا د موافقت له کبله د یو کار د کولو مکلفیت ولري او د هغه د کولو څخه ډډه وکړي او د هغه ډډه کول مستقماً د جرمي عمل د پېښېدو باعث شي.

دوهم هغه حالت چې شخص د خپل جرمي عمل نتایج مخکې له مخکې وړاندوینه کړي وي مگر سره لدې هم په جرم مرتکب شي.

د دغه دواړو حالتونو په اړه باید متذکر شو چې د دغه مادې په (۲) فقرة کې دغه دواړه ذکر شوي حالتونه په حقیقت کې د (۱) فقرې تر حکم لاندې راځي او د هغه د دوهم ځل ذکر کولو ته اړتیا نه لیدل کېږي ځکه په دغه دواړو حالتونو کې د جرایمو د قصد موجودیت حتمي دي او که چېرې جرمي قصد نه وي، عمل غیر عمدي گڼل کېږي.

دوهم خطا:

دادي د خطا موضوع توضیح کوو. څرنگه چې مخکې

دادیم خطا در حقیقت تبارز غیر صریح و غیر مستقیم اراده در یک عمل جرمی می‌باشد.

در رابطه به خطا ماده ۳۶ قانون جزا چنین مشعر هست:

ماده ۳۶:

" جرم وقتی غیر عمدی شمرده میشود که وقوع نتیجه جرمی از فاعل آن به سبب خطا صدور یافته باشد خواه خطا ناشی از اهمال، ساده لوحی بی احتیاطی و عدم توجه باشد و یا ناشی از عدم رعایت قوانین، مقررات و اوامر. "

مطابق این ماده هرگاه اراده بصورت غیر صریح و غیر مستقیم در عمل جرمی متبارز گردیده باشد، عمل شخص غیر عمدی شمرده میشود.

همچنان مطابق این ماده خطا میتواند ناشی از ساده لوحی، بی احتیاطی و عدم توجه در اعمال باشد که آنرا بنام خطا در عمل یاد مینمایند. و یا ممکن هست خطا ناشی از عدم رعایت قوانین، مقررات و اوامر باشد که از آن بنام خطا در قانون یاد میشود.

به این اساس ماده متذکره دو نوع خطا را که عبارت از خطا در عمل و خطا در قانون میباشد به رسمیت می شناسد.

قضایا:

قضیه اول:

منیر و سحیه خواهر و برادر هم می‌باشند. ایشان بالترتیب ۵ و ۶ ساله بوده و متعلم صنف اول و دوم مکتب می‌باشند. مادر ایشان دو سال قبل در اثر مرضی فوت نموده و

ذکر شول خطا به حقیقت کی به یوه جرمی عمل کی د ارادی غیر صریح او غیر مستقیم تبارز دی.

د خطا په اړه د جزا د قانون په ۳۶ ماده کې داسې صراحت راغلی دی:

۳۶ ماده:

" جرم هغه وخت عمدي شمېرل کېږي چې د فاعل څخه جرمي نتيجې وقوع د خطا له لارې صادر شوی وي کېدای شي خطا د اهمال، ساده توب، بی احتیاطی او نه پاملرنې له کبله وي او یا د قوانینو، مقرراتو او اوامرو د نه رعایت له کبله وي. "

د دغه مادې سره سم که چېرې اراده په غیر صریح او غیر مستقیمه توګه په جرمی عمل کې تبارز وکړي، د شخص عمل غیر عمدی شمېرل کېږي.

همدارنگه د دغه مادې سره سم خطا کېدای شي په عمل کې د ساده توب، بی احتیاطی او نه پاملرنې له کبله وي چې هغه ته په عمل کې د خطا په نوم یادوي. او یا بنایي خطا د قوانینو، مقرراتو او اوامرو د نه رعایت له کبله وي چې هغه په قانون کې د خطا په نوم یادوي.

پدې اساس یاده شوې ماده دوه ډوله خطا چې په عمل کې خطا او په قانون کې خطا دي په رسمیت پېژني.

قضایا:

لمړۍ قضیه:

منیر او سحیه ورور او خور دي. دوي په ترتیب ۵ او ۶ کلن دي او په لومړي او دوهم ټولګيو کې دي. د دوي مور دوه کاله مخکې د ناروغی له کبله فوت شوېده او

ایشان همراهی پدر خود زندگی مینمایند. روزی پدر ایشان، در اثر یک نزاع فامیلی که بین وی و برادر خانمش نییل (مامای منیر و سجه) صورت میگیرد، تصمیم اتخاذ می نماید تا ویرا به قتل برساند. وی برای این منظور به طرح پلان پرداخته و بالاخره تصمیم میگیرد تا این قتل را توسط دختر و پسر کوچکش اجرا نماید. برای عملی ساختن این پلان وی با سلاحی که در منزل دارد هر روز منیر و سجه را تمرین داده و برای شان فیر کردن و نشان زدن را می آموزاند. وی درین مدت برای منیر و سجه چنین تفهیم می نماید که گویا مامای ایشان به همراه خود وی و فرزندان (منیر و سجه) عداوت و دشمنی دارد و در صدد قتل ایشان میباشد. یکی از روزها پدر منیر و سجه مامای ویرا به خانه دعوت نموده و قبل از قبل منیر و سجه را آماده فیر کردن و قتل مامای شان میسازد. منیر و سجه بنا بر تفهیمی که قبلاً برای شان صورت گرفته بود، بالای مامای خود فیر نموده و ویرا به قتل میرسانند.

قضیه مذکور بعد از طی مراحل به محکمه راجع میگردد و قاضی محکمه بنا بر عدم موجودیت سرپرست خوب و صالح برای سجه و منیر و امکان بالقوه ارتکاب جرم دیگر توسط آنها، حکم به نگهداری ایشان در دارالتادیب صادر می نماید. وی همچنان پدر آنها را به مجازات قتل عمد محکوم میسازد.

پدر منیر و سجه تصمیم قاضی در مورد خود و فرزندان را مورد اعتراض قرار داده و مدعی هست که:

اولاً نگهداری فرزندان وی در دارالتادیب حالانکه سن آنها پائینتر از ۷ سال هست، در حالیکه دارای سرپرست قانونی، یعنی پدرشان، میباشد، غیر قانونی میباشد.

دوی د خیل پلار سره ژوند کوي. یوه ورخ د دوي پلار د هغه کورنی شخړې له امله چې د دوي د پلار او د هغه دښخې د ورو نییل) د منیر او سجه ماما (تر منخ پېښې، پرېکړه کوي چې هغه مړ کړي. هغه د دغه کار لپاره پلان جوړوي او بالاخره پرېکړه کوي چې دغه قتل د خپلې کوچنی لور او زوي په وسیله تر سره کړي. د دغه پلان د عملي کولو لپاره د هغه سلاډ سره چې په کور کې یې ده هره ورخ منیر او سجه ته تمرین ورکوي او دوي ته فیر کول او نښه ویشتل ورزده کوي. هغه پدې موده کې منیر او سجه ته داسې پوهوي چې گواکي د دوي ماما خپله د ده او د اولاد (منیر او سجه) سره عداوت او دښمني لري او د دوي د قتل په هڅه کې دي. یوه ورخ د منیر او سجه پلار منیر خپل کور ته راغواړي او مخکې له مخکې منیر او سجه فیر کولو او د دوي د ماما قتل ته چمتو کوي. منیر او سجه د هغه پوهاوي له امله چې مخکې دوي ته شوی ؤ، پر خپل ماما فیر کوي او هغه وژني.

دغه قضیه د مراحلو د طی کولو وروسته محکمې ته راجع کېږي او د محکمې قاضی د سجه او منیر لپاره د ښه او صالح سرپرست د نشتوالي او د دوي څخه د بل جرم د ارتکاب د امکان له کبله په دارالتادیب کې د دوي د ساتلو امر کوي. هغه همدارنگه د دوي پلار د عمدي قتل په جزا محکوموي.

د منیر او سجه پلار خپله د ده او د ده د اولاد په اړه د قاضی پر پرېکړه اعتراض کوي او مدعی دی چې:

لومړی په دارالتادیب کې د هغه د اولاد ساتنه پداسې حال کې چې د دوي سن تر ۷ کلونو کم دی، پداسې حال کې چې د قانوني سرپرست یعنی د دوي د پلار لرونکي دي، غیر قانوني ده.

دوم اینکه چون جرم توسط اطفال وی ارتکاب یافته و ایشان هیچنوع مسئولیت جزائی ندارند لذا وقتی فاعلین اصلی مورد مجازات قرار نگیرند، چطور میتوان شریک جرم را مورد مجازات قرار داد؟

شما در حکم قاضی کدام مشکلی را ملاحظه می‌نمائید یا خیر؟

به نظر شما آیا اعتراض پدر منیر و سجیه در دو مورد مذکور وارد هست یا خیر؟

قضیه دوم:

حفیظ محصل پوهنچی زبان و ادبیات پوهنتون کابل میباشد. وی در عین حال عضو تیم فوتبال نوجوانان کابل نیز میباشد. در جریان تورنمنت بهاری قرار بود تیم ایشان با تیم کابل الف که یک تیم بسیار پرقدرت و قوی هست مقابل گردد. اعضای تیم نوجوانان کابل با هم مشوره نموده و تصمیم گرفتند تا دو عضو فعال تیم کابل الف را طوری مصدوم سازند تا از اجرای مسابقه باز مانده و در نتیجه تیم مذکور تضعیف گردد. برای اجرای این کار حفیظ مکلف میگردد تا هر دو نفر را که تصادفاً در نزدیکی خانه حفیظ زندگی می‌نمایند یک روز قبل از مسابقه بین این دو تیم مصدوم سازد. در روز موعود حفیظ سوار موتر خود گردیده و به قصد صدمه رسانیدن هر دو را با موتر خود مصدوم میسازد.

در اثر تصادم با موتر حفیظ یکی از آنها شدیداً مجروح گردیده و دیگری به علت شدت جراحات آنا وفات می‌نماید.

حفیظ توسط پولیس حاضر در صحنه دستگیر گردیده ولی وی از قصدی بودن عمل انکار مینماید.

دوهم دا چې څرنگه چې جرم د هغه د ماشومانو لخوا شوی دی او دوي هېڅ ډول جزایي مسئولیت نلري لدې کبله کله چې اصلي فاعلین مجازات نشي، څرنگه کېدای شي د جرم شریک مجازات کړل شي.

تاسو د قاضي په حکم کې کومه ستونزه وینئ که نه؟

ستاسو په اند آیا د منیر او سجیه د پلار اعتراض په دواړو یادو شویو مواردو کې وارد دی که نه؟

دوهمه قضیه:

حفیظ د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځی محصل دی. هغه په عین حال کې د کابل د نویو ځوانانو د فوتبال د تیم غړی هم دی. د پسرلي تورنمنټ په بهیر کې په پام کې وو چې د دوي تیم د کابل د الف د تیم سره چې ډېر یو ځواکمن او قوي تیم دی مقابل شي. د کابل د نویو ځوانانو د تیم غړو له یو بل سره مشوره وکړه چې د کابل د الف د تیم دوه غړي داسې مصدوم کړي چې د مسابقې کولو څخه پاتې شي او په پایله کې یې یاد شوی تیم کمزوری شي. د دغه کار د کولو لپاره حفیظ مکلف کېږي چې دواړه کسان چې د حفیظ د کور سره نږدې ژوند کوي یوه ورځ مخکې د مسابقې څخه مصدوم کړي. په موعوده ورځ حفیظ په خپل موټر کې سپرېږي او د دوي د مصدوم کولو په موخه دواړه په خپل موټر وهي.

د حفیظ د موټر سره د ټکر له امله د دوي یو تن شدید ټپي کېږي او بل د ټپونو د شدت له کبله فوت کوي.

حفیظ د پولیسو لخوا نیول کېږي مگر هغه د خپل عمل د قصدی توب څخه انکار کوي.

بالاخره در اثر ناسازگاری بین اعضای خود تیم، دو تن از اعضای تیم به مراجع مربوطه مراجعه نموده و موضوع را به اطلاع مقامات مسئول می‌رسانند. حفیظ بعد از آگاهی از موضوع به قصدی بودن صدمه رسانیدن به دو شخص مذکور اعتراف نموده ولی عمل قتل را غیر قصدی میدانند، زیرا وی صرف قصد صدمه رسانیدن به ایشان را داشت نه قتل آنها. قاضی موظف در قضیه به استناد گفته‌های حفیظ، ویرا صرف به جزای ضرب و جرح محکوم نموده و از رهگذر قتل ویرا قابل مجازات نمی‌داند.

در حکم قاضی چه خلاها و نواقص موجود می‌باشد؟

آیا درین قضیه صرف موجودیت قصد مبنی بر مصدوم ساختن کافی نیست تا جرم قتل را نیز قصدی دانست؟

به استناد کدام ماده قانون میتوان حکم قاضی در قضیه مذکور را خطا تلقی نمود؟

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. عنصر معنوی عمل جرمی را تعریف نمائید.
۲. اراده چیست و متشکل از چند جزء می‌باشد؟
۳. اراده در یک عمل جرمی به چند شکل متبازل شده میتواند واضح سازید؟
۴. آیا معین بودن و غیر معین بودن قصد در عمدی و یا غیر عمدی بودن جرم تاثیر دارد یا خیر؟
۵. جرم چی زمانی غیر قصدی پنداشته میشود بیان نمائید؟

بالاخره خپله د تیم د غرو تر منخ د نه جوړېدني له امله د تیم دوه تنه اړونده مراجعو ته مراجعه کوي او د موضوع په اړه مسئولو مقاماتو ته اطلاع ورکوي. حفیظ د موضوع څخه د خبرېدو وروسته دوه یادو شویو کسانو ته د صدمه رسولو په اړه د خپل عمل په قصدی توب اعتراف کوي مگر د قتل عمل غیر قصدی بولي، ځکه ده یوازې دوي ته د صدمې رسولو قصد درلود نه د دوي د قتل قصد. په قضیه کې موظف قاضی د حفیظ د خبرو په استناد هغه یوازې د ضرب او جرح په جزا محکوم کړ او د قتل له لیدلوري هغه د مجازاتو وړ نه گڼي.

د قاضی په حکم کې کومې تشې شته؟

آیا پدې قضیه کې یوازې د صدمې رسولو په اړه قصد کافی ندی چې د قتل جرم هم قصدی وگڼو؟

د قانون د کومې مادې په استناد په یاده شوې قضیه کې د قاضی حکم خطا گڼلای شو؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. د جرم معنوي عنصر تعریف کړئ.
۲. اراده څه ده او د څو برخو څخه جوړه شوېده؟
۳. اراده په یوه جرمي عمل کې په څو بڼو تبارز کولای شي واضح یې کړئ؟
۴. آیا د قصد معین والی او غیر معین والی د جرم په عمدی توب او غیر عمدی توب کې اغېزه لري که نه؟
۵. جرم څه وخت غیر قصدی گڼل کېږي بیان یې کړئ؟

۶. خطا په عمل او خطا په قانون کې له یو بل سره څه فرق لري واضح یې کړئ؟

۶. خطا در عمل و خطا در قانون از هم چی فرق دارند واضح سازید؟

دریمه برخه:

قانوني عنصر:

قسمت سوم:

عنصر قانونی:

د جرمي عمل تر ټولو ارزښتناکو متشکله عناصرو څخه قانوني عنصر دی. د جرمي عمل دغه عنصر په ځانگړي ډول د لویو وڅو په حقوقي سیستم کې د فوق العاده ارزښت لرونکی دی. پدې سیستم کې که چېرې یو عمل په جزایي قوانینو کې جرم نه وي گڼل شوی او د هغه د مرتکب لپاره کومه جزا نه وي ټاکل شوې، عمل جرم نه گڼل کېږي او د هغه د مرتکب لپاره هېڅ ډول مجازات نه تطبیقېږي. لکه څرنګه چې په مخکینيو مباحثو کې هم ذکر شول د جرمي عمل دغه عنصر په حقیقت کې د جرمونو او جزاگانو د قانونیت پرنسپ دی. د جزا د حقوقو د دغه پرنسپ څخه دوه مهمې نتیجې ترلاسه کېږي چې دادي:

یکی از مهمترین عناصر متشکله عمل جرمی همانا عنصر قانونی میباشد. این عنصر عمل جرمی خاصتاً در سیستم حقوقی قاره ای از اهمیت فوق العاده ای برخوردار میباشد. درین سیستم هرگاه عملی در قوانین جزائی جرم پنداشته نشده باشد و برای مرتکب آن جزا پیشینی نگردیده باشد، عمل جرم پنداشته نشده و بالای مرتکب آن تطبیق هېچ نوع مجازاتی مورد ندارد. طوریکه در مباحث قبلی نیز تذکر دادیم این عنصر عمل جرمی در حقیقت همان پرنسپ قانونیت جرایم و جزاها میباشد. ازین پرنسپ حقوق جزا دو نتیجه مهم عرض وجود می نماید که عبارتند از:

۱. ماقبل ته د جزایي قوانینو عدم رجعت

۱. عدم رجعت قوانین جزائی به ماقبل

۲. د جزایي قوانینو محدود تفسیر

۲. تفسیر محدود قوانین جزائی

۱. د جزایي قوانینو عدم رجعت پدې معني چې که چېرې یو قانون نوي نافذ شي، دغه قانون پر هغه اعمالو چې مخکې د هغه د انفاذ څخه ترسره شوي، د تطبیق وړ ندی.

۱. عدم رجعت قوانین جزائی به این معنی که هرگاه قانونی جدیداً نافذ گردد، قانون مذکور بالای اعمالیکه قبل از انفاذ قانون ارتکاب یافته اند، قابل تطبیق نمیباشد.

د بېلګې په توګه د ۱۳۸۷ د غوايي په ۲۸ یو قانون نافذ شوی دی چې د هغه له مخې د یوې ادارې دوه کارکوونکي په هېڅ توګه له یو بل سره واده نشي کولاي او د واده کولو په صورت کې په ۶ میاشتو حبس محکومېږي. دغه قانون په حقیقت کې پر هغه قضایاوو چې وروسته لدې نېټې پېښېږي د تطبیق وړ دی نه د هغه

مثلاً: به تاریخ ۲۸ ثور ۱۳۸۷ قانونی نافذ گردیده هست که مطابق به آن دو کارمند عین اداره نمیتوانند به هېچ صورت با همدیگر ازدواج نمایند و در صورت ازدواج به ۶ ماه حبس محکوم میگردند. این قانون در حقیقت صرف بالای قضایائیکه بعد از این تاریخ واقع گردیده باشند قابل تطبیق میباشد نه قضایای قبل از آن. بدین

معنی که اگر دو شخصی که قبلاً با هم در اداره همکار بوده اند ولی فعلاً با هم زن و شوهر میباشند، مطابق این قانون قابل مجازات نمیشاند.

باید خاطر نشان ساخت که صرف در بعضی حالات استثنائی قوانین جزائی میتوانند به گذشته رجعت نمایند.

منطق عدم رجعت قوانین جزائی به ماقبل در آنست که هرگاه چنین چیزی امکان پذیر باشد، در آنصورت افراد از ترس اینکه مبادا اعمال شان بعداً از طرف قانون جرم پنداشته شود، از اجرای اعمال نیک و خوب نیز خود داری نموده و در نتیجه یک نوع محدودیت نا مشروع بالای اعمال و فعالیت های اشخاص وضع میگردد.

۲. تفسیر محدود قوانین جزائی به این معنی که قاضی صلاحیت ندارد قوانین جزائی را هر طوریکه دلش خواست تفسیر نماید.

این موضوع در حقیقت متضمن جلوگیری از خود سری و خود کامگی قضات میباشد.

قانون جزای افغانستان علاوه بر اینکه در مواد ۲ و ۳ این قانون احکامی را در مورد عنصر قانونی عمل جرمی تصریح نموده هست، در ماده ۳۷ خویش نیز به تعریف عنصر قانونی پرداخته هست.

این ماده چنین تصریح می نماید:

"۱. عنصر قانونی جرم عبارت است از تصریح اعمال جرمی و جزای آن در قانون."

یعنی صرف اعمالیکه در قوانین جزائی من حیث جرم شناخته شده اند و برای شان مجازات تعیین گردیده هست، قابل جرم دانستن و مجازات میباشند.

شخصه مخکف قضا یا وې. پدې معنی چې که دوه تنه چې مخکې په یوه اداره کې همکار وو مگر اوس مېره او ښځه دي، د دغه قانون له مخې د مجازاتو وړ ندي.

باید وویل شي چې یوازې په ځینو استثنایي حالاتو کې جزایي قوانین کېدای شي تېر ته رجعت وکړي.

ماقبل ته د جزایي قوانینو د عدم رجعت منطق دادي چې که چېرې کوم شی ممکن وي، په هغه صورت کې اشخاص لدې وېرې چې د دوي اعمال وروسته د قانون لخوا جرم ونه گڼل شي، د خپلو مشروعو اعمالو د سرته رسولو څخه هم ډډه وکړي او په پایله کې د افرادو پر فعالیتونو یو ډول نا مشروع محدودیت وضع کېږي.

۲. د جزایي قوانینو محدود تفسیر پدې معنی دي چې قاضی صلاحیت نلري جزایي قوانین هر ډول چې زړه یې وغواړي تفسیر کړي.

دغه موضوع په حقیقت کې د قضاتو د خپلسري او په خپله خوښه د کارونو د کولو متضمن دی.

د افغانستان د جزا قانون برسېره پردې چې د دغه قانون په ۲ او ۳ مادو کې د جرمي عمل د قانوني عنصر په اړه تصریح شويدي، په خپله ۳۷ ماده کې هم قانوني عنصر تعریف کړی دی.

دغه ماده داسې تصریح کوي:

"۱. د جرم قانوني عنصر په قانون کې د جرمي اعمالو او د جزاگانو د تصریح څخه عبارت دي."

یعنی یوازې هغه اعمال چې په جزایي قوانینو کې د جرم په توگه پېژندل شوي دي او د هغوي لپاره مجازات ټاکل شويدي، د جرم گڼلو او مجازات وړ دي.

قضیه:

سمیع د کابل ښار د یوې ښوونځۍ د ۱۲ ټولګي زده کوونکې دی. هغه د هغه تلپاتې عادت له کبله چې لري یې د وچې ډوډۍ لویې لویې ټوټې د کثافاتو سره یوځای د کثافاتو بهرل ته اچوي. یوه ورځ کله چې دوه فقیر کسان د کثافاتو د بهرل له څنګه تېرېدل پام یې شو چې د کثافاتو په بهرل کې د ډوډۍ غټې غټې ټوټې موجودې دي. دواړو سملاسي د ډوډۍ ټوټې راواخیستې او غوښتل یې چې د هغه په خوړلو پیل وکړي مګر د سمیع ګاونډیانو دواړو ته وویل چې د دغه ډوډۍ د خوړلو څخه د هغه د فاسدوالي له کبله ډډه وکړي. دغه کسانو د هغوي خبرو ته پام ونکړ او د ډوډۍ په خوړلو یې پیل وکړ. یاد شوي اشخاص د ډوډۍ د خرابېدو او د مکروبونو د یوځای کېدو له کبله مسموم شول او بالاخره یې د مسمومیت له کبله فوت شول.

د دوي د فوت په پایله کې د څارنوال لخوا د سمیع په وړاندې دعوي اقامه شوه مګر پدې اړه د جزا په قانون کې هېڅ ډول حکم د سمیع د مجرم ګڼلو په اړه موجود نه و. د قضیې څارنوال له محکمې څخه غوښتنه وکړه چې د قانون د یوې مادې په اساس چې دا ډول صراحت لري:

" که چېرې یو شخص د نورو اشخاصو ډوډۍ د مسموم کېدو په قصد د سمی موادو په وسیله ککړه کړي او د مسمومیت په نتیجه کې مسموم شوي اشخاص ومري شخص د قتل عمد په جزا محکومېږي. " سمیع د عمدي قتل په جزا محکوم کړي.

په قضیه کې موظف قاضي د یاد شوي قانون تفسیر کوي او لدې کبله چې د ډوډۍ ټوټې د سمیع لخوا د کثافاتو بهرل ته اچول شوي دي او د یادو شویو اشخاصو

قضیه:

سمیع متعلم صنف ۱۲ یکی از مکاتب شهر کابل می باشد. وی بنا بر عادت همیشگی ای که دارد قطعات بزرگ نان خشک را هر روز با کثافات یکجا نموده و به بیړل کثافات می اندازد. در یکی از روزها دو شخص فقیری که از کنار بیړل کثافات عبور مینمودند متوجه گردیدند که در بین بیړل کثافات قطعات بزرگ نان موجود می باشد. هر دو فوراً قطعات نان را گرفته و میخواستند به خوردن آن اقدام نمایند ولی همسایگان سمیع به هر دو گفتند که از خوردن نان مذکور، به علت فاسد شدن آن، خودداری نمایند. آنان به حرف های ایشان توجه نکرده و شروع به قطعات نان مذکور نمودند. اشخاص مذکور در اثر پوسیدگی نان مذکور و یکجا شدن مکروب ها با آن مسموم گردیده و بالاخره در اثر مسمومیت وفات نمودند.

در نتیجه فوت ایشان از طرف څارنوال بر علیه سمیع اقامه دعوی صورت گرفت ولی در زمینه هیچ حکمی در قانون جزا مبنی بر مجرم دانستن و مجازات سمیع موجود نبود. څارنوال قضیه از محکمه تقاضا نمود تا باسناد حکم یکی از مواد قانون که چنین تصریح مینماید:

" هرگاه شخصی مواد غذایی اشخاص دیگری را به قصد مسموم ساختن ایشان با مواد سمی آلوده بسازد و در اثر مسمومیت اشخاص مذکور فوت نمایند شخص به جزا قتل عمد محکوم میگردد. " سمیع را به جزای قتل عمد محکوم نماید.

قاضی موظف در قضیه به تفسیر قانون مذکور پرداخته و از جهت آنکه پارچه های نان مذکور از طرف سمیع به بیړل کثافات انداخته شده و مرگ اشخاص مذکور در

اثر آن صورت گرفته بود، حکم ماده مذکور را در مورد سمیع قابل تطبیق دانسته و ویرا محکوم به مجازات قتل عمد نمود.

مرگ د هغه له کبله دي، نوموړی حکم د سمیع په اړه د تطبیق وړ ګڼي او هغه د عمدي قتل په مجازاتو محکوموي.

آیا به نظر شما حکم قاضی درست هست یا خیر؟

آیا ستاسو په اند د قاضي حکم سم دی که نه؟

آیا قاضی صلاحیت دارد تا به تفسیر وسیع قوانین بپردازد؟

آیا قاضي ددې صلاحیت لري چې قانون وسیعاً تفسیر کړي؟

خلاها و نواقص حکم مذکور را بیان نمائید.

د یاد شوي حکم خلاګانې او نواقص بیان کړئ.

سوالات برای مباحثه صنفی:

د صنفی مباحثې لپاره پوښنې:

۱. عنصر قانونی جرم را معرفی نمائید.
۲. رابطه عنصر قانونی جرم و پرنسیپ قانونیت جرایم و جزاها را واضح سازید.
۳. نتایج پرنسیپ قانونیت جرایم و جزاها را بیان نمائید.
۴. منطق تفسیر محدود قوانین جزائی را بنگارید.
۵. عدم رجعت قوانین جزائی به ماقبل به چی معنی میباشد؟

۱. د جرم قانوني عنصر معرفي کړئ.
۲. د جرم د قانوني عنصر او د جرمونو او جزاګانو د قانونیت د پرنسیپ تر منځ اړیکه واضح کړئ.
۳. د جرمونو او جزاګانو د پرنسیپ نتایج بیان کړئ.
۴. د جزایي قوانینو د محدود تفسیر منطق وویاست.
۵. ماقبل ته د جزایي قوانینو عدم رجعت څه معنی لري؟

فصل سوم:

اسباب اباحت:

اهداف آموزشی:

- اسباب اباحت را واضح سازید.
- اهمیت اسباب اباحت یا حالات تبرئه کننده را توضیح دهید.

درپیم فصل:

د اباحت اسباب:

ښوونېزې موخې:

- د اباحت اسباب واضح کړئ
- د اباحت د اسبابو یاد تبرئه کوونکو حالاتو اهمیت توضیح کړئ.

- د حق د استعمال حدود او بریدونه (سرحدونه) بیان کړئ.
- حدود و مرزهای استعمال حق را بیان نمائید.
- د قانون د حکم او د امر په اساس د دندې اجراء کول تشریح کړئ.
- اجرای وظیفه به اساس حکم قانون و امر را شرح دهید.
- د مشروع دفاع شرایط توضیح کړئ.
- شرایط دفاع مشروع را توضیح دهید.
- د تعرض شرطونه چې د دفاع د مشروعیت باعث کېږي، بیان کړئ.
- شرایط تعرض را که باعث مشروعیت دفاع می‌گردد، بیان نمائید.
- د افغانستان د جزا په قانون کې د مجني علیه د ضرورت او د رضایت د حالت د موضوع څرنگوالي واضح کړئ.
- چگونگی موضوع حالت ضرورت و رضایت مجنی علیه را در قانون جزای افغانستان واضح سازید.
- د اباحت اسباب چې ځینې وخت د تېرته کوونکو حالتونو یا د مجرمیت د رفع د حالاتو په نوم هم یادېږي د هغه حالتونو څخه عبارت دي چې په هغوي کې سره لدې چې شخص په جرمي عمل مرتکب کېږي مگر د هغه عمل د ځینو مواردو او دلایلو د موجودیت له کبله د جرمي عمل په توګه نه پېژندل کېږي او داسې ګڼل کېږي چې ګواکي جرمي عمل اصلاً ارتکاب ندی موندلی.
- د اباحت اسباب را که بعضاً بنام حالات تېرته کننده و یا حالات رفع مجرمیت نیز یاد می‌کنند عبارت از حالاتی اند که در تحت آن با وجودیکه شخص مرتکب عمل جرمی میشود ولی عمل وی بنا بر موجودیت بعضی موارد و دلایل منحيث عمل جرمی شناخته نشده و چنان تلقی می‌گردد که گویا عمل جرمی اصلاً ارتکاب نیافته هست.
- د دغه حالتونو په اړه د افغانستان د جزا قانون یوازې درې حالتونه د تېرته کوونکو حالتونو په توګه پېژندلي چې دادی:
- د حق استعمال
- د دندې سرته رسول
- مشروع دفاع
- استعمال حق
- اجرای وظیفه
- دفاع مشروع
- البته باید وویل شي چې د نړۍ د ډېرو هېوادونو جزیایي قوانین یو بل حالت هم د تېرته کوونکو حالاتو برسېره د تېرته کوونکي حالت په توګه پېژندلی چې د ضرورت د
- البته باید خاطر نشان ساخت که قوانین جزائی اکثریت کشور های جهان یک حالت دیگر را نیز از جمله حالات تېرته کننده شناخته هست که عبارت از حالت

حالت خخه عبارت دی.

ضرورت میباشد.

همدارنگه خینی وخت استثناءً خینی هېوادونو د مجني عليه رضایت هم د تېرته کونکي حالت په توگه پېژندلی چې په راتلونکو بحثونو کې به دغه موضوع روښانه کړل شي.

همچنان بعضاً استثناً در قوانین بعضی از کشورها رضایت مجنی علیه نیز از جمله حالات تېرته کنند شناخته شده هست که در مباحث بعدی روی این موضوع صحبت خواهیم نمود.

د افغانستان د جزا قانون په څلورم فصل کې د دريو برخو په ترڅ کې د دريو اول الذکر حالتونو توضیح ورکړې چې دادی هره برخه په جلا توگه تشریح کوو.

قانون جزای افغانستان در فصل چهارم طی سه بخش به توضیح سه حالت اول الذکر پرداخته هست که اینک به شرح هر بخش به طور جدا گانه خواهیم پرداخت.

لمړۍ برخه:

قسمت اول:

د حق استعمال:

استعمال حق:

د حق استعمال د هغه حق د کارولو خخه عبارت دي چې د ځانگړو کتونکو لپاره او په ځانگړو مواردو کې د شریعت او یا هم د قانون لخوا اعطاء شويدي. باید وویل شي چې هغه لوری چې دغه حق د هغه پر وړاندې استعمالېږي هم معین او مشخص دي، داسې چې د پلار په اړه دغه حق یوازې د اولادونو په مقابل کې استعمالېدای شي او یا د ښوونکي په اړه ښوونکي یوازې کولای شي دغه حق د زده کوونکي په مقابل کې وکاروي.

استعمال حق عبارت از بکار برد حقی هست که برای کتگوری های خاص و در موارد خاص توسط شریعت و یا قانون، اعطا گردیده هست. باید متذکر شد که طرفیکه این حق بر علیه او مورد استفاده قرار میگیرد نیز معین و مشخص میباشد. چنانچه در مورد پدر صرف این حق در قبال فرزندان وی مورد استفاده قرار گرفته میتواند و یا در مورد استاد این حق صرف در رابطه به شاگرد خود وی میتواند مورد استفاده قرار گیرد.

شریعت او قانون د دغه حق په وړاندې چې د حق د خاوند یا استعمالوونکي لپاره یې اعطاء کړی، یو تکلیف هم معین او مشخص کړی دي چې د دغه حق د حدودو د رعایت خخه عبارت دی یعنی د حق خاوند مکلف دی چې د دغه حق د کارولو په وخت کې د دغه حق حد او د کارولو طریقه رعایت کړي د هغه خخه بغیر مسئول پېژندل کېږي.

شریعت و قانون در برابر این حقی که برای صاحب حق و یا استعمال کننده آن اعطا نموده هست، تکلیفی را نیز معین و مشخص نموده هست که آن عبارت از رعایت حدود این حق میباشد یعنی صاحب حق مکلف هست تا در موقع استعمال این حق حد و مرز این حق و شیوه استفاده از آن را رعایت نماید در غیر آن مسئول شناخته خواهد شد.

دادی د دې برخې اړوند مواد ذکر کوو او وروسته د یادو شویو موادو په توضیح پیل کوو.

اینک مواد مربوط به این بخش را ذکر نموده و بعداً به توضیح مواد مذکور اقدام خواهیم نمود.

۵۳ ماده:

"د جرمي عمل ارتکاب د حسن نیت او د هغه حق د استعمال په موخه چې د شریعت په غوښتنه یا د قانون له کبله شخص ته ورکړل شوی، جرم نه ګڼل کېږي."

ماده ۵۳:

"ارتکاب عمل جرمی با حسن نیت به منظور استعمال حقیکه به مقتضای شریعت یا به موجب قانون به شخص اعطا شده، جرم پنداشته نمیشود."

۵۴ ماده:

"د جرمي عمل ارتکاب په لاندې حالاتو کې د حق استعمال ګڼل کېږي:

ماده ۵۴:

"ارتکاب عمل جرمی در حالات آتی استعمال حق شمرده میشود:

۱. اولاد او زده کوونکو ته د پلار او ښوونکي لخواه تادیب په حالت کې پدې شرط چې تادیت د شریعت او د قانون د احکامو په حدودو کې شوی وي.

۱. در حالت تادیب پدرو معلم به اولاد و شاگرد مشروط بر اینکه تادیب در حدود احکام شریعت و قانون صورت گرفته باشد.

۲. د جراحي عملياتو یا د نورو طبي درملنو په حالت کې پدې شرط چې د طب د مسلکي اصولو سره سم او د مریض یا د هغه د ولي یا قانوني استازي په خوښه ترسره شوی وي. په عاجلو حالاتو کې د جراحي عمليات لدې حکم څخه مستثنی دي.

۲. در حالت اجرای عملیات جراحی ویا سایر معالجات طبي مشروط بر اینکه مطابق اصول فنی حرفه طب برضایت مریض یا ولی یا نماینده قانونی وی صورت گرفته باشد. اجرای عملیات جراحی در حالات عاجل ازین حکم مستثنی است.

۳. د سپورتې لوبو د کولو په حالت کې پدې شرط چې د سپورتې منل شویو قواعدو او اصولو په حدودو کې وي.

۳. در حالت اجرای بازی های سپورتی مشروط بر اینکه در حدود قواعد و اصول قبول شده سپورتی صورت گرفته باشد.

۴. د مشهود جنایت یا جنحې د ارتکاب په حالت کې د یادو شویو جرمونو د متهمینو د نیولو لپاره په هغه ترتیب چې په مربوطه قوانینو کې تنظیم شوي وي."

۴. در حالت ارتکاب جنایت یا جنحه مشهود به منظور گرفتاری متهمین جرایم مذکور به ترتیبیکه در قوانین مربوط تنظیم یافته هست."

دا دي اوس پورتنی مادې تشریح کوو:

اینک به شرح مواد فوق الذکر خواهیم پرداخت:

د دغه قانون ۵۳ ماده د حق استعمال د مجرمیت د رفع کېدو د حالتونو څخه ګڼي او کله چې د دغه حقوقو څخه ګټه اخیستنه د جرم د ارتکاب لامل شي، شخص د دغه عمل د ارتکاب له امله نه یوازې دا چې مسئول نه ګڼل کېږي بلکه داسې ګڼل کېږي چې ګواکي اصلاً جرمي

ماده ۵۳ این قانون استعمال حق را از جمله حالات رفع مجرمیت دانسته و هرگاه استفاده ازین حقوق باعث ارتکاب جرم گردد، شخص از عمل مذکور نه تنها مسئول دانسته نمیشود بلکه چنان تلقی میگرد که گویا شخص اصلاً مرتکب عمل جرمی

عمل ارتکاب نه دی موندلی.

نگردیده هست.

مگر دغه حق باید په شریعت یا قانون کې د مرتکب شخص لپاره مشخص شوی وي او همدارنگه د هغه استعمالوونکي باید په هغه حدودو کې چې قانون او شریعت د هغه لپاره ټاکلي دي، دغه حق استعمال کړی وي.

ولسی باید این حق برای شخص مرتکب در شریعت و یا قانون مشخص گردیده باشد و همچنان استعمال کننده آن باید در حدودیکه قانون و شریعت برای آن تعیین نموده به استعمال آن پرداخته باشد.

که چېرې د حق استعمالوونکی دغه حدود مراعات نه کړي د خپل عمل مسئول ګڼل کېږي او د دغه قانوني رخصت څخه مستفید کېدای نشي.

هرگاه استعمال کننده حق این حدود را رعایت نکند از عمل خود مسئول شناخته شده و از این رخصت قانونی مستفید گردیده نمیتواند.

بله موضوع چې پدې ماده کې د بحث وړ ده د حق په استعمال کې د حسن نیت موضوع ده. ځکه که چېرې د حق استعمالوونکي خپل حق په سوء نیت سره وکاروي، یعنی د هغه موخه مقابل لوري ته زیان رسول وي، په هغه صورت کې نشي کولای د یاد شوي جرمي عمل څخه برائت ترلاسه کړي.

موضوع دیگری که درین ماده قابل بحث هست موضوع حسن نیت در استعمال حق میباشد. زیرا اگر استعمال کننده حق، حق خود را به سوء نیت مورد استفاده قرار دهد، یعنی هدف وی رسانیدن ضرر به جانب مقابل باشد، در آنصورت نمیتواند از عمل جرمی مذکور برائت حاصل نماید.

۵۴ ماده هغه حالات شرح کوي چې په هغه کې شخص کولای شي د حق استعمال ادعا کړي.

ماده ۵۴ به تشریح حالاتی که در آن شخص میتواند استعمال حق را ادعا نماید پرداخته هست.

د دغه مادې (۱) فقره د پلار یا ښوونکي لخوا تادیب بالترتیب د اولاد یا زده کوونکي لپاره په هغه صورت کې چې د شریعت او قانون د احکامو په حدودو کې وي، د حق د استعمال د حالت په توګه پېژندلی دی.

فقره (۱) این ماده تادیب توسط پدر و یا استاد بالترتیب برای اولاد و شاگرد را در صورتیکه در حدود احکام شریعت و قانون باشد، من حیث حالت استعمال حق شناخته هست.

د یادولو وړ ده چې دغه تادیب باید د اولاد یا زده کوونکي د حسن تربیت په نیت وي د هغه څخه بغیر که چېرې پلار اولاد پرته د کوم دلیل څخه پر هغه د پلرني حق د درلودلو له کبله تادیب کړي، د دغه حکم څخه نه مستفید کېږي.

شایان تذکر هست که این تادیب باید جهت حسن تربیت فرزند و یا شاگرد باشد در غیر آن هرگاه پدر فرزند را بدون کدام دلیل صرف بخاطر داشتن حق پدری بالای وی تادیب نماید، در تحت این حکم شامل نمیگردد.

همدارنگه که چېرې ښوونکی خپل زده کوونکی د هغه

همچنان هرگاه استاد شاگرد خود را بخاطر سوء نیتی

که در مورد وی دارد، مورد تادیب قرار دهد، در تحت حکم این فقره قرار گرفته نمیتواند.

فقره (۲) این ماده اجرای عمل جراحی و سایر معاینات طبی را از جمله استعمال حق داکتر تلقی نموده هست. ولی درین رابطه دو شرطی را ذکر نموده هست:

اول اینکه جراحی و یا معاینه طبی مطابق اصول علم طب صورت گرفته باشد.

دوم اینکه رضایت مریض و یا نماینده قانونی وی در مورد اجرای عمل جراحی و یا معاینه طبی موجود باشد.

هرگاه دو شرط فوق الذکر و یا یکی از آنها موجود نباشد، یعنی اجرای عمل جراحی و یا معاینه طبی مطابق اصول علم طب صورت نگرفته باشد و یا جراحی و معاینه طبی به اجبار و بدون رضایت مریض و یا نماینده قانونی وی صورت گرفته باشد، در آن صورت داکتر و یا طبیب از این حکم مستفید گردیده نمیتواند.

منطق اینکجه همچو عمل داکتر منحیث جرم تلقی نمیگردد در آن است داکتر منحیث وظیفه مکلف هست تا به اجرای عمل جراحی و یا معاینه طبی پرداخته و صرف درین رابطه رضایت مریض و یا نماینده قانونی ویرا کسب نماید. لذا هرگاه طبیب با وجود کسب رضایت مجنی علیه و اجرای عملیات به شیوه مسلکی و عملی آن باز هم از اجرای اعمال خود مسئول شناخته شود، در آن صورت چون در هر عمل جراحی امکان آن وجود دارد تا شخص تحت جراحی تلف گردیده و یا نقضی عاید حال او گردد، لذا هیچ داکتری حاضر نخواهد شد تا به اجرای عمل جراحی بالای اشخاص بپردازد. در نتیجه یکی از اساسی ترین ضروریات زندگی انسانی که همانا

سوء نیت له کبله چې د هغه په اړه یې لري، تادیب کړي، د دغه فقرې د حکم لاندې راتلای نشي.

د دغه مادې (۲) فقره د جراحي عمل او نور طبي معاینات د ډاکټر د حق د استعمال د حالاتو څخه گڼي. مگر پدې اړه دوه شرطونه ذکر شوي دي.

لومړی دا چې جراحي یا طبي معاینه د طب د علم د اصولو سره سمه شوې وي.

دوهم دا چې د ناروغ یا د هغه د قانوني استازي د جراحي عملیاتو یا د طبي معاینې په اړه رضایت ولري.

که چېرې دوه پورتنی شرایط یا د هغوي څخه یو موجود نه وي، یعنی د جراحي عملیات یا طبي معاینه د طب د اصولو سره سمه نه وی تر سره شوې یا جراحي یا طبي معاینه په اجبار او د مریض یا د هغه د قانوني استازي د رضایت څخه پرته تر سره شوې وي، په هغه صورت کې ډاکټر یا طبیب د دغه حکم څخه مستفید کېدای نشي.

د دغه ټکي منطق چې د ډاکټر دغه شان عمل جرم نه گنل کېږي پدې کې دی چې ډاکټر د هغه د دندې له کبله مکلف دی چې جراحي عمل یا طبي معاینه وکړي او یوازې پدې اړه د مریض یا د هغه د قانوني استازي رضایت تر لاسه کړي. لدې کبله که چېرې طبیب د مجنی علیه د رضایت د تر لاسه کولو سره سره او په مسلکي طریقه د عملیاتو د کولو سره سره بیا هم د خپلو اعمالو په اړه مسئول وگڼل شي، په هغه صورت کې څرنګه چې د جراحي په هر عمل کې ددې امکان شته چې تر جراحي لاندې شخص تلف شي او یا هم هغه ته کوم نقص ورسېږي، لدې کبله به هېڅ یو ډاکټر حاضر نشي چې پر اشخاصو جراحي عملیات تر سره کړي. او ددې په پایله کې به خلک د انساني ژوندانه د یو تر ټولو

دسترسی به خدمات صحی مناسب هست، بدون جواب باقی خواهد ماند.

باید متذکر شد که فقره مذکور عملیات جراحی در حالات عاجل را ازین امر مستثنی دانسته هست، یعنی هرگاه در حالت عملیات جراحی عاجل خود شخص مریض در حالت بی هوشی بوده و نماینده قانونی وی موجود نباشد، در آنصورت کسب رضایت ضروری نبوده و در صورت عدم موجودیت رضایت نیز شخص داکتر مورد بازخواست قرار گرفته نمیتواند.

فقره (۳) این ماده صدمات و جراحاتی را که در هنگام بازی های سپورتی بر شاملین بازیهای سپورتی وارد میگردد، از جمله حالات مربوط به استعمال حق دانسته و به آن ماهیت غیر جرمی قایل هست.

ولی باید این صدمات و جروحات صرف در حدود قواعد و قوانین بازی صورت گرفته باشد زیرا در غیر آن تجاوز از حدود قواعد محسوب شده و جرم تلقی میگردد.

در رابطه به قواعد سوال خلق میگردد که منظور از قواعد آیا همان قواعد عامی هست که در رابطه با بازی های سپورتی موجود هست و یا اینکه متفاوت از آن؟

در جواب این سوال باید گفت که در متن فقره مذکور قید قواعد قبول شده ذکر گردیده هست، لذا از قید مذکور میتوان چنین استنباط نمود که هرگاه برگزار کنندگان یک مسابقه سپورتی در مورد مسابقه مذکور به تعیین قواعد معقول پردازند و یک سلسله اصول معقول را منحیث قواعد بازی قبول نمایند، در آنصورت قواعد مذکور مرعی الاجرا تلقی گردیده و تخلف از آن باعث رفع

اساسی ضروریاتو خخه مناسبو روغتیایی خدماتو ته لاسرسی ده، بی برخی شی.

باید وویل شی چی یادی شوې فقرې په عاجلو حالاتو کې د جراحی عملیات لدې امر خخه مستثنی گنلې دي، یعنی که چپرې د جراحی د عاجلو عملیاتو په وخت کې خپله شخص بېهوشه وي او د هغه قانونی استازی موجود نه وي، په هغه صورت کې د رضایت ترلاسه کول ضروری نه دي او د رضایت د عدم موجودیت په حالت کې هم ډاکتر تر پوښتنو پلټنو لاندې نه نیول کېږي.

د دغه مادې (۳) فقره هغه صدمات او جراحات چې د سپورتی لوبو په وخت کې د لوبو شاملینو ته رسېږي، د حق د استعمال د حالاتو له ډلې او هغه غیر جرمی گنلې.

مگر باید دغه صدمات او جروحات یوازې د لوبې د قواعدو او قوانینو په حدودو کې ترسره شوي وي ځکه د هغه خخه پرته د قواعدو د حدودو خخه تجاوز او جرم گنل کېږي.

د قواعدو په اړه پوښتنه راپورته کېږي چې آیا د قواعدو خخه موخه هماغه عام قواعد دي چې د لوبې په اړه موجود دي که د هغه خخه متفاوت؟

د دغه پوښتنې په جواب کې باید وویل شی چې د یادی شوې فقرې په متن کې د منل شویو قواعدو قید ذکر شوی دی، لدې کبله د یاد شوي قید خخه داسې استنباط کېدای شی چې که چپرې د سپورتی مسابقې جوړوونکي د یادی شوې مسابقې په اړه معقول قواعد تعیین کړي او یو لړ معقول اصول د لوبې د قواعدو په توگه ومني، په هغه صورت کې یاد شوي قواعد مرعی الاجراء گنل کېږي او د هغوي خخه تخلف د تېرته

کونکي حالت د رفع باعث کېږي.

حالت تبرئه کننده می‌گردد.

د یادولو وړ ده چې ټول تعیین شوي قواعد باید پر منطقي او عقلايي اصولو ولاړ وي او لوبې ته د نظم بښلو په موخه تعیین شوي وي د هغه څخه بغير مقابل لوري ته ضرر رسول د هغه قواعدو په اساس د حق د استعمال په توگه نه مطرح کېږي او په پایله کې د اباحت د سبب په توگه پېژندل کېږي.

لازم به تذکر هست که تمام قواعد تعیین شده باید مبتنی بر اصول منطقی و عقلانی بوده و جهت نظم دادن به بازی تعیین گردیده باشند در غیر آن رسانیدن ضرر به جانب مقابل باساس آن قواعد منحيث استعمال حق مطرح نگردیده ودر نتیجه منحيث سبب اباحت شناخته نمیشود.

د دغه مادې (۴) فقره تصریح کوي چې که چېرې اړونده مسئولین د مشهود جنایت او جنحې د جرم د مرتکب د نیولو په وخت کې په تعیین شویو قانوني حدودو کې عمل وکړي او د دوي عمل د جرمي عمل د رامنځته کېدو باعث شي په هغه صورت کې دوي د خپلو اعمالو مسئول ندي او جرمي عمل نه ارتکاب شوی گڼل کېږي. ځکه یاد شوی عمل خپله د قانون لخوا غیر جرمي گڼل شوی او د جرمي عمل قانوني عنصر موجود ندی.

فقره (۴) این ماده تصریح می نماید که هرگاه مسئولین مربوطه در هنگام گرفتاری مرتکب جرم جنایت و جنحه مشهود در حدود تعیین شده قانونی عمل نمایند و عمل ایشان باعث ایجاد عمل جرمی گردد در آنصورت ایشان از اعمال خود مسئول نبوده و عمل جرمی ارتکاب نشده تلقی می‌گردد. زیرا عمل مذکور ماهیتاً توسط خود قانون غیر جرمی تلقی گردیده و عنصر قانونی عمل جرمی موجود نمیباشد.

قضایا:

قضایا:

لمړۍ قضیه:

قضیه اول:

شريف د کابل ښار د يوې ښوونځۍ د دوهم ټولگي زده کوونکی دي. د هغه پلار د يوې دولتي ادارې کار کوونکی دی او د خپلو دريو اولادونو چې شريف د هغوي څخه يو دی، د درسي ضرورياتو د پوره کولو توانايي نلري. شريف د کورنۍ دندې د ليکلو لپاره د يو ډول پانو او قلم څخه کار اخلي چې ډېر خراب کیفیت لري. د هغه په پایله کې د شريف ليکنې د ښه کیفیت لرونکې ندي او ظاهراً پاکې او نظيف نه ښکاري. د شريف ښوونکی چې يو باسليقه شخص دی، تل شريف د هغه د دغه کار له کبله تاديبي او د هغه سره تاوتریخوالی کوي. شريف د ښوونکي د زیات فشار له کبله ښوونځی

شريف متعلم صنف دوم یکی از مکاتب شهر کابل میباشد. پدر وی کارمند یکی از ادارات دولتی بوده و توانائی تهیه ضروریات درسی برای سه فرزند اش را که شريف یکی از ایشان میباشد، ندارد. شريف جهت نوشتن کارهای خانگی اش از یک نوع ورق و قلمی که از کیفیت بسیار خراب برخوردار هست، استفاده مینماید. در نتیجه نوشته های وی از کیفیت خوب برخوردار نبوده و ظاهراً پاک و نظیف به نظر نمیرسد. معلم شريف که یک شخص با سلیقه میباشد، همیشه شريف را بخاطر این کار وی مورد تادیب قرار داده و با وی با خشونت رفتار می نماید. شريف در اثر فشار زیاد معلم از رفتن به

مکتب ابا ورزیده و موضوع را با مادرش در میان می‌گذارد. مادر شریف جهت حل موضوع نزد معلم ایشان مراجعه نموده و به تعریف حالت اقتصادی خانواده اش می‌پردازد و با ترغیب زیاد شریف را دوباره وادار به رفتن به مکتب می‌سازد. ولی برخورد معلم شریف با وی هیچ تغییری نمی‌یابد.

مادر شریف موضوع را با مقامات مکتب در میان گذاشته ولی در اثر عدم توجه شان وی به مراجع عدلی و قضائی شکایت مینماید. معلم شریف به خاطر این عمل اش مورد بازپرس قرار گرفته و بالاخره موضوع به محکمه راجع می‌گردد.

در جریان محاکمه معلم شریف به استناد اینکه وی در رابطه به تادیب شریف صرف به استعمال حقی که شریعت و قانون برایش داده هست مبادرت ورزیده هست و این کار را با کمال حسن نیت انجام داده هست، خواهان برائت از محکمه می‌گردد.

وی در رابطه به موجودیت حسن نیت در نزد وی مدعی هست که در اثر استعمال مواد درسی بی کیفیت تمام وظایف خانگی وی بصورت درست اجرا نگردیده و در نتیجه ویرا از شامل شدن در جمع شاگردان ممتاز صنف باز داشته هست.

قاضی به استناد ادعای معلم به اصدار حکم به نفع او پرداخته و به برائت او حکم صادر می‌نماید.

آیا قاضی در حکم خود درست عمل نموده هست؟

آیا در چنین حالتی میتوان به استعمال حق استناد نمود؟

آیا ممکن هست حسن نیت به گونه ای که در این قضیه

ته د تگک خخه ډډه کوي او موضوع د خپلې مور سره شریکوي. د شریف مور د موضوع د حل لپاره معلم ته مراجعه کوي او د خپلې کورنۍ اقتصادي حالت ورته بیانوي او په زیاتو هڅو سره شریف بیا د ښوونځۍ تگک ته چمتو کوي. مگر د شریف سره د هغه د ښوونکي په چلند کې هېڅ تغیر نه راځي.

د شریف مور موضوع د ښوونځۍ له مقاماتو سره شریکوي مگر د هغوي د نه پاملرنې له کبله هغه عدلي او قضایي مراجعو ته شکایت کوي. د شریف ښوونکي د هغه د دغه عمل له کبله پوښتل کېږي او بالاخره موضوع محکمې ته راجع کېږي.

د محاکمې په جریان کې د شریف معلم پدې استناد چې هغه د شریف د تادیب په اړه یوازې هغه حق استعمال کړی چې شریعت او قانون ورکړيدي او دغه کار یې د بشپړ ښه نیت ترسره کړيدي، د محکمې خخه د برائت غوښتونکي کېږي.

هغه د خپل ښه نیت په اړه مدعي دی چې د بې کیفیته درسي موادو د استعمال له کبله د هغه ټولې کورنۍ دندې په سمه توگه ندي اجراء شوې او په نتیجه کې یې هغه د ټولگي د ممتازو زده کوونکو په ډله کې د راتگک خخه ایستی دی.

قاضی د ښوونکي د ادعا په استناد د هغه په گټه حکم صادروي او هغه ته برائت ورکوي.

آیا قاضی په خپله حکم کې سم عمل کړيدي؟

ایا پداسې حالت کې کېدای شي د حق په استعمال استناد وکړو؟

آیا ممکن ده حسن نیت په هغه ډول چې پدې قضیه کې

توضیح شوید، تعبیر شی؟

توضیح شده هست، تعبیر گردد؟

دوهمه قضیه:

قضیه دوم:

د پکتیا ولایت د یوې ولسوالۍ سپورتی مسئولین د هغه ولسوالۍ د جوانانو تر منځ د غېر نیولو یوه مسابقه د "راځی مخدراتو او دخانیاتو ته نه ووایو" تر نامه لاندې په لاره اچوي. د مسابقې د پیل څخه مخکې یاد شوي مسئولین ځینې اصول او قواعد د لوبې لپاره تعیینوي. د دغه تعیین شویو اصولو له ډلې یو دادی چې که چېرې وړونکی لوری مقابل لوری پداسې ضربې سره په ځمکه ووهي چې د دغه ضربې له کبله شخص ومري، ضارب شخص د هغه مسئول ندی او هېڅ ډول مجازات پرې نه تطبیقېږي.

مسئولین ورزش یکی از ولسوالی های ولایت پکتیا یک مسابقه کشتی گیری را بین جوانان آن ولسوالی تحت نام "بیائید به مخدرات و دخانیات نه بگوئیم"، به راه میندازند. قبل از آغاز مسابقه مسئولین مذکور به تعیین بعضی اصول و قواعد برای بازی مبادرت میورزند. یکی از جمله اصولی که برای بازی تعیین می نمایند اینست که هرگاه طرف برنده جانب مقابل را چنان به ضرب به زمین بکوبد که از اثر آن شخص مذکور به قتل برسد، شخص ضارب از آن مسئول نبوده و هیچ گونه مجازاتی بالای وی قابل تطبیق نمیباشد.

د لوبې په دوهمه ورځ گل احمد صدیق الله مغلوبوي او د هغه رخصت له کبله چې د لوبې د قواعدو او اصولو په اړه موجود ؤ، صدیق الله د خپل سر د پاسه خرخوي او په ضربه یې په ځمکه وھی، او د دغه ضربې له کبله د صدیق الله د سر شریان خپرې کېږي او د هغه په پایله کې مري.

در روز دوم بازی گل احمد صدیق الله را مغلوب ساخته و باسار رخصتی که در قسمت اصول و قواعد بازی وجود داشت، صدیق الله را از بالای سر خود چرخانده و با ضرب به زمین می کوبد. در اثر ضربه مذکور شریان سر صدیق الله پاره شده و در نتیجه وفات مینماید.

د صدیق الله ورثه محکمې ته مراجعه کوي او پر قضیه د غور غوښتنه کوي. دغه قضیه د قانوني مرحلو د طی کولو څخه وروسته محکمې ته راجع کېږي د محاکمې په ورځ د گل احمد وکیل مدعي کېږي چې د لوبې د قواعدو په اساس د هغه موکل حق درلود داسې یو کار سرته ورسوي او هغه پدې اړه د لوبې د قواعدو څخه هېڅ ډول سرغړونه نده کړې.

ورثه صدیق الله به محکمه مراجعه نموده و خواهان رسیدگی قضیه میگردند. قضیه مذکور بعد از طی مراحل قانونی به محکمه راجع شده و در روز محکمه وکیل گل احمد مدعی میگردد باسار قواعد بازی موکل وی حق داشته هست به اجرای چنان کاری مبادرت ورزد و وی درین رابطه از قواعد بازی هیچگونه تخلفی ننموده هست.

قاضی ددې په استناد چې دغه عمل د لوبې په مهال شوی دی او گل احمد د لوبې د تعیین شویو قواعدو څخه سرغړونه نده کړې، د هغه د برائت حکم صادروي او د هغه عمل د حق د استعمال یو ډول

قاضی به استناد اینکه عمل مذکور در حین انجام بازی های سپورتی اتفاق افتاده هست و گل احمد از قواعد تعیین شده بازی هیچ تخلفی نورزیده هست، حکم به برائت وی صادر نموده و عمل ویرا نوعی استعمال حق

تلقی مینماید که اصلاً باعث آمدن عمل جرمی نمیگردد.

آیا قاضی در حکم خود درین رابطه مرتکب اشتباه نگردیده هست؟

هرگاه قواعد تعیین شده بازی غیر منطقی و غیر معقول باشد، آیا میتوان در بازی های سپورتی به استناد قواعد غیر معقول مدعی استعمال حق گردید؟

گنهی چې اصلاً د جرمي عمل د رامنځته کېدو باعث نه کېږي.

آیا قاضی پدې اړه په خپل حکم کې اشتباه نده کړې؟

که چېرې د لوبې ټاکل شوي قواعد غیر منطقي او غیر معقول وي، آیا کېدای شي په سپورتی لوبو کې د غیر معقولو قواعدو په استناد د حق د استعمال مدعي شو؟

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. استعمال حق را تعریف نمائید.

۲. قانون جزای افغانستان چند مورد را منحصت موارد استعمال حق شناخته هست واضح سازید؟

۳. چرا اجرای عملیات جراحی و یا معاینات طبی منحصت یکی از حالات استعمال حق شناخته شده هست منطق آنرا بنگارید؟

۴. حدودی را که در قسمت تعیین قواعد و اصول بازی های سپورتی که تخلف از آن قواعد باعث از بین رفتن حالت تبرئه کننده میگردد، را واضح سازید.

قسمت دوم:

ایفای وظیفه:

اجرای وظیفه یکی از حالاتی هست که قانون جزای افغانستان آنرا منحصت حالت تبرئه کننده شناخته هست. هر گاه شخص عملی را که در حالت عادی ارتکاب آن جرم پنداشته میشود، باساس وظیفه انجام دهد، شخص از عمل مذکور مسئول نبوده بلکه عمل وی قانونی و

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. د حق استعمال تعریف کړئ.

۲. د افغانستان د جزا قانون څو موارد د حق د استعمال د مواردو په توگه پېژندلي دي، واضح یې کړئ؟

۳. ولې د جراحي عملیات او طبي معاینات د حق د استعمال د حالاتو په توگه پېژندل شوي دي، د هغوي منطق ووايست؟

۴. هغه حدود چې د سپورتی لوبو د قواعدو او اصولو د تعیین په برخه کې چې د هغوي څخه تخلف د تبرئه کوونکي حالت د له منځه تلو باعث کېږي، واضح یې کړئ.

دوهمه برخه:

د دندې ترسره کول:

د دندې سرته رسول یو د هغه حالاتو څخه دی چې د افغانستان د جزا قانون هغه د تبرئه کوونکي حالت په توگه پېژندلی دی. که چېرې یو شخص داسې عمل چې په عادي حالت کې د هغه ارتکاب جرم گنېل کېږي، د دندې په اساس ترسره کړي، شخص د دغه عمل مسئول

ندی بلکه د هغه عمل مشروع او قانوني گڼل کېږي.

مشروع پنداشته میشود.

اصولاً دنده یا د امر د امر په اساس یا هم د قانون د حکم په اساس سرته رسېږي چې هر یو په لنډه توګه توضیح کوو:

اصولاً اجرای وظیفه یا به اساس امر امر و یا به اساس حکم قانون صورت میگیرد که هر یک را مختصراً توضیح خواهیم نمود.

د دندې سرته رسول د قانون د حکم په اساس:

اجرای وظیفه به اساس حکم قانون:

لکه چې مخکې مطالعه شول، د جزا قانون جرمي اعمال له غیر جرمي هغوي څخه تصریح کړي او مشخص کړي یې دي چې که چېرې شخص په داسې عمل مرتکب شي، د هغه عمل جرمي گڼل کېږي او د مجازاتو مستوجب پېژندل کېږي. مگر ځینې وخت داسې حالات راپورته کېږي چې قانون شخص یا اشخاص د هغه اعمالو پر سرته رسولو مکلفوي چې خپله یې جرم گڼلي دي. په داسې حالت کې شخص نه یوازې دا چې د دغه عمل د سرته رسولو لپاره مسئولیت نلري بلکه که د هغه د اجراء څخه ډډه وکړي هم د مجازاتو مستوجب نه پېژندل کېږي.

طوریکه قبلاً مطالعه نمودیم، قانون جزا به تصریح اعمال جرمي از غیر جرمي پرداخته و مشخص میسازد که هرگاه شخص مرتکب همچو عمل گردد، عمل وی جرمي تلقی گردیده و مستوجب مجازات شناخته میشود. ولی بعضاً حالاتی پیش می آید که قانون شخص و یا اشخاصی را به اجرای اعمالی که خود من حیث جرم تلقی نمود هست موظف میسازد. در چنین حالت شخص نه تنها از اجرای عمل مذکور مسئولیت نداشته بلکه هرگاه از اجرای آن امتناع ورزد مستوجب مجازات شناخته میشود.

د بېلګې په توګه که چېرې د مجازاتو تطبیق په پام کې ونیسو، اصولاً هېڅوک نشي کولای د شخص پر حیات، خپلواکي یا مالونو او شتمني تجاوز وکړي مګر که چېرې شخص د قانون د حکم سره سم پر مجرمينو او محکومينو د مجازاتو پر تطبیق مکلف کېږي، په هغه صورت کې دا شخص د خپلې دندې د سرته رسولو مکلف دی او پر مجرمينو او محکومينو د مجازاتو د تطبیق په اړه کوم مسئولیت نلري.

بگونه مثال هرگاه تطبیق مجازات را مد نظر بگیریم، اصولاً هیچ شخص نمیتواند حیات، آزادی و یا اموال و دارای های شخص را مورد تجاوز قرار دهد ولی هرگاه شخص مطابق به حکم قانون مکلف به تطبیق مجازات بالای مجرمین و محکومین میگرددد، در آنصورت وی مکلف به انجام وظیفه خود بوده و در قبال تطبیق مجازات بالای مجرمین و محکومین کدام مسئولیتی ندارد.

د امر د امر په اساس د دندې سرته رسول:

اجرای وظیفه به اساس امر امر:

لکه څرنگه چې پوهېږو د مراتبو دلړی د اصل په اساس لاندیني کسان تل د امر پر اطاعت مکلف دي،

طوریکه میدانیم باساس اصل سلسله مراتب زیردستان همیشه مکلف به اطاعت از آمرین خود میباشند. ولی باید

خاطر نشان ساخت که آمریکه مادون مکلف به اطاعت از او میباشد، همان آمری هست که قانوناً منحیث آمر وی شناخته شده و وی در رابطه به اجرای امور در برابر وی مسئولیت داشته باشد. بدین معنی که مادون صرف مکلف به اطاعت از اوامر آمر مستقیم خود میباشد. بگونه مثال روسای هر وزارت صرف مکلف به اطاعت از اوامر وزیر مربوطه شان میباشند و هرگاه برای ایشان مستقیماً از طرف رئیس دولت، بدون طی مراحل از طریق وزارت مربوطه شان، امری صادر گردد، ایشان مکلف به اطاعت از آن نمیباشند. این موضوع بیشتر مربوط به موضوع وحدت امر دهی و یا فرماندهی میباشد زیرا کارمند صرف باید از یک مرجع دستور بگیرد و در برابر آن مسئول باشد در غیر آن یک نوع انارشیزم بوجود خواهد آمد.

همچنان باید گفت که امر آمر باید مطابق به قانون باشد تا برای مادون تکلیف اجرای آن ایجاد گردد. حال سوال مطرح میگردد که هرگاه امر آمر غیر قانونی باشد مادون در برابر آن چی اجراءات نماید؟

در جواب باید گفت که امر آمر یا بصورت کتبی هست و یا هم شفاهی. هرگاه امر غیر قانونی بصورت کتبی و یا شفاهی باشد، در آنصورت مامور مکلف هست موضوع را کتباً به آمر برساند و جنبه غیر قانونی بودن آنرا گوشزد نماید، هرگاه آمر امر مذکور را دوباره کتباً مورد تأیید قرار دهد، در آنصورت مامور مکلف به اجرای آن میباشد و در برابر اجرای آن کدام مسئولیتی متوجه شخص مامور نمیگردد.

با ارئه توضیحات کلی فوق اینک میپردازیم به ذکر مواد مربوط به این بخش:

مگر باید وویل شی چی هغه آمر چی نور د هغه پر اطاعت مکلف وی هغه آمر دی چی قانوناً د هغه د آمر په توگه پېژندل شوی وی او هغه د چارو د سرته رسولو په اړه د هغه په وړاندې مسئولیت ولری. پدې معنی چی مادون یوازې د خپل مستقیم آمر د اوامرو په اطاعت مکلف دی. د بېلگې په توگه د وزارت رئیسان یوازې د خپل مربوطه وزیر د اوامر پر اطاعت مکلف دی او که چېرې دوی ته مستقیماً د ولسمشر لخوا د مربوطه وزارت لخوا د طی مراحل څخه پرته کوم امر صادر شی، دوی د هغه په اطاعت مکلف ندی. دا موضوع د آمریت پر وحدت پورې تړلې ده ځکه کارکوونکی باید یوازې د یوې مرجع څخه امر واخلی او د هغه په وړاندې مسئول وی د هغه څخه پرته یو ډول انارشیزم رامنځته کېږی.

همدارنگه باید ووايو چې د آمر امر باید د قانون سره سم وی ترڅو د نورو لپاره د هغه په اجراء کې کومه ستونزه رامنځته نه شی. اوس پوښتنه راپورته کېږی چی که چېرې د آمر امر غیر قانونی وی مادون د هغه په وړاندې څه وکړی؟

په ځواب کې باید وویل شی چی د آمر امر یا په کتبی بڼه دی یا هم په شفاهی. که چېرې غیر قانونی امر په کتبی بڼه وی یا په شفاهی، په هغه صورت کې مامور مکلف دی موضوع کتباً آمر ته ورسوي او د هغه غیر قانونی جنبه واضح کړی، که چېرې آمر دغه امر دوباره کتباً تایید کړی، په هغه صورت کې مامور د هغه د اجراء مکلفیت لری او د هغه د اجراء په وړاندې مامور ته کوم مسئولیت نه متوجه کېږی.

د پورتنیو کلي توضیحاتو په وړاندې کولو سره دادي د دغه برخې اړونده مواد ذکر کوو:

۵۵ ماده:

"د هغه دندې د سرته رسولو په وخت کې چې د دولت مامور د قانون د حکم سره سم د هغه په کولو مکلف دي، د جرمي عمل ارتکاب جرم نه شمېرل کېږي."

ماده ۵۵:

"ارتکاب عمل جرمي در اثنای ایفای وظیفه ایکه مامور دولت به حکم قانون به انجام آن مکلفیت داشته باشد جرم شمردن نمیشود."

۵۶ ماده:

"د جرمي عمل ارتکاب په لاندې حالاتو کې د دندې سرته رسول شمېرل کېږي:

ماده ۵۶:

"ارتکاب عمل جرمي در حالات آتی ایفای وظیفه شمردن میشود:

۱. په هغه حالت کې چې د موظف مامور څخه د قانون د احکامو سره سم د دندې د سرته رسولو په وخت کې د حسن نیت په درلودلو سره صادې شوی وي او یا دا چې عقیده یې وي چې د هغه اجراء کول دده د قانوني صلاحیتونو څخه دي.

۱. در حالتیکه از مامور موظف مطابق به احکام قانون با داشتن حسن نیت در اثنای ایفای وظیفه صدور یافته باشد و یا اینکه عقیده نماید که اجرا آن از جمله صلاحیت های قانونی وی هست.

۲. په هغه حالت کې چې د هغه ذیصلاح مقاماتو د اوامرو د تعميل له کبله چې د هغوي د اوامرو اطاعت ته قانوناً مکلفیت ولري صادر شوی وي یا دا چې عقیده ولري چې د ذیصلاح مقاماتو د اوامرو تعميل دده د قانوني وجایو څخه دي.

۲. در حالتیکه بموجب تعميل اوامر مقامات ذیصلاح ایکه از اطاعت اوامر آنها بحکم قانون مکلفیت داشته باشد صدور یافته باشد یا اینکه عقیده داشته باشد که تعميل اوامر مقامات ذیصلاح از جمله وجایب قانونی وی است.

۳. د دغه مادې په دواړو مندرجو حالاتو کې موظف مامور مکلف دی ثابتته کړي چې د جرمي عمل د مشروعیت په اړه د هغه اعتقاد د معقولو اسبابو له کبله دی او د هغه ارتکاب د لازم احتیاط د رعایت څخه وروسته شوی دی. مگر که مامور د قانون په حکم د ذیصلاح مقاماتو پر اوامرو د اعتراض حق ونلري په هېڅ توګه د دغه مادې په (۱) او (۲) فقرو کې د جرمي اعمالو د ارتکاب له کبله نه مجازات کېږي."

۳. در هر دو حالت مندرج این ماده مامور موظف مکلف هست ثابت نماید که اعتقاد وی راجع به مشروعیت عمل جرمي ناشی از اسباب معقول بوده و ارتکاب آن بعد از رعایت احتیاط لازم صورت گرفته است. اما اگر مامور بحکم قانون حق اعتراض بر اوامر مقامات ذیصلاح رانداشته باشد به هېچ وجه از اثر ارتکاب عمل جرمي مندرج فقرات (۱) و (۲) این ماده مجازات نميگردد."

دا دی پورتني موادې تشريح کوو:

اینک به تشریح مواد فوق الذکر مبادرت خواهیم ورزید:

باساس ماده ۵۵ این قانون هرگاه مامور دولت قانوناً به انجام وظیفه ای مکلفیت داشته باشد، و در اثنای ایفای آن مرتکب جرم گردد، عمل مذکور جرم شمرده نشده و در نتیجه شخص مورد مجازات قرار گرفته نمیتواند.

آنچه درین ماده مشکل آفرین هست، ذکر موضوع ارتکاب عمل جرمی در اثنای ایفای وظیفه میباشد. زیرا در چنین حالتی تمام اعمال جرمی که در حین انجام وظیفه قانونی شخص ارتکاب می یابد، خواه عمل مذکور از طرف قانون غیر جرمی شناخته شده باشد یا خیر، غیر جرمی تلقی گردیده و قابل مجازات نمیشود. حالانکه فلسفه عدم مجازات این کتگوری از اشخاص بخاطر وظیفه ای هست که ماهیتاً ارتکاب آن جرم بوده ولی به اساس موجودیت حکم قانون و امر آمر عمل مذکور غیر جرمی تلقی میگردد.

ماده ۵۶ این قانون حالاتی را که بااساس این قانون ایفای وظیفه شمرده میشوند، برشمرده هست.

فقره (۱) این ماده اجراء مطابق قانون مامور موظف را که منجر به وقوع عمل جرمی میگردد، از جمله موارد ایفای وظیفه دانسته هست. همچنان نفس موجودیت این عقیده در نزد مرتکب که اجرای عمل مذکور از جمله صلاحیت های قانونی وی میباشد، نیز باعث رفع مجرمیت وی میگردد. ولی در هر دو حالت شرط دانسته شده هست تا شخص عمل مذکور را به حسن نیت انجام داده باشد. هرگاه در رابطه به عمل مذکور سوء نیت مطرح گردد، در آنصورت فقره مذکور در زمینه قابل تطبیق نمیشود.

درینجا نیز عین مشکل فوق الذکر بروز می نماید، زیرا فقره مذکور ارتکاب عمل جرمی در اثنای ایفای وظیفه قانونی را بصورت عام، و صرف با قید به حسن نیت

د دغه قانون د ۵۵ مادی په بنسټ که چېرې د دولت مامور قانوناً د یوې دندې د سرته رسولو مکلفیت ولري، او د هغه د اجراء په مهال په جرم مرتکب شي، دغه عمل جرم نه شمېرل کېږي او په پایله کې شخص نه مجازات کېږي.

پدې ماده کې ستونزه زیږوونکی ټکی د دندې په مهال د جرمي عمل د ارتکاب موضوع ده. ځکه پداسې حالت کې ټول هغه جرمي اعمال چې د قانوني دندې د سرته رسولو په وخت کې ارتکاب مومي، که دا عمل د قانون لخوا جرمي ګڼل شوی که نه، غیر جرمي ګڼل کېږي، او د مجازات وړ ندي. پداسې حال کې چې د دغه کتگوری اشخاصو د نه مجازات فلسفه د هغه دندې له کبله ده چې ماهیتاً د هغه ارتکاب جرم وي مگر د قانون د حکم او د آمر د امر د موجودیت له کبله دغه عمل غیر جرمي ګڼل کېږي.

د دغه قانون ۵۶ مادی هغه حالاتو ته چې د دغه قانون له مخې د دندې سرته رسول ګڼل کېږي، اشاره کړې ده.

د دغه مادی (۱) فقره د موظف مامور د قانون سره سم اجراءات چې د جرمي عمل د وقوع باعث کېږي، د دندې د سرته رسولو له مواردو څخه ګڼلي دي. همدارنگه د مرتکب په نزد د دغه عقیدې موجودیت چې د یاد شوي عمل اجراء کول دده د قانوني صلاحیتونو څخه دي، هم د مجرمیت د رفع کېدو باعث کېږي. مگر په دواړو حالتونو کې شرع ګڼل شوي دي چې شخص دغه عمل په حسن نیت ترسره کړی وي. که چېرې د دغه عمل په اړه سوء نیت مطرح شي په هغه صورت کې دغه فقرې پدې اړه د تطبیق وړ نده.

دلته هم همدا ستونزه راپورته کېږي ځکه چې دغه فقرې د جرمي عمل ارتکاب په عامه توګه د قانوني دندې د سرته رسولو په وخت کې او یوازې د حسن نیت والي په

بودن، غیر جرمی دانسته هست که امکان سوء استفاده از آن بسیار زیاد میباشد.

فقره (۲) این ماده به تصریح دو حالت پرداخته هست:

اول اینکه شخص مامور یک امر غیر قانونی را که از طرف آمر قانونی وی صادر شده هست، اجرا نماید.

دوم اینکه شخص مامور خود عقیده داشته باشد که امر مذکور از جمله اوامر مقامات ذیصلاح بوده و وی مکلف به اطاعت از آن میباشد.

آنچه درین دو حالت قابل بحث هست، همانا موضوع آگاهی شخص از ماهیت جرمی عمل میباشد. در حالت اولی امکان دارد شخص پروسیجر چپ دآمرینو د مسئولیت شخص مامور در رابطه به اوامر آمرین لازمی هست، طی نموده باشد. یعنی غیر قانونی بودن امر آمر را کتباً به اطلاع وی رسانیده باشد و بعد از تأیید دوباره آمر به اجرای آن مبادرت ورزیده باشد. ولی در حالت دومی امکان همچو چیزی منتفی میباشد زیرا آنچه باعث اطاعت از امر آمر گردیده هست، صرف اعتقاد خود مادون مبنی بر لازم الاجرا بودن آن بوده هست و هرگاه وی در زمینه از امر خود طالب هدایت میگردد، بدون شک از جرای عمل مذکور امتناع می ورزید زیرا اصولاً مکلف به انجام آن نمیشد.

فقره (۳) این ماده تصریح میدارد که باید شخص ثابت نماید که اعتقاد وی مبنی بر مشروعیت عمل مذکور مبتنی بر اسباب معقول هست و نامبرده در رابطه به ارتکاب عمل مذکور احتیاط لازم را رعایت نموده هست. احتیاط لازم باساس این فقرة همانا اجرای پروسیجر اطلاع دادن به آمر از غیر قانونی بودن عمل او میباشد. بدین معنی که شخص مذکور باید ثابت بسازد

قید سره غیر جرمی گنهی دی، چپ د هغه خخه د ناوپه گنهی اخیستنی امکان ډېر زیات دی.

د دغه مادې (۲) فقرة دوه حالتونه تصریح کوي:

لومړی دا چې خپله آرم یو غیر قانونی امر چې د هغه د قانونی آمر لخوا صادر شوی وي، اجراء کړي.

دوهم دا چې خپله مامور عقیده ولري چې دغه امر د ذیصلاح اوامرو د ډلې خخه دی او هغه د دغه امر پر اطاعت مکلف دی.

خه چې پدې دوه حالتونو کې د بحث وړ دي، د عمل د جرمی ماهیت خخه د شخص خبرتیا ده. په لمړي حالت کې امکان لري شخص هغه پروسیجر چپ دآمرینو د اوامرو په اړه د مامور د مسئولیت د رفع لپاره لازمی دی، طی کړی وي. یعنی دآمر د امر د غیر قانونی والی په اړه یې کتباً اطلاع ورکړې وي او دآمر د بیا تایید خخه وروسته د هغه په اجراء پیل کړی وي. مگر په دوهم حالت کې د دغه شان شي امکان نشته ځکه هغه خه چې د آمر د امر د اطاعت باعث ګرځېدلی یوازې خپله د مادون عقیده د دغه چارې د اجراء د لازم والی په اړه ده او که چېرې دغه شخص پدې اړه د آمر خخه د هدایت غوښتنه وکړي، د شک پرته د دغه عمل د اجراء خخه یې منع کوله ځکه اصولاً د دغه عمل پر کولو مکلف ندی.

د دغه مادې (۳) فقرة تصریح کوي چې باید شخص ثابت کړي چې د دغه شخص د مشروعیت په اړه د ده اعتقاد د معقولو اسبابو پر بنسټ دی او هغه د دغه عمل د ارتکاب په اړه لازمه پاملرنه کړې ده. لازمه پاملرنه د دغه فقرې په اساس آمر ته د امر د غیر قانونی والی په اړه اطلاع ورکول دي. پدې معنی چې دغه شخص باید ثابت کړي چې

که آنچه وی انجام داده هست در حقیقت چیز است که هر شخص صاحب عقل در همچو حالتی به انجام آن مبادرت میورزید.

ولی درین فقره ما به یک شرط بر میخوریم و آن اینکه هر گاه شخص قانوناً حق اعتراض و یا اطلاع کتبی به آمر خود در رابطه به غیر قانونی بودن عمل را نداشته باشد، در آنصورت اجرای پروسیجر مذکور حتمی نبوده و در نتیجه شخص بخاطر عدم اجرای آن ماخوذ نمیگردد.

قضیه اول:

جان آقا و صفیه کارمندان یکی از ریاست های وزارت تجارت میباشند. ایشان در یکی از قرار داد های دولتی که نیازمند مزایده بود به مزایده نپرداخته و آنرا به یکی از قراردادی ها سپرده اند. در هنگام بررسی موضوع از جانب دفتر کنترل وزارت مربوطه مسئولین مربوطه متوجه میگردند که در قرار داد مذکور اصلاً مزایده صورت نگرفته هست. موضوع بعد از طی مراحل رسمی به محکمه راجع گردیده و ایشان بخاطر عدم رعایت حکم قانون که مزایده در قرار داد های دولتی را امر حتمی میدانند، موارد بازخواست قرار میگیرند.

جان آقا و صفیه ادعا میکنند که قرار داد مذکور را بنا بر امر آمر مستقیم شان که عبارت از رئیس ریاست مربوطه میباشد، به قراردادی مذکور داده اند. باساس ادعای ایشان امر آمر ایشان کتبی نبوده بلکه شفاهی بوده و در حضور چند تن دیگر از کارمندان آن ریاست صورت گرفته هست. در نتیجه سوالاتی که از آمر ایشان صورت میگیرد، وی صدور همچو امری را مورد تأیید قرار داده ولی مدعی میگردد که بعداً به مزایده گذاشتن قرار داد

کوم شی چی هغه سرته رسولي په حقیقت کې هغه څه دی چې هر د عقل خاوند یې داسې حالت کې سرته رسوي.

مگر پدې فقره کې مونږ له یوه شرط سره مخ کېږو او هغه دا چې که چېرې شخص قانوناً آمر ته د غیر قانوني والي په اړه د کتبي اطلاع یا د اعتراض حق ونلري، په هغه صورت کې د دغه پروسیجر اجراء کول حتمي ندي او په پایله کې شخص د هغه د عدم اجراء له کبله نه ماخوذ کېږي.

لمړۍ قضیه:

جان آقا او صفیه د سوداګری د وزارت د یوه ریاست کارکوونکي دي. دوي په یوه دولتي قرارداد کې چې مزایدې ته یې اړتیا درلوده، مزایده یې نده کړې او هغه یې یوه قراردادي ته ورکړی دی. د مربوطه وزارت د کنترول او تفتیش د دفتر لخوا د موضوع د پلټلو په مهال مربوطه مسئولین متوجه کېږي چې په دغه قرارداد کې اصلاً مزایده نده شوې. موضوع د رسمي مراحلو د طی کولو وروسته محکمې ته راجع کېږي او دوي د قانون د حکم د نه رعایت له کبله چې په دولتي قراردادونو کې مزایده حتمي ګڼي، تر پلټنې لاندې نیول کېږي.

جان آقا او صفیه ادعا کوي چې دغه قرارداد یې د دوي د مستقیم آمر په امر چې د ریاست رئیس دی، دغه قراردادي ته ورکړی دی. د دوي د ادعا په اساس د دوي د آمر امر کتبي ندي بلکه شفاهي دي او د دغه ریاست د څو تنو نورو کارکوونکو په حضور ترسره شوی دی. په نتیجه کې هغه پوښتنې چې د دوي د آمر څخه وشوې، هغه د دغه امر صدور تایید کړ مگر مدعي شو چې وروسته یې مزایدې ته د دغه قرارداد

مذکور را کتباً به ایشان امر نموده هست ولی مکتوب مذکور بعد از اینکه قرار داد به قرارداد مذکور داده شده بود به دسترس ایشان قرار گرفته هست.

قاضی محکمه جان آقا و صفیه را به استناد اینکه ایشان قرارداد را به اساس امر آمر به قرار دادی مذکور داده اند و نیز اینکه امر کتبی آمر مبنی بر به مزایده گذاشتن قرار داد بعد از اعطای قرار داد به قرارداد مذکور صورت گرفته هست، بری الذمه شناخته بخاطر اینکه ایشان از به اساس امر آمر به اجرای وظیفه خود پرداخته اند به براءت ایشان حکم صادر می نماید.

چی اشتباهی را شما در حکم قاضی مشاهده می نمائید؟

کدام اوامر آمر برای کارمندان واجب التعمیل میباشد؟

آیا رفع مجرمیت با اساس اجرای اوامر غیر قانونی آمر محدود به شرایطی میباشد یا خیر؟

آیا کارمندان مکلف به اطاعت از اوامر شفاهی آمر شان میباشد یا خیر؟

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. اجرای وظیفه را تعریف نمائید.

۲. اجرای وظیفه در چند مورد باعث رفع مجرمیت میگردد؟

۳. آیا مادون به اجرای امور غیر قانونی آمر خود مکلف میباشد یا خیر و اگر بلی در تحت کدام شرایط؟

۴. آیا حالتی وجود دارد که مادون بدون قید و شرط

اېنودل کتباً امر کړېدي مگر دغه مکتوب وروسته لدې چې دغه قرارداد قراردادي ته ورکړل شوی ؤ، دوي ته رسېدلی دی.

د محکمې قاضي جان آقا او صفیه پدې استناد چې دوي قرارداد د آمر په امر دغه قراردادي ته ورکړی دی او هم دا چې د آمر کتبي امر مزایدې ته د دغه قرارداد د اېنودلو په اړه دغه قراردادي ته د قرارداد د ورکولو وروسته شوی دی، بری الذمه وپېژندل ځکه دوي د آمر په اساس خپلې دندې سرته رسولې دي او د دوي په براءت يې حکم صادر کړي.

د قاضي په حکم کې څه اشتباه لیدل کېږي؟

د آمر کوم اوامر د کار کوونکو لپاره واجب التعمیل دي؟

آیا د مجرمیت رفع د آمر د غیر قانونی اوامرو د اجراء په اساس په شرایطو پورې محدود دي که نه؟

ایا کار کوونکي د دوي د آمر د شفاهي اوامرو په اطاعت مکلف دي که نه؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. د دندې سرته رسول تعریف کړئ.

۲. د دندې سرته رسول په څو مواردو کې د مجرمیت د رفع باعث کېږي؟

۳. آیا مادون د خپل آمر د غیر قانونی اوامرو په اجراء کولو مکلف دي که نه او که مکلف وي په کومو شرایطو سره؟

۴. آیا داسې حالت شته چې مادون د قید او شرط څخه

مكلف به اجرای اوامر قانونی و غیر قانونی آمر خود باشد؟

۵. آیا تجاوز از حدود وظیفوی توسط موظف که باعث ارتکاب عمل جرمی گردد در صورتیکه مرتبط به وظیفه باشد، باعث رفع مجرمیت مرتکب میگردد یا خیر واضح سازید؟

قسمت سوم: حق دفاع مشروع:

دفاع مشروع یکی از جمله حالاتی هست که قانون جزای افغانستان آنرا منحصراً حالات رفع مجرمیت شناخته هست. معنی و مفهوم دفاع مشروع آنست که هرگاه جان، مال و ناموس خود شخص و یا شخص دیگری به ناحق مورد تجاوز قرار گیرد و شخص مذکور بخاطر دفاع از آن مرتکب عملی میگردد که ارتکاب آن در حالت عادی جرم تلقی میگردد، در آنصورت عمل وی جرم پنداشته نمیشود بلکه مباح و مشروع تلقی میگردد. علت مشروعیت عمل مذکور بخاطر آنست که عمل مذکور در برابر یک تجاوز بدون حق صورت گرفته هست.

اینک جهت روشن شدن موقف قانون جزای افغانستان به ذکر مواد قانون جزا خواهیم پرداخت.

ماده ۵۷:

" ارتکاب عمل جرمی به منظور استعمال حق دفاع مشروع جرم پنداشته نمیشود. "

ماده ۵۸:

" حق دفاع مشروع به شخص مورد تهدید اجازه میدهد تا از استعمال وسایل لازم بمنظور دفاع از هر عمل جرمی

پرته د خپل آمر د قانوني او غیر قانوني اوامرو په اجراء کولو مکلف دي؟

۵. آیا د موظف لخواه د وظیفوي حدودو څخه تجاوز چې د جرمي عمل د ارتکاب باعث کېږي په هغه صورت کې چې په دنده پورې اړوند وي، د مرتکب د مجرمیت د رفع کېدو باعث کېږي که نه، واضح یې کړئ؟

دریمه برخه:

د مشروع دفاع حق:

مشروع دفاع دهغه حالاتو څخه دي چې د افغانستان د جزا قانون هغوي د مجرمیت د رفع د حالاتو په توگه پېژندلي دي. د مشروع دفاع معني او مفهوم دادی چې که چېرې خپله د شخص یا د بل شخص ځان، مال او ناموس په ناحقه تر تجاوز لاندې راشي او دغه شخص د هغه د دفاع له کبله داسې عمل وکړي چې د هغه کول په عادي حالت کې جرم گنل کېږي، په هغه صورت کې دده عمل جرم نه گنل کېږي بلکه مباح او مشروع گنل کېږي. د دغه عمل د مشروعیت علت لدې کبله دی چې دغه عمل دیوه ناحقه تجاوز په وړاندې ترسره شوی دي.

دا دي د افغانستان د جزا د قانون د موقف د روښانه کېدو لپاره د جزا د قانون مواد ذکر کوو.

۵۷ ماده:

" د جرمی عمل ارتکاب د مشروعی دفاع د حق د استعمال په منظور جرم نه گنل کېږي. "

۵۸ ماده:

" د مشروع دفاع حق تر گواښ لاندې شخص ته اجازه ورکوي د دفاع کوونکي یا بل شخص لپاره د هر ډول

ایکه ضرر و یا خطر جانی و مالی را برای دفاع کننده و یا شخص دیگر تولید نماید، استفاده کند. "

ماده ۵۹:

" ۱. حق دفاع مشروع هنگامی موجود می‌گردد که دفاع کننده روی اسباب معقول و دلایل منطقی یقین نماید که خطر تجاوز بر مال، جان یا ناموس دفاع کننده و یا شخص دیگر متوجه هست.

" ۲. حق دفاع مشروع تا دوام خطر ادامه یافته و بعد از زوال آن خاتمه می‌یابد. "

ماده ۶۰:

" حق دفاع مشروع تحت شرایط آتی بمیان می‌آید:

۱. دفاع در برابر حمله و تعرض باشد.

۲. دفاع متناسب با خطر تهدید کننده باشد.

۳. دفاع تنها وسیله دفع خطر باشد.

۴. دفاع همزمان با حمله مقابل باشد.

۵. دفاع در برابر عمل خلاف قانون و غیر عادلانه باشد.

۶. دفاع کننده عمداً سبب ایجاد عمل جرمی طرف مقابل نشده باشد.

ماده ۶۱:

" عمل قتل باسناد استعمال حق دفاع مشروع جواز ندارد مگر اینکه بمنظور دفاع در برابر یکی از اعمال آتی صورت گرفته باشد:

خانی یا مالی ضرر د تولید و ونکی جرمی عمل د دفاع لپاره لازمی وسیلی و کاروی. "

ماده ۵۹

" ۱. مشروع دفاع حق هغه وخت موجود بپري چې دفاع کونکی د معقولو اسبابو او منطقي دلايلو په وړاندې کولو یقین وکړي چې د دفاع کونکي یا د بل شخص مال، ځان یا ناموس د تجاوز له گواښ سره مخ دي.

" ۲. مشروع دفاع حق د خطر تر دوامه ادامه مومي او د هغه د زوال څخه وروسته پای ته رسېږي. "

ماده ۶۰:

" د مشروع دفاع حق په لاندې شرایطو کې رامنځته کېږي:

۱. دفاع د حملې او تعرض په وړاندې وي.

۲. دفاع د تهدید و ونکي خطر سره متناسبه وي.

۳. دفاع یوازې د خطر د دفع وسیله وي.

۴. دفاع د مقابل لوري د حملې سره همزمان وي.

۵. دفاع د قانون خلاف او غیر عادلانه عمل په وړاندې وي.

۶. دفاع کونکی عمداً د مقابل لوري د جرمی عمل سبب شوی نه وي.

ماده ۶۱:

" د قتل عمل د مشروع دفاع د حق د استعمال په اساس جواز نلري مگر دا چې د لاندینو اعمالو د دفاع په وړاندې وي:

۱. دفاع در برابر عملیکه ایجاد خوف مرگ یا جراحت شدید نماید مشروط بر اینکه خوف مذکور از اسباب معقول پیدا شده باشد.

۲. دفاع در برابر عمل زنا، لواطت و یا تهدید به آن

۳. دفاع در برابر اختطاف انسان.

۴. دفاع در برابر عمل حریق عمدی.

۵. دفاع در برابر عمل سرقتیکه به حکم قانون جنایت شناخته شده باشد.

۶. دفاع در برابر عمل دخول غیر مجاز از طرف شب به منزل مسکون و یا ملحقات آن.

ماده ۶۲:

" هرگاه توسل به موظفین خدمات عامه جهت دفع خطر ممکن باشد حق دفاع مشروع بوجود نمی آید.

ماده ۶۳:

" دفاع مشروع در برابر موظفین سلطه عامه که وظایف خود را با حسن نیت انجام میدهند گرچه در جریان وظیفه از حدود صلاحیت قانونی خود تجاوز نماید جواز ندارد مگر در صورتیکه خوف مرگ یا جراحات شدید ناشی از عمل آنها بدلیل معقول ثابت باشد. "

ماده ۶۴:

" محکمه میتواند در مورد شخصی که با حسن نیت از حدود حق دفاع مشروع تجاوز نموده جزای عمل او را اگر جنایت باشد به جنحه و اگر جنحه باشد به جزای قباحت تنزیل دهد. "

۱. دفاع دهغه عمل په وړاندې چې د مرگ یا شدید جراحت خوف رامنځته کړي پدې شرط چې دغه خوف د معقولو اسبابو له امله پیدا شوی وي.

۲. د زنا، لواطت او یا د هغوي د تهدید په وړاندې دفاع

۳. د انسان د تښتوني د دفاع په وړاندې

۴. د عمدي حریق د عمل د دفاع په وړاندې

۵. د غلا د عمل د دفاع په وړاندې چې د قانون د حکم په اساس جنایت گڼل شوی وي.

۶. مسکوني کور یا د هغه ملحقاتو ته د شپې له لوري د غیر مجاز دخول د عمل د دفاع په وړاندې.

۶۲ ماده:

" که چېرې د عامه خدماتو موظفینو ته توسل ممکن وي د مشروع دفاع حق نه رامنځته کېږي. "

۶۳ ماده:

" مشروع دفاع د عامه سلطې د موظفینو په وړاندې چې خپلې دندې په حسن نیت سره سرته رسوي که څه هم د دندې په بهیر کې د خپل قانوني صلاحیت د حدودو څخه تجاوز وکړي جواز نلري مگر په هغه صورت کې چې د مرگ یا د شدید جراحت خوف د دوي د عمل څخه په معقول دلیل ثابت وي. "

۶۴ ماده:

" محکمه کولای شي د هغه شخص په اړه چې په ښه نیت سره د خپلې مشروع دفاع د حق له حدودو څخه تجاوز وکړي د هغه د عمل جزا که جنایت وي په جنحه او که جنحه وي د قباحت جزا ته تنزیل کړي. "

اوس پورتنی مادی تشریح کوو:

حال مواد فوق الذکر را به تشریح میگیریم:

د جزا د قانون ۵۷ ماده د مشروع دفاع له کبله د جرمي عمل ارتکاب غیر جرمي گڼي. يعني که چپرې خپله شخص یا بل شخص تر تعرض لاندې راشي او د پام وړ شخص د خطر د دفعې لپاره د متعرض په وړاندې د جرم په ارتکاب لاس پورې کړي، د هغه عمل غیر جرمي گڼل کېږي.

ماده ۵۷ قانون جزا ارتکاب عمل جرمی بخاطر دفاع مشروع را غیر جرمی دانسته هست. یعنی هرگاه خود شخص و یا شخص دیگری مور تعرض قرار گیرد و شخص مورد نظر بخاطر دفع خطر بر علیه متعرض دست به ارتکاب جرم بزند، عمل وی غیر جرمی تلقی میگردد.

د دغه قانون ۵۸ ماده دفاع کوونکي ته دا حق ورکوي چې له ځانه یا د بل شخص د دفاع لپاره چې پر ده یا پر بل شخص د جرم په ارتکاب لاس پورې کوي، اقدام وکړي او د جرم د ارتکاب د مخنيوي لپاره د لازمو وسائلو څخه کار واخلي، حتي که د دفاع کوونکي شخص عمل ماهیتاً جرم هم وي. پدې معني چې که چپرې د هغه وسیلې څخه په عادي حالت کې د بل شخص په وړاندې استفاده جرم وي، د مشروع دفاع حق د تهدید بدونکي شخص لخوا د دغه وسیلې څخه د استفادې کولو د اباحت باعث کېږي.

ماده ۵۸ این قانون به دفاع کننده این حق را میدهد تا جهت دفاع از خود و یا شخص دیگری که بر علیه خود وی و یا شخص دیگر دست به ارتکاب جرم میزند، داخل اقدام شده و از وسایل لازم جهت جلوگیری از ارتکاب جرم وی استفاده نماید، حتی اگر عمل شخص دفاع کننده ماهیتاً جرمی هم باشد. بدین معنی که هرگاه استفاده از وسیله مذکور بر علیه شخص دیگر در حالات عادی جرم باشد، حق دفاع مشروع باعث اباحت استفاده از آن وسیله برای شخص مورد تهدید میگردد.

د دغه قانون ۵۹ ماده د دوه فقرو په ترڅ کې د مشروع دفاع د حق او د دغه حق د دوام د مودې حالتونه تشریح کوي.

ماده ۵۹ این قانون طی دو فقره به حالات بوجود آمدن حق دفاع مشروع و مدت دوام حق دفاع مشروع پرداخت هست.

د دغه مادي (۱) فقره تشریح کوي چې د مشروع دفاع حق هغه وخت رامنځته کېږي چې دفاع کوونکی شخص د منطقي او معقولو دلايلو په اساس يقين حاصل کړي چې پر خپل ځاي يا پر بل شخص د تجاوز خطر موجود دي. هغه څه چې پدې فقره کې صراحت لري د تعرض د حتمي او يقيني والي موضوع ده. يعني بايد تعرض درې گونې شرطونه چې د هغه لپاره لازمي دي، ولري ترڅو د شخص لپاره د مشروع دفاع حق رامنځته شي.

فقره (۱) این ماده تصریح میدارد که حق دفاع مشروع زمانی موجود میگردد که شخص دفاع کننده باسناد دلايل منطقي و معقول يقين حاصل نماید که خطر تجاوز بر خود وی و یا شخص دیگر موجود هست. آنچه درین فقره صراحت دارد همانا موضوع حتمي و يقيني بودن تعرض هست. یعنی باید تعرض شرایط سه گانه ای را که برای آن لازمی هست دارا باشد تا برای شخص حق دفاع مشروع ایجاد گردد.

د تعرض شرایط په لاندې ډول دي:

شرایط تعرض را میتوان قرار ذیل بر شمرد:

۱. تعرض باید فعلی و آنی باشد: یعنی یک تهدید خالی و غیر عملی نمیتواند دفاع مشروع را توجیه نماید.

۲. تعرض باید غیر مشروع باشد: هرگاه تعرض شخص مشروع باشد یعنی خود شخص دفاع کننده باعث ایجاد تعرض گردیده باشد، در آنصورت حق دفاع مشروع موجود نمیگردد.

۳. تعرض باید متوجه جان، مال و ناموس خود شخص و یا شخص دیگری باشد.

هرگاه شرایط سه گانه ذیل تحقق نیابد در آنصورت شخص نمیتواند از حق دفاع مشروع مستفید گردد.

فقره دوم این ماده تصریح میدارد که حق دفاع مشروع وابسته به خطر هست و هرگاه خطر زایل گردد، در آنصورت شخص به استناد حق دفاع مشروع نمیتواند عمل جرمی خود را توجیه نماید. ماده ۶۰ این قانون به تصریح شرایط دفاع مشروع پرداخته هست.

این ماده موجودیت ۶ شرط را برای تحقق دفاع مشروع حتمی میداند. شرایط مذکور قرار ذیل میباشند.

۱. دفاع در برابر حمله و تعرض باشد: هرگاه تعرضی در کار نباشد، در آنصورت حق دفاع مشروع منتفی هست زیرا موجودیت تعرض باعث ایجاد حق دفاع مشروع میگردد.

۲. دفاع متناسب به خطر تهدید کننده باشد: یعنی دفاع کننده باید چگونگی خطر را مورد ارزیابی قرار داده و مطابق آن به دفاع پردازد. مثلاً هرگاه شخص با سیلی

۱. تعرض باید سملاسی او فعلی وی: یعنی یو خالی او غیر عملی تهدید نشی کولای مشروع دفاع توجیه کړي.

۲. تعرض باید غیر مشروع وی: که چېرې د شخص تعرض مشروع وی یعنی خپله شخص دفاع کوونکی د تعرض د رامنځته کېدو باعث شوی وی، په هغه صورت کې د مشروع دفاع حق نه موجود پېږي.

۳. تعرض باید د شخص یا د بل شخص ځان، مال او ناموس ته متوجه وی.

که چېرې لاندې درې گونه شرایط تحقق و نه مومي په هغه صورت کې شخص نشی کولای د مشروع دفاع د حق څخه مستفید شي.

د دغه مادې دوهمه فقره تصریح کوي چې د مشروع دفاع حق د خطر سره تړلی دی او کله چې خطر له منځه ولاړ شي، په هغه صورت کې شخص د مشروع دفاع د حق په استناد نشی کولای خپل جرمی عمل توجیه کړي. د دغه قانون ۶۰ ماده د مشروع دفاع شرایط تصریح کوي.

دغه ماده د مشروع دفاع د تحقق لپاره د ۶ شرطونو موجودیت حتمی گڼي. دغه شرطونه پدې ډول دي:

۱. دفاع د حملې او تعرض په وړاندې وی: که په یوه کار کې تعرض نه وي، په هغه صورت کې د مشروع دفاع حق منتفی دي ځکه د تعرض موجودیت د مشروع دفاع د حق د رامنځته کېدو سبب کېږي.

۲. دفاع د تهدیدوونکي خطر سره متناسبه وی: یعنی دفاع کوونکی باید د خطر څرنګوالی و ارزوي او د هغه سره سم دفاع وکړي. د بېلګې په توګه یو شخص په څپېره تر

مورد تعرض قرار گیرد و وی با سلاح دست داشته اش شخص متعرض را به قتل برساند، در آن صورت حق دفاع مشروع موجود نمیگردد زیرا تناسب بین خطر و دفاع موجود نمیباشد.

۳. دفاع تنها وسیله دفع خطر باشد: یعنی هرگاه شخص دفاع کننده قادر باشد جهت دفع خطر به وسایل دیگری متوسل گردد ولی با آنهم به استفاده از حق دفاع مشروع اصرار ورزد، در آن صورت حق دفاع مشروع توجیه گر اعمال او نمیگردد. مثلاً هرگاه شخص قادر باشد بواسطه فرار و یا طلب کمک از دیگران خود را از خطر نجات دهد ولی به آن اقدام ننموده و به استفاده از حق دفاع مشروع متوسل گردد، حق دفاع مشروع ساقط شده تلقی میگردد.

۴. دفاع همزمان با حمله مقابل باشد: یعنی باید مدت زمانی بین حمله و دفاع شخص سپری نگردیده باشد، زیرا در آن صورت فعلی بودن تعرض تحقق پیدا ننموده و بنا بر آن شخص از حق دفاع مشروع استفاده نموده نمیتواند.

۵. دفاع در برابر عمل خلاف قانون و غیر عادلانه باشد: یعنی دفاع نباید در برابر عملی باشد که قانون و یا شریعت آنرا منحصیث عمل مشروع دانسته هست بلکه باید عمل خلاف قانون بوده و بر خلاف عدالت باشد.

۶. دفاع کننده عمداً سبب ایجاد عمل جرمی طرف مقابل نشده باشد: بدین معنی که تعرض ناشی از تحریک خود دفاع کننده نباشد. هرگاه عمل خود شخص دفاع کننده باعث تحریک شخص تعرض کننده گردیده باشد، در آن صورت دفاع کننده از حق دفاع

تعرض لاندی نیول کبری او هغه په خپله ورسره سلا سره متعرض شخص وژني، په هغه صورت کې د مشروع دفاع حق نه موجود پري ځکه د خطر او دفاع تر منځ تناسب نشته.

۳. دفاع یوازې د خطر د دفع وسیله وي: یعنی که چېرې دفاع کوونکی شخص قادر وي د خطر د دفع کولو لپاره له نورو وسائلو څخه کار واخلي سره لدې هم د خپلې مشروع دفاع پر حق ټینګار وکړي، په هغه صورت کې د هغه د مشروع دفاع حق د هغه د اعمالو توجیه کوونکي کېدای نشي. د بېلګې په توګه که چېرې شخص وکولای شي د تېښتې یا له نورو څخه د مرستې په غوښتنه ځان له خطر خلاص کړي مګر دا کار ونکړي او د مشروع دفاع له حق سره متوسل شي، د مشروع دفاع حق ساقط شوی ګڼل کېږي.

۴. دفاع د مقابل لوري د حملې سره همزمان وي: یعنی باید د حملې او د دفاع تر منځ موده نه وي تېره شوې، ځکه په هغه صورت کې د تعرض فعلی والی تحقق نه مومي او لدې کبله شخص د مشروع دفاع د حق څخه ګټه نشي اخیستلای.

۵. دفاع د قانون د خلاف او غیر عادلانه عمل په وړاندې وي: یعنی دفاع باید د داسې عمل په وړاندې نه وي چې قانون او شریعت یې د مشروع عمل په توګه پېژني بلکه باید عمل د قانون خلاف وي او همدارنګه د عدالت پر خلاف وي.

۶. دفاع کوونکی عمداً د مقابل لوري د جرمی عمل د ایجاد سبب شوی نه وي. پدې معنی چې تعرض خپله د دفاع کوونکي په تحریک نه وي. که چېرې خپله د دفاع کوونکي عمل د تعرض کوونکي د تحریک باعث شوی وي، په هغه صورت کې دفاع کوونکی د مشروع دفاع

حق خُخه گتپه اخیستلای نشی.

مشروع استفاده کرده نمیتواند.

د جزا د قانون ۶۱ ماده د مشروع دفاع په نتیجه کې د عمدی قتل موضوع خپری. دغه ماده عمدی قتل په مشروع دفاع کې غیر مجاز گڼی مگر دغه عدم جواز مطلق ندی بلکه په لاندې پنځه گونو شرایطو کې استثناً جواز ورکړل شوی دی.:

ماده ۶۱ قانون جزا به توضیح موضوع قتل عمد در نتیجه دفاع مشروع پرداخته هست. ماده مذکور قتل عمد را در دفاع مشروع غیر مجاز دانسته هست ولی این عدم جواز مطلق نبوده بلکه در موارد مشخص ۵ گانه ذیل، استثناً جواز داده شده هست:

۱. په هغه صورت کې چې تعرض د مرگ یا د شدید جراحت وپره رامنځته کړي. پدې شرط چې ددغه شان خطر د موجودیت په اړه معقول اسباب موجود وي. یعنی دفاع کوونکی شخص د تعرض په وخت کې ددغه شان وپرې موجودیت په منطقی او مستدلو دلایلو ثابت کړای شي.

۱. در صورتیکه تعرض خوفی را مبتنی بر مرگ و یا جراحت شدید بمیان آورد. مشروط بر اینکه اسباب معقولى مبنی بر موجودیت همچو خطری موجود باشد. یعنی شخص دفاع کننده موجودیت همچو خوفی را در هنگام تعرض با دلایل منطقی و مستدل ثابت نموده بتواند.

۲. که چېرې دفاع د زنا او لواطت یا د هغه د تهدید په وړاندې شوې وي. مگر باید وویل شي چې تهدید باید جدي او عملي وي. که چېرې تهدید یوازې په خبرو کې وي او د هغه اجراء غیر ممکن وي، په هغه صورت کې د شخص قتل د مشروع دفاع د حق خُخه په گتپه اخیستنې د استناد وړ ندی.

۲. هرگاه دفاع در برابر عمل زنا و لواطت و یا تهدید به آن صورت گرفته باشد. ولی باید خاطر نشان ساخت که تهدید باید جدي و عملی باشد. هرگاه تهدید صرف در حرف باشد و اجرای آن غیر ممکن به نظر برسد، در آنصورت قتل شخص با استفاده از حق دفاع مشروع قابل استناد نمیباشد.

۳. که چېرې دفاع د انسان د تبتونې په وړاندې وي. یعنی که چېرې شخص خپله او یا بل شخص عملاً د تبتونې سره مخ وي او د شخص مشروع دفاع په نتیجه کې په داسې حالاتو کې قتل وشي شخص د هغه مسئول ندی.

۳. هرگاه دفاع در برابر عمل اختطاف انسان صورت گرفته باشد. یعنی هرگاه شخص خودش و یا شخص دیگری عملاً در معرض اختطاف قرار گیرد و در نتیجه دفاع مشروع شخص در همچو حالت قتل بوقوع پیوندد شخص از آن مسئول نمیباشد.

۴. که چېرې دفاع د قصدي اور اچونې په وړاندې وي: یعنی که چېرې شخص په قصد سره د اور اچونې باعث شي او بل شخص د هغه د مخنیوي لپاره دفاع وکړي او په نتیجه کې شخص ووژني، د دغه قتل مسئول ندی.

۴. هرگاه دفاع در برابر حریق عمدی باشد. یعنی هرگاه شخص عملاً باعث ایجاد حریق گردد و شخص دیگری بخاطر جلو گیری از آن به دفاع پرداخته و در نتیجه شخص را به قتل برساند از قتل مذکور مسئول نمیباشد.

۵. که چېرې شخص د جنایتي غلا په وړاندې دفاع وکړي

۵. هرگاه شخص در برابر سرقت جنایتي به دفاع پرداخته

او په نتیجه کې متعرض شخص ووژل شي.

و در نتیجه آن شخص متعرض به قتل برسد.

۶. که چېرې شخص په شپه کې د اجازې یا قانوني حق څخه پرته د بل چا مسکوني کور یا د هغه ملحقاتو ته چې پکې سرایي یا د مسکوني کور احاطه راځي، ننوزي.

۶. هرگاه شخص در هنگام شب بدون اجازه و یا حق قانونی به منزل مسکونی شخص و یا ملحقات آن که میتواند شامل حویلی یا احاطه منزل مسکونی گردد، داخل گردد.

د دغه قانون ۶۲ ماده د مشروع دفاع حق په هغه مواردو کې چې د خطر د دفعې لپاره د عامه خدماتو موظفینو ته د شخص لاسرسی موجوده وي، عدم موجود گڼي. ځکه که چېرې شخص سره لدې چې خطر په بله وسیله دفع کړای شي مگر سره لدې هم په مشروع دفاع پیل وکړي، په هغه صورت کې د ده لپاره د مشروع دفاع حق د استفادې وړ ندی.

ماده ۶۲ این قانون حق دفاع مشروع را در مواردیکه دسترسی شخص به موظفین خدمات عامه جهت دفع خطر موجود باشد، غیر قابل وجود میدانند. زیرا هرگاه شخص با وجودیکه خطر را به وسیله دیگر دفع نموده بتواند ولسی با آنها هم به دفاع مشروع پردازد، در آنصورت حق دفاع مشروع برای وی قابل استفاده نمیباشد.

د دغه قانون ۶۳ ماده د عامه خدماتو د موظفینو په وړاندې د مشروع دفاع موضوع ته ځانگړې شوې ده.

ماده ۶۳ این قانون به موضوع دفاع مشروع در برابر موظفین خدمات عامه اختصاص یافته هست.

د دغه مادې د حکم سره سم که چېرې د عامه خدماتو موظف د دندې د سرته رسولو په وخت کې د خپل وظیفوي صلاحیت له حدودو څخه تجاوز وکړي، د مشروع دفاع د حق څخه گټه اخیستنه د هغه په وړاندې جواز نلري، مگر دا چې د دغه موظف تجاوز د مرگ یا د شدید جراحت د رامنځته کېدو د وېرې سبب شي مگر باید په یاد ولرو چې دغه وېره په معقولو دلایلو مستند وي ځکه یوازې د یوه ظن موجودیت پدې چې د دغه موظف عمل د مرگ یا جراحت سبب کېږي، کافي نه گڼل کېږي او د عامه خدماتو د موظف په وړاندې د دفاع د توجیه باعث نه کېږي. همدارنگه باید تصریح کړو چې د عامه خدماتو د موظف تجاوز د قانوني صلاحیت له حدودو څخه په ښه نیت وي، ځکه که چېرې په هغه کې بدنیت مطرح وي د دغه مادې حکم د اجراء وړ نه گڼل کېږي.

باساس حکم این ماده هرگاه موظف خدمات عامه در هنگام اجرای وظیفه از حدود صلاحیت وظیفوی خود تجاوز نماید، استفاده از حق دفاع مشروع در برابر وی جواز ندارد، مگر اینکه تجاوز موظف مذکور باعث ایجاد خوف مرگ و یا جراحت شدید گردد. مگر باید به خاطر داشت که که خوف مذکور مستند به دلایل معقول باشد زیرا صرف موجودیت یک ظن مبسني بر اینکه عمل موظف مذکور شاید باعث مرگ و یا جراحت وی گردد، کافی دانسته نشده و باعث توجیه دفاع در برابر موظف خدمات عامه نمیگردد. همچنان باید تصریح نمود که تجاوز موظف خدمات عامه از حدود صلاحیت قانونی وی باید به حسن نیت باشد، زیرا اگر در آن سوء نیت مطرح باشد، حکم این ماده قابل اجرا دانسته نمیشود.

د دغه قانون ۶۴ ماده شخصي مجازات بيانوي چې په ښه نيت د مشروع دفاع د حق څخه تجاوز کړی دي.

ماده ۶۴ این ماده به بیان مجازات شخصی میدهد که به حسن نیت از حق دفاع مشروع تجاوز نموده هست.

که چېرې د مشروع دفاع د حق څخه تجاوز شوی وي، شخص په بشپړه بري الذمه نه پېژندل کېږي بلکه د مجازاتو مستوجب وي، مگر د هغه مجازات معمولاً په عادي حالت کې د دغه فعل د مجازاتو څخه کم وي. يعني که چېرې د دغه عمل جزا د جنیات مجازات وي په جنحوي مجازاتو او که جنحوي وي په قباحتی مجازاتو د تغیر وړ دي. دغه موضوع د مربوطه ذیصلاح محکمې د صلاحیت څخه دي.

هرگاه تجاوز از حق دفاع مشروع صورت گرفته باشد، شخص کاملاً بری الذمه شناخته نشده بلکه مستوجب مجازات میباشد، ولی مجازات وی معمولاً کمتر از مجازات فعل مذکور در حالت غیر از دفاع مشروع میباشد. یعنی اگر جزای عمل مذکور مجازات جنایتي باشد به جنحوی و اگر جنحوی باشد به قباحتی قابل تغیر میباشد. این موضوع از صلاحیت محکمه ذیصلاح مربوطه میباشد.

قضایا:

قضایا:

لمړۍ قضیه:

قضیه اول:

حسین د یوې غیر دولتي موسسې کارکوونکی دی. یوه ورځ د یو بل کارکوونکي نادر نومي سره دعوي او مشاجره کوي او له یو بل سره نښتي مگر د نورو کارکوونکو د مداخلې په پایله کې د دوي مشاجره ختمېږي او موضوع حل شوې گڼل کېږي. مگر دوه ورځې وروسته نادر خان حسین ته رسوي او په لوړ غږ حسین ته وایي چې که بل وار له ده سره شخړه وکړي هغه به ووژني. د نادر د دغه کار په پایله کې حسین له هغه سره بیا شخړه کوي او د نورو د مداخلې له کبله له ځایه ځي.

حسین کارمند یکی از موسسات غیر دولتی میباشد. در یکی از روزها وی با یکی دیگر از کارکنان موسسه شان به اسم نادر دعوی و مشاجره نموده و با هم درگیر میشوند ولی در اثر مداخله سایر کارمندان، مشاجره ایشان خاتمه یافته و موضوع حل شده تلقی میگردد. ولی دو روز بعد نادر خود را به سرعت به حسین رسانیده و به آواز بلند به حسین میگوید که اگر بار دیگر با وی مشاجره نماید ویرا به قتل خواهد رسانید. در اثر این کار نادر، حسین با وی بار دیگر درگیر شده و در اثر مداخله سایرین به ترک محل میپردازند.

بله ورځ حسین له ځانه سره چاقو رااخلي او دفتر ته روانېږي. هغه لومړی خپل اطاق ته چې پکې دوه نور کارکوونکي هم په کار بوخت دي داخلېږي او د حال پوښتنې څخه وروسته د دروازې په څنگ کې درېږي. کله چې دوه نور کارکوونکي د هغه څخه ددغه کار

روز بعد حسین با خود یک چاقو را گرفته و روانه دفتر میشود. وی اولاً به اطاق خودش که در آن دو کارمند دیگر نیز مصروف کار میباشند داخل شده و بعد از احوال پرسى در کنار دروازه اطاق ایستاده میشود. وقتی دو کارمند دیگر از وی در مورد این کار وی میپرسند

وی به ایشان اظهار میدارد که روز قبل از طرف نادر مورد تهدید به قتل قرار گرفته هست و امکان دارد وی در آنروز حسین را به قتل برساند.

نادر که از موضوع هیچ آگاهی ندارد بخاطر اجرای کار رسمی که با یکی دیگر از کارمندان در اطاق حسین دارد، وارد اطاق شده ولی قبل از اینکه حرفی بمیان بیاورد، حسین با چاقوی دست داشته اش بالای وی حمله نموده و چندین ضربه به سر و صورت وی وارد می نماید. نادر در اثر شدت ضربات فوراً جان میدهد.

حسین فوراً از طرف ماموران پولیس دستگیر گردیده و قضیه وی بعد از طی مراحل قانونی به محکمه راجع میگردد. قاضی در قضیه مذکور حسین را قاتل عمد شناخته و محکوم به جزا مینماید.

حسین حکم محکمه را مورد اعتراض قرار داده و مدعی هست که وی باسناد حق دفاع مشروع به چنین امری مبادرت ورزیده هست. حسین مدعی هست که دو روز بعد از مشاجره اولی نادر ویرا تهدید نموده بود که اگر بار دیگر با وی مشاجره نماید ویرا به قتل میرساند و باسناد اعتقاد حسین وی متصل به گفته های نادر بار دیگر با وی مشاجره نموده بود که این خود تهدید نادر را حتمی الوقوع میساخت. بنا برین وقتی وی روز دیگر نادر را دید که به اطاق وی وارد شد دیگر جای شکی برایش باقی نماند و بخاطر دفاع از خود فوراً به قتل او اقدام نمود.

به نظر شما آیا قاضی در حکم خود درست عمل نموده هست؟

در قضیه مذکور استناد به دفاع مشروع

به اړه پوښتنه کوي حسین هغوي ته وايي چې تېره ورځ نادر هغه په قتل تهديد کړی او امکان لري په هغه ورځ يې ووژني.

نادر چې له موضوع څخه هېڅ خبر نلري د هغه رسمي کار له امله چې د حسين په اطاق کې يې د بل کار کوونکي سره لري، کوټې ته ننوزي مگر د خبرې کولو څخه مخکې حسين د هغه چاقو په وسيله چې د هغه په لاس کې دی پر نادر حمله کوي او په سر او بدن يې څو ضربې وهي. نادر د ضرباتو د شدت له امله سملاسي ځان سپاري.

حسین سملاسي د پولیس مامورانو لخوا نیول کېږي او د هغه قضیه د قانوني مرحلو د طی کولو څخه وروسته محکمې ته راجع کېږي. په دغه قضیه کې قاضي حسن عمدي قاتل پېژني او په جزا يې محکوموي.

حسین د محکمې پر حکم اعتراض کوي او مدعي دی چې هغه د مشروع دفاع د حق په اساس داسې کار کړی دی. حسین مدعي دی چې د لمړنۍ شخړې دوه ورځې وروسته هغه تهديد کړی ؤ چې که بيا له هغه سره شخړه وکړي هغه به ووژني او د حسين د اعتقاد په اساس د نادر د خبرو سره متصل بيا د هغه سره شخړه کړې وه چې دغه خپله د نادر تهديد حتمي الوقوع کاوه. لدې کبله کله چې يې بله ورځ نادر وليد چې د هغه کوټې ته ننوت نور د هغه لپاره د شک ځاي پاتې نشو او له ځانه د دفاع په موخه يې سملاسي د هغه د قتل لپاره اقدام وکړ.

ستاسو په اند آیا قاضي په خپل حکم کې سم عمل کړی دی؟

په دغه قضیه کې په مشروع دفاع استناد

منطقی دی که نه؟

منطقی هست یا خیر؟

آیا په دغه حالت کې د دفاع شرایط موجود وو که نه؟

آیا شرایط دفاع در حالت مذکور موجود بود و یا خیر؟

دوهمه قضیه:

قضیه دوم:

شفیق د کیک بوکس د کلپ استاد او ددې رشتې په نړیوالو مسابقاتو کې د سپینو زرو د ملهال لرونکی دی. هغه ددې تر څنګ په یوه شخصي کورس کې د فرانسوي ژبې تدریس کوي. د هغه په ټولګي کې د دولت دوه متقاعد کارکوونکي چې دواړه د فرانسوي ژبې علاقمندان دي او د ۶۰ تر ۷۰ کلونو پورې عمر ونه لري هم د فرانسوي ژبې په زده کړه بوخت دي. شفیق یوه ورځ وروسته لدې چې زده کوونکي د هغه پوښتنو ته ځواب نشي ورکولای، سملاسي د دوي په توهین او تحقیر پیل کوي او ددغه زده کوونکو په ډله کې دوه تنه متقاعدین هم دي.

شفیق استاد کلپ کیک بوکس و یکی از دارندگان مدال نقره در مسابقات جهانی این رشته میباشد. وی در ضمن استاد تدریس زبان فرانسوی در یکی از کورس های شخصی میباشد. در صنف وی دو نفر کارمند متقاعد دولت که هر دو به لسان فرانسوی علاقه مند بوده و در سنین بین ۶۰ تا ۷۰ سال قرار دارند نیز مصروف فراگیری زبان فرانسوی میباشند. شفیق در یکی از روزها بعد از اینکه شاگردان موفق به جواب دادن به سوالات او نمی گردند، فوراً به توهین و تحقیر ایشان آغاز نموده و در جمله شاگردان مذکور یکی هم از جمله دو نفر متقاعدین میباشد.

د ډېرو ریکو او ناسمو الفاظو د استعمال له کبله دغه شخص سملاسي درېږي او د شفیق څخه غوښتنه کوي چې د ټولګي په دننه کې د دغه ډول الفاظو له استعمال ډډه وکړي. شفیق چې ډېر عصباني ؤ د دغه شخص سن ته په نه پاملرنه مستقیماً ده ته خطاب کوي او عین الفاظ ورته تکراروي. دغه شخص لدې حالت څخه ډېر ناراحته کېږي او شفیق ته پر مخ څپړه ورکوي. شفیق چې خپل غرور د ټولګي په مخ کې نیمګړی ویني پر دغه شخص حمله کوي او د بوکس او لغتو په یو بل پسې ضرباتو هغه شدیداً ټپي کوي.

در اثر استعمال الفاظ بسیار رکیک و نا پسند شخص مذکور فوراً ایستاده و از شفیق خواهش می نماید تا از استعمال همچو الفاظ در داخل صنف خود داری نماید. شفیق که خیلی عصبانی بود بدون توجه به سن و سال شخص مذکور مستقیماً ویرا مورد خطاب قرار داده و عین الفاظ را تکرار مینماید. شخص مذکور از این حالت خیلی ناراحت شده و با سیلی به روی شفیق میزند. شفیق که غرور خود را در برابر صنف شکسته میداند شخص مذکور را مورد حمله قرار داده و با ضربات پی هم مشت و لگد ویرا شدیداً مجروح میسازد.

موضوع د نورو ښوونکو د مداخلې له کبله پای ته رسېږي او ټپي شخص روغتون ته لېږدول کېږي. دغه قضیه د مراحلو د طی کولو څخه وروسته محکمې ته راجع کېږي

موضوع در اثر مداخله سایر استادان خاتمه یافته و شخص مجروح به شفاخانه انتقال میگردد. قضیه مذکور بعد از طی مراحل به محکمه راجع گردیده و قاضی به

استناد اینکه شفیق اولاً مورد تعرض قرار گرفته و وی به دفاع از خود به چنین امری مبادرت ورزیده هست، به برائت او حکم صادر مینماید.

آیا قاضی در حکم خود دچار اشتباه نگردیده هست؟

آیا تمام شرایط دفاع مشروع در عمل مذکور موجود میباشد؟

آیا دفاع متناسب به تعرض هست یا خیر؟

تبصره اول: حالت ضرورت:

طوری که در فوق تذکر دادیم، حالت ضرورت در قانون جزای افغانستان من حیث حالت تبرئه کننده شناخته نشده بلکه در عوض از آن در بحث فقدان اراده تذکر بعمل آمده هست.

حالت ضرورت در حقیقت عبارت از قرار گرفتن شخص در حالت سختی هست که بدون ارتکاب جرم خلاص شدن از آن ناممکن و یا غیر متصور باشد.

بگونه مثال مادری را مد نظر میگیریم که بخاطر تغذیه فرزندان صغیرش چاره ای جز سرقت ندارد. هرگاه وی دست به سرقت نزند، خوف تلف شدن فرزندان وی عملاً موجود باشد. در چنین حالت با وجودیکه سرقت در قانون جزا من حیث عمل جرمی پیشینی گردیده هست ولی چون مادر آنرا بخاطر نجات فرزندان انجام داده هست لذا مستوجب مجازات پنداشته نمیشود.

حالت ضرورت در دین مقدس اسلام بصورت واضح و آشکار لحاظ گردیده هست چنانچه آیه کریمه ذیل

او قاضی ددی په استناد چې لومړی پر شفیق تعرض شوی او هغه له ځانه په دفاع په داسې عمل لاس پورې کړی دی، د هغه په برائت حکم صادروي.

ایا قاضی په خپل حکم کې اشتباه نده کړې؟

آیا په دغه عمل کې د مشروع دفاع ټول شرایط موجود وو؟

آیا دفاع له تعرض سره متناسبه وه که نه؟

لومړی تبصره: د اړتیا حالت:

لکه څرنگه چې ذکر شول د اړتیا حالت د افغانستان د جزا په قانون کې د تبرئه کوونکي حالت په توګه ندی پېژندل شوی بلکه د هغه په عوض د ارادې د فقدان په بحث کې ذکر شوی دی.

د اړتیا حالت په حقیقت کې په یوه ستونزمن حالت کې د شخص راتلل دي چې د جرم د ارتکاب څخه پرته د هغه څخه خلاصون ناممکن یا غیر متصور وي.

د بېلګې په توګه یوه مور په پام کې نیسو چې د خپلو صغیرو اولادونو د تغذیې لپاره د غلا پرته بله چاره نلري. که چېرې هغه په غلا لاس پورې نکړي، د هغه د اولادونو د تلف کېدو خوف عملاً موجود وي، پداسې حالت کې سره لدې چې غلا د جزا په قانون کې د جرمي عمل په توګه پېژندل شوي مګر څرنگه چې مور هغه د خپلو اولادونو د نجات لپاره کړې بده لدې کبله د مجازات مستوجب نه ګڼل کېږي.

د اړتیا حالت د اسلام په سپېڅلي دین کې په واضح او ښکاره ډول لحاظ شوی دی لکه چې لاندې آیت زمونږ د

خبر و مصداق دی:

"انما حرم علیکم المیتة والدم و لحم الخنزیر و ما اهل به لغیر (الله) فمن اضطر غیر باغ و لا عاد فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم."

ژباړه: په تحقیق خداوند (ج) حرام کړی شوی دی پر تاسو د مردار شوي حیوان غوښه، د خنزیر وینه او غوښه او هغه څه چې د الله (ج) د نوم اخیستو پرته حلال کړل شوي وي. نو که څوک ناچاره شي او د تجاوز او تعدي پرته هغوي و خوري نو نشته گناه پر هغه که وو پرې له الله (ج) څخه. بیشک خدای (ج) ښوونکی او مهربان دی.

د پورتنی آیت په لوستلو سره ویلای شو چې قرآن عظیم الشان د ځینو شیانو خوړل حرام ګرځولي دي مګر متصلاً یې لارښوونه فرمایلي ده چې که څوک د دغه شیانو خوړلو ته مجبور شي او د دغه شیانو د خوړلو پرته د ژوندي پاتې کېدو لپاره کومه بله لاره ونلري په هغه صورت کې دهغه عمل حرام نه بلکه مباح ګڼل کېږي. پدې اساس د اړتیا د حالت موضوع په اسلامي شریعت کې د تېرته کوونکي حالت په توګه پېژندل شوی دی.

دوهم تبصره: د مجني عليه رضایت:

د ځینو هېوادونو قوانین د مجني عليه رضایت د تېرته کوونکو حالاتو له ډلې ګڼي د دوي د استدلال په بنسټ که چېرې د یوه جرمي عمل په ارتکاب کې مجني عليه رضایت ولري او یا خپله هغه د هغه پر وړاندې د جرم د ارتکاب غوښتنه کړې وي، په هغه صورت کې مرتکب د دغه عمل مسئول نه ګڼل کېږي. د بېلګې په توګه که څوک په لاعلاج ناروغی اخته وي او دهغه څخه د خلاصون لپاره د خپل معالج ډاکټر څخه غوښتنه وکړي چې د ځانګړو درملو په کارولو سره د هغه ژوند ختم

مصداق گفته های ماست:

"انما حرم علیکم المیتة والدم و لحم الخنزیر و ما اهل به لغیر (الله) فمن اضطر غیر باغ و لا عاد فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم."

ترجمه: په تحقیق خداوند (ج) حرام کرده شده بالای شما گوشت حیوا خود مرده، خون و گوشت خنزیر و آنچه حلال کرده شده بدون ذکر نام پروردگار. پس هر گاه کسی ناچار گردد و بدون تجاوز و تعدی به خورد آن مبادرت ورزد پس نیست گناهی بر وی. بیشک خداوند آموزنده و مهربان است.

با ملاحظه آیه کریمه فوق میتوان اظهار نمود که قرآن عظیم الشان خوردن بعضی چیز هائی را حرام گردانیده هست ولی متصلاً ارشاد فرموده هست که هر گاه شخص به خوردن اشیای مذکور ناچار گردد و راه دیگری برای زنده ماندن جز خوردن این چیز ها نداشته باشد، در آنصورت عمل وی حرام نه بلکه مباح پنداشته میشود. بدین اساس موضوع حالت ضرورت در شریعت اسلام من حیث حالت تېرته کننده شناخته شده هست.

تبصره دوم: رضایت مجنی عليه:

قوانین بعضی کشور ها رضایت مجنی عليه را از جمله حالات تېرته کننده تلقی نموده اند. باساس استدلال ایشان هر گاه در ارتکاب یک عمل جرمی مجنی عليه رضایت داشته باشد و یا خود وی تقاضای ارتکاب جرم بر علیه خودش را نماید، در آنصورت مرتکب از عمل مذکور مسئول پنداشته نمیشود. بطور مثال هر گاه شخصی مصاب به مریضی لاعلاج و طاقت فرسا باشد و بخاطر رهائی از آن از داکتر معالج خود تقاضا نماید تا با استفاده از داروهای خاص به حیات او خاتمه دهد، در

اینصورت هرگاه داکتر معالج به اجرای چنین کاری مبادرت ورزد، از عمل مذکور مسئول شناخته نمیشود زیرا عمل مذکور به رضایت خود مجنی علیه صورت گرفته است. قابل ذکر هست قوانین اکثریت کشورها چنین حالت را از جمله حالات تبرئه کنند ندانسته بلکه هرگاه شخص در چنین حالتی مرتکب جرم گردد، بالای وی مجازات مقتضی قابل تطبیق میباشد. به اساس استدلال این دسته شخص صرف صلاحیت بخشیدن چیزی را دارد که در اختیار خود وی قرار داشته باشد و چون سلب حیات شخص از محدوده اختیار خود وی بیرون هست و حتی اگر توسط خود وی هم صورت گیرد یک عمل غیر قابل قبول پنداشته میشود، لذا رضایت مجنی علیه به ارتکاب همچو عمل به هیچ صورت باعث براءت شخص مرتکب نمی گردد.

کری، پدې صورت کې که چېرې معالج ډاکټر دغه کار وکړي د دغه عمل مسئول نه شمېرل کېږي ځکه د هغه عمل د مجني عليه په رضایت ترسره شوی دي. د یادولو وړ ده چې د زیاتره هېوادونو قوانین دغه ډول حالت د تبرئه کوونکي حالاتو له ډلې نه گڼي بلکه که چېرې شخص پداسې حالت کې په جرم مرتکب شي، پر هغه مقتضي مجازات تطبیقېږي. د دغه ډلې اشخاصو د استدلال په بنسټ شخص یوازې د هغه شی د بنبلو صلاحیت لري چې د هغه په خپل واک کې وي او څرنګه چې د شخص د حیات سلب کول د هغه د واک له بریده وتلي دي او حتي که خپله د هغه په لاس هم ترسره شي یو نه منل کېدونکی کار گڼل کېږي، ځکه د مجني عليه رضایت د داسې یوه عمل په ارتکاب کې په هېڅ توګه د مرتکب شخص د براءت سبب نه کېږي.

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. دفاع مشروع را تعریف نمائید.
۲. شرایط تعرض را بیان نمائید.
۳. آیا دفاع مشروع بدون قید و شرط هست و یا دارای شرایطی میباشد؟
۴. هرگاه دفاع مشروع باعث قتل شخص گردد آیا باعث براءت مرتکب میگردد یا خیر؟
۵. زمان شروع و ختم حق دفاع مشروع را بیان نمائید.
۶. آیا دفاع مشروع در برابر موظفین خدمات عامه که در حین اجرای وظیفه از حدود خدمت تجاوز نمایند قابل استفاده هست یا خیر؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. مشروع دفاع تعریف کړئ.
۲. د تعرض شرایط بیان کړئ.
۳. آیا مشروع دفاع د قید او شرط پرته ده او که شرطونه لري؟
۴. که چېرې مشروع دفاع د شخص د قتل سبب شي آیا د مرتکب د براءت باعث کېږي که نه؟
۵. د مشروع دفاع د پیل کېدو او پای ته د رسېدو وخت بیان کړئ.
۶. آیا مشروع دفاع د عامه خدماتو د موظفینو په وړاندې چې د دندې د سرته رسولو په وخت کې د خپل خدمت له حدودو څخه تجاوز وکړي، د استفادې وړ دی که نه؟

۷. مجازات تجاوز کننده از حدود دفاع مشروع چگونه در نظر گرفته میشود واضح سازید؟

۸. موقف قانون جزای افغانستان در مورد حالت ضرورت را بیان نمائید.

۹. آیا رضایت مجنی علیه باعث تبرئه شخص مرتکب میشود یا خیر؟

۷. د مشروع دفاع د حدودو څخه د تجاوز کونکي مجازات څه ډول په پام کې نیول کېږي واضح یې کړئ؟

۸. د اړتیا د حالت په اړه د افغانستان د جزا د قانون موقف بیان کړئ.

۹. آیا د مجني عليه رضایت د مرتکب شخص د تبرئه باعث کېږي که نه؟

باب سوم:

مجرم:

درین باب ما مسایل و موضوعات مربوط به مجرم را مورد بررسی قرار خواهیم داد. از انجائیکه محور اصلی موضوعات مورد بحث در مورد مجرم را مسئولیت جزائی تشکیل میدهد لذا ما بحث خود را پیرامون این موضوع آغاز می نمائیم.

فصل اول

مسئولیت جزائی و موانع آن

اهداف آموزشی:

- مسئولیت جزائی را توضیح دهید.
- موانع مسئولیت جزائی مطابق قانون جزای افغانستان را واضح سازید.
- فرق بین سکر ارادی و غیر ارادی را در رابطه به مسئولیت جزائی واضح سازید.
- تاثیر سن بر مسئولیت جزائی اشخاص را بیان نمائید.
- موضوع کانونکور و تکرار جرم در مورد صغار و

دریم باب:

مجرم:

مونږ پدې باب کې د مجرم په اړه مسایل او موضوعات تر څېړنې لاندې نیسو. لکه څرنګه چې د مجرم په اړه د بحث وړ موضوعاتو اصلي محور جزایي مسئولیت دي لدې کبله مونږ خپل بحث د دغه موضوع په اړه پیل کوو.

لومړی فصل:

جزایي مسئولیت او دهغه موانع:

ښوونیزې موخې:

- د جزائی مسئولیت توضیح کړئ.
- د افغانستان د جزا د قانون له مخې د جزایي مسئولیت موانع واضح کړئ.
- د جزایي مسئولیت په اړه د ارادي او غیر ارادي سکر تر منځ توپیر واضح کړئ.
- د اشخاصو پر جزایي مسئولیت د سن تاثیر بیان کړئ.
- د صغارو او مراهقینو د جرم د کانونکور او تکرار موضوع

واضح کړئ.

مراهقین را واضح سازید.

- پسر جزایي مسئولیت د اکراه تاثیر واضح کړئ.

- تاثیر اکراه بر مسئولیت جزائی شخص را واضح سازید.

لومړۍ برخه: جزایي مسئولیت

قسمت اول مسئولیت جزائی:

جزایي مسئولیت هغه ډول مسئولیت ته ویل کېږي چې شخص ته د معینې ټولنې په وړاندې د ارادي جرم د ارتکاب له کبله متوجه کېږي. د جزایي مسئولیت موضوع د جرمي عمل د معنوي عنصر سره تړلې ده.

مسئولیت جزائی به همان نوع مسئولیتی اطلاق می‌گردد که شخص به علت ارتکاب جرم ارادی در برابر اجتماع معین دارا می‌گردد. موضوع مسئولیت جزائی بیشتر مرتبط به عنصر معنوی عمل جرمی می‌باشد.

د جزایي مسئولیت د رامنځته کېدو بنسټ او مبنا د جرمي عمل د ارتکاب په وخت کې د ارادې موجودیت دی. که چېرې د جرمي عمل په ارتکاب کې د شخص اراده دخپله نه وي، شخص د دغه عمل په اړه جزایي مسئولیت نلري.

اساس و مبني بمیان آمدن مسئولیت جزائی موجودیت اراده در حین ارتکاب عمل جرمی می‌باشد. هرگاه اراده شخص در ارتکاب عمل جرمی دخپل نباشد، شخص در رابطه به عمل مذکور مسئولیت جزائی ندارد.

د جزا د قانون ۶۵ ماده پدې اړه داسې صراحت لري:

ماده ۶۵ قانون جزا در رابطه به مسئولیت جزائی مشعر هست:

” جزایي مسئولیت هغه وخت رامنځته کېږي چې شخص په آزاده اراده او د عقل د صحت او د جرمي عمل د ادراک په حالت کې پرې مرتکب شي.“

” مسئولیت جزائی وقتی بوجود می‌آید که شخص به اراده آزاد و در حالت صحت عقل و ادراک عمل جرمی را مرتکب شود.“

لکه څرنگه چې لیدل کېږي پورتنی ماده د جزایي مسئولیت د رامنځته کېدو څخه بحث کوي. د دغه مادې د حکم په بنسټ که چېرې یو صحیح العقل او د ادراک خاوند په جرمي عمل مرتکب شي، په هغه صورت کې جزایي مسئولیت رامنځته کېږي.

طوریکه دیده میشود ماده مذکور از میان آمدن مسئولیت جزائی بحث مینماید. باساس حکم این ماده هرگاه شخص صحیح العقل و صاحب ادراک مرتکب عمل جرمی گردد، در آنصورت مسئولیت جزائی عرض وجود می نماید.

هغه څه چې د دغه مادې په اړه د بحث وړ دي، د مکړه شخص په اړه د عقل د صحت او د ادراک موضوع ده.

آنچه در مورد این ماده قابل بحث هست موضوع صحت عقل و ادراک در رابطه به شخص مکړه می‌باشد. زیرا

هرگاه شخص مکره را مد نظر بگیریم، میتوان گفت که شخص مذکور در زمانیکه تحت اکراه قرار میگیرد و باساس آن مرتکب جرم میگردد، از عقل و ادراک کامل برخوردار میباشد و صرف یک جز اراده وی که همانا خواهش اجرای عمل هست معیوب میباشد. پس به اساس این قید هرگاه شخص مکره مرتکب جرم گردد، در آنصورت مسئولیت جزائی متوجه او میگردد حالانکه اکراه از جمله حالات رفع مسئولیت جزائی شناخته شده هست.

حک که چهری مکره شخص په پام کې ونیسو، ویلای شو چې دغه شخص کله چې تر اکراه لاندې نیول کېږي او د هغه په بنسټ په جرم مرتکبېږي، د بشپړ عقل او ادراک خاوند دی بلکه د هغه د ارادې یوه برخه چې د عمل د اجراء غوښتنه ده، معیوبه ده. نو ددغه قید په بنسټ که چهری مکره شخص په جرم مرتکب شي، په هغه صورت کې دغه شخص ته جزایي مسئولیت متوجه کېږي پداسې حال کې چې اکراه د جزایي مسئولیت د رفع کېدو د حالاتو څخه پېژندل شوېده.

دویمه برخه:

د جزایي مسئولیت موانع:

قسمت دوم:

موانع مسئولیت جزائی:

طوریکه در فوق تذکر رفت مسئولیت جزائی زمانی بوجود می آید که اراده شخص در عمل جرمی بطور کامل دخیل بوده باشد. یعنی هر دو جز اراده که عبارت از خواهش اجرای عمل با درک ماهیت آن میباشد در عمل جرمی باید دخیل باشد. با توجه به این مطلب میتوان اظهار نمود که هرگاه اراده بصورت کامل در یک عمل جرمی دخیل نباشد، در آنصورت عدم کامل بودن اراده در حقیقت میتواند منعی مانع برای مسئولیت جزائی مطرح گردد.

لکه څرنگه چې مخکې ذکر شول جزایي مسئولیت هغه وخت رامنځته کېږي چې په جرمي عمل کې د شخص اراده په بشپړه توګه دخپله وي. یعنی د ارادې دواړې برخې چې د عمل د ماهیت د درک سره سره د هغه د اجراء غوښتنه ده، باید په جرمي عمل کې دخپل وي. دغه مطلب ته په پام ویلای شو چې که چهری اراده په بشپړه توګه په یوه جرمي عم کې دخپله نه وي، په هغه صورت کې د ارادې نه بشپړوالی په حقیقت کې کېدای شي د جزایي مسئولیت د مانع په توګه مطرح شي.

بصورت عموم سه حالتی هست که در آنها در اثر فقدان یک جزء اراده مسئولیت جزائی بوجود آمده نمیتواند که این حالات را بنام حالات رفع مسئولیت جزائی یا د می نمایند و عبارتند از:

په عمومي توګه درې حالتونه دي چې په هغوي کې د ارادې د یوې برخې د نشتوالي په صورت کې جزایي مسئولیت نشي رامنځته کېدلای چې دغه حالات د جزایي مسئولیت د رفعی د حالاتو په نوم یادېږي او دادي:

۱. حالت جنون

۱. د جنون حالت

۲. حالت طفولیت

۲. د ماشومتوب (طفولیت) حالت

۳. حالت اکراه

۳. د اکراه حالت

۱.۵ جنون حالت:

د جنون حالت هغه حالت ته ویل کېږي چې شخص د ادراک د عوارضو او د ارادې د فقدان له کبله د غیر جرمي اعمالو څخه د جرمي اعمالو په تشخیص کولو قادر نه وي.

د جنون په حالت کې د ارادې د یوې برخې د معیوبیت له کبله چې د جرمي عمل د ماهیت درک دی، جزایي مسئولیت هغه ته نه متوجه کېږي. معنون د جنون په حالت کې د جرمي عمل د اجراء غوښتنه لري مگر د جرمي عمل ماهیت نشي درک کولای. یعنی دا چې لومړی دا چې په سمه توګه د عمل په جرم والي نه پوهېږي، او دویم دا چې د هغه نتایجو څخه د هغه له عمل څخه راپېښېږي، پوره خبرتیا نلري. د همدې کبله جزایي مسئولیت هغه ته نه متوجه کېږي.

۱.۱ حالت جنون:

حالت جنون به همان حالتی اطلاق می‌گردد که شخص در اثر عوارض ادراک و فقدان اراده قادر به تشخیص اعمال جرمی از غیر جرمی نمی‌باشد.

در حالت جنون بنا بر معیوبیت یک جزا اراده که عبارت از درک ماهیت عمل جرمی هست، مسئولیت جزائی متوجه وی نمی‌گردد. معنون در حالت جنون خواهش اجرای عمل جرمی را دارد ولی ماهیت عمل جرمی خود را درک کرده نمیتواند. یعنی اینکه اولاً جرم بودن عمل برایش درست قابل فهم نیست و ثانیاً اینکه از نتایجی که از عمل وی ناشی می‌گردد آگاهی کامل ندارد. بنا بر همین ملحوظ مسئولیت جزائی متوجه وی نمی‌گردد.

۲.۵ ماشومتوب حالت:

ماشومتوب (طفولیت) هم د جزایي مسئولیت د رفع کېدو له حالاتو څخه دی. د ماشومانو پر تخلفاتو د غور د قانون د ۴ مادې لومړی فقره ماشوم داسې شخص ګڼي چې د اتلس کلنۍ سن یې نه وي بشپړ کړی.

د ماشوم د جزایي مسئولیت د نشتوالي منطق د جنون د حالت په شان د ارادې د فقدان له موضوع سره تړلی دی. د ماشومتوب په حالت کې هم د شخص د ارادې یوه برخه چې د جرمي عمل د ماهیت درک کول دي، معیوب وي. لدې کبله د ماشوم په نزد د جرم د ارتکاب په اړه د ارادې نه بشپړتیا د جزایي مسئولیت د رفع کېدو باعث کېږي.

۲.۱ حالت طفولیت:

طفولیت نیز یکی از جمله حالات رفع مسئولیت جزائی میباشد. فقره (۱) ماده ۴ قانون رسیدگی به تخلفات اطفال طفل را شخصی میدانند که سن ۱۸ سالگی را تکمیل نکرده باشد.

منطق عدم مسئولیت جزائی طفل نیز همانند حالت جنون مربوط به موضوع فقدان اراده میباشد. در حالت طفولیت نیز یک جزا اراده شخص که درک ماهیت عمل جرمی هست، معیوب میباشد. بناً کامل نبودن اراده مبنی بر ارتکاب جرم در نزد طفل باعث رفع مسئولیت جزائی از وی می‌گردد.

۳. د اکراه حالت

اکراه هم د دوه پورتنیو حالتونو په شان د جزایي مسئولیت د رفعې د حالاتو څخه پېژندل شوې ده. د اکراه په حالت کې هم د شخص اراده په بشپړه توګه د جرمي عمل په ارتکاب کې نه څرګندېږي مګر هغه توپیر چې د اکراه او دوه نورو حالتونو تر منځ شته پدې کې دی چې په دوه نورو حالتونو کې شخص د عمل د اجراء غوښتنه درلوده مګر د عمل ماهیت یې نشوای درک کولای مګر په اکراه کې برعکس شخص د خپل عمل ماهیت په بشپړه توګه پوهېږي مګر یوازې د عمل د اجراء غوښتنه نلري او هغه تر اکراه او اجبار لاندې تر سره کوي.

د دغه ټولو توضیحاتو څخه وروسته د دغه برخې د اړوند موادو په تشریح پیل کوو:

د جزا د قانون ۶۶ ماده د جزایي مسئولیت د موانعو په اړه داسې صراحت لري:

"د جزایي مسئولیت مانع د ادراک د عوارضو څخه د یوه د تحقق موندلو یا هم د ارادې د فقدان د یوه سبب له کبله رامنځته کېږي."

د دغه مادې د حکم په بنسټ که چېرې د شخص ادراک یا د هغه اراد د جرم د ارتکاب په وخت کې معیوبه وي، د جزایي مسئولیت مانع رامنځته کېږي.

د افغانستان د جزا قانون جزایي مسئولیت په عمومي توګه په دوه برخو وېشلی دی چې لومړی یې د ادراک د عوارضو او دویم د ارادې د فقدان په نوم یادېږي.

۳. حالت اکراه:

اکراه نیز همانند دو حالت فوق الذکر دیگر یکی از حالات رفع مسئولیت جزائی شناخته میشود. در حالت اکراه نیز اراده شخص بصورت کامل در ارتکاب عمل جرمی متبازر نمیگردد ولی تفاوتی که بین اکراه و دو حالت دیگر وجود دارد در اینست که در دو حالت دیگر شخص خواهش اجرای عمل را داشت ولی ماهیت عمل خود را درک نموده نمیتوانست ولی در اکراه برعکس دو حالت دیگر شخص ماهیت عمل خود را کاملاً درک نموده میتواند ولی صرف خواهش اجرای عمل را نداشته و آنرا در تحت اکراه و اجبار انجام میدهد.

بعد از این همه توضیحات به تشریح مواد مربوط به این بخش خواهیم پرداخت.

ماده ۶۶ قانون جزا در رابطه به موانع مسئولیت جزائی چنین تصریح نموده هست:

"مانع مسئولیت جزائی از تحقق یافتن یکی از عوارض ادراک یا یکی از اسباب فقدان اراده بوجود می آید."

باساس حکم این ماده هرگاه ادراک شخص و یا اراده وی در حین ارتکاب جرم معیوب باشد، مانع مسئولیت جزائی عرض وجود مینماید.

قانون جزای افغانستان موانع مسئولیت جزائی را بصورت عموم به دو دسته تقسیم نموده هست که از اولی بنام عوارض ادراک و از دومی بنام فقدان اراده یاد نموده هست.

لومړی: د ادراک عوارض:

تر دغه عنوان لاندې جنون، سکر او سن تر بحث لاندې نیول شوي دي چې هر یو په جلا توګه تر څېړنې لاندې نیسو.

۱. جنون او عقلي مرض:

د جزا د قانون ۶۷ ماده د جنون په اړه داسې صراحت لري:

"۱. هغه شخص چې د جرم د ارتکاب په مهال د جنون یا نورو عقلي امراضو له کبله د ادراک او شعور نه لرونکی وي، جزایي مسئولیت نلري او نه مجازات کېږي.

۲. که شخص د جنایت او جنحې د جرم د ارتکاب په وخت کې د ادراک او شعور په نقصان مبتلا وي محکمه هغه معذور ګڼي او په دغه قانون کې د مخففه احوالو متعلق احکام د هغه په اړه رعایت کوي.

۳. د دغه مادې په دویمه فقره کې د مندرجو اشخاصو قباحت جرم نه ګڼل کېږي.

لکه څرنګه چې لیدل کېږي دغه ماده د بشپړ جنون او نیمه مجنون نوم اخیستی دی.

د دغه مادې لومړی فقره د هغه شخص جزایي مسئولیت چې د بشپړ جنون په حالت کې په جرم مرتکب شوی وي، کاملاً منفي ګڼلی دی. څرنګه چې د بشپړ جنون په حالت کې د جرمي عمل په ارتکاب کې د شخص اراده متباززه کېدای شي، لدې کبله د دغه شان شخص په اړه جزایي مسئولیت وجود نلري.

د دغه مادې (۲) فقره د ادراک او شعور د نقصان یا هم د نیمه جنون په حالت کې د جنحې او جنایت ارتکاب د

اول: عوارض ادراک:

در تحت این عنوان جنون، سکر و سن مطرح بحث قرار گرفته هست که هر یک را بطور جدا گانه مورد مطالعه قرار خواهیم داد.

۱. جنون و مرض عقلي:

ماده ۶۷ قانون جزا در مورد جنون مشعر هست:

" ۱. شخصیکه حین ارتکاب جرم به سبب جنون یا سایر امراض عقلي فاقد ادراک و شعور باشد، مسئولیت جزائی نداشته و مجازات نمیگردد.

۲. اگر شخص حین ارتکاب جرم جنایت و جنحه مبتلا به نقصان ادراک و شعور باشد محکمه او را معذور شناخته احکام متعلق به احوال مخففه مندرج این قانون را در مورد او رعایت می نماید.

۳. قباحت اشخاص مندرج فقره (۲) این ماده جرم شمرده نمیشود.

طوریکه دیده میشود این ماده از جنون کامل و نیمه مجنون نام برده هست.

فقره (۱) این ماده مسئولیت جزائی شخصی را که در حالت جنون کامل مرتکب جرم گردیده هست کاملاً منتفی دانسته هست. چون در حالت جنون کامل اراده شخص در ارتکاب عمل جرمی متبازز شده نمیتواند، ازینرو مسئولیت جزائی در مورد همچو شخص مورد پیدانمی نماید.

فقره (۲) این ماده ارتکاب جنحه و جنایت در حالت نقصان ادراک و شعور یا حالت نیمه مجنون را باعث

هغه د جزایي مسئولیت د رفع کېدو باعث نه گڼي بلکه یوازې یې هغه د مخففه حالت په توگه گڼلی دی.

رفع مسئولیت جزائی وی ندانسته بلکه صرف آنرا منحیث یک حالت مخففه مد نظر گرفته هست.

د دغه ټکي منطق چې د نیمه مجنون مجرمینو جزایي مسئولیت نه رفع کېږي پدې کې دی چې څرنگه چې نیمه مجنون اشخاص د دوي د عمل د ماهیت له درک څخه په کلي توگه عاجز ندي بلکه یوازې په جزئی توگه د خپل عمل د ماهیت د درک څخه عاجز دي. لدې کبله د دوي دغه شان حالت د مجازاتو د تخفیف باعث کېدای شي نه د هغه د رفع کېدو.

منطق اینکه در مورد مجرمین نیمه مجنون مسئولیت جزائی رفع نمیگردد در آنست که چون اشخاص نیمه مجنون از درک ماهیت عمل شان به کلی عاجز نبوده بلکه صرف بصورت جزئی از درک ماهیت عمل خود عاجز میباشند، ازینرو چنین حالت شان صرف باعث تخفیف مجازات شده میتواند نه رفع آن.

د دغه مادې د (۳) فقرې د حکم په بنسټ که چېرې نیمه مجنون اشخاص د قباحه په جرم مرتکب شي، په هغه صورت کې سره لدې چې د دوي د عمل د ماهیت له درک څخه په بشپړه عاجز ندي، مگر سره له هغې هم د دوي د جرمي عمل د جزئی والي له کبله د دوي جزایي مسئولیت رفع کېږي.

باساس حکم فقره (۳) این ماده هرگاه اشخاص نیمه مجنون مرتکب جرم قباحه گردند، در آنصورت با وجودیکه از درک ماهیت عمل شان کاملاً عاجز نمیباشند، ولی با آنهم بنا بر جزئی بودن عمل جرمی شان، مسئولیت جزائی از ایشان رفع میگردد.

۲. سکر:

۲. سکر:

د افغانستان د جزا قانون د سکر حالت هم د جزایي مسئولیت د رفع کېدو د حالاتو له ډلې څخه پېژني. مگر باید وویل شي چې سکر یوازې د غیر ارادي سکر په حالت کې د جزایي مسئولیت د رفع کېدو باعث کېږي نه د ارادي سکر په حالت کې.

قانون جزای افغانستان حالت سکر را نیز از جمله حالات رفع مسئولیت جزائی دانسته هست. ولی باید متذکر شد که سکر را صرف در حالت سکر غیر ارادی باعث رفع مسئولیت جزائی دانسته هست نه در حالت سکر ارادی.

۶۸ ماده:

ماده ۶۸:

"۱. هغه شخص چې د جرم د ارتکاب په وخت کې د مسکره یا مخدره توکو د استعمال له کبله خپل ادراک او شعور له لاسه ورکړي پداسې حال کې چې د هغه استعمال جبراً یا د مرتکب د علم څخه پرته شوی وی، نه مجازات کېږي.

"۱. شخصیکه حین ارتکاب جرم به سبب استعمال مواد مسکره یا مخدره ادراک و شعور خود را از دست بدهد در حالیکه استعمال آن جبراً یا بدون علم مرتکب صورت گرفته باشد مجازات نمیشود.

۲. هر گاه شخص مندرج فقره فوق ادراک و شعور خود را کاملاً از دست نداده باشد طبق حکم مندرج فقره (۲) ماده ۶۷ این قانون مجازات می‌گردد.

ماده ۶۹:

۱. هر گاه شخص مواد مسکره یا مخدره را به اراده خود استعمال نموده مرتکب جرم گردد، مسئول شناخته شده چنان پنداشته میشود که جرم را در حالت ادراک و شعور کامل مرتکب گردیده است.

۲. اگر شخص مواد مسکره و مخدره را عمداً به مقصد ارتکاب جرم استعمال نماید، محکمه احکام متعلق به احوال مشدده مندرج این قانون را در مورد او رعایت می‌نماید.

باساس فقره (۱) ماده ۶۸ این قانون هر گاه شخص بدون علم و آگاهی به استعمال مواد مخدر و یا مسکر اقدام نماید و یا اینکه مجبور به استعمال مواد مخدر گردد و در اثر فقدان اراده ناشی از استعمال مواد مخدر یا مسکر مرتکب جرم گردد، مسئولیت جزائی ندارد. زیرا در حالت اولی که شخص بدون آگاهی به استعمال مواد مخدر اقدام نموده هست، حالت وی شبیه جنون تلقی می‌گردد چون که وی در استعمال ماده مذکور هیچ تقصیری نداشته هست و در حین ارتکاب جرم چون اراده وی معیوب هست لذا مسئول شناخته نمیشود. و در حالت دوم چون شخص تحت اکراه به استعمال مواد مخدر یا مسکر اقدام نموده و بعداً مرتکب جرم گردیده هست، لذا چنان تلقی می‌گردد که وی جرم را در حالت اکراه مرتکب گردیده هست.

باید خاطر نشان ساخت که در همچو حالت شخص در

۲. که چهری به پورتنی فقره کی مندرج شخص خپل ادراک او شعور به بشپره له لاسه ور کړي نه وي، د د قانون د ۶۷ مادې د (۲) فقرې د مندرج حکم سره سم مجازات کېږي.

۶۹ ماده:

۱. که چهری شخص مسکره یا مخدره توکي په خپله اراده استعمال کړي او په جرم مرتکب شي، مسئول گڼل کېږي او داسې انگېرل کېږي چې جرم د بشپړ ادراک او شعور په حالت کې ارتکاب موندلی دی.

۲. که شخص مسکره یا مخدره توکي په عمدي ډول او د جرم د ارتکاب په موخه استعمال کړي، محکمه د دغه قانون د مندرجو مشدده احوالو متعلق احکام د هغه په اړه رعایت کوي.

د ۶۸ مادې د (۱) فقرې په بنسټ که چهری شخص د علم او خبرتیا پرته د مخدره یا مسکره توکو په استعمال لاس پورې کړي او یا دا چې د هغه استعمال ته اړ ایستل شي او د مخدره یا مسکره توکو د استعمال له کبله د ارادې د فقدان له امله په جرم مرتکب شي، جزایي مسئولیت نلري. ځکه په لومړي حالت کې چې شخص د خبرتیا پرته د مخدره توکو په استعمال لاس پورې کړی، د هغه حالت د جنون حالت ته ورته گڼل کېږي، څرنګه چې دغه شخص د دغه مادې په استعمال کې هېڅ تقصیر نلري او د جرم د ارتکاب په وخت کې د هغه اراده معیوبه ده لدې کبله مسئول نه گڼل کېږي. او په دویم حالت کې څرنګه چې شخص تر اکراه لاندې د مخدره یا مسکره موادو په استعمال لاس پورې کړی او وروسته په جرم مرتکب شوی، لدې کبله داسې انگېرل کېږي چې هغه په جرم د اکراه په حالت کې مرتکب شوی دی.

باید وویل شي چې په داسې حالت کې شخص باید خپل

تحت مواد مخدر و یا مسکر باید ادراک خود را کاملاً از دست داده باشد در غیر آن مسئولیت جزائی وی رفع نمیگردد. چنانچه فقره (۲) این ماده در مورد شخصی که در همچو حالت ادراک خود را کاملاً از دست نداده باشد، حکم فقره (۲) ماده ۶۷ را که مد نظر گرفتن حالت مخففه به عوض رفع مسئولیت جزائی هست را پیشبینی نموده هست.

ماده ۶۹ این قانون طی دو فقره به تصریح حالتی پرداخته هست که طی آن شخص اراداً به استعمال مواد مخدر یا مسکر مبادرت میورزد.

باساس فقره (۱) این ماده هرگاه شخص به اراده و میل خود مواد مخدر را استعمال نموده و در هنگامیکه تحت تاثیر مواد مذکور قرار دارد مرتکب جرم گردد، از اعمال خود مسئول پنداشته شده و مثل آنست که در حالت اراده کامل مرتکب جرم گردیده باشد. زیرا هرگاه مسئولیت جزائی متوجه همچو اشخاص نگردد، در آنصورت اشخاص بخاطر فرار از مسئولیت جزائی قصداً به استعمال مواد مخدر مبادرت ورزیده و بعداً مرتکب جرم میگردند.

فقره (۲) این ماده تصریح میدارد که هرگاه شخصی به قصد ارتکاب جرم مواد مذکور را استعمال نماید، در آنصورت نه تنها مسئولیت جزائی متوجه او میگردد بلکه حالت مشدده مجازات در مورد او مد نظر گرفته میشود.

درینجا سوال طرح میگردد که هرگاه شخص به قصد ارتکاب جرم به استعمال مواد مخدر مبادرت ورزد همانند آنست که به ارتکاب جرم قصد نموده باشد، پس چرا در مورد وی حالت مشدده مد نظر گرفته

ادراک به بشپړه تر مخدره یا مسکره موادو لاندې له لاسه ورکړی وی او دهغه څخه پرته د ده جزایي مسئولیت نه رفع کېږي. لکه چې د دغه مادې (۲) فقرې د هغه شخص په اړه چې پدې شان حالت کې خپل ادراک په بشپړه له لاسه ورکړی نه وي، د ۶۷ مادې د دویمې فقرې حکم چې د مسئولیت د رفع کېدو په ځای د مخففه حالت په پام کې نیول دي، ټاکلي دي.

د دغه قانون ۶۹ ماده د دوه فقرو په ترڅ کې داسې حالت تصریح کوي چې په هغه کې شخص اراداً د مخدره یا مسکره توکو په استعمال لاس پورې کوي.

د دغه مادې د لومړۍ فقرې په بنسټ که چېرې شخص په خپله اراده او خوښه مخدره توکي استعمال کړي او کله چې د مخدره توکو تر تاثیر لاندې راشي په جرم مرتکب شي، د خپلو اعمالو مسئول گڼل کېږي او داسې ده چې د بشپړې ارادې په حالت کې په جرم مرتکب شوی وي. ځکه که چېرې دغه شان اشخاصو ته جزایي مسئولیت متوجه نه شي، په هغه صورت کې اشخاص د جزایي مسئولیت څخه د خلاصېدو په سبب قصداً د مخدره موادو په استعمال لاس پورې کوي او وروسته په جرم مرتکب کېږي.

د دغه مادې (۲) فقره تصریح کوي چې که چېرې یو شخص د جرم د ارتکاب په خاطر دغه مواد استعمال کړي، په هغه صورت کې نه یوازې هغه ته جزایي مسئولیت متوجه کېږي بلکه د هغه په اړه د مجازاتو مشدده حالت په پام کې نیول کېږي.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې که چېرې یو شخص د جرم د ارتکاب په نیت د مخدره توکو په استعمال لاس پورې کړي داسې دی چې د جرم د ارتکاب لپاره یې نیت کړی وي، نو ولې د هغه په اړه د مجازاتو مشدده حالت

په پام کې نیول شوی دی؟

شده هست؟

په ځواب کې باید وویل شي چې لومړی د مخدره توکو استعمال د جرم د ارتکاب په نیت په حقیقت کې د مرتکب په نزد د مخکیني اصرار بیانوونکی دی چې د د مرتکب په اړه د مشدده حالت د توجیه باعث کېږي.

در جواب باید گفت که اولاً استعمال مواد مخدر به قصد ارتکاب جرم در حقیقت بیانگر اصرار قبلی در نزد مرتکب هست که باعث توجیه حالت مشدده مجازات در مورد مرتکب می‌گردد.

دویم، امکان لري چې شخص د مخدره یا مسکره موادو د نه استعمال په صورت کې د دغه شان جرمي عمل د ارتکاب توانايي نه درلوده او د هغه په استعمال سره د دې کار په کولو قادر شو چې خپله د جرمي عمل د ارتکاب سره مرسته ده او کېدای د هغه له مخې د مجازاتو د مشدده حالت تطبیق توجیه کړو.

ثانیاً امکان دارد که شخص در صورت عدم استعمال مواد مخدر یا مسکر توانائی ارتکاب همچو عمل جرمی ای را نداشته باشد و با استعمال آن قادر به انجام این امر گردد که خود بیانگر مساعدت به ارتکاب عمل جرمی میباشد و میتوان با آن تطبیق حالت مشدده مجازات را توجیه نمود.

قضیه:

قضیه:

شريف د کابل ښار د یو درملتون مالک دی. هغه په یوه شپه چې درملتون یې د نوکریوالی د سرته رسولو لپاره موظف دی، د وېرې او په شپه کې د یوازېتوب د واهمې د مخنیوي لپاره همدارنگه د خطراتو سره د مواجهه کېدو لپاره د خپل جرئت د زیاتوالي لپاره الکلي مواد استعمال کړي. هغه د دې موخې لپاره د دوي په درملتون کې د شته الکولو څخه ګټه اخلي او ځان نشه کوي.

شريف مالک یکی از دواخانه های شهر کابل میباشد. وی در یک شبی که دواخانه وی موظف به اجرای نوکریوالی میباشد، تصمیم می‌گیرد بخاطر جلوگیری از ترس و واهمه تنهائی در شب و همچنان از دیاد جرئت خود بخاطر مواجهه با خطرات، به استعمال مواد الکلی بپردازد. وی به این منظور از الکل موجود در دواخانه شان استفاده نموده و خود را نشه میسازد.

د شپې په ۱۲ بجو دوه ځوانان درملتون ته ننوزي او له شريف څخه د یوې نسخې د اجراء غوښتنه کوي او کله چې هغه غواړي د دوي د اړتیا وړ درمل دوي ته ورکړي دواړه پر شريف حمله کوي مګر څرنگه چې د درملتون وترین شريف ته د دوي د رسېدو مخنیوی کوي، شريف د فرصت څخه په ګټې اخیستنې خپله برچه چې په وترین کې وه را اخلي او د وترین څخه بهر راوړي. په نتیجه کې د دوي تر منځ نښته پیل کېږي او شريف دواړه د خپلې برچې په وسیله شدیداً ټپي کوي.

حوالی ساعات ۱۲ شب دو جوان داخل دواخانه شده و از وی اجرای یک نسخه را خواستار می‌گردند و زمانیکه وی میخواهد دواي مورد ضرورت شان را برای شان بدهد هر دو بالای شريف حمله ور میشوند ولی چون وترین دواخانه مانع رسیدن آنها به شريف می‌گردد، شريف هم با استفاده از فرصت برچه خود را که در داخل وترین بود گرفته و از عقب وترین بیرون میشود. در نتیجه درگیری بین شان آغاز شده و شريف هر دو را با برچه اش شدیداً زخمی میسازد.

دو نفر مذکور مدعی اند که شریف در حالت نشه بوده و بالای آنها بدون موجب حمله ور شده هست و باید بخاطر جرم ضرب و جرح مجازات گردد. ولی شریف ادعا دارد که درست هست که وی در حالت نشه قرار داشته هست ولی جرم ارتكابی صرف بخاطر دفاع از خودش صورت گرفته هست و اگر وی این کار را انجام نمیداد، ممکن افراد مذکور ویرا به قتل رسانیده و پول های دو کان وی را سرقت مینمودند.

به نظر شما آیا ارتكاب جرم توسط شریف قابل توجیه میباشد یا خیر؟

آیا در چنین حالت سکر ارادی باعث تشدید مسئولیت جزائی شریف شده میتواند یا خیر؟

۳- سن:

یکی از جمله حالات رفع مسئولیت جزائی عبارت از صغر سن میباشد. قانون جزای افغانستان موضوع سن و چگونگی مسئولیت جزائی مربوط به آنرا طی مواد متعددی تنظیم نموده هست که در ذیل به تصریح و توضیح آن مبادرت خواهیم ورزید.

ماده ۷۰:

"صغیر به طفلی اطلاق میگردد که بین سن هفت و سیزده سالگی کامل قرار داشته باشد."

ماده ۷۱:

"مراهق به شخصی اطلاق میگردد که سن سیزده سالگی را تکمیل وهژده سالگی را تکمیل نکرده باشد."

ماده ۷۲:

"طفلیکه سن هفت سالگی را تکمیل نکرده باشد دعوی

دغه دوه تنه مدعی دي چې شریف د نشې په حال کې ؤ او پر دوي يې بې موجه حمله کړېده او بيا د ضرب او جرحې د جرم له کبله مجازات شي. مگر شریف ادعا کوي چې سمه ده چې هغه د نشې په حال کې ؤ مگر د هغه ارتكابی جرم يوازې له ځانه د دفاع په موخه ؤ او که ده دغه کار نه واي کړی بنایي دغه افرادو هغه مړ کړاي واي او د هغه د درملتون پیسې يې غلا کړې واي.

ستاسو په اند آیا د شریف لخوا د جرم ارتكاب د توجیه وړ دي که نه؟

آیا پداسې حالت کې ارادي سکر د شریف د جزایي مسئولیت د تشدید باعث کېدای شي که نه؟

۳- سن:

د جزایي مسئولیت د رفع کېدو د حالاتو څخه یو هم د سن صغر د عمر کم والی دي. د افغانستان د جزا قانون د سن موضوع او د هغه متعلق د جزایي مسئولیت څرنگوالي د متعددو موادو په وسیله تنظیم کړېده چې په لاندې ډول تصریح او توضیح کېږي.

۷۰ ماده:

"صغیر هغه ماشوم ته ویل کېږي چې د اووه او دریارلسو کلونو ترمنځ عمر ولري."

۷۱ ماده:

"مراهق هغه چا ته ویل کېږي چې د دیارلس کلنی سن يې بشپړ کړی وي او د اتلس کلنی عمر يې بشپړ کړی نه وي."

۷۲ ماده:

"هغه ماشوم چې د اووه کلنی عمر يې بشپړ کړی نه وي د

هغه پر وړاندې جزایي دعوي اقامه کېدای نشي.

جزائی علیه او اقامه شده نمیتواند.

۷۳ ماده:

"د سن تثبیت د تابعیت د تذکرې له مخې کېږي. محکمه کولای شي د صغیر د ظاهري حالت او د تابعیت په تذکره کې د مندرج سن تر منځ د تعارض په صورت کې د طبي هیئت نظریه تر لاسه کړي."

ماده ۷۳:

"تثبیت سن به اساس تذکره تابعیت صورت میگیرد. محکمه میتواند در صورت تعارض حالت ظاهري صغیر با سن مندرج تذکره تابعیت وی نظریه هیأت طبي را حاصل نماید."

۷۴ ماده:

"که چېرې صغیر په قباحت مرتکب شي، محکمه کولای شي د دغه قانون د مندرجو جزاگانو په ځاي صغیر د قضا په مجلس کې سرزنش کړي یا هغه والدینو یا هغه هم هغه شخص ته چې د هغه پر نفس د ولایت حق ولري او یا هم هغه امین شخص ته چې په راتلونکي کې د هغه حسن تربیې ته متعهد شي، تسلیم کړي، او یا هم په دارالتادیب یا خیریه موسساتو یا هم په هغه اصلاحي مدارسو کې چې د دولت لخوا د همدغه مقصد لپاره جوړېږي، د هغه د حجز حکم وکړي."

ماده ۷۴:

"هر گاه صغیر مرتکب قباحت گردد، محکمه میتواند در عوض جزاهای مندرج این قانون صغیر را در مجلس قضا تویخ نموده یا تسلیمی او را بیکي از والدین یا شخصیکه بر نفس او حق ولایت دارد و یا شخص امینیکه حسن تربیه او را در آینده متعهد شود حکم نماید و یا اینکه به حجز او در دارالتادیب یا موسسات خیریه و یا مدارس اصلاحيکه از طرف دولت باین منظور تاسیس میگردد، حکم نماید."

۷۵ ماده:

"که چېرې صغیر په جنحه مرتکب شي، محکمه کولای شي د لاندې تدابیرو څخه یو په پام کې ونيسي.

ماده ۷۵:

"هر گاه صغیر مرتکب جنحه گردد، محکمه میتواند یکی از تدابیر آتی را در مورد او اتخاذ نماید.

۱. د دغه قانون په ۷۴ ماده کې د مندرجو اشخاصو یوه ته د هغه تسلیمول پدې شرط چې دغه موده له دریو کلونو زیاته او له شپږو میاشتو کمه نه وي او تسلیمېدونکی شخص په راتلونکي کې د صغیر حسن تربیې تعهد په کتبي بڼه وکړي.

۱. تسلیمی او به یکی از اشخاص مندرج ماده ۷۴ این قانون مشروط بر اینکه مدت مذکور از سه سال بیشتر و از شش ماه کمتر نباشد و شخص تسلیم شونده حسن تربیه صغیر را در آینده کتباً متعهد گردد.

۲. د هغه حجز په دارالتادیب یا هم یوه اصلاحي مدرسه کې له شپږو میاشتو تر دریو کلونو

۲. حجز او در دارالتادیب یا یکی از مدارس اصلاحي از شش ماه الی سه سال

۷۶ ماده:

۱. که چپرې صغير په داسې جنایت مرتکب شي چې د هغه جزا اعدام یا دوامداره حبس وي، محکمه کولای شي په دارالتادیب یا خیریه موسسه یا هم په اصلاحي مدرسه کې د هغه د حجز حکم وکړي. پدې شرط چې د هغه د حجز موده له پنځو کلونو زیاته نه وي.

۷۶ ماده:

۱. هرگاه صغير مرتکب جنایتي گردد که جزای آن اعدام یا حبس دوام باشد، محکمه میتواند به حجز او در دارالتادیب یا موسسات خیریه و یا مدارس اصلاحي حکم نماید. مشروط بر اینکه مدت حجز او از پنج سال بیشتر نباشد.

۲. که د جنایت لپاره ټاکل شوي جزا طویل حبس وي، د حجز موده له یوه کاله کمه او له څلورو کلونو زیاتېدای شي.

۲. اگر جزای پیشیني شده جنایت حبس طویل باشد، مدت حجز از یک سال کمتر و از چهار سال بیشتر بوده نمیتواند.

۷۷ ماده:

" که چپرې صغير متعهد ته د هغه د تسلیمولو څخه مخکې د تعهد د مودې په وخت کې په جنحه یا جنایت مرتکب شي محکمه کولای شي متعهد په لاندې ترتیب په نغدي جزا محکوم کړي:

۷۷ ماده:

" هرگاه صغير بعد از تسلیمی او به متعهد در اثنای مدت تعهد مرتکب جنحه یا جنایت گردد محکمه میتواند متعهد را به ترتیب آتی به جزای نقدی محکوم نماید:

۱. د جنحې د ارتکاب په حالت کې له یو زر څخه دوه زره افغانیو پورې.

۱. در حالت ارتکاب جنحه از یک هزار الی دو هزار افغانی.

۲. د جنایت د ارتکاب په حالت کې له دوه زره افغانیو څخه تر پنځه زره افغانیو پورې.

۲. در حالت ارتکاب جنایت از دو هزار الی پنج هزار افغانی.

۷۸ ماده:

" که چپرې صغير غير اقراربو ته تسليم کړل شوی وي، اقراربو ته د هغه اعاده د محکمې لخوا خپله دهغه یا هم د یوه قریب په غوښتنه ترسره کېږي. پدې شرط چې د تسلیمی د حکم له تنفيذ څخه کم تر کمه یو کال تېر شوی وي. د اعادې د مطالبې تجید د هغه د رد له نېټې څخه تر شپږو میاشتو پورې جواز نلري. که محکمه حکم وکړي دغه حکم د صغير د تسلیمی د حکم په منزلت ګڼل کېږي.

۷۸ ماده:

" هرگاه صغير به غير اقرار تسليم داده شده باشد، اعاده او به اقرار از طرف محکمه باساس مطالبه خود وی یا یکی از اقرار مذکور صورت میگیرد. مشروط بر اینکه از تنفيذ حکم تسلیمی اقلأ یک سال سپری شده باشد. تجدید مطالبه اعده الی مدت شش ماه از تاریخ رد آن جواز ندارد. اگر محکمه او حکم نماید این حکم به منزله حکم به تسلیمی صغير شناخته میشود

۷۹ ماده:

هغه صغیر چې په دارالتادیب یا خیریه موسساتو یا هم په اصلاحی مدارسو کې تر حجز لاندې نیول کېږي د اړوند موسسې د آمر په وړاندیز، د څارنوال په موافقه او د لوی څارنوال په منظوری د موسسې څخه وتلاي شي.

۷۹ ماده:

صغیریکه در دارالتادیب یا موسسات خیریه و یا مدارس اصلاحی تحت حجز قرار میگیرد به پیشنهاد آمر موسسه مربوط، موافقه څارنوال و منظوری لوی څارنوال از موسسه خارج شده می تواند.

دغه صغیر په هېڅ توګه پدې موسساتو کې تر پنځو کلونو زیات یا هم د اتلس کلنی د پوره کولو څخه وروسته، پاتې کېدای نشي.

صغیر مذکور به هېچ وجه در موسسات فوق بیش از پنج سال یا بعد از تکمیل سن هجده سالگی بوده نمیتواند.

۸۰ ماده:

" که چېرې یو شخص د حکم د صدور څخه وروسته صغیر تسلیم، پتیدو یا هم تېښتې ته وهڅوي او یا هم د نورو وسایلو له لارې له هغه سره په تېښته کې مرسته وکړي تر شپږو میاشتو په حبس یا هم تر شپږو زرو په نغدي جزا محکومېږي.

۸۰ ماده:

هرگاه شخصی صغیر را بعد از صدور حکم به تسلیم، پنهان یا او را به فرار وادارد و یا با وسایل دیگر به فرار او معاونت کند به جزای حبس الی شش ماه یا جزای نقدی الی شش هزار افغانی محکوم می گردد.

۸۱ ماده:

" متعهد ته د تسلیمی حکم د اتلس کلنی د عمر په پوره کولو سره ساقطېږي.

۸۱ ماده:

" حکم تسلیمی به متعهد با تکمیل سن هجده سالگی ساقط می گردد.

۸۲ ماده:

" که چېرې مراهق په قباحت مرتکب شي، محکمه کولاي شي هغه د دغه قانون د ټاکل شوې جزا سره سم په مجازاتو محکوم کړي یا هم د والدینو څخه یوه یا هم داسې شخص ته چې د هغه پر نفس د ولایت حق ولري یا هم داسې امین شخص ته چې په راتلونکي کې د هغه د حسن رویې تعهد وکړي، د هغه د تسلیمولو حکم وکړي.

۸۲ ماده:

" هرگاه مراهق مرتکب قباحت گردد، محکمه میتواند او را به جزای پیشینی شده این قانون محکوم نماید و یا به تسلیمی او به یکی از والدین یا شخصیکه به نفس او حق ولایت دارد و یا شخص امینیکه حسن رویه او را در آینده تعهد کند، حکم نماید.

۸۳ ماده:

" که چېرې مراهق په جنحه مرتکب شي، محکمه کولاي شي د هغه جرم لپاره د ټاکل شویو جزاګانو په ځاي د هغه

۸۳ ماده:

" هرگاه مراهق مرتکب جنحه گردد، محکمه میتواند عوض جزاهای پیش بینی شده جرم مذکور یکی از

تدابیر مندرج ماده ۷۶ این قانون را در مورد او اتخاذ نماید."

ماده ۸۴:

۱. هرگاه مراهق مرتکب جنایتی گردد که جزای آن اعدام یا حبس دوام باشد محکمه میتواند به حجز او در دارالتادیب که از دو سال کمتر و از پانزده سال بیشتر نباشد، حکم نماید.

۲. اگر جزای پیش بینی شده جنایت حبس طویل باشد حد اقل مدت حجز او در دارالتادیب از یک سال کمتر و حد اکثر آن از نصف حد اکثر حبس طویل بیشتر بوده نمی تواند.

۳. اگر حد اکثر جزای جنایت کمتر از ده سال باشد، محکمه می تواند به حجز او در دارالتادیب به کمتر از یکسال و بیشتر از نصف حد اکثر جزای پیش بینی شده همان جنایت حکم نماید."

ماده ۸۵:

۱. سن صغیر و مراهق در وقت ارتکاب جرم اساس تعیین مسئولیت شناخته میشود.

۲. اگر صغیر مرتکب جرم گردد و هنگام صدور حکم به سن مراهق برسد مانند صغیر با او معامله میشود."

ماده ۸۶:

۱. هرگاه مراهق مرتکب جرم شود و هنگام صدور حکم سن هجده سالگی را تکمیل نماید مانند مراهق با او معامله میشود.

۲. اگر جرمیکه مراهق مذکور مرتکب گردیده جنایت یا جنحه ای باشد که جزای آن در قانون

لپاره د دغه قانون په ۷۶ ماده کې د مندرجو تدابیرو څخه یو ونیسي."

ماده ۸۴:

۱. که چیرې مراهق په داسې جنایت مرتکب شي چې جزای یې اعدام یا دوامداره حبس وي، محکمه کولای شي په دارالتادیب کې د هغه د حجز حکم وکړي چې د دوه کلونو څخه کم او تر پنځلس کلونو زیات نه وي.

۲. که د جنایت لپاره ټاکل شوې جزا طویل حبس وي، په دارالتادیب کې د هغه د حجز کمه موده له یو کال څخه کمه او زیاته موده یې د طویل حبس د اکثر حد تر نیمایي څخه زیاته کېدای نشي.

۳. که د جنایت د جزا اکثر حد تر لسو کلونو کم وي، محکمه کولای شي په دارالتادیب کې د هغه د حجز چې له یو کال څخه کم او د ټاکل شوې جزا د اکثر حد تر نیمایي زیاته نه وي، حکم وکړي."

ماده ۸۵:

۱. د صغیر او مراهق سن د جرم د ارتکاب په وخت کې د مسئولیت د تعیین بنسټ پېژندل کېږي.

۲. که صغیر په جرم مرتکب شي او د حکم د صدور په وخت کې د مراهق سن ته ورسېږي، لکه صغیر دهغه سره معامله کېږي."

ماده ۸۶:

۱. که مراهق د جرم ارتکاب کونکی وگرځي او د حکم د صادریدو په وخت کې د اتلس کلنی عمر پوره کی د مراهق په ځیر ورسره معامله کېږي.

۲. که هغه جرم چې دغه مراهق مرتکب شوی داسې جنایت یا جنحه وي چې په قانون کې د هغه جزا طویل

حبس طویل یا حبس متوسط پیش بینی شده باشد، محکمه میتواند عوض مدت حجز در دارالتادیب در جنایت به حبس متوسط و در جنحه به حبس قصیر محکوم نماید.

۳. مدت محکومیت در موارد مندرج فقره فوق به هیچ صورت از مدتیکه برای حجز در دارالتادیب در برابر جنایت یا جنحه ارتکاب شده درین قانون پیشبینی گردیده هست، تجاوز نمی نماید.

۴. جزای های غیر از حبس طویل و حبس متوسط پیش بینی شده در این قانون به جزای نقدی که از پنج هزار افغانی تجاوز نکند، تعویض میگردد.

۵. اگر مراهق در ظرف مدت حجز در دارالتادیب سن هجده سالگی را تکمیل نماید، جهت گذشتاندن مدت باقیمانده حجز محکوم بها به محبس مربوط انتقال داده میشود.

ماده ۸۷:

" هرگاه صغیر یا مراهق متهم به ارتکاب بیش از یک جرم گردد، محاکمه او از ناحیه همه جرایم ضمن دعوی واحد جواز دارد مشروط بر اینکه محکمه تنها به اساس جرمی حکم نماید که جزای آن در قانون شدید تر پیشبینی شده باشد. "

ماده ۸۸:

" تکرار جرم صغیر و مراهق مانع تکرار مجازات و اتخاذ تدابیر پیشبینی شده درین قانون نمی گردد. "

ماده ۸۹:

" هرگاه صغیر یا مراهق با دفعات محکوم به حجز گردد مجموع مدت حجز محکوم بها در مدرسه

حبس یا متوسط حبس تا کل شوی وی، محکمه کولای شی په دارالتادیب کې د حجز په ځای دغه مرتکب د جنایت په صورت کې په متوسط او د جنحې په صورت کې په قصیر حبس محکوم کړي.

۳. په پورتنۍ فقره کې د مندرجو مواردو د محکومیت موده په هېڅ توګه له هغه مودې څخه چې پدې قانون کې د جنایت یا جنحې لپاره په دارالتادیب کې د حجز لپاره ټاکل شوي، تجاوز نه کوي.

۴. پدې قانون کې د طویل یا متوسط حبس څخه پرته نورې جزاګانې په نغدي جزا چې له پنځه زره افغانیو زیاته نه وي، تعویض کېږي.

۵. که مراهق په دارالتادیب کې د حجز د مودې په اوږدو کې د اتلس کلنۍ عمر بشپړ کړي، د محکوم بها حجز د پاتې برخې د تېرولو لپاره اړوند محبس ته لېږدول کېږي.

ماده ۸۷:

" که چېرې صغیر یا مراهق تر یوه جرم د زیاتو په ارتکاب تورن شي، د واحدې دعوي په ضمن کې د هغه د ټولو جرمونو محاکمه جواز لري پدې شرط چې محکمه یوازې د هغه جرم په بنسټ حکم وکړي چې په قانون کې دهغه لپاره شدید جزا ټاکل شوې وي. "

ماده ۸۸:

" د صغیر او مراهق د جرم تکرار د مجازاتو او پدې قانون کې د وړاندوینه شویو تدابیرو د نیولو مانع نه کېږي. "

ماده ۸۹:

" که چېرې صغیر یا مراهق په څو څو ځلې په حجز محکوم شي د محکوم بها حجز د مودې مجموع په

اصلاحی مدرسه کې له پنځو کلونو او په دارالتادیب کې له پنځلس کلونو څخه زیاتېدای نشي.

۹۰ ماده:

" ۱. که چېرې هغه مراهق چې د اتلس کلنی عمر یې بشپړ کړی نه وي، دوه ثلثه محکوم بها جزا په دارالتادیب کې تېر کړي، محکمه کولای شي د مراهق یا هم د هغه د والدینو څخه د یوه او یا هم د هغه شخص لخوا چې د مراهق په نفس د ولایت حق ولري، د هغه د خلاصولو حکم وکړي، پدې شرط چې دارالتادیب د دغه مراهق حسن رویه د یوه راپور په ترڅ کې تصدیق او څارنوال یې تصدیق کړي. پدې صورت کې مراهق د دغه قانون د ۷۴ مادې مندرجو اشخاصو څخه یوه ته تسلیمېږي.

۲. که مراهق د اتلس کلنی عمر بشپړ کړی وي او د محکوم بها جزا دوه ثلثه په دارالتادیب کې تېر کړي، هغه وخت آزادېږي چې د خپلې راتلونکې حسن رویې په اړه په کتبي بڼه تعهد وکړي.

۹۱ ماده:

" د جرم د تکرار او تبعی او د تکمیلی جزاگانو او امنیتي تدابیرو اړوند احکام پر صغیر او مراهق د تطبیق وړ ندي. مصادره، د ځای بندول او هغه ځایونو ته د تگ مخنیوی چې د اخلاقو د انحراف باعث کېږي، لدې حکم څخه مستثنی دي.

۹۲ ماده:

" د صغیر او مراهق په اړه د حبس تعویض په نغدي جزا جواز نلري.

۹۳ ماده:

" هغه شخص چې د جرم د ارتکاب په وخت کې یې د اتلس کلنی عمر بشپړ کړی وي مگر د شل کلنی عمر یې

اصلاحی از پنج سال و در دارالتادیب از پانزده سال تجاوز نمی کند.

ماده ۹۰:

" ۱. هرگاه مراهق ای که سن هجده سالگی را تکمیل نکرده باشد دو ثلث جزای محکوم بها را در دارالتادیب سپری نماید محکمه میتواند بنابر مطالبه مراهق یا یکی از والدین و یا شخصیکه بر نفس او حق ولایت داشته باشد، حکم به رهائی وی صادر نماید مشروط بر اینکه دارالتادیب حسن رویه مراهق مذکور را طی راپوری تصدیق و څارنوال آنرا تائید نماید. درینصورت مراهق یکی از اشخاص مندرج ماده ۷۴ این قانون تسلیم داده می شود.

۲. اگر مراهق سن هجده سالگی را تکمیل و دو ثلث جزای محکوم بها را در دارالتادیب سپری نموده باشد، رهائی او وقتی صورت میگیرد که حسن رویه آینده خود را کتبا تعهد بنماید.

ماده ۹۱:

" احکام متعلق به تکرار در جرم و جزاهای تبعی و تکمیلی و تدابیر امنیتي بر صغیر و مراهق قابل تطبیق نمیباشد. مصادره، مسدود ساختن محل و منع از رفتن به جاهای که باعث انحراف اخلاق گردد، ازین حکم مستثنی است.

ماده ۹۲:

" تعویض جزای نقدی به حبس در مورد صغیر و مراهق جواز ندارد.

ماده ۹۳:

" شخصیکه هنگام ارتکاب جرم سن هجده سالگی را تکمیل و سن بیست سالگی را تکمیل نکرده باشد،

محکوم به اعدام شده نمیتواند. درین حالت حبس دوام
 قایم مقام اعدام شده میتواند."

اینک به شرح مواد فوق الذکر اقدام خواهیم نمود:

مواد ۷۰ و ۷۱ قانون جزا اطفال کمتر از ۱۳ سال را
 به دو کتگوری تقسیم نموده هست. ماده ۷۰ به اطفال
 کمتر از سن ۷ سال اطلاق صغیر را نموده هست و ماده
 ۷۱ اشخاصی را که سن ۷ سالگی را تکمیل و سن ۱۳
 سالگی را تکمیل نکرده باشند، مراهق میباشند. اساس
 این تقسیم بندی در آنست که بر علیه اشخاص مربوط
 به کتگوری اولی دعوی جزائی اصلاً اقامه شده
 نمیتواند. این موضوع در ماده ۷۲ این قانون تصریح
 گردیده هست.

درینجا سوال طرح میگردد که هرگاه طفل در حالت
 مراهقت قرار داشته باشد آیا مسئولیت جزائی متوجه او
 گردیده میتواند یا خیر؟

درین رابطه باید گفت که نخیر زیرا درین سن شخص با
 اراده کامل مرتکب جرم نگردیده و اراده وی معیوب
 میباشد بنا راجع ساختن مسئولیت جزائی به همچو
 اشخاص غیر منطقی خواهد بود.

سوال دیگری که درین رابطه راجع میگردد اینست که
 آیا مسئولیت جزائی صرف مربوط به تطبیق جزا هست
 و یا در برگیرنده تطبیق تدابیر امنیتی نیز میباشد؟

به جواب این سوال باید خاطر نشان ساخت که مسئولیت
 جزائی صرف مربوط به تطبیق جزا میگردد و تدابیر
 امنیتی را احتوی نمی نماید.

ماده ۷۳ قانون جزا تعیین سن را باسناد تذکره تابعیت
 ملاک قرار داده هست مگر اینکه تعارض فاحشی در بین

بشپړ کړی نه وي، په اعدام نشي محکومېداي. پدې حالت
 کې دوامدراه حبس د اعدام قایم مقام کېداي شي."

دادي اوس پورتنی مادي شرح کوو:

د جزا د قانون ۷۰ او ۷۱ مادي تر ۱۳ کلونو څخه د کم
 عمر ماشومان په دوه کتگوريو ويشلي دي. ۷۰ مادي تر
 اووه کلونو د کم عمر ماشومانو ته د صغیر اطلاق کړی او
 ۷۱ مادي هغه اشخاص چې د ۷ کلنی عمر يې بشپړ کړی
 وي او د ۱۳ کلنی عمر يې بشپړ کړی نه وي، مراهق دی. د
 دغه وېش بنسټ پدې کی دی چې د لومړی کتگوری
 د اشخاصو په وړاندې اصلاً جزایي دعوي اقامه
 کېداي نشي. دغه موضوع د دې قانون په ۷۲ ماده کې
 تصریح شوېده.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې که چېرې ماشوم د
 مراهقت په حال کې وي، آیا هغه ته جزایي مسئولیت
 متوجه کېږي او که نه؟

پدې اړه باید ووايو چې نه، ځکه پدې سن کې په کامله
 اراده په جرم نه مرتکب کېږي او دهغه اراده معیوبه ده
 لدې کبله داسې اشخاصو ته د جزایي مسئولیت راجع
 کول غیر منطقي ده.

بله پوښتنه چې پدې اړه ده داده چې آیا جزایي مسئولیت
 یوازې د جزا پر تطبیق پورې اړه لري او که د امنیتی
 تدابیرو تطبیق هم پکې راځي؟

د دغه پوښتنې په ځواب کې باید ووايو چې جزایي
 مسئولیت یوازې د جزا په تطبیق پورې اړه لري او امنیتی
 تدابیر نه احتوي کوي.

د جزا د قانون ۷۳ یمه ماده د سن ټاکل د تابعیت له
 تذکرې سره تړلي دي مگر دا چې د ظاهري حالت او د

حالت ظاهری و سن مندرج تذکره تابعیت به ملاحظه برسد. در چنین حالت محکمه سن مندرج تذکره تابعیت را معیار قرار نداده و در عوض نظر هیأت طبی را ملاک تعیین سن قرار می‌دهد.

مواد ۷۴ تا ۷۶ قانون جزا به موضوع نوعیت جرم ارتكابی توسط صغیر و مجازات آن پرداخته هست.

مطابق ماده ۷۴ هرگاه جرم ارتكابی توسط صغیر قباحت باشد، صغیر مستوجب جزا دانسته نشده بلکه در عوض محکمه به تطبیق تدابیر ذیل مبادرت می‌ورزد:

- توییح در مجلس قضا

- تسلیمی به یکی از والدین

- تسلیمی به ولی نفس صغیر

- تسلیمی به شخص امینیکه به حسن تربیه وی در آینده تعهد نماید.

- حجز در دارالتادیب، موسسات خیریه یا مدارس اصلاحیه

آنچه درین ماده قابل بحث است اینست که در هیچ یک از موارد مندرج درین ماده قید زمانی وجود ندارد یعنی مدتی که صغیر باید در نزد یکی از اشخاص فوق الذکر یا در دارالتادیب و سایر موسسات اصلاحی سپری نماید، مشخص و معین نمیباشد.

ماده ۷۵ قانون جزا در صورت ارتكاب جنحه از طرف صغیر بالای وی یکی از تدابیر ذیل را حکم نموده هست:

۱. تسلیمی به یکی از اشخاص مندرج ماده ۷۴ برای

تابعیت د تذکرې تر منځ فاحش توپیر و کتل شي. پداسې حالت کې محکمه په تذکره کې مندرج سن د معیار په توگه نه پېژني او په عوض کې یې د طبي هیئت نظر د سن د ټاکلو بنسټ گڼي.

د جزا دقانون ۷۴ تر ۷۶ مواد د صغیر لخوا د ارتكابي جرم د نوعیت او د هغه د مجازاتو موضوع څېړلې ده.

د ۷۴ مادې سره سم که چېرې د صغیر لخوا ارتكابي جرم قباحت وي، صغیر د جزا مستوجب نه گڼل کېږي بلکه په عوض کې محکمه لاندې تدابیر نیسي:

- د قضا په مجلس کې سرزنش کول

- یوه د والدینو ته تسلیم کول

- د صغیر د نفس ولي ته د هغه تسلیمول

- هغه امین شخص ته د صغیر تسلیمول چې په راتلونکي کې د هغه د حسن تربیې تعهد وکړي.

- په دارالتادیب، خیریه موسساتو یا اصلاحیه مدرسو کې حجز.

هغه څه چې پدې ماده کې د بحث وړ دي دادي چې پدې ماده کې د مندرجو مواردو څخه هېڅ یوه ته هم زماني قید نشته یعنی هغه موده چې صغیر یې باید د فوق الذکر اشخاصو په نزد یا هم په دارالتادیب او نورو اصلاحی موسساتو کې تېره کړي، مشخصه او معینه نده.

د جزا د قانون ۷۵ ماده د صغیر لخوا د جنحې د ارتكاب په صورت کې پر هغه د لاندې تدابیرو څخه د یوه حکم کړی دی:

۱. په ۷۴ ماده کې د مندرجو اشخاصو څخه یوه ته د هغه

- تسلیمول د ۶ میاشتو تر ۳ کلونو پورې.
- مدت ۶ ماه الی ۳ سال.
۲. په دارالتادیب یا نورو اصلاحی موسساتو کې د هغه
حجز د ۶ میاشتو څخه تر ۳ کلونو پورې.
- لکه څرنګه چې لیدل کېږي د صغیر د جنحې په اړه
حتمي دي چې مرتکب د دغه مادې د مندرجې معینې
مودې لپاره تر سرپرستی لاندې وي.
- د جزا د قانون د ۷۶ مادې (۱) فقره د صغیر لخوا د جنایت
د جرم ارتکاب چې د هغه جزا اعدام یا دوامداره حبس
وي، د ۷۴ مادې مندرجو اشخاصو ته د تسلیمولو وړ نه
ګڼي او یوازې په دارالتادیبونو، خیریه موسساتو یا
اصلاحی مدارسو کې د هغه حجزي یې پر دغه شان
اشخاصو د تطبیق وړ تدبیر په توګه ټاکلی دی. دغه مادې
پداسې ځایونو کې د حجزي اقل حد ندی ټاکلی بلکه اکثر
حدی ۵ کاله ټاکلی دی.
- برعکس د دغه مادې د (۲) فقرې په بنسټ که چېرې د
صغیر لخوا د ارتکابی جنایت لپاره ټاکل شوې جزا طویل
حبس وي په هغه صورت کې د حجزي اقل او اکثر حدونه
ټاکل شوي دي چې له یو کال تر څلورو کلونو دي.
- د دغه قانون ۷۷ ماده یوه متعهد شخص ته صغیر د
تسلیمولو وروسته د هغه لخوا د جرم د ارتکاب موضوع
خپري.
- که چېرې صغیر د متعهد په نزد د پورتنیو موادو د
مندرجې مودې د تېرولو په وخت کې په جنحه یا جنایت
مرتکب شي، متعهد شخص په نغدي جزا محکومېږي.
پداسې توګه چې که چېرې د صغیر لخوا ارتکابی جرم
جنحه وي د جرمې مقدار له زر تر دوه زره افغانوي دي،
او که چېرې د جنایت جرم وي نغدي جزا له دوه تر پنځو
زرو افغانیو ده.
- طوریکه دیده میشود در مورد جنحه صغیر حتمی هست
تا مرتکب در مدت معین مندرج این ماده مورد
سرپرستی قرار گیرد.
- فقره (۱) ماده ۷۶ قانون جزا ارتکاب جرم جنایت توسط
صغیر را که جزای آن اعدام یا حبس دوام باشد قابل
تسلیمی به اشخاص مندرج ماده ۷۴ ندانسته و صرف
حجز در دارالتادیب ها، موسسات خیریه و مدارس
اصلاحی را بعنوان تدبیر قابل تطبیق بالای همچو شخص
تعیین نموده هست. ماده مذکور به تعیین حد اقل مدت
حجز در همچو مکان ها نپرداخته ولی حد اکثر آنرا ۵
سال تعیین نمود هست.
- بر عکس مطابق فقره (۲) این ماده هرگاه جزای پیشینی
شده برای جنایت ارتکابی توسط صغیر حبس طویل
باشد در آنصورت حد اقل و حد اکثر مدت حجزي تعیین
میشود که همانا مدت ۱ سال تا ۴ سال میباشد.
- ماده ۷۷ این قانون به موضوع ارتکاب جرم توسط
صغیر بعد از تسلیمی وی به یک شخص متعهد مرتبط
میشود.
- هرگاه صغیر در هنگام سپری نمودن مدت مندرج مواد
فوق الذکر در نزد شخص متعهد مرتکب جنحه یا
جنایت گردد، شخص متعهد به جزای نقدی محکوم
میگردد. طوریکه هرگاه جرم ارتکابی جنحه باشد مقدار
جریمه از یک الی دو هزار افغانی میباشد. و هرگاه جرم
جنایت باشد جزای نقدی از دوالی پنج هزار افغانی
میشود.

ماده ۷۸ قانون جزا به تصریح حالتی میپردازد که در آن صغیر به اشخاص دیگری غیر از اقارب او سپرده شده باشد. درین حالت هرگاه یک سال از این مدت سپری شده باشد و صغیر مذکور یا یکی از اقارب وی تسلیمی وی به اقارب را مطالبه نماید، محکمه میتواند به چنین امری حکم نماید. هرگاه این در خواست رد گردد، تجدید درخواست تا مدت ۶ ماه بعد از رد درخواست جواز ندارد.

هرگاه محکمه به اعاده شخص به اقارب وی حکم نماید در حقیقت این حکم به معنی رهائی شخص تحت سرپرستی از سرپرستی نبوده بلکه این اعاده در حقیقت بیانگر تسلیمی شخص تحت سرپرستی به اقارب وی میباشد و اقارب وی عین تعهد را تا زمان به پایان رسیدن حکم محکمه در مورد شخص مذکور دارا میباشند.

در مورد صغیریکه در دارالتادیب و یا سایر موسسات تحت حجز قرار دارد در ماده ۷۹ تصریح گردیده هست که خروج وی از موسسه به امر آمر موسسه، موافقه خارنوال مربوط و منظوری لوی خارنوال صورت گرفته میتواند.

درینجا سوال خلق میگردد که منظور از خروج وی آیا رهائی وی از قید هست یا تسلیمی وی به اشخاص؟

در جواب باید متذکر شد که در متن ماده مذکور مبنی بر تسلیمی وی به اشخاص دیگر هیچ اشاره ای صورت نگرفته و آنچه درین ماده تصریح گردیده هست در حقیقت خروج صغیر از دارالتادیب یا موسسه میباشد که میتوان آنرا به رهائی وی تعبیر نمود. ولی باید شرط کرد که این در صورتی هست که به تشخیص اشخاص فوق

د جزا د قانون ۷۸ ماده داسې حالت تصریح کوي چې په هغه کې صغیر د خپلو اقاربو څخه بغیر نورو اشخاصو ته سپارل شوی وي. پدې حالت کې که چېرې د دغه حالت څخه یو کال تېر شوی وي او دغه صغیر یا هم یو قریب یې، اقاربو ته د نوموړي د تسلیمی غوښتنه وکړي، محکمه کولای شي پداسې یو امر حکم وکړي. که چېرې دغه غوښتنه رد شي، د غوښتنې تجدید د غوښتنې د رد له نېټې تر ۶ میاشتو جواز نلري.

که چېرې محکمه اقاربو ته د صغیر د اعادې حکم وکړي، دغه حکم له سرپرستی څخه د تر سرپرستی لاندې شخص د خلاصون په معنی ندی بلکه دغه اعاده په حقیقت کې اقاربو ته د تر سرپرستی لاندې شخص د تسلیمی څرکوندونه کوي او د هغه اقارب د ده په اړه عین هماغه تعهد د محکمې د حکم تر پای ته رسېدو پورې لري.

د هغه صغیر په اړه چې په دارالتادیب یا نورو موسساتو کې تر حجز لاندې دي په ماده ۷۹ کې تصریح شوي دي چې د موسسې څخه د هغه وتل د موسسې د آمر په امر، د اړوند خارنوال په موافقه او دلوي خارنوال په منظوری تر سره کېدای شي.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې له موسسې څخه د هغه وتل د خلاصېدو په معنی دي که اشخاصو ته د تسلیم ورکولو؟

په ځواب کې باید وویل شي چې د دغه مادې په متن کې نورو اشخاصو ته د تسلیمولو په اړه هېڅ اشاره شوې نده او هغه څه چې پدې ماده کې تصریح شوي دي په حقیقت کې د دارالتادیب یا موسسې څخه د صغیر وتل دي چې کېدای شي دا د هغه د خلاصون په توګه تعبیر کړو. مګر باید شرط کړو چې دا په هغه صورت کې دي چې د

الذکر اصلاحی در رفتار صغیر به مشاهده برسد. چون حجز در دارالتادیب از جمله تدابیر امنیتی هست و تدابیر امنیتی از خصوصیت تغیر پذیری بر خوردار هست لذا رهای شخص قبل از به سر رسیدن مدت محکوم بها، در صورت اصلاح صغیر امکان پذیر هست.

همچنان در ماده مذکور تصریح گردیده هست که صغیر بیش از مدت ۵ سال یا بعد از تکمیل سن ۱۸ سالگی در موسسات مذکور قابل نگهداری نمیباشد.

آنچه درین مورد قابل بحث هست موضوع تکمیل سن ۱۸ سال در موسسات خیریه یا مدارس اصلاحی میباشد زیرا صغیر به کسی اطلاق میگردد که سن هفت سالگی را تکمیل ننموده باشد و همچنان صغیر بیش از ۵ سال در موسسات مذکور قابل نگهداری نمیباشد. پس هرگاه صغیر را مد نظر بگیریم که کمتر از ۷ سال باشد و مدت ۵ سال را در این موسسات سپری نماید در آنصورت حد اکثر سن وی بعد از سپری نمودن ۵ سال بیش از ۱۲ سال بوده نمیتواند. بنا برین تکمیل سن ۱۸ سال برای صغیر در این موسسات غیر ممکن و غیر عملی میباشد.

ماده ۱۸۰ این قانون به توضیح حالتی میپردازد که در آن محکمه به تسلیمی صغیر به یکی از اشخاص مندرج ماده ۷۴ و یا یکی از موسسات اصلاحی حکم نموده باشد ولی صغیر توسط یک شخص دیگری پنهان، به فرار وادارو یا به وسیله ای به فرار او معاونت نموده باشد. شخص فرار دهنده یا پنهان کننده در چنین حالت به حبس الی شش ماه یا جزای نقدی الی شش هزار افغانی محکوم میشود.

با وجودیکه در چنین حالت طفل محکوم خود به فرار دست نزده هست ولی با آنها نمیتوان چنین حالت را فرار از عدالت خطاب نمود زیرا

پورتیو اشخاصو لخوا د صغیر په رویه کې اصلاح و کتل شي. څرنګه چې په دارالتادیب کې حجز د امنیتی تدابیر و له ډلې دی او امنیتی تدابیر د تغیر منلو د خاصیت لرونکی دي لدې کبله د محکوم بها مودې د ختمېدو څخه مخکې د صغیر د اصلاح په صورت کې امکان لري.

همدارنګه پدې ماده کې تصریح شوي دي چې صغیر تر ۵ کلونو زیات یا هم د اتلس کلنی د عمر د بشپړولو وروسته پدې موسساتو کې د ساتنې وړ ندي.

هغه څه چې پدې اړه د بحث وړ دي په خیریه موسساتو یا اصلاحی مدارسو کې د ۱۸ کلنی د سن پوره کول دي ، ځکه صغیر هغه چا ته ویل کېږي چې د ۷ کلنی عمر یې بشپړ کړی نه وي او همدارنګه صغیر تر پنځو کلونو زیات پدې موسساتو کې د ساتنې وړ ندي. نو که چېرې صغیر په پام کې ونیسو چې تر ۷ کلونو کم عمر ولري او ۵ کاله پدې موسساتو کې تېر کړي په هغه صورت کې د هغه د سن اکثر حد د پنځو کلونو له تېرولو وروسته تر ۱۲ کلونو نه زياتېږي. لدې کبله پدې موسساتو کې د صغیر لپاره د ۱۸ کلنی د عمر بشپړول غیر ممکن او غیر عملی دي.

د دغه قانون ۸۰ ماده داسې حالت توضیح کوي چې په هغه کې محکمه د ۷۴ مادې مندرجو اشخاصو ته یا هم یوې اصلاحی موسسې ته د صغیر د تسلیمی حکم کړی وي مګر صغیر د بل شخص لخوا پټ، تېبستې ته اړ یا هم په یوه وسیله د هغه له تېبستې سره مرسته شوې وي. فرار ته هڅوونکی شخص یا پټوونکی شخص پداسې حالت کې تر شپږو میاشتو په حبس یا تر شپږو زرو افغانیو په نغدي جزا محکومېږي.

سره لدې چې پداسې حالت کې محکوم طفل خپله په تېبسته لاس ندی پورې کړی مګر سره لدې هم کېدای شي دغه حالت له عدالت څخه د تېبستې په توګه تعبیر

شخص پنهان کننده میخوهد به وسیله پنهان کردن و یا فرار دادن صغیر از تطبیق حکم محکمه جلو گیری نماید.

ماده ۸۲ این قانون در مورد راهقی که مرتکب جرم قباحه گردیده باشد دو نوع عکس العمل را قابل تطبیق دانسته هست که یکی عبارت از جزای پیشینی شده برای جرم قباحه در این قانون و دیگری تسلیمی وی به والدین، ولی نفس و یا شخص امین دیگری میباشد.

حکم این ماده در مورد تطبیق جزای پیش بینی شده برای راهقی که مرتکب جرم قباحه گردیده هست با حکم ماده ۵ قانون رسیدگی با تخلفات اطفال در تناقض میباشد زیرا با اساس فقره (۱) ماده ۵ قانون مذکور طفلی که سن ۱۲ سالگی را تکمیل ننموده باشد، مسئولیت جزائی متوجه او نمی گردد. با در نظر داشت اینکه قانون جزا سن ۷ تا ۱۳ سال را بعنوان راهقت شناخته هست میتوان تصریح نمود که جز در مورد راهقی که بین سن ۱۲ تا ۱۳ سال باشد تطبیق جزای جرم قباحه عملی هست و در مورد راهقی که بین سن ۷ تا ۱۲ قرار دارد تطبیق جزا غیر ممکن میباشد.

ماده ۸۳ این قانون تطبیق جزا بالای راهق را در صورت ارتکاب جنحه عملی ندانسته و صرف حجز در یکی از محلات اختصاص داده شده به این منظور را که در ماده ۷۶ تذکر رفت، عملی دانسته هست.

ماده ۸۴ این قانون به تصریح ارتکاب جرم جنایت مرتکبه توسط راهق و مجازات مربوط به آن پرداخته هست.

با اساس فقره (۱) این ماده ارتکاب جرم جنایت توسط

کرو و خکه پتوونکی شخص غواړي د صغیر د پتولو یا هم تېبستی ته د هڅولو له لارې د محکمې د حکم د تطبیق مخنیوی وکړي.

د دغه قانون ۸۲ ماده د هغه راهق په اړه چې د قباحه په جرم مرتکب شوی وی دوه ډوله عکس العمل د تطبیق وړ گڼي چې یو پدې قانون کې د قباحه لپاره ټاکل شوې جزا او بل والدینو یا د نفس ولی یا هم بل امین شخص ته تسلیمول دي.

د دغه مادې حکم د هغه راهق لپاره د جزا د تطبیق په اړه چې په جرم مرتکب شوی دی د ماشومانو پر تخلفاتو د غور د قانون د ۵ مادې د حکم سره په ټکر کې دی ځکه د هغه قانون د ۵ مادې د (۱) فقرې له مخې هغه ماشوم چې د ۱۲ کلنی عمر یې بشپړ کړی نه وي، هغه ته جزایي مسئولیت نه متوجه کېږي. د دې په پام کې نیولو سره چې د جزا قانون د ۷ تر ۱۳ کلونو عمر د راهقت په توگه پېژندلی دی کېدای شي داسې تصریح کړو چې د هغه راهق څخه بغیر چې د ۱۲ تر ۱۳ کلونو عمر ولري د قباحه د جرم د جزا تطبیق عملی دی او د هغه راهق په اړه چې د ۷ تر ۱۲ کلونو عمر ولري د جزا تطبیق غیر ممکن دي.

د دغه قانون ۸۳ ماده پر راهق د جزا تطبیق د جنحې د ارتکاب په صورت کې عملی نه گڼي او یوازې په ځانگړو شویو ځایونو کې د هغه حجز پدې موخه چې په ۷۶ ماده کې ذکر شوی، عملی گڼلي دي.

د دغه قانون ۸۴ ماده د راهق لخوا د مرتکبه جنایت د جرم ارتکاب او دهغه اړوند مجازات تصریح کوي.

د دغه مادې د (۱) فقرې په بنسټ د راهق لخوا د جنایت

مراهق که اصولاً مستوجب مجازات اعدام و یا حبس دوام باشد اینجاب حجز مراهق در دارالتادیب برای مدت ۲ تا ۱۵ سال را مینماید.

هر گاه مجازات جنایت مرتکبه حبس طویل باشد حجز مراهق در دارالتادیب از یک سال کمتر و از نصف حد اکثر حبس طویل بیشتر بوده نمیتواند. این موضوع در فقره (۲) ماده مذکور تصریح گردیده هست.

باساس فقره (۳) این ماده هر گاه جزای جنایت مذکور کمتر از ده سال باشد در آنصورت قید کمتر از یک سال و یا بیشتر از نصف حد اکثر مد نظر گرفته نمیشود.

درینجا سوال طرح میگردد که چرا در جرم قباحت مراهق میتواند به جزای پیشینی شده محکوم گردد در حالیکه در جنحه و جنایت چنین چیزی امکان پذیر نمیشود؟

در جواب باید گفت که چون جزای جرم قباحت اکثراً بسیار خفیف هست لذا تطبیق آن بالای شخص مراهق اضرار زیادی را متوجه تربیت وی نمیسازد در حالیکه این تاثیرات در جزای جنایتی و قباحتی به مراتب بیشتر میباشد.

ماده ۸۵ قانون جزا به موضوع سن مراهقت و صغارت پرداخته و در فقره (۱) تصریح میدارد که در موضوع تعیین تدابیر سن صغیر یا مراهق در زمان ارتکاب جرم مد نظر قرار داده میشود نه زمان رسیدگی به قضیه. یعنی هر گاه سن طفل در زمان ارتکاب ۱۲ سال و در زمان رسیدگی به قضیه وی ۱۵ سال باشد، در وقت رسیدگی سن ۱۲ سال وی مد نظر قرار داده میشود نه

د جرم ارتکاب چپ اصولاً اعدام یا هم دوامداره بند د مجازاتو مستوجب وی، په دارالتادیب کې د ۲ تر ۱۵ کلونو لپاره د مراهق د حجز ایجاب کوي.

که چپې د مرتکبه جنایت مجازات طویل حبس وی په دارالتادیب کې د مراهق حجز له یو کال څخه کم او د طویل حبس د اکثر حد له نیمایي څخه زیاتېدای شي. دغه موضوع د دغه مادې په (۲) فقره کې تصریح شوی دی.

د دغه مادې د (۳) فقرې له مخې که چپې د دغه جنایت جزا تر لسو کلونو زیاته وی په هغه صورت کې قید تر یو کال کم او د اکثر حد تر نیمایي زیات په پام کې نه نیول کېږي.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې ولې د قباحت په جرم کې مراهق کولای شي په ټاکل شوي جزا محکوم شي پداسې حال کې چې د جنحې او جنایت په اړه داسې کوم څه امکان نلري؟

په ځواب کې باید وویل شي چې څرنگه چې د قباحت د جرم جزا اکثراً ډېره خفیفه وي لدې کبله پر مراهق د هغه تطبیق د هغه تربیې ته زیات ضرر نه رسوي پداسې حال کې چې د جنایتی او جنحې مجازاتو د تطبیق تاثیرات په څو څو ځلې زیات دي.

د جزا د قانون ۸۵ ماده د مراهقت او صغارت د سن موضوع څېړلې او په (۱) فقره کې تصریح کوي چې د تدابیرو د نیولو په اړه د صغیر یا مراهق سن د جرم د ارتکاب په وخت کې په پام کې نیول کېږي نه پر قضیه د غور وخت. یعنی که چپې د ارتکاب په وخت کې د ماشوم سن ۱۲ کاله ؤ او د قضیې د غور په وخت کې پنځلس کلن ؤ، د غور په وخت کې د ۱۲ کلنې عمر په

پام کې نیول کېږي نه د ۱۵ کلنۍ.

سن ۱۵ سال وی.

د دغه مادې (۲) فقره د جرم د ارتکاب په وخت کې د صغارت حالت بنسټ ګڼي او د حکم د اصدار په وخت کې د مراهقت سن ته د صغیر رسېدل د مراهق په توګه د هغه د محاسبې لپاره دلیل نه ګڼي.

فقره (۲) این ماده حالت صغارت در هنگام ارتکاب جرم را اساس قرار داده و رسیدن صغیر به سن مراهقت در زمان اصدار حکم را دلیلی بر محاسبه وی بحیث مراهق نمی داند.

د جزا دقانون ۸۶ ماده ۱۸ کلنۍ ته د مراهق د رسېدلو موضوع تر بحث لاندې نیولې ده.

ماده ۸۶ قانون جزا موضوع رسیدن مراهق به سن ۱۸ سالګی را مورد بحث قرار میدهد.

د دغه مادې د (۱) فقرې په بنسټ که چېرې هغه شخص چې د مراهقت په وخت کې په جرم مرتکب شوی وي، د حکم د صدور په وخت کې د ۱۸ کلنۍ عمر بشپړ کړي، د ۱۸ کلنۍ د عمر بشپړول د مراهق په توګه د هغه د محاسبې مخنیوی نه کوي. پدې معنی چې محکمه نشي کولای پر هغه شخص د حکم د صدور په وخت کې چې د مراهقت په مهال په جرم مرتکب شوی وي، د دې په استناد چې د حکم د صدور په وخت کې د ۱۸ کلنۍ عمر بشپړ کړی دی، د یوه ۱۸ کلن شخص په توګه د هغه په اړه حکم صادر کړي. البته باید وویل شي چې دغه امر په کلي توګه پر داسې شخص د مجازاتو د تطبیق مانع نه کېږي ځکه د (۲) فقرې د حکم په بنسټ که د دغه شان شخص د ارتکابي جرم جزا طویل حبس یا متوسط حبس وي، محکمه صلاحیت لري چې په دارالتادیب کې د حجز په ځای د هغه جنایت په بدل کې چې جزای طویل حبس وي، جزا یې متوسط حبس او د هغه جنحې په بدل کې چې جزای متوسط حبس وي هغه په قصیر حبس محکوم کړي. باید واضح کړل شي چې په پورتنۍ فقره کې د مندرج حبس موده په هېڅ توګه د هغه حجز له مودې څخه چې په دارالتادیب کې د دغه قانون له مخې د جنایت یا جنحې په بدل کې ټاکل شوی دی، زیاتېدای نشي. دغه موضوع د دې مادې په (۳) فقره کې تصریح شوې ده.

باساس فقره (۱) این ماده هرگاه شخصیکه در هنگام مراهقت مرتکب جرم گردیده هست، در هنگام صدور حکم سن ۱۸ سال را تکمیل نموده باشد، تکمیل سن ۱۸ سالګی توسط وی مانع از محاسبه وی بحیث مراهق نمیگردد. بدین معنی که محکمه نمیتواند در هنگام صدور حکم بالای شخصیکه در سن مراهقت مرتکب جرم گردیده هست، به استناد اینکه در هنگام صدور حکم سن ۱۸ سال را تکمیل نموده هست، مانند یک شخص ۱۸ ساله در مورد وی به اصدار حکم پردازد. البته باید خاطر نشان ساخت که این امر در کل مانع از تطبیق مجازات بالای همچو شخص نمیگردد زیرا باساس حکم فقره (۲) این ماده اگر جزای جرم ارتکابی چنین شخص حبس طویل یا حبس متوسط باشد، محکمه صلاحیت دارد تا به عوض حجز در دارالتادیب در بدل جنایتی که جزای حبس طویل باشد به حبس متوسط و در بدل جنحه که جزای آن حبس متوسط باشد به حبس قصیر حکم نماید. باید واضح ساخت که مدت حبس مندرج فقره فوق به هیچ صورت از مدت حجزیکه در دارالتادیب در این قانون در برابر ارتکاب جنایت یا جنحه قید گردیده هست، بیشتر بوده نمیتواند. این موضوع در فقره (۳) این ماده تصریح گردیده هست.

در اینجا سوال طرح می‌گردد که هرگاه اساس تعیین مسئولیت جزائی سن ارتکاب جرم باشد پس چطور میتوان به تطبیق حبس قصیر و یا متوسط بالای شخصیکه در سن مراقت مرتکب جرم گردیده هست، حکم نمود؟

در جواب باید گفت که مطابق این قانون هیچ مانعی در قسمت مجازات مراقت موجود نمیشد. آنچه درین قانون تصریح گردیده هست، اینست که صرف صغیر از اقامه هر نوع دعوی جزائی بر علیه او مبری میباشد نه مراقت بنا بر آن تطبیق جزا بالای مراقت در حقیقت منافی در نظر داشت سن زمان ارتکاب نمیشد. از طرف دیگر هرگاه درین حکم دقت گردد، سن مراقت به کلی لحاظ گردیده هست زیرا در مورد همچو شخص عین مجازات تعیین شده که برای اشخاص بزرگسال قابل تطبیق نبوده بلکه حالت خفیف تر از آن حکم می‌گردد. چنانچه تعیین جزای حبس قصیر در صورتیکه جزای جرم مرتکبه حبس متوسط باشد مصداق این مدعاست.

باید خاطر نشان ساخت که هرگاه جزای پیش بینی شده در مورد جرم ارتکابی توسط همچو شخص غیر از حبس طویل یا متوسط باشد، در آنصورت جزا بالای شخص مذکور قابل تطبیق نبوده و در عوض به جریمه نقدی که کمتر از ۵ هزار افغانی نباشد، محکوم می‌گردد. موضوع فوق در فقره (۴) ماده مذکور ذکر گردیده هست.

فقره (۵) این ماده در مورد تکمیل سن ۱۸ سالگی توسط مرتکب مراقت در دارالتادیب میباشد. باساس حکم این ماده هرگاه مراقت محکوم سن ۱۸ سالگی را در دارالتادیب تکمیل نماید، جهت سپری کردن مدت باقی

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې که چېرې د جزایي مسئولیت د ټاکلو بنسټ د جرم د ارتکاب سن وي نو څرنگه کولای شو پر هغه شخص چې د مراقت په عمر کې په جرم مرتکب شوی دی د قصیر یا متوسط حبس د تطبیق حکم وکړو؟

په ځواب کې باید وویل شي چې د دغه قانون له مخې د مراقت د مجازاتو لپاره هېڅ مانع نشته. هغه څه چې پدې قانون کې تصریح شوي دي، دادي چې یوازې د صغیر په وړاندې هېڅ ډول جزایي دعوي اقامه کېدای نشي بلکه د مراقت په وړاندې اقامه کېدای شي لدې کبله پر مراقت د جزا تطبیق په حقیقت کې د ارتکاب د وخت د په پام کې نیولو منافي ندي. له بل لوري که چېرې دغه حکم ته په ځیر وگورو، د مراقت سن د کلي سن سره لحاظ شوی دی ځکه د دغه شان شخص په اړه عین هماغه مجازات چې د لویانو لپاره د تطبیق وړ وي نه بلکه د هغوي څخه د خفیفو مجازاتو حکم کېږي. لکه چې د قصیر حبس د جزا تعیین په هغه صورت کې چې د مرتکبه جرم جزا متوسط حبس وي، د دغه ادعا مصداق دی.

باید وویل شي چې که چېرې د دغه شان شخص لخوا د ارتکابي جرم لپاره ټاکل شوې جزا د طویل یا متوسط حبس څخه بغیر وي، په هغه صورت کې پر دغه شان شخص جزا د تطبیق وړ نده او په عوض کې یې په نغدي جریمه چې له ۵ زره افغانیو کمه نه وي، محکومېږي. دغه موضوع د مذکورې مادې په (۴) فقره کې ذکر شوې ده.

د دغه مادې (۵) ماده د مراقت مرتکب لخوا په دارالتادیب کې د ۱۸ کلنی د عمر د بشپړولو په اړه ده. د دغه مادې د حکم په بنسټ که چېرې محکوم مراقت په دارالتادیب کې د ۱۸ کلنی عمر بشپړ کړي، د خپل محکومیت د پاتې

مودی د تېرولو لپاره محبس ته لېږل کېږي.

مانده محکومیت به محبس انتقال داده میشود.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې په دارالتادیب کې حجز جزا ده که امنیتي تدبیر؟

درینجا سوال طرح می‌گردد که آیا حجز در دارالتادیب جزا هست و یا تدبیر امنیتی؟

په ځواب کې باید وویل شي چې څرنگه چې په دارالتادیب کې حجز د جزا په توګه ندی پېژندل شوی لدې کبله کولای شو هغه د امنیتي تدابیرو په تصنیف کې شامل کړو.

در جواب باید متذکر شد که چون حجز در دارالتادیب منحصراً جزا شناخته نشده هست لذا میتوان آنرا در تصنیف تدابیر امنیتی شامل ساخت.

د دغه قانون ۸۷ ماده د جرمونو کانکور تصریح کوي او بیانوي چې د صغیر یا مراهق لخواه د څو څو جرمونو د ارتکاب په صورت کې د دوي محاکمه د واحدې دعوي په ضمن کې مجاز ده مګر دغه مادې شرط اېښی دی چې محکمه د هغه جرم په بنسټ حکم وکړي چې د هغه جزا په قانون کې شديده ټاکل شوې وي.

ماده ۸۷ این قانون به تصریح کانکور جرایم پرداخته و بیان می نماید که در صورت ارتکاب چندین جرم توسط صغیر و یا مراهق محاکمه آنان ضمن دعوی واحد مجاز بوده ولی ماده مذکور شرط گذاشته هست که محکمه باسناد جرمی حکم نماید که جزای آن در قانون شدید تر پیشین گردیده هست.

۸۸ مادې د جرمونو د تکرار موضوع څېړلې او هغه پدې قانون کې د ټاکل شویو امنیتي تدابیرو د نیولو مانع نه ګڼي.

ماده ۸۸ به موضوع تکرار جرم پرداخته و آنرا مانع تکرار اتخاذ تدابیر پیشینې شده درین قانون ندانسته هست.

د جزا د قانون ۹۲ ماده د صغیر او مراهق په اړه پر حبس د نغدي جزا تعویض د تطبیق وړ نده ګڼلی دی.

ماده ۹۲ قانون جزا تعویض جزای نقدی به حبس را در مورد صغیر و مراهق غیر قابل تطبیق دانسته هست.

د جزا د قانون ۹۳ ماده د اعدام موضوع تصریح کوي او صراحت لري چې که یو شخص د ارتکاب په وخت کې د ۲۰ کلنۍ عمر بشپړ کړی نه وي، پر هغه د اعدام مجازات نه تطبیقېږي او پر دغه شخص د اعدام پر ځای دوامداره بند د تطبیق وړ دي.

ماده ۹۳ قانون جزا به تصریح موضوع اعدام پرداخته و مشعر هست که اگر شخصی در حین ارتکاب سن ۲۰ سالگی را تکمیل نکرده باشد، مجازات اعدام بالای وی قابل تطبیق نمیباشد و به عوض اعدام بالای شخص مذکور حبس دوام قابل تطبیق میباشد.

باید وویل شي چې څرنگه چې د نورو جزاګانو په اړه د ۱۸ کلنۍ د عمر بشپړول معیار دي مګر په اعدام کې د هغه د شدت او وخامت له کبله دغه معیار تر ۲۰ کلنۍ پورې تحقق نه مومي.

باید خاطر نشان ساخت که چون در مورد سایر جزاها تکمیل سن ۱۸ سالگی معیار میباشد ولی در اعدام بنا بر شدت و وخامت آن این معیار تا سن ۲۰ سالگی تحقق پیدانمی نماید.

قضیه:

شاگرد ۶ کلن او د ښوونځي د دویم ټولگي زده کوونکی دی. هغه ډېر ځیرک مگر جگړه مار دي. یوه ورځ د خپل یوه ټولگیوال سره دعوي کوي او د هغه ټولگیوال چې سنال له ده څخه لوي دي شاگرد وهي. شاگرد د خپل ټولگیوال لدې کار څخه سخت خپه کېږي او له ځانه سره پرېکړه کوي چې د هغه په وړاندې کوم کار وکړي. په همدې منظور بله ورځ له پخلنځي څخه یو تېره چاقو له ځانه سره اخلي او ښوونځي ته روانېږي. په ټولگي کې د معمول په څېر د خپلو ټولگیوالو د حال او احوال پوښتنه کوي او د هماغه ټولگیوال چې ورسره یې جگړه کړې، د څپ په څو کې کېښي. له څو دقیقو وروسته متوجه کېږي چې ټول ټولگیوال د خپلو درسونو په لوستلو بوخت دي، او هېڅوک ده ته پام نلري لدې کبله پرېکړه کوي چې د خپل چاقو په وسیله پر ټولگیوال حمله وکړي. هغه په خپل ټول قوت او ځواک سره چاقو د ټولگیوال په سر وهي او په نتیجه کې چاقو ترلاستي پورې د هغه په سر کې ننوزي. د شاگرد ټولگیوال د هغه ضربې له امله چې مغز ته یې اوږې سملاسي مري.

قضیه:

شاگرد ۶ ساله و متعلم صنف دوم مکتب میاشد. وی طفل بسیار زیرک ولی جنگو میاشد. در یکی از روزها وی با یکی از همصنفان خود دعوی نموده و همصنف وی که سنأ از وی بزرگتر میاشد وی رالت و کوب مینماید. شاگرد ازین کار همصنفش خیلی ناراحت شده و با خود تصمیم میگیرد تا بر علیه وی کاری انجام دهد. به همین خاطر روز بعد از آشپزخانه یک چاقوی بران را با خود برداشته و روانه مکتب میشود. در صنف طبق معمول با همصنفانش احوال بررسی نموده و در چوکی عقبی همان همصنفش که با وی جنگ نموده هست مینشیند. بعد از چند دقیقه متوجه میشود که همه همصنفانش مصروف خواندن دروس شان میباشند و هیچ کس متوجه وی نیست بناً تصمیم میگیرد تا با چاقو بالای همصنفش حمله نماید. وی با تمام قدرت و قوت با چاقو به فرق همصنفش میکوبد که در اثر آن چاقو تاه دسته به سر وی داخل میگردد. همصنف شاگرد در اثر ضربه ای که بر مغزش وارد میشود فوراً وفات میکند.

پدې قضیه کې محکمه پرېکړه کوي چې شاگرد د هغه والدينو ته وسپاري. مگر په ضمن کې څرنگه چې شاگرد د يوې مټمولې کورنۍ غړی دی او خپله د هغه په نامه د هوايي لېږد رالېږد (حمل او نقل) يو شرکت هم شته، محکمه پرېکړه کوي چې هغه د ټولگیوال والدينو ته د خسارې د جبران برسېره د ۲۰۰ زرو افغاني نغدي جریمې په ورکړه محکوم کړي. محکمه په خپل دې حکم کې استدلال کوي چې په نغدي جریمه د محکوم کولو موخه پر هغه د فشار راوړل ندي او یوازې لدې کبله چې هغه یو مټمول شخص دی او د نغدي جزا ورکړه پر هغه کومه بده اغېزه نه لري، لدې کبله یې داسې

محکمه در قضیه مذکور تصمیم اتخاذ می نماید تا شاگرد را به والدينش بسپارد. ولی در ضمن چون شاگرد عضو یک خانواده مټمول هست و به نام خود وی یک شرکت حمل و نقل هوائی وجود دارد، محکمه تصمیم اتخاذ مینماید تا ویرا علاوه بر جبران خساره به والدين همصنفش محکوم به پرداخت ۲۰۰ هزار افغاني جریمه نقدی نماید. محکمه درین حکم خود استدلال مینماید که هدف از محکوم ساختن شاگرد به جریمه نقدی آوردن فشار بالای وی نبوده و صرف بخاطر اینکه وی یک شخص مټمول هست و پرداخت جریمه نقدی بالای وی کدام تاثیر سوندارد، لذا به چنین کاری

کار کړی دی.

مبادرت ورزیده هست.

ستاسو په اند آیا د نغدي جریمې د ورکړې حکم پداسې یوه موخه امکان لري که نه؟

به نظر شما آیا حکم به جریمه نقدی با چنین هدفی امکان پذیر هست یا خیر؟

آیا نغدي جریمه خپله د شخص د جزایي مسئولیت څرگندونه نه کوي؟

آیا جریمه نقدی خود بیانگر مسئولیت جزائی شخص نمیشود؟

دویم- د ارادې فقدان

دوم - فقدان اراده

د افغانستان د جزا قانون د ارادې د فقدان تر عنوان لاندې د اکراه او اضطراب حالت ذکر کړی دی پداسې حال کې چې پدې تصنیف کې دوي عملي ستونزې شته:

قانون جزای افغانستان تحت عنوان فقدان اراده حالت اکراه و اضطراب را ذکر نموده هست در حالیکه درین تصنیف دو مشکل عملي وجود دارد:

اول داچې د اضطراب حالت د ارادې د فقدان د اړوند حالاتو څخه ندی بلکه په ځینو ټولنو کې د مجرمیت د رفع کېدو د حالت په توګه دی. ځکه د اضطراب په حالت کې هېڅکله د شخص اراده نه سلب کېږي.

اول اینکه حالت اضطراب از جمله حالات مربوط به فقدان اراده نبوده بلکه در بعضی جوامع بعنوان حالت رفع مجرمیت میباشد. زیرا در حالت اضطراب اراده شخص هیچگاه سلب نمیگردد.

دویم دا چې تر دغه عنوان لاندې د جنون او د سن د صغر حالتونه ندي شامل کړاي شوي پداسې حال کې چې دواړه د ارادې د فقدان د حالتونو له ډلې څخه دي.

دوم اینکه در تحت این عنوانن حالات جنون و صغر سن را قرار نداده هست حالانکه هر دوی این حالات از جمله حالات فقدان اراده میباشدند.

۱. اکراه:

۱. اکراه

د جزا قانون د اکراه موضوع د یوې مادې په ترڅ کې بیان کړېده.

قانون جزا موضوع اکراه را صرف در یک ماده بیان نموده هست.

۹۴ ماده:

ماده ۹۴:

" هغه شخص چې د داسې مادې یا معنوي قوې تر تاثیر لاندې چې د هغه دفع کول په بل ډول ممکن نه وي، د جرم ارتکاب ته مجبور کړاي شي، مسئول نه ګڼل کېږي."

" شخصیکه تحت تاثیر قوه مادی یا معنوی ایکه دفع آن طور دیگری ممکن نباشد، مجبور به ارتکاب جرم گردد، مسئول شناخته نمی شود."

دغه مادې د جرم د ارتکاب لپاره پر شخص د مادي

ماده مذکور موجودیت فشار مادی و یا معنوی بالای

شخص جهت ارتکاب جرم را مانع مسئولیت جزائی شناخته هست.

به این اساس ماده مذکور دو نوع اکراه را به رسمیت شناخته هست که عبارتند از:

الف: اکراه مادی

ب: اکراه معنوی

۲. اضطرار:

طوریکه در مباحث قبلی نیز تذکر دادیم قانون جزای افغانستان اضطرار را از جمله حالات رفع مسئولیت جزائی شناخته هست، حالانکه این حالت در بعضی جوامع منحصیث حالت تبرئه کننده شناخته شده هست.

این موضوع نیز در قانون جزا طی یک ماده توضیح گردیده هست.

ماده ۹۵:

"شخصیکه به منظور نجات نفس یا مال خود و یا نفس یا مال غیر به خطر بزرگ و آنی مواجه گردد، به نحویکه بدون ارتکاب عمل جرمی قادر به دفع آن نباشد، مسئول شناخته نمی شود. مشروط بر اینکه شخص عمداً سبب ایجاد خطر مذکور نگردیده و ضرر مورد اجتناب شدید تر از ضرری باشد که از جرم نشأت میکند."

باساس حکم این ماده هرگاه شخص در یک حالتی قرار گیرد که بدون ارتکاب جرم نجات از حالت مذکور غیر ممکن باشد، در آنصورت از ارتکاب جرم بخاطر دفع خطر مسئول

یا معنوی فشار موجودیت د جزایی مسئولیت مانع گهلی دی.

د دغه مادی په بنسټ دوه ډوله اکراه په رسمیت پېژندل شوې دي چې دادي:

الف: مادي اکراه

ب: معنوي اکراه

۲. اضطرار

لکه خرنگه چې په مخکینیو مباحثو کې ذکر شول د افغانستان د جزا قانون د اضطرار حالت د جزایی مسئولیت د رفع کېدو د حالتونو څخه پېژندلی دی، پداسې حال کې چې دغه حالت په ځینو ټولنو کې د تبرئه کوونکي حالت په توگه پېژندل شوی دی.

دغه موضوع هم په جزا قانون کې د یوې مادی په ترڅ کې توضیح شوې ده.

۹۵ ماده:

"هغه شخص چې د خپل نفس یا مال یا هم د بل چا د نفس یا مال د نجات په موخه له لوی او سملاسي خطر سره مخامخ شي، پداسې توگه چې د جرمي عمل د ارتکاب څخه پرته د هغه په دفع قادر نه وي، مسئول نه گنل کېږي. پدې شرط چې شخص عمداً د دغه خطر د ایجاد سبب نه وي او اجتناب کېدونکی ضرر تر هغه ضرر چې د جرم څخه نشات کوي، شدید وي."

د دغه مادی د حکم په بنسټ که چېرې یو شخص له داسې حالت سره مخامخ شي چې د جرم د ارتکاب څخه پرته د دغه حالت څخه ژغورنه غیر ممکن وي، په هغه صورت کې د خطر د دفع کولو په موخه د جرم د

- ارتکاب مسئول ندی. نمیشد.
- مگر د مرتکب عدم مسئولیت په دوه شرطونو مشروط
گړخول شوی دی چې دادي:
- اول دا چې خپله شخص د خطر د ایجاد باعث نه وي.
- دوم دا چې اجتناب کېدونکی ضرر د هغه ضرر څخه
شدید وي چې د جرم څخه نشأت کوي.
- د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:
۱. جزا تعریف کړئ.
۲. جزایي مسئولیت واضح کړئ.
۳. پر جزایي مسئولیت د جنون تاثیر واضح کړئ.
۴. د افغانستان د جزا د قانون له مخې د سکر ډولونه بیان
کړئ.
۵. سن د مرتکب په جزایي مسئولیت کې څه اغېزه لري؟
۶. هغه سن چې پکې شخص جزایي مسئولیت نلري،
واضح کړئ.
۷. آیا د صغیر او مراهق په نزد د سن معیار د ارتکاب د
وخت پر بنسټ په پام کې نیول کېږي او که پر قضیه د
غور وخت؟ واضح یې کړئ.
۸. د افغانستان د جزا د قانون له مخې د اکراه ډولونه واضح
کړئ.
۹. د شخص پر جزایي مسئولیت د اکراه تاثیر واضح
کړئ.
- ولی عدم مسئولیت مرتکب مشروط به دو شرط
گردانیده شده هست که عبارتند از:
- اول اینکه خود شخص باعث ایجاد خطر نگردیده باشد.
- دوم اینکه ضرر مورد اجتناب از ضرری که از جرم
نشأت مینماید، شدید تر باشد.
- سوالات برای مباحثه صنفی:
۱. جزا را تعریف نمائید.
۲. مسئولیت جزائی را واضح سازید.
۳. تاثیر جنون بر مسئولیت جزای را واضح سازید.
۴. انواع سکر را با توجه به قانون جزای افغانستان بیان
نمائید.
۵. سن در مسئولیت جزائی مرتکب چی تاثیر دارد؟
۶. سن را که در آن شخص فاقد مسئولیت جزائی
میشد، واضح سازید.
۷. آیا معیار سن در نزد صغیر و مراهق بر مبنای زمان
ارتکاب مد نظر گرفته میشود و یا زمان رسیدگی واضح
سازید؟
۸. انواع اکراه مطابق قانون جزای افغانستان را واضح
سازید.
۹. تاثیر اکراه بر مسئولیت جزائی شخص را واضح
سازید.

خلورم باب جزا

ښوونږې موخې:

- جزاگانې معرفي کړي.

- له یو بل سره د اړیکې له حیثه د جزاگانو ډولونه توضیح کړي.

- د اصلي جزاگانو ډولونه بیان کړي.

- د حبس انواع د هغوي د مودې په ذکر کولو سره واضح کړي.

- د محکمې لخوا د نغدي جریمې د اقل او اکثر حد د ټاکلو معیارونه واضح کړي.

- تبعي جزاگانې واضح کړي.

- د تکميلي جزاگانو ډولونه واضح کړي.

- د تبعي او تکميلي جزاگانو تر منځ توپيرونه بیان کړي.

لکه څرنګه چې پوهېږو د مجرمینو په وړاندې جامعه له ځانه دوه ډوله عکس العمل ښيي چې یو د جزا په قالب کې او بل د امنیتي تدابیرو په قالب کې وي.

پدې برخه کې مونږ هغه ډول عکس العمل چې د جزا په بڼه وي، تر څېړنې لاندې نیسو.

تر ټولو مخکې باید جزا تعریف کړو:

جزا د هغه ټولنیز عکس العمل یو ډول دي چې د محکمې د حکم د قطعیت څخه وروسته پر مسئولو مجرمینو

باب چهارم جزا

اهداف آموزشی:

- جزاها را معرفی نماید.

- انواع جزاها از حیث ارتباط با هم را توضیح نماید.

- انواع جزاهای اصلی را بیان نماید.

- انواع حبس با ذکر مدت آنرا واضح سازید.

- معیارهای تعیین حد اقل و حد اکثر جریمه نقدی توسط محکمه را واضح سازید.

- جزاهای تبعی را معرفی نماید.

- انواع جزاهای تکمیلی را واضح سازید.

- تفاوتها میان جزاهای تبعی و تکمیلی را بیان نماید.

طوریکه میدانیم در برابر مجرمین جامعه از خود دو نوع عکس العمل را نشان میدهد که یکی در قالب جزا و دیگری در قالب تدابیر امنیتي میباشد.

درین بخش ما آن نوع عکس العمل را که در قالب جزا میباشد، مورد مطالعه قرار خواهیم داد.

نخست از همه باید جزا را تعریف نمود:

جزا عبارت از نوعی از عکس العمل اجتماعی هست که بعد از قطعیت حکم محکمه بالای مجرمین مسئول

(عاقل، بالغ او غیر مکره) د تطبیق وړ وي.

(عاقل، بالغ و غیر مکره) قابل تطبیق میباشد.

جزاگانې د مختلفو لیدلورو څخه په مختلفو ډولونو تصنیف کړای شوی دي مگر پدې ځای کې زموږ هدف دهغه ارتباط له مخې د جزاگانو تصنیف دی چې د دوي تر منځ موجود وي چې په لاندې ډول د مختلفو فصلونو په ترڅ کې تر څېړنې لاندې نیول کېږي.

جزاها از دید گاه های مختلف به گونه های مختلف تصنیف بندی گردیده اند ولی درینجا منظور نظر ما تصنیف جزاها از حیث ارتباطی هست که بین شان موجود میباشد که در ذیل طی فصول مختلف همه را مورد مطالعه قرار میدهم.

لومړی فصل

اصلي جزاگانې

مخکې لدې چې اصلي جزاگانې توضیح کړو، لازمه ده چې د دغه فصل اړوند مواد ذکر کړو.

قبل از اینکه به توضیح جزا های اصلی بپردازیم لازم هست تا مواد مربوط به این فصل را ذکر نمایم.

۹۷ ماده:

ماده ۹۷:

"اصلي جزاگانې دادي:

"جزا های اصلی عبارتند از:

۱. اعدام

۱. اعدام

۲. دوامداره حبس

۲. حبس دوام

۳. طویل حبس

۳. حبس طویل

۴. متوسط حبس

۴. حبس متوسط

۵. قصیر حبس

۵. حبس قصیر

۶. نغدي جزا "

۶. جزای نقدی "

۹۸ ماده:

ماده ۹۸:

"اعدام په دار باندي د محکوم څرول دي د نوموړي تر مرگه "

"اعدام عبارت است از آویختن محکوم به دار تا وقت مرگ "

۹۹ ماده:

ماده ۹۹:

"۱. دوامداره بند د محکوم علیه زنداني کول دي په يوه د

"۱. حبس دوام عبارت است از زندانی ساختن محکوم

علیه در یکی از محاسبی که از طرف دولت به این منظور تخصیص یافته هست.

۲. مدت حبس دوام از شانزده سال تا ۲۰ سال میباشد.

ماده ۱۰۰:

۱. "حبس طویل عبارت از زندانی ساختن محکوم علیه در یکی از محاسبی که از طرف دولت باین منظور تخصیص یافته هست.

۲. مدت حبس طویل از پنج سال کمتر و پانزده سال بیشتر نمیشد.

۳. در حبس دوام و حبس طویل محکوم علیه مکلف هست کارهای اصلاحی را انجام دهد که در قانون مربوط به محاسب پیشینی شده هست.

۴. محبوسیکه سن شصت سالگی را تکمیل کرده باشد، به انجام کار، گر چه اصلاحی هم باشد مکلف نمی باشد.

ماده ۱۰۱:

۱. "حبس متوسط عبارت است از زندانی ساختن محکوم علیه در یکی از محاسبی که از طرف دولت باین منظور تخصیص یافته باشد.

۲. مدت حبس متوسط از یک سال کمتر و از پنج سال بیشتر نمیشد.

۳. محکوم علیه به حبس متوسط مکلف به انجام کارهای اصلاحی می باشد که در قانون مربوط به محاسب پیش بینی شده باشد.

هغه محاسبو کې چې د دولت لخوا پدې موخه تخصیص کړل شوي دي.

۲. د دوامداره حبس موده له ۱۶ کلونو تر ۲۰ کلونو ده.

ماده ۱۰۰:

۱. "طویل حبس د محکوم علیه زندانی کول دي په یوه د هغه محاسبو کې چې د دولت لخوا پدې هدف تخصیص کړل شوي دي.

۲. د دوامداره حبس موده له پینځو کلونو کمه او له ۱۶ کلونو زیاته کېدای نشي.

۳. په دوامداره او طویل حبس کې محکوم علیه مکلف دی چې هغه اصلاحی کارونه سرته ورسوي چې په د محاسبو په متعلق قانون کې ذکر شوي دي.

۴. هغه محبوس چې د ۶۰ کلنی عمر یې بشپړ کړی وي، د کار په سرته رسولو که څه هم چې اصلاحی وي، مکلف ندی.

ماده ۱۰۱:

۱. "متوسط حبس د محکوم علیه زندانی کول دي په یوه محبس کې چې د دولت لخوا په همدې موخه تخصیص کړای شوی وي.

۲. د متوسط حبس موده له یو کال کمه او له پنځو کلونو څخه زیاتېدای نشي.

۳. په متوسط حبس محکوم د اصلاحی کارونو په کولو مکلف دی چې د محاسبو په اړوند قانون کې ذکر شوي دي.

- ماده ۱۰۲: "۱. قصیر حبس د محکوم علیه زنداني کول دي په یوه محبس کې چې د دولت لخوا په همدې موخه تخصیص کړای شوي وي. ۲. د قصیر حبس موده له څلورویشت ساعتونو کمه او له یو کال زیاته نه وي. ۳. په قصیر حبس محکوم علیه د هېڅ ډول کار په کولو مکلف ندی." ماده ۱۰۳: "۱. د حبس د جزا محاسبه له هماغه ورځې پیلېږي چې محکوم علیه په هغه کې په محبس کې زنداني شوی دی. ۲. د توقیف موده د محکوم بها د حبس د مودې څخه کمېږي." ماده ۱۰۴: "نغدي جزا د دولت خزانې ته د محکوم علیه لخوا د محکوم بها مبلغ په ورکړه مکلف کول دي." ماده ۱۰۵: "نغدي جزا په افغانیو ټاکل کېږي." ماده ۱۰۶: "د نغدي جزا اقل حد تر پنځوسو افغانیو کمېدای شي." ماده ۱۰۷: "د نغدي جزا اقل او اکثر حد د قانون د حکم له مخې تعیینېږي. مگر دا چې په قانون کې بل ډول تصریح شوی وی." ماده ۱۰۲: "۱. حبس قصیر عبارت است از زندانی ساختن محکوم علیه در یکی از محاسبی که از طرف دولت باین منظور تخصیص یافته هست. ۲. مدت حبس قصیر از بیست و چهار ساعت کمتر و از یک سال بیشتر نمیشد. ۳. محکوم علیه به حبس قصیر مکلف به انجام هیچ نوع کار نمی باشد." ماده ۱۰۳: "۱. محاسبه جزای حبس از روزی آغاز می یابد که محکوم علیه در آن به محبس زندانی شده است. ۲. مدت توقیف از مدت حبس محکوم بها کاسته میشود." ماده ۱۰۴: جزای نقدی عبارت است از مکلف ساختن محکوم علیه به پرداخت مبلغ محکوم بها به خزانه دولت. ماده ۱۰۵: جزای نقدی به پول افغانی تعیین میشود. ماده ۱۰۶: "حد اقل جزای نقدی از پنجاه افغانی کمتر بوده نمیتواند." ماده ۱۰۷: "حد اقل و حد اکثر جزای نقدی به حکم قانون تعیین می گردد. مگر اینکه در قانون طور دیگری تصریح یافته باشد."

- ماده ۱۰۸: "محکمه د نغدي جزا د ټاکلو لپاره د اقل او اکثر حد تر منځ لاندې شرایط او احوال مراعات کوي:
- ۱- د جزایي هدف تامین
- ۲- شخصي، ټولنيز او اقتصادي احوال
- ۳- د هغه گټې اندازه چې له جرم څخه ترلاسه شوې یا د هغه د ترلاسه کېدو توقع کېږي.
- ۴- د هغه حق یا مصلحت ډول چې تر تجاوز لاندې راغلی دی.
- ماده ۱۰۹: "محکمه کولای شي د خپل تشخیص یا د څارنوال د غوښتنې له مخې د ټاکل شوې نغدي جزا اکثر حد د دغه قانون د ۱۰۸ مادې د مندرجو شرایطو او احوالو په رعایت سره تر دوه برابره لوړ کړي، پدې شرط چې د نغدي جزا د اکثر حد لوړول د محکوم علیه د شتمنی د ټولیز له منځه تگک لامل نشي.
- ماده ۱۱۰: "په جنایاتو کې د نغدي جزا ټاکل جواز نلري مگر دا چې قانون صراحتاً د هغه حکم کړی وی."
- ماده ۱۱۱: "د نغدي جزا ورکړه د جزایي اجراآتو د قانون د احکامو سره سم سرته رسېږي."
- ماده ۱۰۸: "محکمه در تعیین جزای نقدی بین حد اقل و حد اکثر پیش بینی شده شرایط و احوال آتی را رعایت می نماید:
- ۱- تامین هدف جزائی
- ۲- احوال شخصی، اجتماعی و اقتصادی
- ۳- اندازه مفادی که از ارتکاب جرم حاصل گردیده یا توقع استحصال آن برده میشود.
- ۴- نوعیت حق یا مصلحتی که مورد تجاوز قرار گرفته هست.
- ماده ۱۰۹: "محکمه میتواند باسناد تشخیص خود یا مطالبه څارنوال حد اکثر پیش بینی شده جزای نقدی را با رعایت شرایط و احوال مندرج ماده ۱۰۸ این قانون تا دو چند آن بالا ببرد، مشروط بر اینکه بالا بردن حد اکثر جزای نقدی به از بین بردن کلی داری محکوم علیه منجر نشود.
- ماده ۱۱۰: "تعیین جزای نقدی در جنایات جواز ندارد مگر اینکه قانون صراحتاً به آن حکم نموده باشد."
- ماده ۱۱۱: "پرداخت جزای نقدی مطابق به احکام قانون اجراءات جزائی صورت میگردد."
- اینک به شرح مواد فوق الذکر خواهیم پرداخت:
- ماده ۹۷ قانون جزا، جزای اصلی را به شش نوع تحدید نموده هست که هر جزای غیر ازین جزاها در
- د جزا د قانون ۹۷ مادې اصلي جزا گانې په شپږو ډولونو تحدید کړې دي چې لدې جزاگانو پرته هره جزا د

هغوي په ډله کې غیر قابل شمول دي چه عبارت دي له:

جمله آن غیر قابل شمول میاشد که عبارتند از:

اعدام، دوامداره حبس، طویل حبس، متوسط حبس، قصیر حبس او نغدي جزا.

اعدام، حبس دوام، حبس طویل، حبس متوسط، حبس قصیر و جزای نقدی.

د جزا د قانون ۹۸ مادې اعدام تعریف کړې او یوازې د محکوم علیه تر مرگه پورې د هغه راخړول یې اعدام تعریف کړی دی.

ماده ۹۸ قانون جزا به تعریف اعدام پرداخته و صرف آویختن محکوم علیه تا وقت مرگ را اعدام تعریف نموده هست.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې که چېرې یو شخص د مرمی، د فیر یا بلې وسیلې له لارې د محکمې د حکم څخه وروسته د محکوم علیه ژوند ته د پای ټکی کېږدي، اعدام دی که نه؟

درینجا سوال خلق میگردد که اگر شخصی توسط فیر مرمی و یا وسیله دیگر بعد از حکم محکمه به حیات وی خاتمه داده شود آیا عمل مذکور اعدام هست یا خیر؟

په ځواب کې باید ووايو چې د افغانستان د جزا قانون یوازې غرغره کول اعدام گڼلې دي، لدې کبله که چېرې د حیات سلب د دغه وسیلې څخه بغیر وشي، اعدام یې نشو گڼلای.

در جواب میتوان گفت که چون قانون افغانستان صرف حلقاً ویز کردن را اعدام دانسته هست، لذا هرگاه سلب حیات به غیر از این وسیله صورت گیرد، نمیتوان آنرا اعدام دانست.

د جزا د قانون ۹۹ تر ۱۰۲ مادې د حبس څلور گوني ډولونه تصریح کړي او عین همدغه تعریف یې د حبس د ډولونو مجموع ته ذکر کړ چې دادی: د محکوم علیه زنداني کول په یوه محبس کې چې د دولت لخوا په همدې موخه تخصیص شوی وی.

مواد ۹۹ تا ۱۰۲ قانون جزا به تصریح انواع چهار گانه حبس پرداخته و عین تعریف را بر مجموع انواع حبس ذکر نمود که عبارت از: زندانی ساختن محکوم علیه در یکی از محابسی که از طرف دولت به این منظور تخصیص یافته هست.

مگر یوازې یې مودې او د حبس په موده کې د اجباري کارونو د څرنګوالي له لیدلوري د حبس د ډولونو توپیرونه توضیح کړي دي.

ولی صرف به تفاوت های انواع حبس از نقطه نظر مدت و چگونگی کار اجباری در حین سپری نمودن حبس، پرداخته هست.

د مودې د لیدلوري څخه په لنډه توګه کولای شو د حبس ډولونه په لاندې ډول تصریح کړو:

از نقطه نظر مدت میتوان بطور خلاصه انواع حبس را چنین تصریح نمود:

دوامداره حبس: له ۱۶ تر ۲۰ کلونو

حبس دوام: از ۱۶ الی ۲۰ سال

طویل حبس: له ۵ تر ۱۵ کلونو

حبس طویل: از ۵ الی ۱۵ سال

متوسط حبس: له ۱ تر ۵ کلونو

حبس متوسط از ۱ الی ۵ سال

قصیر حبس: له ۲۴ ساعتونو تر ۱ کال

حبس قصیر از ۲۴ ساعت الی ۱ سال

همدارنگه کولای شو و وایو چې پر دوامداره، طویل او متوسط حبس محکوم د محاسبو په قانون کې د مندرجو اصلاحی کارونو په کولو مکلف دی مگر په قهر حبس کې پر محبوس د اصلاحی کارونو د کولو په اړه هېڅ تکلیف نشته.

همچنان میتوان خاطر نشان ساخت که محبوس محکوم به حبس های دوام، طویل و متوسط مکلف به اجرای کاری های اصلاحی مندرج در قانون محاسب میباشد ولی در حبس های قصیر بالای محبوس هیچ تکلیفی مبنی بر اجرای کارهای اصلاحی نمیشد.

مگر باید و وایو چې د اصلاحی کارونو د کولو په اړه یوه استثنا شته او هغه دا چې که چېرې محبوس شخص تر ۶۰ کلونو زیات عمر ولري، په هېڅ توگه د اصلاحی کارونو په کولو مکلف ندی.

ولی باید خاطر نشان ساخت که در رابطه به اجرای کارهای اصلاحی یک استثنا وجود دارد و آن اینکه اگر شخص محبوس سن بالاتر از ۶۰ سال داشته باشد، به هیچ صورت مکلف به اجرای کارهای اصلاحی نمیشد.

د جزا د قانون ۱۰۳ ماده د حبس د جزا محاسبه محبس ته د تگ له ورځې د محاسبې وړ گڼلی دی او توقیف په حبس کې شامل نه گڼي مگر د توقیف موده د محکوم بها د حبس له مودې څخه د نفې وړ گڼي. د جزا د قانون ۱۰۴ څخه تر ۱۱۱ موادو د نغدي جریمې موضوع څېړلې ده.

ماده ۱۰۳ قانون جزا محاسبه جزای حبس را از روز رفتن به محبس قابل محاسبه دانسته هست و توقیف را شامل حبس ندانسته ولی مدت توقیف را از مدت حبس محکوم بها قابل نفی دانسته هست. مواد ۱۰۴ تا ۱۱۱ قانون جزا به موضوع جریمه نقدی پرداخته هست.

۱۰۴ ماده نغدي جزا تعریفوي او یوازې هغه پیسې چې د دولت خزانې ته د محکوم شخص لخوا د جرم د ارتکاب له کبله ورکول کېږي، پدې کتگوری کې شامل گڼي چې په حقیقت کې د خسارې د جبران څخه چې یوه مدني موضوع ده او متضرر شخص ته ورکول کېږي، د نغدي جریمې د توپیر کولو باعث کېږي.

ماده ۱۰۴ به تعریف جزای نقدی پرداخته و صرف پولی را که به خزانه دولت از طرف شخص محکوم بخاطر ارتکاب جرم پرداخته میشود، شامل این کتگوری دانسته هست که در حقیقت باعث تمیز جریمه نقدی از جبران خساره که یک موضوع مدنی هست و به فرد متضرر پرداخته میشود، گردیده هست.

د جزا د قانون د ۱۰۵ مادې مطابق نغدي جریمه باید چې د هېواد مروج پولې واحد چې افغانی ده، وي.

مطابق ماده ۱۰۵ قانون جزا، جریمه نقدی باید که پول مروج کشور که همانا پول افغانی میباشد، صورت گیرد.

د نغدي جزا د اقل او اکثر حد په اړه د جزا د قانون ۱۰۶ او ۱۰۷ موادو هغه د محکمې حکم ته محول کړی دی مگر

در رابطه به حد اقل و حد اکثر جزای نقدی مواد ۱۰۶ و ۱۰۷ قانون جزا آنرا محول به حکم محکمه نموده هست

مگر اینکه قانون صراحتاً در زمینه طور دیگری حکم نموده باشد. ولی ماده ۱۰۶ حد اقل جریمه نقدی را ۵۰ افغانی دانسته هست.

ولی باید خاطر نشان ساخت که محکمه در حکم خود راجع به حد اقل و حد اکثر جزای نقدی کاملاً آزاد نبوده بلکه مکلف به رعایت احوال ذیل میباشد:

۱. تامین هدف جزائی: یعنی چه مقدار جریمه باید تعیین گردد تا در حقیقت نظم از هم گسیخته جامعه بواسطه آن اعاده گردد.

۲. احوال شخصی، اجتماعی و اقتصادی مرتکب: یعنی در جریمه نقدی علاوه بر نظم جامعه وضعیت خود مرتکب و استطاعت مالی وی نیز مد نظر قرار داده میشود.

۳. اندازه مفادی که از جرم بدست آمده یا توقع بدست آمدن آن برده میشود: یعنی باید تناسب بین مفاد ارتکاب عمل جرمی و تعیین جریمه نقدی مد نظر قرار داده شود.

۴. نوعیت حق و مصلحتی که بالای آن تجاوز صورت گرفته هست: بدین معنی که اگر حق و یا مصلحتی مورد تجاوز قرار گرفته هست، چه نوع بوده هست و تجاوز به چی اندازه شدید و یا خفیف بوده هست.

ولی باید خاطر نشان ساخت که در صورتیکه حد اکثر جزای نقدی در قانون تصریح هم شده باشد، باز هم اطاعت از آن توسط محکمه حتمی نبوده و محکمه میتواند بنا بر تشخیص خود و یا مطالبه خارنوال مقدار جریمه نقدی را تا دو چند حد اکثر بالا ببرد.

مگر این ازدیاد مشروط به یک شرط هست و آن

دا چې په قانون کې صراحتاً پدې اړه بل ډول حکم راغلی وی. مگر ۱۰۶ مادې د نغدي جریمې اقل حد ۵۰ افغانی گڼلی دی.

مگر باید ووايو چې محکمه په خپل حکم کې د نغدي جزا د اقل او اکثر حد په اړه کاملاً آزاد نده بلکه د لاندې احوالو په رعایت مکلفه ده:

۱. د جزایي هدف تامین: یعنی څه اندازه جریمه باید تعیین شي چې په حقیقت کې د ټولني خراب شوي نظم د هغه په وسیله اعاده شي.

۲. د مرتکب شخصي، ټولنيز او اقتصادي احوال: یعنی په نغدي جریمه کې د ټولني د نظم برسېره خپله د مرتکب وضعیت او مالي استطاعت هم په پام کې نیول کېږي.

۳. د هغه گټې اندازه چې له جرم څخه ترلاسه شوې یا دهغه د ترلاسه کېدو توقع موجوده وه: یعنی باید د جرمي عمل د ارتکاب د گټې او د نغدي جریمې د ټاکلو تر منځ تناسب په پام کې ونیول شي.

۴. د حق او هغه مصلحت ډول چې تر تجاوز لاندې راغلی دی: پدې معني چې که چېرې حق یا مصلحت تر تجاوز لاندې راغلی دی، څه ډول دی او تجاوز په کومه اندازه شدید یا خفیف دی.

مگر باید وویل شي چې په هغه صورت کې چې د نغدي جزا اکثر حد په قانون کې تصریح شوی هم وي، بیا هم د هغه اطاعت د محکمې لخوا حتمي ندی او محکمه کولای شي د خپل تشخیص یا د خارنوال په غوښتنه د نغدي جریمې اندازه تر دوه برابره لوړه کړي.

مگر دغه زیاتوالی په یوه شرط پورې تړلی دی او هغه

اینکه باید باعث اتلاف کلی داری شخص محکوم نگردد. در همچو صورت بالا بردن آن جواز ندارد.

ماده ۱۱۰ قانون جزا تعیین جریمه نقدی در جنایت را غیر مجاز دانسته هست ولی آنرا منوط به صراحت حکم قانون قابل پذیرش دانسته هست.

در رابطه به این موضوع باید خاطر نشان ساخت که تعیین جزای نقدی در جنایات به تنهایی قابل تطبیق نمیباشد ولی هرگاه در کنار سایر جزای اصلی تطبیق گردد، مانعی در تطبیق آن دیده نمیشود.

قضیه:

احمد در یکی از مکاتب شهر کابل بحیث معلم ایفای وظیفه می نماید. وی که عاید ماهوار وی ۳۰۰۰ افغانی میباشد، در اثر ارتکاب یک عمل جرمی قرار هست به ۵۰۰۰۰ جریمه نقدی محکوم شود. احمد در عین حال دارای ۴ طفل بوده که همه شان متعلم مکتب میباشند. قاضی محکمه درین قضیه سعی دارد در اثر تقاضای خاارنوال مقدار جریمه نقدی را تا دو چند افزایش دهد. احمد سعی می نماید تا برای قاضی تفهیم نماید که در قسمت حکم به جریمه نقدی اوضاع و احوال اقتصادی و مقدار عاید ماهوار ویرا مد نظر بگیرد، ولی قاضی به استناد اینکه وی صاحب یک منزل رهاشی به قیمت ۲۰ هزار دالر امریکائی میباشد، تلاش دارد به جریمه نقدی ۱۰۰ هزار افغانی بالای وی حکم صادر نماید.

به نظر شما آیا در این حالت قاضی احوال و اوضاع شخص مرتکب را مد نظر قرار داده هست یا خیر؟

آیا درین قضیه حکم به دو چند ساختن جریمه نقدی

داچې باید د محکوم شخص د شتمنی د پولیز له منځه تڼګ باعث نشي. پداسې صورت کې د هغه لوړول جواز نلري.

د جزا د قانون ۱۱۰ ماده په جنایت کې د نغدي جریمې ټاکل غیر مجاز ګڼلې دی مګر هغه د منلو وړ قانون د حکم تر صراحت پورې منوط ګڼلې دی.

ددې موضوع په اړه باید وویل شي چې په جنایاتو کې یوازې د نغدي جزا ټاکل د تطبیق وړ ندي مګر که چېرې د نورو اصلي جزاګانو په څنګ کې تطبیق شي، د هغه په تطبیق کې مانع نه لیدل کېږي.

قضیه:

احمد د کابل ښار په یوه ښوونځي کې د ښوونکي په توګه دنده سر ته رسوي. هغه چې میاشتنی عاید یې ۳۰۰۰ افغانی دی، د یوه جرمي عمل د ارتکاب له امله په پام کې ده چې په ۵۰۰۰۰ نغدي جریمه محکوم شي. احمد په عین حال کې د ۴ ماشومانو پلار دی چې ټول یې د ښوونځي زده کوونکي دي. پدې قضیه کې موظف قاضي هڅه کوي د څارنوال په غوښتنه د نغدي جریمې اندازه تر دوه برابره زیاته کړي. احمد هڅه کوي چې قاضي وپوهوي چې د نغدي جریمې د حکم په اړه د هغه اقتصادي اوضاع او احوال او میاشتنی عاید په پام کې ونیسي، مګر قاضي ددې په استناد چې هغه د ۲۰ زرو امریکایي ډالرو په بیه د استوګنې د یوه کور لرونکی دی، هڅه کوي پر هغه د ۱۰۰ زرو افغانیو نغدي جزا حکم صادر کړي.

ستاسو په اند پدې حالت کې قاضي د مرتکب شخص احوال او اوضاع په پام کې نیولي دي او که نه؟

آیا پدې قضیه کې د نغدي جریمې د دوه برابره کولو

حکم عادلانه بنکاربري که نه؟

عادلانه به نظر میرسد یا خیر؟

دویم فصل :

تبعی جزاگانې:

دلته مونږ تبعی جزاگانې د اصلي جزاگانو سره د هغوي د اړیکې له حیثه تر څېړنې لاندې نیسو مگر د هغوي د توضیح څخه مخکې د دغه فصل اړوند مواد ذکر کوو:

۱۱۲ ماده:

"تبعی جزاگانې د هغه مجازاتو څخه عبارت دي چې پر محکوم علیه د قانون په حکم پرته لدې چې د محکمې په حکم کې تصریح شوي وي، تطبیقېږي."

۱۱۳ ماده:

"۱. هغه شخص چې په دوامداره حبس یا تر لسو کلونو په زیات طویل حبس محکومېږي، د لاندې حقوقو او امتیازاتو څخه محرومېږي:

۱- د دولت ماموریت

۲- په اردو کې خدمت

۳- په پارلمان، بناروالیو، ولایتي او سیمه ایزو جرگو کې غړیتوب

۴- د رایې ورکوونکي په توګه په ټاکنو کې ګډون

۵- د دولتي عناوینو استعمال او د نښانونو تعلیق که کورني وي که بهرني

۶- د شرکتونو او بانکونو په مدیره هیئت کې غړیتوب

۷- په معاملاتو او دعوگانو کې وصایت، قیمومیت او وکالت

فصل دوم:

جزا های تبعی:

درینجا ما جزا های تبعی را از حیث ارتباط آنها با جزای های اصلی مورد مطالعه قرار میدهم ولی قبل از توضیح آن به ذکر مواد مربوط به این فصل خواهیم پرداخت.

ماده ۱۱۲:

"جزا های تبعی عبارت از مجازاتی است که بالای محکوم علیه به حکم قانون بدون اینکه در حکم محکمه تصریح گردد، تطبیق میگردد."

ماده ۱۱۳:

"۱. شخصیکه به حبس دوام یا حبس طویل بیش از ده سال محکوم گردد، از حقوق و امتیازات آتی محروم میشود:

۱- ماموریت دولت

۲- خدمت در اردو

۳- عضویت در پارلمان، شاروالیها، جرگه های ولایتي و محلی.

۴- سهم گیری در انتخابات بحیث رأی دهنده

۵- استعمال عناوین و تعلیق نشانهای دولتی اعم از داخلی و خارجی

۶- عضویت در هیأت مدیره شرکتهای و بانکها.

۷- وصایت، قیمومیت و وکالت در معاملات و دعاوی

- ۸- د محکومیت په موده کې په عقودو او معاملاتو کې شهادت
- ۸- شهادت در عقود و معاملات در مدت محکومیت
- ۹- د دولتي ادارو سره د تړون کول یا د دولت له لوري د امتیاز ترلاسه کول
- ۹- عقد قرار داد با دواير دولتی و یا کسب امتیاز از طرف دولت.
- ۱۰- د مجلو او ورځپاڼو د امتیاز خاوند، مسئول مدیر، او د تحریر د هیئت ریاست
- ۱۰- صاحب امتیاز، مدیر مسئول، ریاست هیات تحریر مجلات و روزنامه ها.
- ۱۱- د محکومیت په موده کې د وقف او وصایت پرته د نورو اموالو او املاکو اداره
- ۱۱- اداره اموال و املاک در مدت محکومیت به استثنای وقف و وصایت.
۱۲. که چېرې محکوم علیه د حکم د صدور په وخت کې د پورتنیو حقوقو او امتیازاتو د یوه څخه برخمن وي، د حکم د صدور سره سم له هغه څخه محرومېږي.
۱۲. هر گاه محکوم علیه وقت صدور حکم از یکی از حقوق و امتیازات فوق مستفید باشد به مجرد صدور حکم از آن محروم می گردد. "
- ماده ۱۱۴:
۱. د ادارې او په مالونو کې د تصرف څخه محرومیت د اړتیا په وخت کې د محکمې په اجازه موقتاً مرفوع کېدای شي.
۱. " محرومیت از اداره و تصرف در اموال در حالت ضرورت به اجازه محکمه موقتاً مرفوع شده میتواند.
۲. هر ډول تعهد چې محکوم علیه یې د محکمې د اجازې پرته وکړي د هغوي صحت او نه صحت د محکمې تر اجازې پورې موقوف کېل کېږي.
۲. هر نوع تعهدی را که محکوم علیه بدون اجازه محکمه بعمل آورد صحت و عدم صحت آن موقوف به اجازه محکمه مذکور شناخته میشود. "
- ماده ۱۱۵:
۱. محکمه په دوامداره حبس یا تر لسو کلونو د زیات طویل حبس د محکوم یا څارنوال او یا هم ذیعلاقه شخص په غوښتنه د هغه د اموالو د ادارې او سرپرستی لپاره قیم تعیین کولای شي.
۱. " محکمه میتواند باساس مطالبه محکوم علیه به حبس دوام یا حبس طویل بیش از ده سال یا څارنوال و یا شخص ذیعلاقه برای اداره و سرپرستی اموال وی قیم تعیین نماید.
۲. محکمه قیم د بالمال ضمانت په ورکولو مکلفوي او د دغه دندې په وړاندې د هغه لپاره مناسب اجراءات ټاکي.
۲. محکمه قیم را به دادن ضمانت بالمال مکلف نموده و اجراءات مناسب را در برابر این وظیفه برای وی تعیین مینماید.

۳. تصرفات قیم در مورد اموال تحت اداره وی تابع نظارت محکمه میباشد که قیم را تعیین نمود هست.

۴. اموال تحت قیمومیت بعد از تطبیق مجازات و یا انقضای آن بنا بر هر سببی که باشد به محکوم مذکور مسترد میشود و قیم صورت حساب مربوط به اموال تحت اداره خود را به وی ارائه می نماید. "

ماده ۱۱۶:

" ۱. شخصیکه به جزای اعدام محکوم می گردد، تا زمان تنفيذ حکم از حقوق و امتیازات مندرج فقرات ۱-۱۱ ماده ۱۱۳ این قانون محروم میگردد.

۲. تصرفات حقوقی شخص محکوم به اعدام باطل شمرده شده محکمه می تواند باسناد مطالبه خائنوال یا سایر اشخاص ذیعلاقه برای سرپرستی و اداره اموال وی قیم تعیین نماید. "

اینک به شرح مواد فوق الذکر خواهیم پرداخت:

ماده ۱۱۲ قانون جزا به تعریف جزا های تبعی پرداخته و آنرا مجازاتی میداند که بالای محکوم علیه به حکم قانون و بدون حکم محکمه قابل تطبیق میباشد.

ماده ۱۱۳ شخص محکوم به حبس دوام یا حبس طویل بیشتر از ۱۰ سال را بصورت خودکار از حقوق و امتیازات ذیل محروم شناخته هست:

۱- ماموریت دولت

۲- خدمت در اردو

۳- عضویت در پارلمان، شاروالیها، جرگه های ولایتی و محلی.

۳. د قیم تر ادارې لاندې په اموالو کې تصرف د هغه محکمې تر نظارت لاندی دی چې قیم یې ټاکلی دي.

۴. تر قیمومیت لاندې اموال د مجازات د تطبیق یا د هغه د انقضا څخه وروسته پر هر سبب چې وي محکوم ته سپارل کېږي او قیم د هغه تر ادارې لاندې د اموالو صورت حساب هغه ته وړاندې کوي. "

۱۱۶ ماده:

" ۱. هغه شخصي چې د اعدام په جزا محکومېږي، د حکم د تنفيذ تر وخته د دغه قانون د ۱۱۳ مادې د ۱ څخه تر ۱۱ فقرو د مندرجو حقوقو او امتیازاتو څخه محرومېږي.

۲. په اعدام د محکوم شخص حقوقی تصرفات باطل شمېرل کېږي محکمه د خائنوال یا د نورو ذیعلاقه اشخاصو په غوښتنه د هغه د اموالو د سرپرستی او ادارې لپاره قیم وټاکي. "

دادی اوس پورتنی مادې تشریح کوو:

د جزا د قانون ۱۱۲ ماده تبعی جزاګانې تعریفوي او هغوي هغه مجازات ګڼي چې پر محکوم علیه د قانون په حکم او د محکمې د حکم پرته د تطبیق وړ وي.

۱۱۳ ماده پر دوامداره یا تر لسو کلونو په زیات طویل حبس محکوم شخص په خپله له لاندې حقوقو او امتیازاتو څخه محروم کېلی دی.

۱- د دولت ماموریت

۲- په اردو کې خدمت

۳- په پارلمان، شاروالیو، ولایتی او سیمه ایزو جرګو کې غړیتوب

- ۴- د رایې ورکوونکي په توګه په ټاکنو کې ګډون
- ۴- سهم‌گیری در انتخابات بحيث رأی دهنده
- ۵- د دولتي عناوینو استعمال او د نښانونو تعلیق که کورني وي که بهرني
- ۵- استعمال عناوین و تعلیق نشانهای دولتی اعم از داخلی و خارجی
- ۶- د شرکتونو او بانکونو په مدیره هیئت کې غړیتوب
- ۶- عضویت در هیأت مدیره شرکتها و بانکها.
- ۷- په معاملاتو او دعوایګانو کې وصایت، قیمومیت او وکالت
- ۷- وصایت، قیمومیت و وکالت در معاملات و دعاوی
- ۸- د محکومیت په موده کې په عقودو او معاملاتو کې شهادت
- ۸- شهادت در عقود و معاملات در مدت محکومیت
- ۹- د دولتي ادارو سره د تړون کول یا د دولت له لوري د امتیاز ترلاسه کول
- ۹- عقد قرار داد با دواير دولتی و یا کسب امتیاز از طرف دولت.
- ۱۰- د مجلو او ورځپاڼو د امتیاز خاوند، مسئول مدیر، او د تحریر د هیئت ریاست
- ۱۰- صاحب امتیاز، مدیر مسئول، ریاست هیات تحریر مجلات و روزنامه ها.
- ۱۱- د محکومیت په موده کې د وقف او وصایت پرته د نورو اموالو او املاکو اداره
- ۱۱- اداره اموال و املاک در مدت محکومیت به استثنای وقف و وصایت.
- اوس پوښتنه راپورته کېږي چې آیا لدې حقوقو څخه محرومیت د دوام د صفت لرونکي دي که نه؟
- حال سوال خلق می‌گردد که آیا محرومیت از این حقوق از صفت دوام برخوردار هست یا خیر؟
- په ځواب کې باید وویل شي چې د منطق له مخې د ځینو حقوقو او امتیازاتو څخه محرومیت منطقي دي مګر د ځینو نورو څخه دایمي محرومیت هېڅ منطق نلري. که د هغه د بېلګو څخه کولای شو د دولت د ماموریت او د اموالو او شتمنیو د اداره کولو نوم واخلو. ځکه که د حبس د مودې د ختم څخه وروسته د محرومیت د حالت دوام عملي وګڼو په هغه صورت کې به مو اشخاص د دوي له یو لړ بنسټي حقوقو څخه بې برخې کړي وي. مګر د محرومیت دوام د ځېنو نورو په اړه عملي برېښي چې کولای شو د نمونې په توګه په پارلمان کې، ښاروالیو،
- در جواب باید گفت که منطقاً دایمی ساختن این محرومیت در مورد بعضی از این حقوق تا اندازه عادلانه خواهد بود ولی در مورد بعضی از این حقوق محرومیت دایمی هیچ منطقی نخواهد داشت که از نمونه های آن میتوان از ماموریت دولت و اداره اموال و دارائی ها نام برد. زیرا اگر دوام حالت محرومیت را بعد از اختتام مدت حبس عملی بدانیم در آنصورت اشخاص را از بعضی از اساسی ترین حقوق شان محروم گردانیده ایم. ولی دوام محرومیت در مورد بعضی دیگر عملی هست که میتوان بعنوان نمونه از عضویت در پارلمان،

شاروالیها، جرگه های ولایتی و محلی نام برد.

مطابق به حکم ماده ۱۱۵ هرگاه شخص محکوم به حبس دوام یا حبس طویل بیش از ده سال، خارنوال و یا شخص ذی‌علاقه دیگر از محکمه تعیین قیم را برای سرپرستی اموال محکوم در مدت محکومیت مطالبه نمایند محکمه به این امر مبادرت می‌ورزد. ولی قیم باید تضمین مالی را مبنی بر حسن اجراءات در مورد اموال تحت قیمومیت باید ارائه نماید و کلیه تصرفاتش باید تابع نظارت محکمه مربوطه باشد. البته بعد از سپری شدن مدت محکومیت، قیم مکلف هست اموال را با صورت حساب آن به مالکش تسلیم نماید.

ماده ۱۱۶ قانون جزا در مورد محرومیت شخص محکوم به اعدام از این حقوق و امتیازات پرداخته هست.

باساس حکم این ماده شخص محکوم به اعدام از زمان اصدار حکم تا تنفیذ حکم از تمام حقوق مندرج ماده ۱۱۳ محروم شناخته میشود و هرگاه درین مدت در اموال خود تصرفی انجام دهد، تصرف وی باطل می‌باشد. ولی محکمه میتواند درین مورد به تعیین قیم برای سرپرستی اموال وی اقدام نماید. ولی این امر باید به مطالبه خارنوال یا اشخاص ذی‌علاقه صورت گیرد.

قضیه:

سمیع به ارتباط جرم قتل متهم می‌باشد. باساس اتهامات موجوده علیه وی، هرگاه وی محکوم گردد، مجازات وی اعدام خواهد بود. سمیع که مالک یک شرکت تجارتي می‌باشد به معاملات تجارتي خود ادامه داده و در تلاش هست تا در محکمه نیز برائت حاصل نماید. خارنوال قضیه سعی دارد تا از هر طریق ممکن تصرف

ولایتی او محلی جرگو کی د غریتوب نوم اخیستلای شو.

د ۱۱۵ مادې د حکم په بنسټ که چېرې په دوامداره یا تر لسو کلونو په طویل حبس محکوم شخص، خارنوال یا بل ذی‌علاقه شخص له محکمې څخه د محکومیت په موده کې د اموالو د سرپرستی لپاره د قیم د ټاکلو غوښتنه وکړي محکمه پدې کار لاس پورې کوي. مگر قیم باید تر قیمومیت لاندې اموالو په اړه د حسن اجرا آتو لپاره مالي تضمین وړاندې کړي او ټول تصرفات یې باید د اړوند محکمې تر نظارت لاندې وي. البته د محکومیت د دورې د ختم څخه وروسته قیم مکلف دی اموال د هغوي د صورت حساب سره د هغه مالک ته وسپاري.

د جزا د قانون ۱۱۶ مادې لدې حقوقو او امتیازاتو څخه په اعدام د محکوم شخص د محرومیت موضوع څپرلې ده.

د دغه مادې د حکم په بنسټ په اعدام محکوم شخص د حکم د اصدار له وخته د حکم د تنفیذ تر وخته د ۱۱۳ مادې د مندرجو ټولو حقوقو او امتیازاتو څخه محروم گڼلې دی او که چېرې پدې موده کې په خپلو اموالو کې تصرف وکړي، د هغه تصرف باطل گڼل کېږي. مگر محکمه کولای شي د هغه د اموالو د سرپرستی لپاره قیم وټاکي. مگر دغه امر باید د خارنوال یا د ذی‌علاقه اشخاصو په غوښتنه ترسره شي.

قضیه:

سمیع د قتل په جرم تورن دی. د هغه پر وړاندې د موجوده اتهاماتو په بنسټ که چېرې هغه محکوم شي، د هغه مجازات به اعدام وي. سمیع چې د یوه تجارتي شرکت مالک دی، خپلو تجارتي معاملاتو ته ادامه ورکوي او هڅه کوي چې په محکمه کې هم برائت ترلاسه کړي. د قضیې خارنوال هڅه کوي چې له هرې

سمیع در اموال و دارائی های ویرا محدود بسازد. سمیع مدعی هست که چون وی در حالت اتهام قرار دارد و حکم هیچ محکمه ای مبین بر محکومیت وی وجود ندارد، لذا ممنوع ساختن تصرف وی در اموال و دارائی هایش خلاف عدالت میباشد.

در مقابل خارنوال قضیه مدعی هست که محرومیت از تصرف در اموال بالای وی باساس جزای تبعی قابل تطبیق میباشد و چون در جزای تبعی موجودیت حکم محکمه ضروری نمیشد، لذا توسط جزای تبعی قبل از اصدار حکم محکمه نیز شخص از تصرف در اموال و دارائی هایش محروم شده میتواند.

به نظر شما آیا ادعای خارنوال درست هست یا خیر؟

ای عدم تصریح جزای تبعی در حکم محکمه به معنی اینست که جزای مذکور قبل از قطعیت حکم محکمه نیز بالای شخص قابل تطبیق هست؟

فصل سوم:

جزای های تکمیلی:

جزای های تکمیلی به همان جزای های اطلاق میگردد که بصورت خود کار با حکم جزای اصلی تطبیق نگردیده بلکه ایجاب تصریح را در حکم محکمه در کنار جزای اصلی مینماید.

برای وضاحت موضوع اولاً مواد مربوط به این فصل را ذکر نموده و سپس به توضیح آن میپردازیم.

ماده ۱۱۷:

" جزای های تکمیلی عبارت است از:

لاری چې وي په اموالو او شتمنیو کې د سمیع د تصرف مخه ونیسي. سمیع مدعی دی چې خرنگه چې هغه د اتهام په حالت کې دی او د هغه د محکومیت په اړه د هېڅ یوې محکمې حکم نشته، لدې کبله په اموالو او شتمنیو کې د تصرف څخه د هغه منع کول د عدالت خلاف دي.

په مقابل کې د قضیې خارنوال مدعی دی چې په اموالو کې د تصرف څخه د ده محرومیت د تبعی جزا په وسیله د تطبیق وړ دي او خرنگه چې په تبعی جزا کې د محکمې د حکم موجودیت ضروري ندی، لدې کبله د تبعی جزا له مخې د محکمې د حکم د اصدار څخه مخکې هم شخص په خپلو اموالو او شتمنیو کې د تصرف څخه محروم کېدای شي.

ستاسو په اند آیا د خارنوال ادعا سمه ده که نه؟

آیا د محکمې په حکم کې د تبعی جزا عدم تصریح پدې معنی ده چې دغه جزا د محکمې د حکم د قطعیت څخه مخکې هم پر شخص د تطبیق وړ ده؟

دریم فصل:

تکمیلی جزایگانې:

تکمیلی جزایگانې هغه جزایگانو ته ویل کېږي چې په خود کار ډول د اصلي جزا د حکم سره نه تطبیقېږي بلکه د محکمې په حکم کې د نورو اصلي جزایگانو په څنګ کې د تصریح ایجاب کوي.

د موضوع د وضاحت لپاره لومړی د دغه فصل اړوند مواد ذکر کوو او وروسته هغوي توضیح کوو:

۱۱۷ ماده:

" تکمیلی جزایگانې دادي:

۱- د ځینو حقوقو او امتیازاتو څخه محرومیت

۱- محرومیت از بعضی حقوق و امتیازات

۲- مصادره

۲- مصادره

۳. د حکم نشر بدل (خپر بدل)

۳. نشر حکم.

۱۱۸ ماده:

ماده ۱۱۸:

۱. محکمه کولای شي تر لسو کلونو پورې د طویل حبس یا د متوسط حبس د حکم په وخت کې د جرم پر اصلي جزا برسیره شخص د دغه قانون د ۱۱۳ مادې د ۱ تر ۱۱ فقرې د مندرجو ځینو حقوقو او امتیازاتو څخه محروم کړي پدې شرط چې د محکومیت موده له یو کال کمه او له دریو کلونو زیاته نه وي.

۱. محکمه میتواند هڅام حکم به حبس طویل الی ده سال یا حکم به حبس متوسط علاوه بر جزای اصلی جرم شخص را از بعضی حقوق و امتیازات مندرج فقرات ۱- ۱۱ ماده ۱۱۳ این قانون محروم سازد مشروط بر اینکه مدت محرومیت از یکسال کمتر واز سه سال بیشتر نباشد.

۲. تکمیلی جزا د اصلي جزا د تطبیق یا د هغه د انقضا څخه وروسته په هر سبب چې وي، تنفیذ کېږي.

۲. جزای تکمیلی بعد از تطبیق جزای اصلی یا انقضای آن به هر سببی که باشد، تنفیذ می‌گردد.

۱۱۹ ماده:

ماده ۱۱۹:

۱. محکمه کولای شي په هغه مواردو کې چې قانون مصادره د جزا په توګه نه وي ټاکلې، د هغه اموالو په مصادره چې د جرم د ارتکاب څخه ترلاسه شوي یا د هغه په ارتکاب کې کارول شوي یا په هغه کې د استعمال په قصد چمتو شوي وي، حکم وکړي.

۱. محکمه میتواند در مواردیکه قانون مصادره را به حیث جزا پیشینی نکرده باشد به مصادره اشیائی که از ارتکاب جرم بدست آمده یا در ارتکاب آن استعمال گردیده و یا به قصد استعمال در ارتکاب جرم تهیه شده باشد حکم نماید.

۲. د مصادره کولو حکم په هېڅ توګه د نورو حقوق چې د حسن نیت لرونکي وي، نه اخلاکوي.

۲. حکم به مصادره به هېچ وجه حقوق غیر را که صاحب حسن نیت باشد اخلاک نمی نماید.

۱۲۰ ماده:

ماده ۱۲۰:

۱. محکمه کولای شي د خپل صوابدید یا هم د څارنوال په غوښتنه د حکم خپر بدل په فیصله کې تصریح کړي.

۱. محکمه می تواند به اساس صوابدید خود ویا مطالبه څارنوال نشر حکم را در فیصله تصریح نماید.

۲. د حکم خپر بدل د هغه د قطعي کېدو څخه مخکې جواز نلري.

۲. نشر حکم قبل از قطعی شدن آن جواز ندارد.

۳. در جرایم قذف، توهین و دشنام موافقت مجنی علیه در افشاء و نشر حکم حتمی میباشد.

۴. هرگاه جرم قذف، توهین و دشنام از طریق وسایل مطبوعاتی صورت گرفته باشد محکمه به نشر آن با رعایت حکم فقره ۳ این ماده توسط عین وسیله حکم می نماید. در صورت امتناع یا تعلل بدون عذر معقول از نشر حکم مدیر مسئول به جزای نقدی (یکه بیش از پنج هزار) افغانی نباشد، محکوم میگردد. "

این میپردازم به شرح مواد فوق الذکر:

ماده ۱۱۷ قانون جزا سه نوع جزاها را بعنوان جزاها تکمیلی شناخته هست که عبارتند از:

۱. محرومیت از بعضی از حقوق و امتیازات

۲. مصادره

۳. نشر حکم

ماده ۱۱۸ قانون جزا تصریح میدارد که جزایهای تکمیلی صرف در مورد حبس هایکه از ۱ سال بیشتر و از ۱۰ سال کمتر باشد، قابل تطبیق میباشند. همچنان حقوق و امتیازاتی را که شخص از آن محروم میگردد، حقوقی شناخته هست که در ماده ۱۱۳ این قانون تصریح گردیده هست.

همچنان ماده مذکور مدت محکومیت را از یک تا سه سال تعیین نموده هست که بعد از تطبیق جزای اصلی یا انقضای آن تطبیق میگردد.

باساس حکم ماده ۱۱۹ هرگاه مصادره در قانون بحیث جزا پیشبینی نگردیده باشد، محکمه صلاحیت دارد به مصادره اشیائی که در نتیجه ارتکاب جرم بدست آمده،

۳. د قذف، توهین او کنخلو په جرمونو کې د مجني عليه موافقه د حکم د افشاء او خپرېدو په اړه حتمي دی.

۴. که چېرې د قذف، توهین او کنخلو جرم د مطبوعاتي وسايلو له لارې شوی وي محکمه د دغه مادې د ريمې فقرې په رعايت سره په عين وسيله کې د خپرېدو حکم کوي. د امتناع يا د معقول عذر څخه پرته د تعلل په صورت کې مسئول مدير په نغدي جزا چې له پنځه زره افغانيو زياته نه وي، محکومېږي.

دادی اوس د پورتنیو موادو په تشریح پیل کوو:

د جزا د قانون ۱۱۷ مادې درې ډوله جزاگانې د تکميلي جزاگانو په توگه پېژندلې دي چې دادي:

۱. د ځينو حقوقو او امتيازاتو څخه محرومیت

۲. مصادره

۳. د حکم نشر

د جزا د قانون ۱۱۸ ماده تصریح کوي چې تکميلي جزاگانې يوازې د هغه حبسونو په اړه چې له ۱ کال څخه زيات او تر ۱۰ کلونو کم وي، د تطبیق وړ دي. همدارنگه هغه حقوق او امتیازات چې شخص له هغه څخه محرومېږي، هغه حقوق پېژندلې دي چې د دغه قانون په ۱۱۳ ماده کې تصریح شوي دي.

همدارنگه دا مادې د محکومیت موده له یو کال څخه تر دریو کلونو پورې ټاکلې ده چې د اصلي جزا د تطبیق یا د هغه د انقضای څخه وروسته تطبیقېږي.

د ۱۱۹ مادې د حکم په بنسټ که چېرې مصادره په قانون کې د جزا په توگه نه وي ټاکل شوې، محکمه صلاحیت لري چې د هغه شیانو چې د جرم د ارتکاب په نتیجه کې

وسيله ای جهت ارتکاب جرم گردیده و یا به قصد استعمال در ارتکاب جرم تهیه گردیده هست، حکم نماید. ولی به هیچ صورت مصادره این اموال باعث اخلال حقوق اشخاصیکه درین رابطه هیچ نیت سوئی نداشته باشند نمیگردد.

ماده ۱۲۰ این قانون به موضوع نشر حکم پرداخته و آنرا در صورت صوابدید خود محکمه و یا مطالبه خائنوال قابل تعمیم دانسته هست. ولی نشر حکم را قبل از قطعی شدن آن غیر عملی دانسته هست.

همچنان باساس حکم این ماده در جرایم قذف، توهین و دشنام محکمه به صوابدید خود و یا مطالبه خائنوال حق نشر حکم را نداشته بلکه باید درین رابطه اجازه مجنی علیه را با خود داشته باشد زیرا در همچو حالت امکان دارد مجنی علیه به نشر حکم راضی نبوده و آنرا هرچه بیشتر باعث تشهیر توهین و دشنام بر علیه خودش داند.

هرگاه مجنی علیه در همچو موارد به نشر حکم رضایت دهد و توهین و دشنام مذکور توسط وسایل مطبوعاتی صورت گرفته باشد، در آنصورت محکمه به نشر حکم توسط عین وسایل حکم می نماید.

درینصورت هرگاه مسئول وسیله مطبوعاتی از نشر آن سر باز زند خود مسئول شناخته شده و به جریمه نقدی که از ۵ هزار افغانی بیشتر نباشد، محکوم میگردد.

قضیه:

مجید کارمند یکی از موسسات غیر دولتی میباشد. وی

ترلاسه شوی، د جرم د ارتکاب لپاره وسیله شوی یا د جرم په ارتکاب کې د استعمال لپاره چمتو شوی دي، په مصادره لاس پورې کړي. مگر په هېڅ توگه د دغه اموالو مصادره د هغه اشخاصو د حقوقو د اخلال باعث نه کېږي چې پدې اړه هېڅ ډول سوء نیت ونلري.

د دغه قانون ۱۲۰ ماده د حکم د نشرېدو موضوع څېړلې ده او هغه یې د محکمې د صوابدید یا د خائنوال د غوښتنې په صورت کې د تعمیم وړ گڼلې ده. مگر د حکم نشر یې د هغه د قطعی کېدو څخه مخکې غیر عملی گڼلې دی.

همدارنگه د دغه مادې د حکم په بنسټ د قذف، توهین او کنخلو د جرمنو په اړه محکمه په خپله خوښه او یا د خائنوال په غوښتنه د حکم د خپرولو حق نلري بلکه پدې اړه باید د مجنی علیه اجازه له ځانه سره ولري ځکه پداسې حالت کې ښایي مجنی علیه د حکم په خپرېدو خوښ نه وي او هغه د خپل ځان په وړاندې د توهین او کنخلو د لازیات تشهیر باعث گڼي.

که چېرې مجنی علیه پداسې مواردو کې د حکم له خپرېدو سره خپل رضایت وښيي او دغه توهین او بد ویل د مطبوعاتی وسایلو له لارې تر سره شوی وي، په هغه صورت کې محکمه د عین وسیلې له لارې د حکم د خپرېدو حکم کوي.

که چېرې پدې حال کې د مطبوعاتی وسیلې مسئول د هغه د خپرولو څخه ډډه وکړي خپله هغه مسئول گڼل کېږي او په نغدي جریمه چې له ۵ زره افغانیو څخه زیاته نه وي، محکومېږي.

قضیه:

مجید د یوې غیر دولتي موسسې کارکوونکی دی. هغه د

به علت ارتکاب جرم قذف در مقابل یکی از همکارانش محکوم به جزای تعزیری می‌باشد. محکمه سعی دارد مجید را به مجازات تکمیلی نشر حکم نیز محکوم نماید. چون مطابق قانون در جرم قذف نشر حکم بدون اجازه مجنی علیه غیر ممکن می‌باشد، لذا مجید با استفاده از فرصت نزد همکار خود مراجعه نموده و از وی ملتمسانه تقاضا مینماید تا مانع از نشر حکم گردد. همکار وی بخاطر معذرت مجید، گفته‌های ویرا قبول نموده و از قاضی در خواست مینماید تا از نشر حکم خودداری نماید. قاضی محکمه وقتی از موضوع التماس مجید در نزد همکارش آگاهی حاصل می‌نماید تصمیم می‌گیرد تا به نشر حکم اقدام نماید. همکار مجید موضوع را مورد اعتراض قرار داده و به محکمه گوشزد می‌نماید که نشر حکم در همچو جرایم منوط به اجازه مجنی علیه می‌باشد و چون وی درین قضیه مجنی علیه می‌باشد، لذا بدون اجازه وی حکم قابل نشر نمی‌باشد.

قاضی استدلال مینماید که چون فلسفه و اساس اینکه نشر حکم در همچو قضایا منوط به اجازه مجنی علیه گردیده هست اینست که مجنی علیه با نشر حکم بیشتر مورد اهانت قرار می‌گیرد، ولی درین قضیه تقاضای عدم نشر حکم از طرف مجنی علیه به این منظور نبوده بلکه صرف بخاطر زاری و التماس جانی می‌باشد، لذا در تحت حکم ماده مربوطه داخل نمی‌گردد.

به نظر شما آیا اجازه مجنی علیه در امر نشر حکم محدود هست و یا غیر محدود؟

آیا قاضی میتواند در صورت عدم اجازه مجنی علیه به نشر حکم پردازد؟

خپل یوه همکار په وړاندې د قذف د جرم د ارتکاب له امله په تعزیری جزا محکوم دی. محکمه هڅه کوي چې مجید د حکم د خپرېدو په تکمیلی مجازاتو هم محکوم کړي. څرنګه چې د قانون سره سم د قذف په جرم کې د حکم خپرېدول د مجني عليه د اجازې پرته ناممکن دي، لدې کبله مجید له فرصت څخه ګټه اخلي او خپل همکار ته مراجعه کوي او له هغه څخه هیله کوي چې د حکم د خپرېدو مانع شي. د هغه همکار د مجید د معذرت له کبله د مجید خبر مني او له قاضي څخه غوښتنه کوي چې د حکم د خپرېدو مخه ونیسي. د محکمې قاضي کله چې د خپل همکار څخه د مجید د غوښتنې له موضوع خبر پېرې پرېکړه کوي چې د حکم په خپرولو لاس پورې کړي. د مجید همکار پر موضوع اعتراض کوي او محکمې ته وایي چې د حکم خپرېدل د مجني عليه په اجازې پورې تړلي دي او څرنګه چې هغه پدې قضیه کې مجني عليه دی، لدې کبله د هغه د اجازې پرته حکم د خپرېدو وړ ندی.

قاضی استدلال کوي چې څرنګه چې ددې فلسفه او بنسټ چې د حکم خپرېدل پدې ډول قضایاوو کې د مجني عليه په اجازې پورې تړل شوي، پدې کې دی چې مجني عليه د حکم په خپرېدو سره لایات توهینېږي، مګر پدې قضیه کې د مجني عليه لخوا د حکم د نه خپرېدو غوښتنه پدې منظور نده بلکه یوازې د جاني د زاریو او عذر له کبله ده، لدې کبله د دغه مادې تر حکم لاندې نه راځي.

ستاسو په اند آیا د حکم د خپرېدو په امر کې د مجني عليه اجازه محدوده ده او که غیر محدوده؟

آیا قاضي کولای شي د مجني عليه د نه اجازې په صورت کې د حکم په خپرولو لاس پورې کړي؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. جزا تعریف کړئ.
۱. جزا را تعریف نمائید.
۲. د ارتباط له حیثه جزاگانې په څو ډوله دی، واضح یې کړئ؟
۲. جزاها از حیث ارتباط به چند نوع میباشند واضح سازید؟
۳. اصلي جزاگانې بیان کړئ.
۳. جزا های اصلی را بیان نمائید.
۴. د حبس انواع د هغوي د مودې په ذکر کولو سره واضح کړئ.
۴. انواع حبس با ذکر مدت آنرا واضح سازید.
۵. د محاکمو په نزد د نغدي جریمې د اقل او اکثر حد د ټاکلو معیار بیان کړئ.
۵. معیار تعیین حد اقل و حد اکثر جریمه نقدی در نزد محاکم را بیان نمائید.
۶. تبعي جزاگانې تعریف کړئ.
۶. جزا های تبعی را تعریف نمائید.
۷. د تبعي او تکميلي جزاگانو تر منځ توپیر واضح کړئ.
۷. فرق بین جزا های تبعی و تکمیل را واضح سازید.
۸. تکميلي جزاگانې په څو ډوله دي واضح یې کړئ؟
۸. جزا های تکمیلی به چند نوع هست واضح سازید؟

پنځم باب

باب پنجم

د جرمونو او جزاگانو سقوط:

سقوط جرایم و جزاها:

ښوونېزې موخې:

اهداف آموزشی:

- د جرمونو او جزاگانو د سقوط موارد واضح کړئ.
- موارد سقوط جرایم و جزاها را واضح سازید.
- د متوفی په جزایي او مدني مسئولیت کې د حکم د قطعیت څخه مخکې او وروسته د محکوم علیه د وفات تاثیر بیان کړئ.
- تاثیر وفات محکوم علیه قبل و بعد از قطعیت حکم را در مسئولیت جزائی و مدنی متوفی بیان نمائید.
- د عمومی او خصوصی عفوې تر منځ توپیر واضح کړئ.
- تفاوت میان عفو عمومی و عفو خصوصی را واضح سازید.
- لکه څرنګه چې پوهېږو جرمونه او جزاگانې پر هغه
- طوریګه میدانیم جرایم و جزاها علاوه بر حالاتیکه

از آن بعنوان حالات تبرئه کننده و رفع مسئولیت جزائی نام بردیم، بعضاً قابل سقوط میباشند. قانون جزای افغانستان طی این باب به تصریح این موضوعات پرداخته هست که اینک همه را مفصلاً مورد مطالعه قرار میدهم.

فصل اول

احکام عمومی:

درینجا اولاً موضوعات عام و کلی را در مورد سقوط جرایم و جزاها مورد مطالعه قرار داده و سپس این موضوعات را در فصل بعدی به تفصیل مورد مطالعه قرار خواهیم داد.

ماده ۱۶۷:

" جرم یکی از اسباب آتی ساقط میگردد:

۱- وفات متهم

۲- عفو عمومی

ماده ۱۶۸:

" ۱. حکمیکه در مورد جزا یا تدابیر امنیتی صادر گردیده به عفو عمومی، اعاده حیثیت و انقضای مدت تعلیق تنفیذ مشروط بر اینکه در خلال مدت مذکور موجبات الغای آن واقع نشده باشد، ساقط میگردد.

۲. جزای اصلی، جزاهای تبعی، تکمیلی و تدابیر امنیتی به اثر سقوط حکم به علت یکی از اسباب مندرج فقره فوق و وفات محکوم علیه و عفو خاص با رعایت احکام مندرج فصل دوم این باب ساقط می گردد. "

اینک مواد فوق الذکر را به تشریح میگیریم:

حالاتو برسرپه چپ د هغوي څخه د تبرئه کوونکو او د جزایي مسئولیت د رفع کېدو د حالاتو په توګه یاد شول، ځینې د سقوط وړ دي. د افغانستان د جزا قانون پدې باب کې دا موضوعات تصریح کوي، دادی اوس یې مفصلاً تر څېړنې لاندې نیسو:

لومړی فصل:

عمومي احکام:

دلته لومړی د جرمونو او جزاګانو د سقوط په اړه عام او کلي موضوعات تر څېړنې لاندې نیسو او وروسته دغه موضوعات په تفصیل سره تر څېړنې لاندې نیول کېږي.

ماده ۱۶۷:

" جرم د لاندې یوه سبب له امله ساقطېږي:

د متهم مړینه

عمومي عفو "

ماده ۱۶۸:

" ۱. هغه حکم چې د جزا یا امنیتی تدابیرو په اړه صادر شوي په عمومي عفو، د حیثیت اعاده او د تعلیق د مودې په انقضاء سره پدې شرط چې د دغه مودې په ترڅ کې د هغه د الغاء موجبات واقع شوي نه وي، ساقطېږي.

اصلي جزای، تبعي جزاګانې، تکميلي جزاګانې او امنیتی تدابیر په پورتنۍ ماده کې د مندرجو اسبابو څخه د یوه په علت یا هم د محکوم علیه په وفات کېدو او یا د ځانګړې عفوي له کبله د دغه باب د دویم فصل د مندرجو احکامو په رعایت سره ساقطېږي. "

دادی اوس پورتنی مواد تشریح کوو:

د جزا د قانون ۱۶۷ ماده دوه لاندې حالتونه د جرم د سقوط د مواردو له ډلې ګڼلې دي:

۱. د متهم وفات کېدل

۲. عمومي عفو

ماده ۱۶۷ قانون جزا دو حالت ذیل ذکر را از جمله موارد سقوط جرم دانسته هست:

۱. وفات متهم

۲. عفو عمومی

هغه څه چې د دې مسئلې په اړه د بحث وړ دي دادي چې دغه مادې دوه پورتني حالتونه د جرم د سقوط باعث ګڼلې دي يعني کله چې د يوه شخص په اړه محکمې د هغه د محکومیت په باره کې اصلاً حکم هم کړی نه وي، شخص د هېڅ ډول مسؤلیت لرونکی ندی او جرم په کلي توګه د متوفی شخص په اړه ساقط ګڼل کېږي.

د جزا دقانون د ۱۶۸ مادې ۱ فقرې عمومي عفو، د حیثیت اعاده او د تعلیق دمودې پای ته رسېدل د جزاګانو او امنیتي تدابیرو د ساقطونکو حالاتو له ډلې ګڼلې دي.

همدارنگه د دغه مادې دویمې فقرې خصوصي عفو او د محکوم علیه وفات کېدل هم د جزاګانو او امنیتي تدابیرو د ساقطونکو اسبابو په ډله کې شامل کړي او یوازې توپیر د دغه دوه فقرو تر منځ شته، دادی چې په لومړۍ فقره کې جزاګانې په اجمالي توګه ذکر شوي دي مګر په دویمه فقره کې د ټولو هغه جزاګانو چې د ارتکاب له حیثه تصنیف شوي دي، نوم اخیستل شوی دی.

آنچه در مورد این مسئله قابل بحث است اینست که ماده مذکور دو حالت فوق الذکر را باعث سقوط جرم دانسته هست یعنی زمانیکه اصلاً در مورد یک شخص محکمه به اصدار حکم مبین بر محکومیت وی نپرداخته باشد، شخص دارای هیچگونه مسؤلیتی نبوده و جرم بصورت کل در مورد شخص متوفی ساقط شده تلقی میگردد.

فقره ۱ ماده ۱۶۸ قانون جزا عفو عمومی، اعاده حیثیت و انقضای مدت تعلیق را از جمله اسباب ساقط کننده جزاها و تدابیر امنیتی دانسته هست.

همچنان فقره دوم این ماده عفو خصوصی و وفات محکوم علیه را نیز در جمله اسباب ساقط کننده جزاها و تدابیر امنیتی شامل ساخته و صرف تفاوتی که در بین این دو فقره وجود دارد، اینست که در فقره اول جزاها بصورت اجمال ذکر گردیده هست ولی در فقره دوم از همه انواع جزاها که از حیث ارتکاب تصنیف گردیده هست، نام برده شده هست.

دویم فصل

تفصیلی احکام:

د محکوم علیه مړینه:

دلته مونږ هغه موضوعات تشریح کوو چې د محکوم علیه د جزایي مسؤلیت په اړه د هغه د وفات څخه

فصل دوم

احکام تفصیلی:

وفات محکوم علیه:

درینجا ما به تشریح موضوعاتی خواهیم پرداخت که از وفات محکوم علیه در رابطه به مسؤلیت جزائی وی

رامنخته کېږي.

ناشي ميگرډد.

د جزا د قانون ۱۶۹ ماده پدې اړه داسې صراحت لري:

ماده ۱۶۹ قانون جزا درين رابطه مشعر هست:

" ۱. که چېرې محکوم عليه د حکم د قطعیت څخه مخکې فوت شي جرم د هغه د ټولو آثارو سره ساقطېږي، مگر هغه شخص چې ددې جرم له امله متضرر شوی دی، کولای شي په اختصاصي مدني محکمه کې دعوي اقامه کړي.

" ۱. هرگاه محکوم عليه قبل از قطعیت حکم فوت گردد جرم با تمام آثار آن ساقط میگردد ولی شخصیکه به اثر این جرم متضرر گردیده میتواند در محکمه اختصاصی مدنی اقامه دعوی نماید.

۲. که محکوم عليه د حکم د قطعیت څخه وروسته فوت شي، محکوم بها جزا او امنيتي تدابير ساقطېږي. دغه امر د مالي جزاگانو، مالي امنيتي تدابرو، د تعويضاتو د ورکړې او هغه څه چې د متروکې څخه دهغه اعاده لازمه ده، په اړه د حکم د تنفيذ مانع نه کېږي."

۲. اگر محکوم عليه بعد از قطعیت حکم فوت گردد، جزا و تدابير امنيتی محکوم بها ساقط می گردد. این امر مانع تنفيذ حکم مبنی بر جزا های مالی، تدابير امنيتی مالی، پرداخت تعويضات و آنچه اعاده اش لازم هست بر متروکه او، نمی گردد."

که چېرې پورتنی مادې ته نظر وکړو، لیدل کېږي چې د جلا جلا فقراتو په ترڅ کې د حکم د قطعیت څخه مخکې او د هغه د قطعیت څخه وروسته د محکوم عليه د مړینې تاثیر په اړه بې حکم صادر کړی دی.

هرگاه به ماده فوق الذکر نظر بیندازیم، دیده میشود که طی فقرات جدا گانه تاثیر وفات محکوم عليه را در حالت قبل از قطعیت حکم و در حالت بعد از قطعیت حکم صادر نمود هست.

د دغه مادې لومړۍ فقره د محکمې د حکم د قطعیت څخه مخکې د محکوم عليه مړینه د جرم او د هغه د ټولو آثارو ساقطوونکې ګڼي مگر دغه امر بې د شخص په مدني مسئولیت کې بې تاثیره ګڼلې دی.

فقره اول این ماده وفات محکوم عليه قبل از قطعیت حکم محکمه را ساقط کننده جرم و تمام آثار آن دانسته ولی این امر را در مسئولیت مدنی شخص بی تاثیر دانسته هست.

دلته پوښتنه راپورته کېږي چې کله چې د جرم د اثارو خبره کوو، آیا زموږ منظور یوازې د جرم جزایي اثار دي او که مدني؟

درینجا سوال خلق میگرډد که وقتی ما از آثار جرم بحث می نمائیم آیا صرف منظور ما آثار جزائی جرم هست یا مدنی؟

باید وویل شي چې دلته د جرم د اثارو څخه د قانون جوړوونکي هدف یوازې د هغه جزایي اثار دي نه مدني، ځکه قانون جوړوونکي پدې فقره کې متصلاً د محکوم عليه مړینه په مدني مسئولیت کې بې تاثیره ګڼلې دی.

باید خاطر نشان ساخت که درینجا هدف قانونگذار از آثار جرم صرف آثار جزائی هست نه مدنی زیرا که قانونگذار در فقره مذکور متصلاً وفات محکوم عليه را در مسئولیت مدنی بی تاثیر دانسته هست.

فقره ۲ این ماده وفات محکوم علیه بعد از قطعیت حکم را باعث سقوط تدابیر امنیتی و جزاهائیکه به حیات و تمامیت جسمی وی مرتبط هست، دانسته هست ولی وفات را مانع جزاها و تدابیر امنیتی مالی و همچنان مسئولیت مدنی وی ندانسته و آنرا از متروکه وی) در صورت موجودیت (قابل حصول دانسته هست.

عفو عمومی و خصوصی:

در تحت این عنوان ما دو نوع عفو را که باعث سقوط دعوی جزائی می‌گردد مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

۱. عفو عمومی:

عفو عمومی به حالتی اطلاق می‌گردد که در آن قانونگذار ماهیت جرمی یک عمل را غیر جرمی تلقی مینماید.

اینک ما برای وضاحت موضوع اولاً مواد مربوط به این فصل را ذکر نموده و سپس به شرح آنها می‌پردازیم:

ماده ۱۷۰:

"۱. عفو عمومی توسط قانون صادر می‌گردد و به اثر آن دعوی منقضی و حکمی که بر محکومیت مجرم صادر شده محو می‌گردد.

عفو عمومی تمام جزاهای اصلی، تبعی، تکمیلی و تدابیر امنیتی را ساقط می‌سازد و بر جزاهای تنفیذ شده قبلی تاثیر ندارد، مشروط بر اینکه قانون عفو بخلاف آن حکم کرده باشد.

۲. اگر قانون عفو عمومی در مورد یک جزا از جزای

د دغه مادې دویمه فقره د حکم د قطعیت څخه وروسته د محکوم علیه مړینه د امنیتی تدابیر و او هغه جزاگانو چې د هغه له حیات او جسمی تمامیت سره مرتبط دي، د سقوط باعث گڼلې دی مگر مړینه یې د مالی امنیتی تدابیر و او همدارنگه د هغه د مدنی مسئولیت مانع ندی گڼلې او هغه یې د ده د متروکې څخه) د موجودیت په صورت کې (د حصول وړ گڼلې دي.

عمومی او خصوصی:

تر دې عنوان لاندې مونږ دوه ډوله عفو چې د جزایي دعوي د سقوط باعث کېږي تر څېړنې لاندې نیسو.

۱. عمومی عفو:

عمومی عفو هغه حالت ته ویل کېږي چې په هغه کې قانون جوړوونکي د یوه جرمی عمل ماهیت غیر جرمی وگڼي.

دادی اوس د موضوع د لاروښانتیا لپاره لومړی ددغه فصل اړونده مواد ذکر کوو او وروسته د هغوي په شرح کولو پیل کوو:

۱۷۰ ماده:

"۱. عمومی عفو د قانون لخوا صادرېږي او د هغه په نتیجه کې دعوي منقضی او هغه حکم چې د مجرم د محکومیت په اړه صادر شوی، محو کېږي.

عمومی عفو ټولې اصلي، تبعی او تکمیلی جزاگانې او امنیتی تدابیر ساقطوي او پر مخکې تنفیذ شویو جزاگانو تاثیر نلري، پدې شرط چې د عفوې (بښنې) قانون د هغه په خلاف حکم کړی وي.

۲. که د عمومی بښنې (عفو) قانون د محکوم بها جزاگانو

محکوم بها صادر شده باشد، در حکم عفو خصوصی بوده احکام عفو خصوصی بر آن تطبیق می‌گردد.

۳. عفو عمومی موجب اخلال حقوق غیر نمی‌گردد.

ماده ۱۷۰ قانون جزا به تصریح عفو عمومی پرداخته و آنرا ناشی از اراده قانون‌گذار میدانند. باسناد حکم این ماده عفو عمومی نه تنها باعث سقوط دعوی جزائی گردیده بلکه حتی احکام محاکم را نیز غیر قابل تعمیم می‌سازد.

در اثر عفو عمومی تمام جزای اصلی، تبعی و تکمیلی و همچنان تدابیر امنیتی ساقط می‌گردد. ولی بالای جزای قبلاً تنفیذ شده هیچ تأثیر ندارد. مگر اینکه فرمان عفو صراحتاً به آن حکم نموده باشد.

درینجا باید روشن ساخت که مراد از جزای قبلاً تنفیذ شده همان جزاهائی هست که انفاذ آن تکمیل گردیده و شخص دیگر تحت تطبیق جزا قرار ندارد. زیرا اگر شخص در تحت تطبیق جزا قرار داشته باشد، حکم عفو عمومی شامل وی نیز می‌گردد.

همچنان باسناد حکم این ماده اگر عفو عمومی صرف در مورد یک جزا باشد، در آنصورت شبیه عفو خصوصی بوده و احکام عفو خصوصی در مورد آن تطبیق می‌گردد. بدین معنی که اگر عفو عمومی صرف جزای اصلی را مورد عفو قرار داده باشد، در آنصورت سایر جزاها به حالت خود باقی مانده و ساقط نمی‌گردند.

البته باید خاطر نشان ساخت که عفو عمومی صرف در

شخص دیوی به اره صادر شوی وی، د خصوصی بسنی په حکم کی راخی او د خصوصی بسنی احکام پری تطبیق پری.

۳. عمومی بسنه (عفو) د غیر د حقوقو د اخلال سبب نه کپری.

د جزا د قانون ۱۷۰ ماده عمومی عفو تصریح کوی او هغه د قانون جوړوونکي د ارادې له امله گڼي. د دغه مادې د حکم په بنسټ عمومی عفو نه یوازې د جزایي دعوی د سقوط سبب کپری بلکه حتی د محاکمو د احکام تعمیم شخصه هم مخیوی کوی.

د عمومی عفوی له کبله ټولې اصلي، تبعی او تکمیلی جزاگانې او همدارنگه امنیتی تدابیر ساقط پری. مگر پر مخکې تنفیذ شویو جزاگانو کوم تأثیر نه کوی مگر دا چې د عفوی په فرمان کې صراحتاً پر هغه حکم شوی وی.

دلته باید روښانه کړو چې د مخکې تنفیذ شویو جزاگانو شخصه هدف هغه جزاگانې دي چې د هغوی انفاذ تکمیل شوی وی او شخص نور د جزا تر تطبیق لاندې نه وي. ځکه که چېرې شخص د جزا تر تطبیق لاندې وي هم د عمومی عفوی په حکم کې شامل پری.

همدارنگه د دغه مادې د حکم په بنسټ که عمومی عفو یوازې د یوې جزا په اره وي، په هغه صورت کې د خصوصی عفوی په شان ده او د خصوصی عفوی احکام د هغه په اره تطبیق پری. پدې معنی چې که چېرې عمومی عفوی یوازې اصلي جزا عفو کړې وي، په هغه صورت کې نورې جزاگانې په خپل حال پاتې کپری او نه ساقط پری.

البته باید وویل شي چې عمومی عفو یوازې د جزایي

مسئولیت په اړه ده او هغه اشخاصو حقوق چې له جرم څخه متضرر شوي دي، نه ضایع کوي.

مورد مسئولیت جزائی هست و حقوق اشخاصیرا که از جرم متضرر گردیده اند ضایع نمیسازد.

۲. خصوصي عفو:

خصوصي عفو د جزا ساقطوونکي او تخفيف کوونکي سبب ته ويل کېږي چې د هېواد د لومړي شخص د حکم په بنسټ د محکوم بها جزا د سقوط يا د تخفيف سبب کېږي.

۲. عفو خصوصي

عفو خصوصي به سبب ساقط کوننده و تخفيف دهنده جزا اطلاق میگردد که باساس حکم شخص اول مملکت باعث سقوط جزای محکوم بها یا تخفيف آن میگردد.

د جزا د قانون ۱۷۱ ماده د خصوصي عفوي په اړه داسې صراحت لري:

ماده ۱۷۱ قانون جزا در مورد عفو خصوصي چنین مشعر هست:

"۱. خصوصي عفود و لسمشری د فرمان په وسیله صادرېږي او د هغه له کبله محکوم بها قطعي جزا ټوله يا يې يوه برخه ساقطېږي او يا هم خفيفې جزا ته چې په قانون کې ټاکل شوې، تبدیلیږي.

"۱. عفو خصوصي توسط فرمان جمهوری صادر میگردد و به اثر آن تمام يا بعضی جزای قطعی محکوم بها ساقط می گردد و یا به جزای خفيف تری که در قانون پیش بینی شده تبدیل میگردد.

۲. خصوصي عفو تبعي جزاگانې او نور جزايي آثار او امنيتي تدابير نه ساقطوي. همدارنگه پر مخکې تطبيق شويو جزاگانو تاثیر نلري مگر په هغه صورت کې چې د عفوي په فرمان کې د هغه پر خلاف تصريح راغلي وي.

۲. عفو خصوصي جزاهاى تبعي، تکميلي و آثار جزائى ديگر و تدابير امنيتى را ساقط نمی سازد. همچنان بر جزاهاى تطبيق شده قبلى تأثير ندارد مگر در صورتیکه فرمان عفو بخلاف آن تصريح نموده باشد.

د پورتنی مادې د متن په لوستلو سره ویلاي شو چې خصوصي عفو یوازې د ولسمشر د فرمان په وسیله ترسره کېدای شي او دوه نتیجې رامنځته کوي:

با ملاحظه متن ماده مذکور میتوان تصریح نمود که عفو خصصی صرف توسط فرمان رئیس جمهور صورت گرفته و دو نتیجه را به بار می آورد:

اول: د محکوم بها جزا کلي سقوط

اول: سقوط کلی جزای محکوم بها

دویم: د محکوم بها جزا تخفيف

دویم: تخفيف جزای محکوم بها

خصوصي عفو د ده مادې په بنسټ پر تبعي او تکميلي جزاگانو همدارنگه پر امنيتي تدابير و هيڅ ډول اغېزه نلري.

عفو خصوصي مطابق اين ماده بالای جزاهاى تبعي و تکميلي و همچنان تدابير امنيتى هيچ تاثيرى ندارد.

همچنان عفو خصوصی همانند عفو عمومی بر جزا های قبلاً تنفیذ شده هیچ تاثیری ندارد جز اینکه فرمان عفو چنین چیزی را عملی دانسته باشد.

قضیه:

صبور صاحب رهنمای معاملات دریکی از نواحی شهر کابل میباشد. وی من حیث وظیفه منازل مسکونی را خریداری نموده و بعد از ترمیم دوباره به فروش میرساند. قانون شاروالی اعمار بیش از سه طبقه را غیر قانونی دانسته و مرتکب آنرا علاوه بر جریمه نقدی مورد تطبیق مجازات حبس نیز میدانند. صبور به علت اعمار ۵ طبقه در یکی از منازل خود مورد باز پرس قانونی قرار گرفته و از طرف محکمه مربوطه به جریمه نقدی و جزا محکوم گردیده هست. صبور در جریان سپری نمودن مدت حبس خود میباشد و هنوز چند روزی از حبس خود را سپری ننموده هست که قانونگذار به عفو عمومی مبادرت ورزیده و اعمار ۵ طبقه منزل را در ساحات رهایشی غیر جرمی میدانند.

به اثر این عفو عمومی تمام مسئولیت های جزائی صبور مرفوع گردیده ولی همسایه وی که از اعمار منزل ۵ طبقه ای وی متضرر گردیده خواهان جبران خساره میباشد.

به نظر شما آیا همسایه حق دارد در همچو حالت به مطالبه جبران خساره پردازد؟

به عباره دیگر آیا عفو عمومی بالای مسئولیت مدنی اشخاص مرتکب تاثیر دارد یا خیر؟

سوالات برای مباحثه صنفی:

۱. موارد سقوط جرایم و جزاها را بنگارید.

همدارنگه خصوصی عفو د عمومی عفو په شان پر مخکې تنفیذ شویو جزاگانو هېڅ اغېزه نلري پرته لدې چې د عفو په فرمان کې داسې یو څه عملي گڼلي وي.

قضیه:

صبور د کابل ښار په یوه ناحیه کې د معاملاتو د لارښوونې دفتر لري. هغه د وظیفې په توگه د استوگنې کورونه اخلي او د ترمیم څخه وروسته یې خرڅوي. د ښاروالی قانون د دریو پورو څخه د زیاتو پورو جوړول غیر قانوني گڼلي او دهغه مرتکب یې پر نغدي جریمه برسېره د حبس د مجازاتو د تطبیق وړ هم گڼلی دی. صبور په یوه کور کې د ۵ پورونو د جوړولو له امله تر قانوني پوښتنې پلټنې لاندې راغلی دی او د اړوند محکمې لخوا په نغدي جریمه او جزا محکوم شوی دی. صبور د خپل حبس د تېرولو په موده کې چې لاتر اوسه یې د حبس څو تېرې کړې ندي چې قانون جوړوونکی عمومي عفو اعلان کړه او د استوگنې په سیمو کې یې د ۵ پوریزو ودانیو جوړول غیر جرمي وگڼل.

د دغه عمومي عفو له کبله د صبور ټول جزایي مسئولیتونه رفع شول مگر د هغه گاونډی چې د ۵ پوریزه ودانی له جوړولو متضرر شوی دی، د زیان د جبران غوښتونکی دي.

ستاسو په اند آیا گاونډی حق لري چې پداسې حالت کې د زیان د جبران غوښتنه وکړي؟

په بل عبارت آیا عمومي عفو د مرتکبو اشخاصو په مدني مسئولیت اغېزه لري که نه؟

د صنفی مباحثې لپاره پوښتنې:

۱. د جرمونو او جزاگانو د سقوط موارد ولیکئ.

۲. وفات متهم در امر مسئولیت جزائی و مدنی شخص در ارتباط به جری چه تأثیری دارد، واضح سازید؟
۲. د جرم په اړه د شخص په جزایي او مدني مسئولیت کې د متهم شخص مړینه څه تأثیر لري، واضح یې کړئ؟
۳. تفاوت در حکم قانون میان حالات فوت محکوم قبل و بعد از قطعیت حکم محکمه در چیست واضح سازید؟
۳. د محکمې د حکم د قطعې کېدو څخه مخکې او د هغه څخه وروسته د محکوم د فوت د حالاتو په اړه د قانون په حکم کې توپیر په څه کې دی، واضح یې کړئ؟
۴. تأثیر عفو عمومی بر مسئولیت جزائی و مدنی شخص مرتکب را واضح سازید.
۴. د مرتکب شخص پر جزایي او مدني مسئولیت د عمومی عفوی تأثیر واضح کړئ.
۵. عفو عمومی و خصوصی از هم چی تفاوت دارند؟
۵. عمومی او خصوصی عفوله یو بل څخه څه توپیر لري؟

PENAL LAW – GENERAL PRINCIPLES

JUDICIAL TRAINING COURSE

PREPARED BY:

Judicial Training Component
Afghanistan Rule of Law project

REVIEWED BY:

Judge Denar Kheel
Chief Judge, Nangarhar Province

Mohammad Haroon Mutasem
Assistant Professor, Law Faculty, Kabul University

DESIGNED BY:

Syed Farhad Hashemi
Publications Supervisory Technician
Afghanistan Rule of Law Project

The Supreme Court has approved the use of this course in judicial training programs, and organizations supporting judicial training are hereby granted permission to reproduce, use, and distribute these materials in their training programs. The course is also available at www.supremecourt.gov.af and www.afghanistantranslation.com

Date of Publication: September 2008
Afghanistan Rule of Law Project
Kabul, Afghanistan

PENAL LAW - GENERAL PRINCIPLES

JUDICIAL TRAINING COURSE

Published by the Afghanistan Rule of Law Project, Kabul, Afghanistan

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

